

Vaderlandsche historie, vervattende de geschiedenissen der nu vereenigde Nederlanden, inzonderheid die van Holland, van de vroegste tijden af

<https://hdl.handle.net/1874/37262>

VADERLANDSCHE
HISTORIE.

TWINTIGSTE DEEL.

VADERLANDSCHE
HISTORIE,

VERVATTENDE DE
GESCHIEDENISSEN

DER NU

VEREENIGDE NEDERLANDEN,

INZONDERHEID DIE VAN

HOLLAND,

VAN DE VROEGSTE TYDEN AF:

Uit de geloofwaardigste Schryvers en egte
Gedenkslukken samengesteld,

DOOR

JAN WAGENAAR.

Met Plaat en Kaarten.

TWINTIGSTE DEEL,

BEGINNENDE MET HET OPENEN VAN DEN VELDTOGT IN
DE NEDERLANDEN, IN 'T JAAR 1745, EN EINDIGENDE
MET DE DOOD VAN DEN ERFSTADHOUDER, WIL-
LEM KAREL HENRIK FRISO, PRINSE VAN
ORANJE EN NASSAU, IN 'T JAAR 1751.

TE AMSTERDAM, BY

JOHANNES ALLART.

M D C C X C V I.

*Met Privilegie van de Ed. Gr. Mog. Heeren Staaten
van Holland en Westfriesland.*

VADERLANDSCHE HISTORIE.

ZEVEN-EN-ZEVENTIGSTE BOEK.

I N H O U D.

- I. *Veldtocht in de Nederlanden. De Franschen belegeren Doornik. II. Beweegingen van het vereenigd Leger. Slag by Fontenoi. Doornik en 't Kasteel verlooren. III. De Franschen veroveren Gend, Brugge, Deinze, Damme, Aalst, Oudenaarden en Dendermonde. 't Vereenigd Leger wykt naar Brabant. Oostende en Nieuwpoort verlooren. IV. Voorslag tot het houden eener Byeenkomst. De Franschen winnen Aath. Schans aan de Nieuwersluis hersteld. V. Brussel verlooren. Inzigten van 't Fransche Hof. VI. 't Biedt den Staaten wederom een Verdrag van Onzydigheid aan. 't Wordt niet aangenomen. Drie Fransche Oostindische Schepen op Batavia verkogt. 't Verdrag van Koophandel van 1739 ingetrokken. Handeling met Frankryk. VII. Oepning van den veldtocht in de Nederlanden. Antwerpen en gantsch Oostenryksch Brabant veroverd, door de Franschen. Zy winnen Bergen in Henegouwen, S. Guislain, Charleroi en Namen, met het Kasteel. VIII. Slag by Raucoux, in Luikerland. Staat der Oostenryksche Nederlanden. IX. Krygsbedryven in Italie. Genua onderwerpt zig aan de Oostenrykschen. Verzoekt der Staaten voorspraak. Dryft de Oostenryksche*
- XX. DEEL. A 62.

bezetting uit. Krygsbedryven ter zee, tusſchen de Engelfchen en Franschen. X. Handelingen aan 't Ruſſiſche Hof. Verbond tusſchen de Hoven van Weenen en Petersburg. De Raadpenſionaris van der Heim ſterft. De Griffier Jakob Gilles volgt hem op. XI. Onderhandeling te Breda. Ontwerp van eenige punten eener algemeene Vrede. XII. Frankryk verklaart zig van zins, om den Staatſchen bodem aan te taſten. XIII. De Franschen vallen in Staatſch Vlaanderen. De algemeene Staaten geeven 'er den byzonderen Geweſten kennis van. Sluis, Yzendyke en Liefkenshoek verlooren. XIV. Aanleiding tot verandering in de Regeeringe van den Staat. XV. Beweging te Middelburg. De Prins van Oranje wordt, te Veere, uitgeroepen, voor Stadhouder van Zeeland. In de andere Zeeuwsche Steden. Bystere beroerte, te Zierikzee en te Thoolen. Zyne Hoogheid wordt, ſtaatswyze, aangesteld in Zeeland. XVI. De Staaten van Holland neemen een hertig beſluit tegen Frankryk. De Raadpenſionaris Gilles beſchuldigd en verdedigd. Hy doet verſlag van 't gehandelde te Breda. XVII. De Prins wordt tot Stadhouder verklaard, te Rotterdam. Te Delft en in veele andere Steden. Opſchudding te Rotterdam en in den Briele. XVIII. 's Prinſen aanſtelling geſchiedt te Amſterdam, zonder oproer. XIX. Beweging in den Haage. De Staaten van Holland ſtellen zyne Hoogheid, WILLEM DEN VIERDEN, aan tot Stadhouder, Kapitein-Generaal en Admiraal van hun Geweſt. 's Prinſen ſchryven aan den Graave van Bentink. XX. Zyne Hoogheid komt te Amſterdam. In den Haage. Hy wordt ook Kapitein- en Admiraal-

Generaal van de Unie en Stadhouder van Utrecht en Overysel. Aanspraak van den Graave van Bentink. XXI. 's Prinsens verrigtingen, in Zeeland. Hy wordt hersteld in 't bezit van 't Markgraaffschap van Veere en Vlisfingen. Andere waardigheden, hem opgedraagen. Bestonden. Orde op het bidden voor den Prinse. XXII. De handeling te Breda wordt afgebroken. De Franschen veroveren Sas van Gend, Filippine, Hulst, Axel en Ter Neuze. Voorzorg in Zeeland. XXIII. Beweging der wederzydsche Legeren. Slag by Lafeld. XXIV. De Franschen belegeren Bergen op Zoom. De Stad wordt, by verrassing, ingenomen en geplonderd. De Schanssen Fredrik Henrik, Lillo en de Kruisfchans verlooren. XXV. Oproerige bewegingen, onder 't Gemeen, hier te Lande, uit misnoegen op de Roomschegezinden. Waardgelders aangenomen. De ingezetenen geoefend in den Wapenhandel. XXVI. De Edelen van Holland staan voor, dat men de waardigheden van den Prinse erfelyk behoort te verklaaren, in zyne mannelyke en vrouwelyke nakomelingschap. Bewegingen onder 't Gemeen. XXVII. Oorsprong der beroerte over de Ampten en Posteryen. Verscheiden Steden draagen de Posteryen den Prinse op, die ze aan 't Land affstaat. Amsterdam maakt 'er zwaarigheid in. Zy worden hier aan de Stad gegeven. Herkomst der Posteryen. XXVIII. De Regeering van Rotterdam wordt, door eenige Burgers, gedwongen te bewilligen in 't verkoopen der Ampten. Zyne Hoogheid vernietigt de afgeperste bewilliging. Beweging te Haarlem. Te Gouda. XXIX. Ontwerp van een Verzoekschrift, te Amsterdam

ronddedraagen. 't Volk wordt op den Dam genodigd. Oproerige inval in 't Stadhuis. XXX. De Staaten van Holland neemen een besluit tot weeringe der misbruiken, in 't stuk der Ampten. Amsterdam, sterk gedrongen tot den afstand der Posteryen, verklaart, daartoe niet te kunnen besluiten. XXXI. De Staaten van Holland verklaaren het Stadhouder-Kapitein-en Admiraal-Generaalschap erfelyk, in de mannelijke en vrouwelyke nakomelingen van zyne Hoogheid. XXXII. 't Zelfde geschiedt omtrent s Prinsen andere waardigheden, in de meeste overige Gewesten, en ter algemeene Staatsvergadering.

1745. **D**e veldtocht in Duitschland was, dit jaar, ten einde geloopt, zonder dat Frankryk 'er zig sterk mede gemoeid hadt. Men hadt, aan 't Fransche Hof, vastgesteld, 's Konings meeste Krygsmagt te gebruiken in de Nederlanden, en de onderneemingen te agtervolgen, die aldaar, ter oorzaake van den togt van Prinsse Karel over den Ryn, in 't voorleeden jaar, hadden moeten gestaakt worden. De Ambassadeur der Staaten in Frankryk vernam, al vroeg, dat het misnoegen tegen zyne Meesters toenam, na dat de Staaten beslooten hadden, den Koning van Groot-Britanje, dien de Fransche Staatsdienaars, voor aanvaller, in den kryg tegen Lodewyk den XV, wilden doen houden, met schepen te ondersteunen. Men twyfelde, derhalve, niet, of de overige Barriere-Steden der Staaten zouden, de eene na de andere, worden aangetast. De Maar-schalk van Saxon hadt, in 't hert van den Winter, reeds gepoogd, S. Guislain te verrasfen
over

1.
Opening
van den
veldtocht
in de Ne-
derlanden.

over 't ys, en dreigde, tegen 't voorjaar, Namen en verscheiden' Steden van Henegouwen met een beleg. In Grasmaand, deedt hy 's Konings Leger byeentrekken omtrent Maubeuge, te gelyk den Graaf d'Estrées, met eenige Ruitery, zendende naar Bergen in Henegouwen, als hadt hy 't oog op deeze Stad gehad. Doch onverwagt andere bevelen geevende aan 't Leger, welk reeds in beweeging was, sloeg hy op weg naar Doornik, welk, op den vyfentwintigsten, berend werdt, door den *Hertog van Harcourt*. 't Bleek hieruit, dat men, de voornaamste Plaatsen aan de Leye overmeesterd hebbende, zig nu, door 't vermeesteren der Plaatsen aan de Schelde, den weg dagt te baanen, tot het bemagtigen van alle de Oostenryksche Nederlanden. De Sterkte S. Antoni, een uur boven Doornik, op de grenzen gelegen, en met Staatfche manschap bezet, werdt, den zesentwintigsten, ingenomen, by verdrag. De loopgraaven voor Doornik, werden, den eersten van Bloemaand, geopend, en de nadernissen, onder het geduurig uitvallen der belegerden, wakkerlyk voortgezet.

Het vereenigd Leger, uit Oostenryksche, Engelsche, Hanoversche en Staatfche troepen bestaande, omtrent Brusfel byeengetrokken zynde, en 't voortzetten der belegeringe van Doornik vernomen hebbende, vondt geraaden, den vyand te naderen, en, ware 't mogelijk, de Stad te ontzetten. De troepen braken dan op, aan drie hoopen. De Hertog van Kumberland voerde 't bevel over den middelsten, uit Engelschen en Hanoverschen bestaande: de Graaf van Konigsek over den reg-

1745.

Doornik door de Franschen belegerd.

II. Beweegingen van het Leger der Bondgenooten.

1745.

ter hoop, die uit Oostenrykschen bestondt, en de *Vorst van Waldek*, die, in 't jaar 1742, een Regiment voetvolk, ten dienste der Staaten, geworven hadt, en sedert tot Generaal verheeven was, geleidde den linker hoop, uit Staatfche manschap bestaande. De Koning van Frankryk, die zelf in 't Leger voor Doornik gekomen was, kreeg zo dra geene kennis van den optogt der Bondgenooten, of hy toog, met het grootste gedeelte zyner troepen, over de Schelde, en stelde zig, den tienden van Bloei maand, in slagorde, agter eene versterkte *linie*, aanvangende ter regter zyde, by het Dorp Antoin, en loopende, langs het Dorp Fontenoi, naar het Bosch van Bary; welke drie Plaatsen eenen driehoek uitmaakten. De Maarschalk van Saxen hadt, tusfchen Antoin en Fontenoi, drie reduiten doen opwerpen, en twee, ter wederzyde van het Bosch van Bary, alle wel voorzien van geschut. Het Dorp Rumignies, welk in de vlakke legt, was insgelyks versterkt. De Bondgenooten werden, in 't naderen, nu en dan, aangetast door eenige vyandelyke Partyen, die met verlies werden afgeslaagen. Agtduizend man, uit de voorhoede, onder den Luitenant - Generaal *Campbell*, den Generaal - Majoor *Albemarle*, en de Brigadiers *Crafford* en *Boetselaar* maakten zig meester van het Dorp Wetten. De Vorst van Waldek wierp zig in Fontenoi, zonder dat de Franschen poogingen deden, om 't hem te beletten. Men besloot, den vyand, met het aanbreeken van den elfden van Bloei maand, aan te tasten. Het gros des Legers dan, ten vier uren, opgebroken van by Leu-

ze in Henegouwe , begaf zig naar de vlakke , by Antoin en Fontenoi. De Engelschen en Hanoverschen stelden zig , by Fontenoi , in slagorde : de Staatschen , die zig eerst naar Antoin wendden , volgden daarna de Engelschen en Hanoverschen , en plaatsten zig ook by Fontenoi. De vyandlyke post , by dit Dorp , werdt heviglyk aangetast. De Franschen , eerst deinzende , lokten de vereenigde troepen op de hoogte : doch beschooten ze toen , zo fel van de reducten , die agter 't Bosch van Bary waren opgeworpen , dat zy , zulk eene ontmoeting niet verwacht hebbende , eindelyk , genoodzaakt werden , af te houden. Het vereenigd Leger zocht , daarna , door te dringen , tusfchen de posten van Fontenoi en 't Bosch van Bary. Het voetvolk werdt dicht op een gefchaard , en schoot hevig uit de musketten : 't welk den vyand , in zo verre , wyken deedt , dat de vereenigde troepen , tot driehonderd schreeden boven Fontenoi doordrongen. Doch hierdoor stonden ze bloot , voor het geschut en de musketten der Franschen ; die , van wederzyde , op hen losbrandden. Zy hielden , nogtans , eene geruime wyle , stand , onder 't hevig vuur des vyands. Doch , in deezen toestand , gaf Koning Lodewyk last , om hen , van vooren en van wederzyde , te gelyk , aan te tasten : 't welk met zo veel vaardigheid en orde geschiedde , dat de vereenigde troepen aan 't wyken gebragt , en , eerlang , geheellyk overhoop geworpen werden. Veel volks sneuvelde 'er , in deeze gelegenheid. By het Dorp Antoin stontt eenige Staatsche Ruitery , die , gelast een versterkt Kerkhof aan te tasten , 't

1745.

Slag by
Fontenoi.

1745.

Voorval
met den
Kolonel
Appius.

welk , niet dan met weérzin , onder 't hevig
fchieten des vyands , ondernomen werdt , op
een gerugt , dat het geheele Leger by Fontenoi
aan 't wyken gebragt was , insgelyks op de vlugt
floeg. De bevelvoerende Kolonel over een
Regement Ruitery van den Prinse van Hefsen-
Homburg , *Matthias Hayko Appius* , ziende zyn
volk aan 't wyken , rende ze agter na , onder 't
roepen van *Sta , die van Homburg , fla* ; en bragt
ze dus , een en andermaal , tot ftilstand. Doch
toen ze , voor de derde reize , aan 't vlugten
geslaagen waren , volgde hy ze , eindelyk , zelf ,
en kwam 'er , tegen den avond , mede te Aath :
van waar hy , des anderendaags , aan den Raad
van Staate fchreef „ dat het gantsche veree-
„ nigde Leger vernield was , en dat de deer-
„ lyke overblyffels van eenige Regementen ,
„ zonder tenten en pakkaadje , die door de
„ Fransche Husfaaren geplunderd waren , te
„ Aath waren aangekomen.” Doch dit fchry-
ven , welk , naderhand , ook door hem zelve ,
bevonden werdt , niet met de waarheid over-
een te komen , en zyn wyken , zonder last ,
werdt hem zo kwalyk genomen , dat de Krygs-
raad hem veroordeelde , om den Raad van
Staate en 't Krygsgeregt , openlyk , om ver-
giffenis te bidden , en om zynen brief te scheu-
ren ; hem , voorts , afzettende van zyn ampt ,
en onbekwaam verklaarende , om den Staat
immer wederom te konnen dienen. De Raad
van Staate bande hem zelfs , naderhand , uit
de Vereenigde Gewesten en Generaliteits Lan-
den. Doch hy hadt zig , midlerwyl , de be-
fcherming van de Staaten van Stad en Lande ,
en van de Regeering van Groningen weeten

te

te verkrygen , en bleef gerustelyk in deeze Stad , daar men , in 't gemeen , zo overtuigd niet was , dat hy zulk eene strenge straf verdiend hadt : schoon men hem verplichtte , zekere zyne verdediging , die , in den Haage , door beuls handen , verbrand werdt , openlyk , te herroepen. Kort na den middag , en nauwlyks een half uur na dat Appius zyn post verlaaten hadt , werdt , in 't vereenigd Leger , een algemeen bevel tot den aftogt gegeven (a). Het trok naar de naaste Steden. De Staatsche troepen kwamen , in den avond , meest , te Aath aan. De verspreide menigte , eerlang , wederom byeengebragt zynde , sloeg zig , op eene voordeelige plaats , by Lesfines , neder. 't Getal der gesneuvelden , gekwetsten en gevangenen , aan de zyde der Bondgenooten , werdt van sommigen op meer dan tienduizend , van anderen op nog geen agtduizend begroot. De Franschen rekenden hun verlies op zesduizend man. Onder de gesneuvelden van naam van de Staatsche hulptroepen , telde men den Brigadier *de Salisch* , den Kolonel *van Rysfel* en den Luitenant-Kolonel Baron van Boetselaar , benevens de Majoors *van Kollen* , *Anderlei* en eenige anderen. De Baron *van Lynden van Blitterswyk* , Kolonel der Ruiterye , en de Baron *Colbe* , Adjudant van den Graave van Konigsék , gevaarlyk gekwetst geworden zynde in den sryd , overleeden aan hunne wonden , te Aath , werwaards zy , na 't gevegt , gebragt waren. De Koning van Frankryk ,

(a) Zie de Sentent. Deduct. van Regte en andere Stukken , de zaak van M. H. Appius betreffende.

1745. ryk, het slagveld, met lyken bezaaid, den volgenden dag, vertoonende aan den Daufyn, zou, zo men verhaalt, gezeid hebben, *zie hier, Zoon, tot welk een' prys de overwinningen gekogt worden (b).*

Doornik
en 't Kasteel ver-
looren.

De nederlaag by Fontenoi baande den weg, tot de verovering van Doornik. 't Beleg dezer Stad werdt zo sterk voortgezet, dat de Bevelhebber *van Dorth*, den drie-entwintigsten van Bloei maand, haar, by verdrag, opgaf. Hy week met de bezetting naar 't Kasteel, en floot, ten zelfden tyde, eene wapenschorsing, voor agt dagen, binnen welken, hy aannam, last te haalen van de algemeene Staaten, om het Kasteel op te geeven, of te verdedigen. Men besloot, in den Haage, tot het laatste: waarop het Kasteel, des nagts na den eenendertigsten van Bloei maand, hevig beschooten en gebombardeerd werdt. De naderisfen werden voortgezet, onder 't uitvalen der belegerden, tot op den negentienden van Zomer maand. De breuk in den hoofdwal was toen groot genoeg, om storm te kunnen loopen: weshalve, de Bevelhebber besloot, het witte vendel uit te steeken, en de Plaats over te geeven, by verdrag, welk den volgenden dag getekend werdt. De bezetting verbondt zig, tot den eersten van Louw maand des jaars 1747, niet te zullen dienen, tegen den Koning van Frankryk, noch tegen deszelfs Bondgenooten. Zelfs mogt zy niet aan andere Regementen van den Staat worden ingelyfd; noch

(b) R. ROLT Repref. of the late War. Vol. III. p. 554-563. Me noir. pour l'Hif. de l'Europe, Tom. II, p. 236-268. en verſcheiden' andere Verhaalen.

noch eenigen den minften krygsdienst doen, 1745.
 binnen den genoemden tyd (c). En 't was uit
 kragte van dit beding, dat het Fransche Hof,
 naderhand, oordeelde, dat deeze endiergelyke
 bezettingen niet onder de hulptroepen, voor
 den Koning van Groot Britanje geschikt, mog-
 ten gebruikt worden: gelyk wy reeds in't voor-
 gaande Boek (d), gezien hebben.

Het Fransche Leger bleef omtrent Doornik III.
 leggen, om uit te rusten, tot in 't begin van De Fran-
 Hooimaand: terwyl de vereenigde troepen, schen
 die op versterking uit Engeland of van elders verove-
 wagtten, te Lesfines aan de Dender lagen, ren
 dekkende gantsch Brabant, en het beste gedeelte van Vlaanderen. Doch de Maarfchalk Gend,
 van Saxen ondernam, eerlang, zig van de
 voornaamste Vlaamsche Steden meester te maa-
 ken, eer 't hem, door 't vereenigd Leger,
 belet kon worden. Hy trekt dan, den eersten
 van Hooimaand, op, aan vyf hoopen, naar
 den kant van Leuze. Zyn aantogt deedt het
 vereenigd Leger wyken, over de Dender,
 naar Geertsbergen, daar 't zig nedersloeg. De
 Franschen, in 't gezigt van 't vereenigd Le-
 ger genaderd zynde, vielen 'er eenige ligte
 schutgevegten voor, tusschen de wederzydsche
 Partyen: doch men kwam tot geen en slag,
 houdende de Bondgenooten zig in hun voor-
 deel. De optogt der Franschen tusschen de
 Schelde en de Dender schein Oudenaarden en
 Aath met een beleg te dreigen; doch men
 hadt, heimelyk, het oog op Gend, daar de
 mees-

(c) Memoir. pour l'Hist. de l'Europe, Tom. II. p. 268-271.

(d) XIX. Decl., bl. 526.

1745. meeste mondbehoefden voor 't vereenigd Leger byeen gebragt waren. Des nagts na den agtften, trokken de Franfchen over de Schelde, beneden Oudenaarden. Een hoop Engelschen en Hanoverschen, uit Nienove getrokken naar Gend, raakte handgemeen met de vyandelyke manschap, onder *Du Cayla*, die zig, een uur van Gend, by de Abtdy van Melle, begon neder te slaan; doch werdt, na een hevig gevegt, genoodzaakt, te rug te trekken. De *Graaf van Löwenthall*, des avonds van den tienden, in 't Franfche Leger, voor Gend, gekomen zynde, deedt de Stad, die geenen wederftand bieden kon, inneemen, zonder moeite. 't Kasteel gaf zig, vier dagen laater, over, eer 'er een fchoot op gedaan was. De Franfchen vonden, te Gend, een' grooten voorraad van mond- en oorlogsbehoefden en kleederen. De verovering van Gend was van te meer gewigt, om dat 'er den Bondgenooten de gemeenfchap met Vlaanderen door afgefneeden werdt. Twee Esquadrons Hanoverschen onder den Baron *Molk*, zig hebbende weeten te bergen uit Gend, trokken naar Sluis: doch men wilde hen hier niet inneemen: 't welk, toen 't bekend werdt, eenig misnoegen verwekte aan 't Engelsche Hof (e). *Molk* begaf zig toen naar Oostende (f). Voorts, maakte de vyand zig van verfcheiden' zwakke Plaatsen in Vlaanderen meester. Brugge, Deuze, Damme, Brugge onderwierp zig, den negentienden, aan den *Markgraave de Souvré*. Deuze en Dam-

(e) Notul. Zeel. 2 Aug. 1745. bl. 310.

(f) R. ROLT Repret. of the late War, Vol. III. p. 582.

Damme waren , reeds te vooren , ingenomen. 1745-
 Aalst werdt , te gelyk met Brugge , overwel-
 digd. Löwenthall , ten zelfden tyde , 't beleg Aalst,
 geslaagen hebbende voor Oudenaarde , bemag- Oude-
 tigde de Stad , by verdrag , eer hy gereed was , naarden
 om ze te beschieten. De bezetting , ten deele en Dender-
 uit Staatliche manschap bestaande , werdt krygs- dermon-
 gevangen gehouden. In 't begin van Oogst- de.
 maand , werdt het beleg van Dendermonde
 ondernomen , en zo sterck voortgezet , dat de
 Plaats , die , volgens 't Verdrag van Barrie-
 re , beide Oostenryksche en Staatliche bezet-
 ting inhadt , zig , den twaalfden , by verdrag ,
 overgaf.

Midlerwyl , was het vereenigd Leger ge- Het ver-
 weeken van de Dender naar Brabant , zig , eenigd
 eerlang , nederslaande agter de Vaart tusschen Leger
 Brusfel en Vilvoorden. De vyand hadt , der wykt
 halve , 't veld in Vlaanderen ruim , en bediende naar Bra-
 zig van de gelegenheid , om nog eenige Plaat- bant.
 sen te veroveren.

Dendermonde was nog belegerd , toen de Oost-
 Graaf van Löwenthall voor Oostende toog. ende en
 Hy bemagtigde de Stad , tien dagen na 't ope- Nieuw-
 nen der loopgraaven , op den drie-entwin- poort
 tigsten van Oogstmaand. De Engelsche be- verloop-
 zetting bedong den vryen uittogt , met alle ren.
 krygseere. 't Veroveren van Oostende maak-
 te het overvoeren der Engelsche troepen , die
 hier plagten ontscheept te worden , moeily-
 ker. Weinige dagen na 't overgaan deezer
 Stad , tastte Löwenthall Nieuwpoort aan , en
 werdt 'er , binnen vyf dagen , meester van ,
 op den vyfden van Herfstmaand. De Koning
 van

1743. van Frankryk was, kort te vooren, naar Parys
gekeerd (*g*).

IV. Groot was de verflaagenheid, die, door 't
De Abt overgaan van zo veele Steden, veroorzaakt
de la Ville werdt, onder 't gemeen hier te Lande; welk
staat den zig, gelyk het gaat, reeds liet diets maaken,
Staaten dat het niet zonder verraad gebeurde, schoon 't
het hou- eeniglyk of voornaamlyk, aan den ongelukki-
den eener gen uitflag van 't gevegt by Fontenoi te wyten
byeen- was. De Abt de la Ville, zig willende bedie-
komst nen van de gelegenheid des tyds, sloeg, slegts
voor. vier dagen na 't overgaan van Nieuwpoort,
ter algemeene Staatsvergaderinge, het houden
eener Byeenkomst voor, als het bekwaamste
middel, om een einde te zien van den Oorlog.
De Staaten namen aan, op deezen voorflag, te
raadpleegen met hunne Bondgenooten (*k*):
doch daar verliep nog een geruime tyd, eer
'er op beslooten werdt. Vroeg in 't voorjaar,
hadt de Ottomannische Porte, zo vermoed
werdt, door bewerking van Frankryk, haare
bemiddeling Groot-Britanje en den Staaten
voorgeflaagen. Doch men toonde, zo wel hier
als te Londen, kleine genegenheid, om zulk
een' voorflag te omhelzen (*i*).

Aath Men hielt, na 't vertrek des Konings van
veroverd Frankryk uit Vlaanderen, den veldtogt in de
door de Nederlanden voor geëindigd; doch men be-
Fran- droog zig. De Maarfchalk van Saxen zondt,
schen. op

(*p*) R. ROLT Represent. of the late War, Vol. III. p. 582 — 586. Memoir. pour l'Hist. de l'Europe, Tom. II. p. 282 — 299. en andere Verhaalen.

(*h*) Secr. Resol. Gener. 9 Sept. 1745. Zie de Memorie ook in de Europ. Merc. July — Dec. 1745. bl. 201.

(*i*) Voyez ROUSSET Recueil, Tom. XX. p. 6, 102. and R. ROLT Vol. III. p. 520.

op 't einde van Herfstmaand, den *Graaf van Clermont Gallerande*, met een deel des Franschen Legers, af, om Aath aantetasten. Tusschen den tweeden en derden van Wynmaand, werden de loopgraaven geopend. De *Graaf van Wurmbbrand*, die binnen de Vesting gebodt, deedt onophoudelyk schieten op den vyand. Ook naderde de Hertog van Kumberland, met een gedeelte van 't vereenigd Leger, tot by Halle, als ware hy van zins geweest, het beleg op te slaan. Doch hy veranderde, eerlang, van gedagten, en keerde naar de Legerstede tusschen Brusfel en Vilvoorden te rug. 't Beleg van Aath werdt zo sterk voortgezet, en de Stad zo hevig beschooten, dat zy des nagts tusschen den zevenden en agtsten in den brand raakte: 't welk zulk eene ontsteltenis veroorzaakte, dat de Bevelhebber, terstond, verzogt, in besprek te komen. De bezetting bedong, by den uittogt, de gewoonlyke krygseer, twee stukken geschuts, en een mortier. Aath was de laatste Stad, tusschen de Dender en de zee, die in de magt der Koninginne van Hongarye geweest was. De veldtogt in de Nederlanden werdt, met het veroveren deezer Plaatsen, beslooten (*k*). De opstand in Schotland noodzaakte den Koning van Groot-Britanje, alle de Engelsche troepen, tegen 't einde des jaars, naar huis te ontbieden. De Staaten vonden zig verpligt, om 'er, gelyk wy boven (*l*) zagen, zesduizend man by te voegen. Hierdoor werdt het vereenigd Leger,

(*k*) R. ROLT *Vol. III. p. 587.* Memoir, pour l'Hist. de l'Europe, *Tom. II. p. 209 & July.*
 (*l*) XIX. *Deel, bl. 526.*

1745. ger, welk veel geleeden hadt, in 't gevegt by Fontenoi, nog meer verzwakt. Men was, derhalve, hier te Lande, in merkelyke bekommering, voor den uitflag van den aanstaanden veldtogt.

Schans
aan de
Nieuwer-
sluis her-
steld.

De Staaten van Holland zelve, bedagt op de beveiliging van hun Gewest, waren te raade geworden, de geslegte Schans aan de Nieuwer-Sluis in de Vegt, van nieuws, te sterken, en te bezetten. Doch alzo een gedeelte deezer Schanse gelegd moest worden aan de westzyde dier Riviere, en dus op den bodem der Provincie van Utrecht, moesten zy, deswege, eerst overeenkomen met de Staaten van dit Gewest, gelyk zy, op den agttienden van Wintermaand, deden, onder anderen toestaande, dat de Bevelhebber dier schanse ook aan die van Utrecht zou moeten zweeren, dat hy de *politieke* bevelen van dit Gewest binnen de Schans, zou doen naarkomen. De Schans werdt, sedert, voltrokken; doch, omtrent het afleggen van den eed aan de Staaten van Utrecht, kwam, na de aanstelling eens Stadhouders, in 't jaar 1747, eenige verandering (*m*).

V.
Brusfel
verlooren.

De bekommering hier te Lande vermeerderde, na 't verlies van Brusfel, welk, in 't holst van den Winter, veroverd werdt, door de Franschen. Het vereenigd Leger hadt, in deeze Stad, te Vilvoorden, en in de Schansen langs de Vaart, tuschen Vilvoorden en Brusfel, de Winterkwartieren betrokken. Te Brusfel, was een groote voorraad van mond-
en

(r) Resol. Holl. 4 Sept. 1745. b. 795. 20 Jan. 1746. bl. 50.
1 Octob. 21 Nov. 1749. bl. 824, 1074.

en oorlogsbehoefden byeen gebragt. De Maar-
schalk van Saxen, hiervan onderrigt, ondernam
de Stad, op 't onverhoedst, van alle kanten, in
te sluiten, op den dertigsten van Louwmaand.
De loopgraaven werden geopend, op den ze-
venden van Sprokkelmaand. De Stad werdt,
eerlang, zo hevig aangetast, dat zy zig, op
den twintigsten, by verdrag, overgaf, volgens
welk, de Oostenryksche, Engelsche en Staat-
sche manschap, die zig in dezelve bevondt,
krygsgevangen blyven moest; bedingende zy
alleenlyk naar de minst afgelegen' Plaatsen ge-
voerd te worden. De Sekretaris van den Resi-
dent der Staaten den Heere *van Kinschot*, kreeg
verlof, om, met de bedienden, goederen en pa-
pieren van den Resident, te vertrekken, wer-
waards hy wilde. De Maarshalk van Saxen
vorderde eene brandschatting van twee millioe-
nen van de Stad, die aan 't Krygsvolk werden
uitgedeeld. 't Geheim, waarmede deeze aanslag
belegd geweest was, hadt veel toegebragt, om
dien te doen gelukken. De bezetting van Brus-
fel werdt op tien- of twaalfduizend man be-
groot (*n*): en 't werdt den Bondgenooten, in
't algemeen, voor eenen merkelyken misslag
aangerekend, dat zy zo veel volks en voor-
raads, in zulk eene kwalyk versterkte Stad, by
een gebragt hadden. Nivelles, welks bezetting
door de wakkerheid van den Staatfchen Major
May, gelukkiglyk, werdt gebergd (*o*), werdt
ook in Sprokkelmaand, ingenomen door de
Franfchen.

't Her-

(*n*) R. ROLT *Pol.* IV. p. 587. *Memoir. pour l'Hist. de l'Eu-
rope, Tom. III P. I. p. 59—24.*

(*o*) *Norult. Zeel.* 28 *Maart* 1746. bl. 142.

1746. 't Herftellen der Vrede in Duitschland, op 't einde des voorleeden jaars, noodzaakte den Koning van Frankryk de wapenen tegen de Koninginne van Hongarye te voeren, in de Nederlanden en in Italie. Hy zocht, van 't begin des oorlogs af, vrede te houden met het Duitfche Ryk, en deedt zulks nog in den aanvang deezes jaars, verklaaren, op den Ryksdag te Frankfort. De Keizerin-Koningin zocht, daarentegen, de Vorften en Stenden des Ryks te beweegen, om met Frankryk te breeken. Doch men was, in 't Ryk, wars van den oorlog. Ook hadt Frankryk eene nieuwe reden gekreegen, om zyne wapenen uit Duitschland te houden, federt het fluiten van 't Verdrag van Dresden, tufchen de Koningin van Hongarye en den Koning van Pruifen, alzo de laafte zig, by het zelve, verbonden hadt, om de eerfte, in haare bezittingen in Duitschland, te handhaaven (*p*). Italie en de Nederlanden ftonden dan, voortaan, het groot tooneel des oorlogs te worden.

VI. Het Franfche Hof, 't zy dat het, gelyk fomigen vermoedden, voorhadt, de Bondgenooten op te houden en flap te maaken; 't zy dat het, inderdaad, 's Konings wapenen voornaamlyk dagt te voeren in Italie, boodt den algemeenen Staaten, in 't begin deezes jaars, wederom een Verdrag van onzydigheid aan. De Ambaffadeur van Hoey gaf zig veel moeite, om hun deezen voorflag fmaakelyk te maaken. En 't ontbrak, onder de Leden der hooge Regeeringe, niet aan zulken, die oordeelden, dat het

(*p*) Memoir. pour l'Hift. de l'Europe, Tom. III, P. I. p. 84-94.

het belang van den Staat vorderde , dat men ,
 eindelyk , zulk een Verdrag aanging. Zy merkten
 aan „ dat de Bondgenooten den last des
 „ oorlogs in de Oostenryksche Nederlanden
 „ te zeer lieten aankomen op de Staaten ; dat
 „ Groot-Britanje zelf , in 't voorleeden jaar ,
 „ veel minder volks geleverd hadt , dan het
 „ verpligt was te leveren ; dat de opstand in
 „ Schotland den Koning genoodzaakt hadt ,
 „ het Engelsch krygsvolk , welk nog naar de
 „ Nederlanden gezonden was , van daar te
 „ rug te ontbieden , en dat het , veelligt , dit
 „ gantsche jaar , of langer , gebruikt zou moe-
 „ ten worden , om den opstand in 't Ryk te
 „ dempen.” Men voegde hierby , heimelyk ,
 nog andere redenen , die op de behoudenis
 van den tegenwoordigen vorm der Regeerin-
 ge zagen. Doch de meesten verstonden , dat
 men het Verdrag van onzydigheid behoorde
 af te wyzen. „ De herstelling der Vrede in
 „ Duitschland zou , huns oordeels , de Kei-
 „ zerin - Koningin van Hongarye de handen
 „ ruim laten , om haare krygsmagt in de
 „ Nederlanden , merkelyk , te versterken.
 „ Ook was 't te verwagten , dat de opstand
 „ in Schotland spoedig gedempt zou zyn ;
 „ waarna de Koning van Groot-Britanje de
 „ troepen , die derwaards gevoerd waren ,
 „ wederom zou kunnen zenden naar de Ne-
 „ derlanden ; behalve , dat men , volgens de
 „ Overeenkomsten , met de Keurvorsten van
 „ Keulen en Beijeren geslooten , zig zou kon-
 „ nen bedienen van derzelver hulptroepen ,
 „ om het Leger der Bondgenooten te verster-
 „ ken.” En deeze en andere redenen brag-

1746. ten te wege, dat de aanbieding van een Verdrag van Onzijdigheid, door Frankryk gedaan, niet aangenomen werdt by de Staaten: waartoe ook veel hielpen de poogingen der Hoven van Weenen en Londen, die belang hadden, om de Staaten langs hoe dieper in te wikkelen in den oorlog.

Misnoegen aan 't Franfche Hof, wegens drie Franfche Oostindifche fche pen, te Batavia opgebragt. Midlerwyl, nam de verwydering tufchen Frankryk en deezen Staat toe, hand over hand. By het misnoegen, welk aan het Franfche Hof opgevat was, over het kragtdaadiglyk ondersteunen der Koninginne van Hongarye, en over het gebruiken van sommige bezettingen der overgegaane Barriere-plaatfen, was ook gekomen het misnoegen, over het herwaards zenden van twee Franfche Oostindifche fchepen, van de drie, die, in 't begin des voorleeden jaars, door de Engelfchen genomen, te Batavia opgebragt, en met de laadingen aan den gemeenen Landvoogd van Nederlandsch Indie, den Baron van Imhoff, verkogt waren, die dezelve herwaards gezonden hadt. De Abt de la Ville hadt ze, terftond, te rug geëischt, in Wynmaand daaraan, zig beroepende op het elfde punt van het Verdrag van Koophandel des jaars 1739, waarby het ontvangen van pryzen, die op eene van beide de Mogendheden veroverd waren, in de havens der andere Mogendheid, voor ongeoorlofd verklaard werdt (q). 't Gedrag van den Heere van Imhoff werdt te vreemder gevonden, om

(q) R. ROLT *Vol. III. p. 431. Vol. IV. p. 452. Memoir. pour l'Hift. de l'Europe, tom. III. P. II. p. 110. Zie ook Europ. Merc. Jan. — Juny 1745. bl. 84.*

om dat men een' Franschen Kaaper, die een' Engelfchen prys in Zeeland hadt opgebracht, genoodzaakt hadt, dien te slaaken (*r*). Ondertusfchen, verliep 'er een geruime tyd, eer men, hier te Lande, overeenkwame met de Fransche Oostindifche Maatschappye, wegens de herlevering der drie Schepen (*s*). En terwyl dit draalde, benam de Koning van Frankryk, by eene Akte van den eenendertigften van Wintermaand laatstleeden, den ingezetenen van den Staat de voordeelen in den Koophandel, die hun, by het Verdrag van den jaare 1739, waren toegestaan: 't welk niet nalaaten kon, de Hollandfche, Zeeuwfche en Friefche Scheepvaart zeer te drukken.

1746.
—
't Verdrag van Koophandel van 't jaar 1739 ingetrokken.

Om verdere verwydering met Frankryk te voorkomen, de gekrenkte vriendschap te herftellen, en te gelyk te beproeven of men, aan 't Fransche Hof, ook met nut zou kunnen arbeiden tot eene algemeene Bevrediging, werd eerst by Holland (*t*), en daarna ter algemeene Staatsvergadering, beflooten, een gevolmagtigd Staatsdienaar derwaards te zenden, en daartoe wederom den Graaf van Wasfenaar, Heer van Twikkelo, te verkiezen (*u*), die ook een Geloofsbrief als buitengewoonen Ambafadeur mede kreeg, om zig daarvan, naar welgevallen, te konnen bedienen (*v*). Hy vertrok den tienden van Sprokkelmaand uit den Haag,

De Graaf van Wasfenaar wordt wederom naar Frankryk gezonden.

- (*r*) Notul Zeel. 21 Dec. 1744. M. 473. 25 Jan. 1745. bl. 37.
 (*s*) Refol. Holl. 16 Dec. 1745. bl. 1024. Notul. Zeel. 11 OZ.
 14 Dec. 1745. bl. 449, 450, 567. 14 Jan. 21 Juny 1746. bl. 46, 358.
 (*t*) Secr. Refol. Holl. 22 Jan. 1746. X. Deel, bl. 498. Refol. Holl. 26 Jan. 9 Febr. 1746. bl. 58, 36.
 (*u*) Secr. Refol. Holl. 1 Febr. 1746. X. Deel, bl. 512.
 (*v*) Relol. Gener. Sabb. 6 Febr. 1746.

UNICO WILLEM,
GRAAVE EN BAANDERHEER VAN EN TOT WASSENAER,
Heere van Obdam, Twickel enz.
Ridder van de Duitſche Orde en Coadjutor
der Balije tot Utrecht enz.

L. Schwaner del. 1750

J. Koubrahen fec.

IS. TIRION excud.

1746. ge, en kwam den twintigften te Parys : en na dat hy, den zeventwintigften, gehoor by den Koning gehad hadt, tradt hy, terftond, met den *Markgraave d'Argenson*, en andere Saatsdienaars in onderhandeling. Hy vondt deezen en den Koning zelve in 't algemeen zeer geneigd tot vrede. 't Scheen, dat 'er, met vrugt, iet te handelen zou zyn aan het Fransche Hof.

De tweede Griffier Gilles wordt hem toegevoegd.

Doch alzo deeze handeling ten uiterste geheim blyven moest, en ondertusfchen van het hoogste gewigt stontd te worden, vonden de Staaten, in 't begin van Grasmaand, geraaden, den Heere van Wasfenaer, die zulks reeds voor zyn vertrek verzogt hadt, eenen tweeden Staatsdinaar toe te voegen, met wien hy zou konnen *raadpleegen en overleg maaken*. En hiertoe werdt de tweede Griffier der algemeene Staaten, de Heer Jakob Gilles, benoemd (w), die den agttienden der gemelde maand reeds te Parys was. 't Vertrek des Konings naar het Leger noodzaakte de Gezanten, eerlang, het Hof te volgen. Zy begaven zig eerst naar Brusfel; toen naar Mechelen, naar Antwerpen, en eindelyk, na dat de Koning het Leger verlaaten hadt, de een na den anderen wederom naar Parys. Op alle deeze plaatsfen, handelden zy, voornaamlyk, met den Heere d'Argenson en met den Abt de la Ville, die uit Holland te rug gekeerd was, en bragten, onder anderen, te wege „ dat het slegten der veroverde sterke Plaatsfen in de Nederlanden, waarmede de Franschen een begin gemaakt hadden, vooreerst, „ ge-

Uitwerkingen deezer bezendinge.

(w) Secr. Refol. Holl 5 April 1746. X. Deel, bl. 570. Refol. Gener. Sabb. 9 April 1746.

„ gestaakt , en de Fransche wapenen , geduurende den gantschen veldtocht , niet gebragt werden op den bodem van den Staat.” 1746. —

Doch 't werk der algemeene bevrediging , het groot oogmerk deezer bezendinge , vorderde luttel. De Staaten beoogden , in deeze handeling , eerst het meeste voordeel van hun Gemeenebest , en daarna , dat van hunne Bondgenooten , byzonderlyk van Groot-Britanje , met welk Ryk zy thans ten naauwsten verbonden waren. Frankryk hadt eene algemeene Byeenkomst voorgeslaagen , tot bevordering der Vrede (*). Doch men verstondt , in den Haage , dat zulk eene Byeenkomst vrugtelooos zyn zou , zo niet vooraf eenige punten werden vastgesteld , die ten grondslag der handeling op de Byeenkomst konden strekken. De meeste gesprekken der Heeren van Wasfenaer en Gilles met de Fransche Staatsdienaars liepen over deeze punten : en men gaf van alles kennis ter plaatse daar 't behoorde , en in 't byzonder ook aan de Staatsdienaars van Groot-Britanje , voor welken niets verborgen bleef. De algemeene grondslag der handeling was , dat Frankryk , gelyk het dikwils verklaard hadt , niets voor zig zelf begeerde. Op deezen grondslag , beoogde men dan , met opzigt op het belang van den Staat , te bedingen „ dat „ de voorige Verdragen , met naame die van „ Utrecht en van den jaare 1717 , vernieuwd „ en bevestigd ; het Verdrag van Koophandel „ van den jaare 1739 hersteld , en alle veroverde Plaatsen in de Oostenryksche Nederlanden „ lan-

Oogmerk der Staaten in de handeling over eene algemeene Vrede.

(*) Zie hier voor , bl. 14.

1746. „ landen te rug gegeven werden : ook , dat
 „ Spanje verklaarde , de Scheepvaart van den
 „ Staat op de Westindiën te zullen laten onge-
 „ stoord , volgens de oude Verdragen ;” wel-
 „ ke verklaring men noodig oordeelde , om dat
 „ de Markgraaf de Castellar , in 't jaar 1731 , ver-
 „ klaard hadt , dat dit Ryk zig van de Verdragen
 „ ontslaagen hielt (y) , 't welk nog nooit uit-
 „ drukkelyk herroepen was. Ten opzigte van
 „ Groot-Britanje , zegt men te bedingen „ ver-
 „ nieuwing der Verdragen ; het slegten van
 „ Duinkerken op den voet derzelven ; afitand
 „ van de bevordering der belangen des Preten-
 „ dents en zyner nakomelingschap ; herstelling
 „ der Scheepvaart en des Koophandels , als
 „ voor den oorlog , en bevordering der Vrede
 „ met Spanje op den voet van de Utrechtsche ,
 „ en van de overeenkomst op het Pardo van
 „ den jaare 1739 , vermeerderd met eene ver-
 „ klaaring omtrent den Pretendent , overeen-
 „ komstig met die van Frankryk.” Voor het
 „ Weener-Hof wilde men vorderen „ vernieu-
 „ wing der belofte van handhaavinge der Prag-
 „ matike Sanctie ; vernieuwing van het Ver-
 „ drag van den jaare 1738 ; wedergeeving van
 „ al het veroverde in den tegenwoordigen oor-
 „ log , en erkentenis van den Keizer : alles zo
 „ wel door Spanje , als door Frankryk.” Ein-
 „ delyk , zegt men , met betrekking tot Italie , te
 „ bedingen „ dat de Koning van Sardinie en de
 „ Hertog van Modena in derzelve Staaten
 „ hersteld werden , en dat Genua in de Vrede
 „ begreepen werdt.”

Doch

(y) Zie XIX. Deel, bl. 44.

Doch onder 't verhandelen deezer punten, merkten de Fransche Staatsdienaars aan, dat men veel eischte van Frankryk, zonder Frankryk iet aan te bieden. Zy vorderden dan, van hunne zyde, Kaap Breton te rug. Zy deden nog eenige andere eischen. Doch zy beloofden, Oostenryksch Vlaanderen en 't gene zy van Brabant bemagtigd hadden, benevens der Staaten Barriere, te zullen te rug geeven. Ook zou het verdrag van Koophandel, met de Staaten, in 't jaar 1739, gemaakt, volkomenlyk worden hersteld. Doch alles bleef nog maar by onderlinge gesprekken, zonder dat 'er iets naar behooren bepaald, veel min getekend werd.

1746.

Wat de Franschen vorderen? Wat zy toegeeven?

Omtrent het midden van Bloeiimaand, hadt men 't egter, te Brusfel, zo ver gebracht, dat de Franschen toegaven „ Duinkerken, van den „ Land- en Zeekant beide, te zullen stellen in „ den staat, waarin het voor 't jaar 1740 geweest „ was, en volgens de Verdragen van de jaaren „ 1713 en 1717 zyn moest. Ook zouden zy „ den Pretendent noch zyne nakomelingschap „ niet ondersteunen, en by Spanje uitwerken, „ dat de Vaart naar de Westindiën, die volgens „ de Verdragen vrystondt, voortaan onbelem- „ merd bleeve.” Doch omtrent eenige andere punten, was de handeling nog niet geslaagd naar genoegen. De Franschen drongen, ondertusfchen, sterk op het voortzetten der handeling, tot zo verre zelfs, dat zy dreigden met het slegten der veroverde Plaatsen, byzonderlyk van Yperen, te zullen voortvaaren, zo men geen meer yver toonde om te sluiten. Doch de Staatfche Gevolmagtigden hielden hun voor,

Staat des handeling in Bloeiimaand,

1746 dat zulks de handeling agteruit zetten zou , vooral zo hierby kwame , gelyk men in den Haage vreesde , dat de Franschen hunne wapenen voerden op Staatschen bodem ; also daaruit veranderingen te wagten waren , waardoor de handeling den Staatschen onttrokken stondt te worden. En 't schynt dat deeze aanmerkingen vry wat indruks maakten op de Franschen , die sedert te kennen gaven , dat de slegting van Yperen agterblyven zou.

De Markgraaf de Puisseux komt heimelyk in den Haage. Kort hierna , kreeg men , aan 't Fransche Hof , tyding , dat de Graaf van Harrington , in 't Parlement van Engeland , eene redevoering gedaan hadt , waaruit klaarlyk bleek , dat men aldaar kennis hadt van 't gene , door de Staatschen , met Frankryk , gehandeld werdt , en dat men 'er in bewilligde. Hieraan hadden de Franschen , tot nu toe , naar 't scheen , getwyfeld. En nu hun deeze twyfeling benomen werdt , scheenen ze meer vertrouwen te hebben van den goeden uitslag der handeling. De Koning vondt zelfs goed , den *Markgraaf de Puisseux* , onder deksel van , met den Profesfor *Albinus* en anderen , over eene borstkwaale , te willen raadpleegen , af te zenden naar den Haage , om met den Raadpensionaris en eenige andere Leden der Regeeringe , aan welken 't geheim der handeling betrouwd was , te spreekken over de beste middelen , om het werk tot een goed en spoedig einde te brengen. Hy deedt deeze reis in Zomermaand. En 't gevolg der zelve was , dat het Engelsche Hof eerst , en daarna ook het Fransche gebragt werden tot een besluit , om eene byeenkomst te houden van de Staatsdienaars der drie Mogendheden ; waarin men de

VOOR-

voorwaarden der algemeene Vrede regelen, en zelfs daaromtrent tot een besluit komen zou, in geval men bevondt, dat 'er de Bondgenooten ook redelyke voldoeninge in kreegen. De Engelschen gaven niet donkerlyk te verstaan, dat zy de handeling den Staatschen alleen niet langer toevertrouwden, en bedugt waren, dat dezelve zig mogten laten overhaalen tot een afzonderlyk verdrag. Hierdoor scheenen zy bewoogen geworden te zyn, om eenen Staatsdienaars te magtigen tot de handeling. De Franschen neigden tothandeling met de Engelschen, federt dat zy eenige hoop gekreegen hadden, dat het Engelsche Hof de Vrede zegt: en de Staatschen, geene volmagt van de Engelschen hebbende, om iet uit derzelve naam te sluiten, zagen gaarne, dat zy zig nader moeiden met de handeling. Ondertuschen rees 'er, by de Staatschen, nu en dan, eenige twyfeling, of de Engelschen de Vrede wel ernstelyk begeerden. Zy hadden, tot hiertoe, alleenlyk zwaarigheden gemaakt tegen de ontwerpen van Vrede, welken men hun voorgehouden hadt, zonder zelve iet klaarlyk te vorderen. En zo dra men overeengekomen was, om een byeenkomst te houden tuschen de Staatsdienaars der drie Mogendheden, spraken zy van hiervan kennis te willen geeven aande Hoven van Weenen en Turin: 't welk niet nalaa- ten kon de handeling moeiljeker te maaken. Evenwel hadt de voorgenomen byeenkomst voortgang. De Stad Breda werdt benoemd tot het houden van dezelve (z). Wy zullen, in 't vervolg, zien, wat aldaar gehandeld werdt.

1746.

gelsche
en Staat-
sche Ge-
volmag-
tighden.

(z) Dit egte Stukken en Bescheiden.

On-

1746. Ondertusfchen was de Veldtogt in de Nederlanden , voorspoediglyk geopend en voortgezet door de Franschen. Wy moeten 'er kortelyk verslag van doen , eer wy 't verhaal der Vredehandeling vervolgen.

VII. De Maarschalk van Saxen , na 't veroveren van Brusfel , vertrokken zynde naar Frankryk , om de beweegingen van den aanstaanden Veldtogt te regelen , kwam , in Grasmaand , in Brabant te rug. Met den aanvang van Bloemaand , deedt hy 't Leger te velde trekken , gedeeltelyk onder Dendermonde , gedeeltelyk omtrent Brusfel. Ook hadt de *Graaf d'Estrées* last , om eenige troepen uit het Leger des Prinsfen van Conti te verzamelen omtrent Maubeuge , en Bergen in Henegouwen , Charleroi en Namen te dreigen met een beleg. Het vereenigd Leger , waarover de Vorst van Waldek nu 't opperbevel voerde , hadt zig , agter de Dyle , tusfchen Mechelen en Leuven , nedergeslaagen , om de zwakke Steden van Brabant te dekken. In Grasmaand , hadt men zig meester gemaakt van Vilvoorden , by welke gelegenheid , de jonge Graaf van Rechteren omgekomen was. Doch de optogt des Graaven van Lowenthal naar Leuven , met een aanzienlyken hoop volks , deedt het vereenigd Leger , welk gevaar liep van ingeslooten te worden , opbreeken van agter de Dyle , en over de Neethe trekken , om en door Antwerpen , naar de grenzen der Baronye van Breda , alwaar het zig begroef. Leuven en Mechelen werden toen ingenomen door de Franschen. De Bondgenooten hadden nog eenige Schansfen , langs de Dyle en de Neethe , ingehouden , om den voortgang der Franschen te

De Veldtogt in de Nederlanden wordt geopend.

De Franschen be-
magtigen
Antwerpen en
gantsch

te fluiten; doch zy werden haast overweldigd. 1746.
 Lier, Heerentals en Aarfchot, niet te houden
 zynde, werden toen, terftond, van hunne be- Oosten-
 zettingen verlaaten, en door de Franschen in- ryksch
 genomen. De Stad Antwerpen zelve opende Brabant.

de poorten voor den naderenden vyand: doch
 t. Kasteel, welk met zestienhonderd man bezet
 gelaaten was, stondt een beleg door vaneenige
 dagen, en gaf zig, op den eersten van Zomer-
 maand, over, by verdrag, volgens welk, de
 bezetting, die alleen uit Oostenryksche man-
 fchap bestondt, met twee stukken kanon en
 een mortier, uittrok naar 't vereenigd Leger.
 De sterkte S. Maria, ter linker zyde van de
 Schelde, tegen over S. Filips gelegen, werdt
 te gelyk met het Kasteel van Antwerpen, op-
 gegeven aan de Franschen; die zig, na 't ver-
 overen van Antwerpen, van gantsch Oosten-
 ryksch Brabant meester zagen (a). Men lei,
 vervolgens, in beraad, om 't vereenigd Leger,
 welk op de Bredasche Heide lag, en merkelyk
 zwakker was dan dat der Franschen, aan te tas-
 ten: doch 't werdt ondienftig geoordeeld; zo
 om dat de Bondgenooten vast begraven lagen,
 agter eene versterkte Linie, die hier, in 't jaar
 1702, opgeworpen was, als om dat zy geduu-
 rig toevoer van volk en voorraad konden kry-
 gen uit Holland, terwyl de schraale heide voor
 't Franfche Leger niets uitleveren kon (b).

Terftond hierna, werdt het beleg van Ber- Zy ver-
 gen in Henegouwen ondernomen: waartoe een overett
 aanzienlyk gedeelte van het Leger, welk in Bergen
 in Hene-
 Bra- gouwen,
 en

(a) Memoir. pour l'Hist. de l'Europe, Tom. III. P. I. p.
 150 & suiv. R. ROLT Vol. IV. p. 269, 270.

(b) Memoir, Tom. III. P. I. p. 157.

1746. Brabant lag , gebruikt werdt. De Prins van Conti , die 't bevel voerde over dit beleg , kwam den zevenden van Zomermaand reeds voor de Stad : doch de aanhoudende regen hinderde de belegeraars in hunnen arbeid , meer dan veertien dagen agter een. De loopgraaven werden niet geopend , voor den vierentwintigsten : doch 't beleg werdt , van toen af , zo sterk voortgezet , dat de Stad zig , den elfden van Hooimaand , by verdrag , opgeeven moest. De bezetting , gedeeltelyk uit Oostenryksche , gedeeltelyk uit Staatsche manschap bestaande , moest zig krygsgevangen geeven. De laatste , over welke de Prins van Hessen - Philipsthal 't bevel gehad hadt , werdt heel naar Frankryk gevoerd. S. Guislain , welk driehonderd Oostenrykschen inhadt , moest zig , den drie-entwintigsten , op gelyke voorwaarden , overgeeven (c). Terwyl 't beleg van Bergen duurde , was de *Graaf van Palfi* , met een Leger Oostenrykschen , uit Duitschland , opgetrokken naar de Nederlanden , om zig met de troepen onder den Vorst van Waldek te vereenigen. Palfi toog , met zyn Leger , naar en over de Maaze , werwaards de Vorst van Waldek , insgelyks , optrok , zonder dat het hem , door het overschot des Franschen heirs , kon belet worden. De Legers vereenigden zig op de heide den Donderslag , tusfchen Hasfelt en Brey , in Luikerland. Prins Karel van Lotharingen , van Weenen herwaards komende , stelde zig , eerlang , aan het hoofd der Vereenigde troepen , en sloeg zig neder langs de Demer ,

S. Guislain.

Prins Karel van Lotharingen stelt

(c) Memoir. pour l'Hist. de l'Europe , Tom. III. P. I. p. 158 — 170 , 172.

mer, eenige ligt gewapende manschap afzende, om de kleine Geete te bezetten, en den overtocht der Franschen over deezen stroom te sluiten. De vyand hadt, midlerwyl, 't beleg geslaagen voor Charleroi: 't welk Prins Karel bewoog, over de Demer, hooger op te trekken, naar den kant van Hannuye, met oogmerk om zig meester te maaken van een' post, *de vyf Sterren* genaamd, die zeer gelegen was tot dekking van 't beleg van Charleroi; waarom de Maarfschalk van Saxen dien ingenomen hadt, kort voor de aankomst van het Leger onder Prins Karel. Charleroi gaf zig ondertusfchen, vier dagen na 't openen der loopgraaven, over, in 't begin van Oogstmaand, by verdrag, volgens welk de bezetting krygsgevangen bleef, en eerlang naar Valenchyn en Kamerryk gevoerd werdt. De Oostenrykschen, onder den Generaal *Trips*, hadden, op den eersten, eenen hevigen aanval gedaan op den post aan de vyf Sterren: doch zy waren, met verlies, afgeslaagen. Na 't overgaan van Charleroi, trok Prins Karel over de Mehaigne, om Namen te dekken; welke Stad nu gedreigd werdt met een beleg (*d*).

1746.
—
zig aan 't
hoofd
van't ver-
eenigd
Leger.

Charle-
roi ver-
looren.

De wederzydsche Legers deden, sedert, hun best, om elkanderen den toevoer af te snyden. De Franschen, die by Welhain lagen, ontvingen den hunnen van Brusfel en Leuven. De Bondgenooten, die zig, eerlang, by Mazy nederfloegen, kreegen hunnen voorraad van Huy aan de Maaze. En de Partyen, die men,
van

De Fran-
schen be-
legeren
Namen.

(*d*) Memoir. pour l'Hist. de l'Europe, Tom. III. P. I. p. 171 — 176.

1746. van wederzyde, uitzondt, belemmerden elkan-
 deren den aanvoer, dikwils. Het Vereenigd
 Leger, federt, over de Maaze getrokken, tot
 beter befcherming van Namen, werdt, na dat
 de vyand, op den twee-entwintigften van Oogst-
 maand, Huy bezet, en zig van de hoogte van
 Sart, aan de overzyde der Maaze boven Huy,
 meester gemaakt hadt, genoodzaakt te rug te
 keeren over den stroom, waardoor Namen,
 eene der sterkste Barriere-Steden, en de ee-
 nigste in de Nederlanden, tusfchen de Maaze
 en de Zee, die nog in de magt der Keizerin-
 ne Koninginne was, geheelyk bloot gesteld
 werdt voor eene belegering. Ook liep het slegts
 aan tot den vyfden van Herfstmaand, toen de
 Stad, rondsomme, ingeflooten werdt, door
 den Graave van Clermont. De bezetting, uit
 Oostenryksche en Staatsche manschap bestaan-
 de, stondt onder bevel van den Luitenant-Ge-
 neraal *Crommelin*. De loopgraaven werden ge-
 opend, tusfchen den twaalfden en dertienden.
 En op den negentienden, werdt de Stad opge-
 geven by verdrag, volgens welk de bezetting
 week in 't Kasteel, welk, terstond daarna,
 aangetast werdt. Het verdedigde zig slegts
 zes dagen. De Bevelhebber, geen ontzet te
 gemoet ziende, na dat het vereenigd Leger
 over de Maaze geweeken was, besloot ook het
 Kasteel op te geeven by verdrag van den der-
 tigften, volgens welk, de bezetting krygs-
 gevangen bleef (e). Met het veroveren van
 Namen, waren de Staaten alle Barriere-Plaatsen

De Stad
 geeft zig
 over. 't
 Kasteel
 wordt
 aangetast,
 en vero-
 verd.

(e) Memoir. pour l'Hist. de l'Europe, Tom. III. P. II. p. 1—9. en andere Verhaalen.

fen kwyt : 't verkrygen van welken hun , in eenen twaalfjaarigen oorlog , veel volks en geweldige schatten gekost hadt. Sommigen , veel ligt om zig te beter in dit verlies te troosten , beweerden , ten deezen tyde , dat men de Barriere-Plaatsen , die veel onderhouds vereischten en kleinen dienst dedden , wel misfen kon , en zig , met zyne oude Barriere , langs de Maaze , beschermen , tegen vyandelyke aanvallen. Doch anderen verstonden , dat de Barriere genoeg dienst deedt , als zy de vyandelyke wapenen , eenen geruimen tyd , verre van de grenzen hieldt , binnen welken tyd , men , zonder den last des oorlogs van naby te draagen te hebben , gemeenlyk gelegenheid hadt , om zig met Bondgenootschappen te sterken , en , zo 't krygs-geluk al niet mede loopen mogt , door middel derzelve , eene veilige en eerlyke Vrede te bedingen.

1746.

Het Vereenigd Leger was , na 't overgaan van Namen , langs de Maaze , getrokken , tot digt onder Luik , daar 't zig nedersloeg , hebbende den Stroom van agteren , en den regter vleugel naar Hautain , den linker naar Graee uitgestrekt. Men hadt zig hier gelegerd , om te beletten , dat Luik niet ingenomen werdt door den vyand , schoon de gelegenheid der Plaats gantsch niet voordeelig was. Het middelste gedeelte des Legers werdt doorsneeden van twee groote beeken , die , by Milmont , ineen liepen , en alleen eenen engen doortogt open lieten , door welken , de eene helft van het Leger gemeenschap hebben kon met de andere. De Maarschalk van Saxon , hiervan onderregt , sloeg , den tienden van Wynmaand ,

Slag
by Raucoux,
niet verre van
Luik.

1746.

op weg , om de Bondgenooten aan te tasten , en legerde zig , in de vlakke , tusfchen twee gemeene wegen , die van Tongeren en van S. Truyen naar Luik leiden. Het Vereenigd Leger bleef leggen , tot drie uuren na den middag , en trok toen uit de Legerftede , zig ftellende in flagorde , tegen over den vyand. Beide de Legers bleeven , den gantschen nagt , onder de wapenen. De Franschen , des anderendaags 's morgens , ten agt uuren , zynde opgetrokken , kwamen , tegen elven , onder 't bereik van 't gefchut der Bondgenooten , welk , terftond , op hen los brandde. 't Schieten duurde tot over den middag , wanneer de aanval begon van de Fransche zyde. De Oostenrykfchen , onder den Generaal Bathiani , en eenige Hanoverfchen , maakten den regter vleugel van 't Vereenigd Leger uit , en ftonden naar den kant van Hautain. In 't midden , ftonden de Engelschen , die , na 't dempen van den opftand in Schotland , wederom herwaards gekomen waren , de Hanoverfchen en Hefifchen , een gedeelte van welken , de Dorpen Varoux en Raucoux hielp verdedigen. De linker vleugel beftondt uit Staatsche manfchap , die zig , ter regter zyde , tot even agter het Dorp Raucoux , uittrekte. Het middelste gedeelte en de linker vleugel werden eerst en hevigst aangevallen , terwyl de Oostenrykfchen , door een gedeelte des Franschen Legers , welk hunne bewegingen gade floeg , belet werden , deel te neemen in 't gevegt. De Staatsche Ruitery kweet zig wakkerlyk , volgens 't getuigenis der vyanden zelve. Ook werden de vyandelyke aanvallen , door alle de troepen , die
deel

deel aan den ftryd hadden , moediglyk , afgeflaagen. Doch na dat de Maarschalk van Saxon last gegeven hadt , om de Dorpen Vaux en Raucoux , daar de Staatschen zig versterkt hadden , aan te tasten , begon men , in 't Vereenigd Leger , op den aftogt bedagt te zyn. Een gedeelte week naar den S. Pietersberg , een gedeelte over de Maaze , zonder door den vyand , die 't slagveld behieldt , vervolgd te worden. Het verlies der Bondgenooten werdt , door de Franschen , begroot op tienduizend man , dooden , gekwetsten en gevangen : hoewel 't by de Bondgenooten zelve niet hooger dan vierduizend tweehonderd en negentig gerekend werdt. De vyand telde flegts drieduizend dooden en gekwetsten , daar zyn verlies , van de zyde der Bondgenooten , op meer dan negenduizend man werdt begroot. De Markgraaf de Fenelon , die zo lang Ambasfadeur van Frankryk by de Staaten was geweest , was de eenige Overfte van rang aan 's Vyands zyde , die , in dit gevegt , sneuvelde. Van de zyde der Bondgenooten , hadden de Engelschen , Hanoverfchen , Hessifchen , Beijerschen en Staatschen alleen byna al 't verlies geleeden. De Oostenrykschen hadden weinig deel kunnen hebben aan het gevegt. Onder de Staatsche Officiers , die in dit gevegt sneuvelden , telde men den Generaal - Major *Veldman* , den Kolonel *Graaf van Aumale* , en den Major *Saumaise*. Het Vereenigd Leger week , den volgende dag , geheel over de Maaze. De Franschen legerden zig , by Tongeren. Doch beide de

1746. Legers betrokken , kort hierna , de Winterkwartieren (*f*).

Staat der
Oosten-
ryksche
Nederlan-
den.

Dus ongelukkig liep de veldtocht in de Oostenryksche Nederlanden af. Zy waren nu , op Luxemburg , Limburg en het Oostenryksch gedeelte van Opper-Gelderland na , allen den Franschen in handen gevallen. De vyand hadt zig , tot hiertoe , in de Nederlanden , gehouden aan de linker zyde der Maaze , daar niets meer te veroveren viel op de Keizerin-Koninginne. Hy moest , derhalve , in eenen volgenden veldtocht , over de Maaze trekken , om de overige Oostenryksche Nederlanden aan te tasten , of op den bodem der Staaten inbreeken. Het eerste zou den Ryksvorsten , en , gelyk te vermoeden is , den Koning van Pruissen zelven kwaalyk behaagd hebben : het laatste scheen te slyden met de vriendschap , die Frankryk voorgaf , den Staaten toe te draagen. Nogtans beflout men 'er toe. Zelfs wist men 'er een glimpig voorwendfel voor te vinden : gelyk wy wel haast zien zullen.

IX.
Krygsbe-
dryven in
Italie.

In Italie , waren de zaaken der Keizerinne - Koninginne gelukkiger geslaagd , in den veldtocht deezes jaars. De Koning van Frankryk hadt , in 't voorjaar , de zyde van den Staat van Genua gekooren , tegen de Corsen , die , door Groot-Britanje , door de Keizerinne - Koninginne , en door den Koning van Sardinie , ondersteund werden (*g*). De Keizerin-
Ko-

(*f*) Journal de la Camp. de 1746. MS. ROLT Vol. IV. p. 274 — 279. Memoir. pour l'Hist. de l'Europe, Tom. III. P. II. p. 12 — 32 en andere Verhaalen.

(*g*) Memoir. pour l'Hist. de l'Europe, Tom. III. P. I. p. 136 — 150.

Koningin hadt niet verzuimd , na 't herstellen van de Vrede in Duitschland , haar Leger in Italie , door een' aanzienlyken hoop Krygsvolk , onder den Generaal Nadasti , te versterken. Hy bragt te wege , dat de *Markgraaf van Castelar* , Guastalla , welk , in 't begin van Lentemaand , door de Oostenrykschen , belegerd werdt , zoekende te ontzetten , zynen toelēg staaken moest. De Plaats gaf zig , kort daarna , over , by verdrag , volgens welk , de bezetting krygsgevangen bleef. Casal gaf zig , ten zelfden dage , en opdezelfde voorwaarden , over aan de Oostenrykschen. De Koning van Sardinie hadt Asti , reeds te vooren , veroverd. Hy floeg daarna 't beleg voor Valence , welk , den vierden van Bloemaand , opgegeven werdt. Het Kasteel van Parma was , door den Generaal *Brown* , veroverd , in Grasmaand. Doch de Bevelhebber hadt de bezetting uit de Vesting weeten te geleiden , zonder dat het de belegeraars gemerkt hadden. De Maarschalk de Maillebois , bevel gekreegen hebbende , om zig , met de Fransche troepen , die in Novi lagen , te voegen by het Leger , onder den Infant Don Filips , die 't Kasteel van Milaan , eerlang , verlaaten moest , maakte zig , daarentegen , in Bloemaand , meester van Acqui , welk hy egter , kort daarna , wederom verliet. Midlerwyl , vielen 'er , tusfchen de wederzydsche Legers , dikwils gevegten voor , zonder dat het tot eenen beslissenden Veldslag kwam. De Oostenryksche en Sardinische troepen deden hun best , om den Vyanden den toevoer af te snyden , en verzwakten hen , eindelyk , zo zeer , dat ze hun meester van 't

1746. veld moesten laten ; waarom het hun niet moeilyk viel , de verlooren' Steden te heroveren. De slag by Piacenza , die , in Bloeiimaand , ten voordeele der Oostenryksche en Sardiniſche troepen , voorgevallen was , baande den weg tot eenen inval in den Staat van Genua , die , langs twee wegen , door de beide Legerſ ondernomen werdt. De troepen der drie Kroonen , die in deezen Staat lagen , werden genoodzaakt te wyken naar den kant van Final en Savona , terwyl Nadasti , met de Oostenrykſchen , tot aan S. Petro d' Arena doordrong. Hier door werdt der Stad Genua alle gemeenſchap met het Leger haarer Bondgenooten afgeſneden. De ongeruſtheid werdt toen zo groot in de Stad , dat zy beſloot zig te onderwerpen aan de Keizerin-Koninginne ; gelyk , op den zesden van Herſtmaand , onder zekere voorwaarden , geſchiedde (h). Men vorderde der Stad , federt , eene belasting af van drie millioenen *Genuinen* ; waarop een derde betaald werdt. Doch men zag geen kans , om de overige twee derde te vinden. De Raad van Genua deedt , by den Koning van Groot-Britanje , en by de Staaten der Vereenigde Geweſten , aanhouden , om derzelve voorſpraak by 't Weener-Hof , tot het bekomen van eenige vermindering in den gedaanen eiſch. De Secretaris *Villavecchia* , leverde , ten dien einde , een Vertoog over aan de algemeene Staaten , op den zeventwintigſten van

Genua onderwerpt zig aan de Oostenrykſchen.

(h) *Voiez La Capitul. de Genes. dans les Memoir. pour l'Hiſt. de l'Europe , Tom. III. p. 1. p. 234. & dans les Recueil de ROUSSET , Tom. XIX. p. 374.*

van Herfstmaand. Ook besloot men, het Weener-Hof te verzoeken, dat het den Staat van Genua genadiglyk wilde handelen; te meer, om dat de ingezetenen der Vereenigde Gewesten grootelyks benadeeld zouden worden, door 't bederf van den Koophandel in de overwelddigde Stad (i). Doch eer hierop beslooten werdt, was Genua, in 't begin van Wintermaand, in roere geraakt, by gelegenheid, dat de Markgraaf de Botta d'Adorno, Bevelhebber der Stad, uit den naam der Keizerinne-Koninginne, eenige stukken Geschuts, die den Staat toebehoorden, wilde doen voeren naar 't Oostenryksche Leger. Het graauw handgemeen geraakt met de knegten, ontstondt 'er een oorlog tusfchen beide, die verscheiden dagen duurde, en met het verdryven der bezettinge tot buiten de poorten eindigde. Het Weener-Hof, vermoedende, dat de Genuesche Grooten deel aan den opstand gehad hadden, vorderde, dat men alles wederom in den vorigen staat deedt herstellen, zo ver 't doenlyk ware. Doch de Raad, zig van de Oostenryksche overheersching bevryd waanende, begaf zig, eerlang, onder de bescherming van Frankryk, en ontving den Hertog van Boufflers, met eenige Fransche troepen, in de Stad. Wy zullen, in 't volgende Boek, aantekenen, hoe 't eindelyk met Genua afliep. Ondertusfchen, hadt de Koning van Sardinie zig reeds van Savona, Final en andere Plaatsen

1746.

De Staatspreken voor Genua, aan het Weener-Hof.

De Stad dryft de Oostenryksche bezetting uit.

(i) *Voiez* ROUSSEAU Recueil, Tom. XIX. p. 381.

1746. fen in den Staat van Genua , meester ge-
maakt (k).

Krygsbe-
dryven
derEngel-
fchen en
Franschen
ter zee.

Tegen 't einde van Herfstmaand , vertoon-
den de Engelschen zig , met eene talryke
Vloot , op de Kusten van Bretagne , van zins
om 'er eene landing te doen. Ook wil men,
dat 'er kans geweest zou zyn , om de Haven
van Orient , daar de Pakhuizen der Fransche
Oostindische Maatschappye waren , te verove-
ren , zo zy , zonder uitsfel , aan land gestapt
waren. Doch zy deeden 't niet voor den eer-
sten van Wynmaand , des nademiddags ten
vier uren. De Franschen hadden , derhalve,
tyd gehad , om eenige troepen byeen te bren-
gen , en zig in staat te stellen , om hunnen
vyand wel te ontvangen. Orient werdt , ver-
geefs , opgeëischt , en vervolgens , drie dagen
agtereen , hevig beschooten. Doch de Fran-
schen vuurden , van hunnen kant , met geene
mindere felheid. De Engelschen werden , ein-
delyk , genoodzaakt , de Plaats te verlaten ,
en wederom sloop te gaan. Zy traden , na-
derhand , nog eens , aan land by Quiberon ,
zonder iet van belang uit te voeren (l). Op
de Kust van Koromandel was , in Hooimaand
te vooren , een gevegt voorgevallen , tusfchen
eenige Fransche en Engelsche Oorlogsfche-
pen. De Franschen , onder 't beleid van *de la*
Bourdonnaye , ondernamen , in Herfstmaand ,
op

(k) R. ROLT Vol. IV. p. 296 — 311. Memoir. pour l'Hist.
de l'Europe , Tom. III. P. I. p. 194 — 254. P. II. p. 87 — 110.
ROUSSET Recueil , Tom. XIX. p. 384 — 392.

(l) Memoir. pour l'Hist. de l'Europe , Tom. III. P. II. p. 33
& suiv. R. ROLT Vol. IV. p. 352 — 358.

op de zelfde Kust, Madras te veroveren, op de Engelschen. Doch het Engelsch Opperhoofd sloot een Verdrag met den Franschen Bevelhebber, die, hierop, de kust verliet (m). 1746.

Zodanig was omtrent het beloop des oorlogs, te water en te lande, aan verscheiden oorden, met naame in de Nederlanden en in Italie. De Keizerin-Koningin had, na 't sluiten der Vrede te Dresden, haare meeste magt naar Italie geschikt, en de bescherming der Oostenryksche Nederlanden te zeer laten aankomen op haare Bondgenooten; die, ter oorzaake van den opstand in Schotland, elders, de handen vol werks hebbende, genoodzaakt geweest waren, het Leger in de Nederlanden zwakker te laten, dan 't anders geweest zou zyn: 't welk eene van de oorzaaken was, waarom de Franschen, in dezen veldtogt, aldaar, zo veele Steden veroverd hadden. Het Weener-Hof was, midlerwyl, zo wel als Groot-Britanje en de Staaten, in geduurige onderhandeling geweest, met het Rusfische, om het zelve te beweegen tot het verleenen van onderstand. De buitengewoone Ambassadeur de Dieu, schoon ook, by zyne Instructie, gelast tot het voltrekken van een Verdrag van Koophandel (n), hadt egter voornaamlyk gearbeid om de Keizerin te beweegen tot voldoening aan de Verdragen, die

X.
Handelingen
aan het
Rusfisch
Hof.

(m) R. ROLT Vol. IV. p. 317 — 341. Memoir. Tom. III. P. II. p. 146 & suiv.

(n) Zie dezelve in de Secr. Resol. Holl. 6 Jan. 1745. X Deel, bl. 345.

1746.

die zy met de Hoven van Weenen en Londen geslooten hadt : 't welk hem door de Staaten voor alle dingen was aanbevolen. Het Rusfische Hof vorderde Onderftandgelden , met een aanmerkelyk gedeelte van welken , de Engelschen , in 't eerst , de Staaten belasten wilden. De Staaten hadden , genoegzaam tegen den zin van Utrecht , beslooten te komen tot het belooven van Onderftandgelden ; doch niet dan in den uiterften nood , en zo weinig als 't mogelyk ware (o). De Heer de Dieu voldeedt volkomenlyk aan het oogmerk zyners Meesteren , zo lang hy zig aan 't Hof van Petersburg hadt opgehouden. Hy bragt , eerlang , te wege , dat de Keizerin zig genegen verklaarde , tot byftand der Keizerinne-Koninginne. Ook werdt men 't genoegzaam eens , over de onderftandgelden , die , door Groot-Britanje en de Staaten , aan 't Rusfische Hof zouden betaald worden. Doch het sluiten der Overeenkomst van Hanover , en het treffen der Vrede te Dresden , welk 'er op gevolgd was , deeden de Keizerin van Rusland veranderen van gedagten. Men verfondt , aan 't Rusfische Hof , dat het Engelsche , door het sluiten en bewerken dezer Verdragen , de party der Keizerinne-Koninginne en des Konings van Poolen schein te willen verlaaten. De begonnen en byna voltrokken handeling werdt dan t'eenemaal gestremd. Men deedt , aan het Rusfische Hof , wel eenige opening tot nieuwe handeling. Doch de Heer de Dieu , geene kans

(o) Secr. Refol. Holl. 6, 26 Jan. 1745. X. Deel, bl. 348, 352.

kans ziende om dezelve , in den tegenwoor-
 digen toestand der zaaken , tot een goed en
 spoedig einde te brengen ; en ongeneigd om
 den Staat langer met de zwaare kosten eener
 buitengewoone Ambassade te belasten , ver-
 wierf verlof , om in de Lente dezes jaars ,
 herwaards te keeren , zonder dat hy een volko-
 men besluit had kunnen maaken van de hande-
 linge (*p*) , waarmede de Resident de Zwart ,
 federt , belast bleef (*q*) . Maar de Keizerin-
 Koningin sloot , op den twee-entwintigsten
 van Bloemaand , te Petersburg , een Verbond
 van onderlinge bescherming met de Keizerin
 van alle de Rusfen , voor den tyd van vyf-
 twintig jaaren , op den voet van 't Verbond
 van den jaare 1726. „ Men beloofde el-
 „ kanderen eenen onderstand van dertigdui-
 „ zend man , in geval de wederzydsche Staa-
 „ ten werden aangetast . Doch men zou , van
 „ de eene en andere zyde , tot deezen onder-
 „ stand , niet verpligt zyn , zo de Keizerin
 „ der Rusfen van den kant van Perfie , en de
 „ Keizerin - Koningin in Italie werdt aange-
 „ tast , schoon men , zelfs in beide deeze ge-
 „ vallen , zig verbondt , om dertigduizend man
 „ tot elkanders dienst , gereed te houden . Zo
 „ het , wyders , dienstiger geoordeeld werdt ,
 „ den gemeenen Vyand , elk van de zyde
 „ zyner eigene Staaten , aan te tasten , zou
 „ men , deswege , onderling , met elkande-
 „ ren overeen komen . Ook zou men den
 „ VOOR-

1746.

Verbond
 tusfchen
 de Hoven
 van Wee-
 nen en
 Peters-
 burg.

(*p*) Refol. Holl. 24 July 1745. bl. 627 21 May 1746. bl. 323.
 (*q*) Zie Europ. Merc. Jan. — Juny 1746. bl. 213.

1746. „voorgemelden onderftand, in zulk een ge-
 „val, met onderling goedvinden, vermeer-
 „deren. Eindelyk zou men de Republyk van
 „Poolen, den Koning van Groot-Britanje,
 „den Koning van Poolen, als Keurvorst van
 „Saxen, en zodanige andere Mogendheden,
 „als men onderling zou geraaden vinden, no-
 „digen om in dit Verbond te treden (r).”
 Doch daar verliep nog een geruime tyd, eer
 de Keizerin-Koningin genot trok van 't gene,
 ten haaren behoefte, by dit Verbond beloofd
 was. Het Ruffifche Hof fcheen niet gezind,
 om de beloofde hulp troepen te laaten optrek-
 ken, voor dat het met de Zee-Mogendheden
 eens was, wegens eenen onderftand in geld,
 dien het, hiertegen, bedingen wilde. En
 de Staaten der Vereenigde Gewesten kwamen
 hiertoe te nooder, om dat zy, onlangs, met
 Frankryk in onderhandeling getreden waren,
 over de herftelling der Vrede: welke onder-
 handeling zo verre voortgezet was, dat men
 hadt vastgefteld, wederzydsche Gevolmagtig-
 den af te zenden naar Breda, gelyk, eerlang,
 gefchiedde.

Filips de Midlerwyl, was, op den negenden van
 V, Koning Hooimaand, zeer onverwagt, overleeden Fi-
 van Span- lips de V, Koning van Spanje, die, door zy-
 je, sterft. nen oudften Zoon, uit het eerfte Huwelyk,
 Ferdinand onder den naam van *Ferdinand den VI*, werd
 de VI. opgevolgd (s). Men verwagte, van deeze
 volgt hem op. verandering aan 't Hof van Madrid, eene mer-
 ke-

(r) *Voiez* Rousseau Recueil, Tom. XIX. p. 460.

(s) *Memoir. pour l'Hift. de l'Europe*, Tom. III. P. I. p. 179
 et fuiv.

kelyke verandering in den staat der zaaken van Europa. Men hielt voor zeker, dat de kryg in Italie, van de zyde van Spanje, voornaamlyk, was voortgezet, door beleid der Koninginne, die, voor haaren tweeden Zoon, Don Filips, eene aanzienlyke bezitting zocht in Italie, uit de Oostenrykfche nalaatenschap. De dood van haaren Gemaal verftak haar van 't bewind, welk zy, tot hiertoe, gehad hadt in de Regeeringe. Ook werdt zy, eerlang, van 't Hof verzonden. Koning Ferdinand zou, meende men, derhalve, veranderen van maatregels, zo dra hy de Regeering aanvaard hadt. En hieruit werdt de hoop op eene algemeene Vrede wederom leevende, onaangezien de oorlog, zelfs na de dood van Koning Filips, nog hevig werdt voortgezet. Ook bleek, doorden tyd, dat Koning Ferdinand niet ongeezind was, om zig, op redelyke voorwaarden, te verdraagen met de Hoven van Weenen en Londen. De dood van Christiaan den VI, Koning van Deenemarke, die, op den zesden van Oogstmaand, voorviel, hadt luttel invloed op de gemeene zaaken. Hy werdt, door zynen Zoon, *Fredrik den V*, opgevolgd (t).

De Raadpensionaris van Holland, Mr. Anthony van der Heim, federt eenigen tyd, zo men wil, door overmaat van zwaarwigtige bezigheden, aan eene lastige kwaale van hartklopping onderhevig geweest zynde, was, den vyftienden van Hooimaand, op de reize naar

1746.

Dood van den Raadpensionaris van der Heim.

(t) Memoir. pour l'Hist. de l'Europe, Tom. III. P. I. p. 184.

MR. JACOB GILLES,
Raad-pensionaris van Holland
enz.

A. Schouman ad viv. del. 1757.

J. Houbraken fec.

1746. naar de wateren van Spa (*u*), te 's Hertogenbosch, overleeden, in 't drie-envyftigfte jaar zyns ouderdoms. De eerste Sekretaris der Staaten, Mr. Willem Buys, hadt reeds, sedert eenigen tyd, het ampt van Raadpensionaris, voor van der Heim, waargenomen. Na zyn overlyden, werdt het, by voorraad, door *Adam Adriaan van der Duin, Heer van 's Graavenmoer*, uit het Lid der Edelen, bekleed (*v*), terwyl Buys, voor den Raadpensionaris, de Vergadering der algemeene Staaten bleef bywoonen (*w*). Doch op den negenden van Herfstmaand, werdt de tweede Griffier hunner Hoog-Mogendheden, Mr. *Jakob Gilles*, tot Raadpensionaris verkooren. Hy maakte merkelyke zwaarigheden in het aanvaarden van dit gewigtig ampt, vooral in den tegenwoordigen zorgelyken toestand der tyden. Men vondt geraaden, hem, tot wegneeminge deezer zwaarigheden, de waardigheid van Thefaurier - Generaal van Holland, en eene wedde van vierduizend guldens toe te leggen, boven eene diergelyke wedde, als Oud-Raadpensionaris, die ook zynen Voorzaat toegelegd geweest was, in geval hy, t'eenigen tyde, besluiten mogt, zig van 't Raadpensionarisfchap te ontslaan. Men voegde hierby het voorregt om, ten allen tyde, in 't Kollegie der Gekommitteerde Raaden te verfchynen, en raadgeevende ftem te hebben, midsgaders ter Vergaderinge van Holland en ter algemeene Staatsvergaderinge. Hy aanvaardde hierop het

De twee-
de Griffier
Jakob Gil-
les wordt
Raadpen-
sionaris.

(*u*) Refol. Holl. 2 July 1746. bl. 368.

(*v*) Refol. Holl. 20 July 1746. bl. 400.

(*w*) Refol. Holl. 2 Aug. 1746. bl. 449.

het Raadpensionarisfchap, werdt, den drie-entwintigften van Herfstmaand, beëdigd, en ten zelfden dage ook als Pensionaris der Ridderfchap voorgedraagen (x).

1746.

De Prinſes van Oranje beviel, op den vyftienden van Slagtmaand, te Leeuwaarden, wederom van eene Dogter, die *Anna* genoemd werdt (y): doch, den tweeden van Louwmaand des volgenden jaars, overleedt.

De Gevolmagtigden tot de onderhandelingen te Breda waren, al eenigen tyd, benoemd geweest. De Markgraaf van Puiffieux was, door Frankryk, de *Graaf van Sandwich*, door Groot-Britanje, tot het bywoonen derzelven gefchikt. Van de zyde der Staaten, waren tot deeze Byeenkomst benoemd de Graaf van Wafenaer, Heer van Twikkelo, en de tegenwoordige Raadpensionaris Gilles, die, federt eenigen tyd, met het Franfche Hof, gehandeld hadden, en welker handelingen in den Haage waren goedgekeurd (z). Men verwagte, dat de Byeenkomst, met het begin van Herfstmaand, zou geopend geworden zyn, en de Staatfchen bevonden zig, reeds den vierden, te Breda. Doch 't liep aan tot het einde der maand, eer Puiffieux en Sandwich kwamen. Midlerwyl, hadt men, in den Haage, reden gekreegen om te dugten, dat de handeling geftremd zou worden van de Engelfche zyde. De Heer Trevor hadt, den negentienden van Oogstmaand, aan den Sekretaris Buys verklaard,

XI.

Opening
der onderhandelingen
te Breda.

De Engelfchen

(x) Refol. Holl. 9, 15, 21, 22, 23 Sept. 1746. bl. 525, 538, 551, 557, 558, 559.

(y) Refol. Holl. 10 Nov. 1746. bl. 685.

(z) Secr. Refol. Holl. 30 Juny 1746. X. Deel, bl. 586.

1746. klaard „ dat de Koning, zyn Meester, aan de
 „ Hoven van Weenen en Turin kennis gege-
 begeeren „ ven hadt van Frankryks Ontwerp eener al-
 dat de Ge- „ gemeene Bevrediging, en dat zulks aan den
 volmag- „ Koning van Sardinie gelegenheid hadt gege-
 tigten der „ ven, om den *Graaf van Chavannes*, zynen
 Hoven van „ Gezant in den Haage, te benoemen tot het
 Weenen „ bywoonen der Byeenkomst te Breda.” De
 en Turin, „ Heer Buys merkte aan „, dat zulks aanliep te-
 by dezel- „ gen de affpraak, volgens welke, de on-
 ven wor- „ derhandelingen, alleen door de Staatsdie-
 den toe- „ naars der drie Mogendheden, zouden ge-
 gelaaten. „ houden worden; dat ook de Staaten wel
 „ vriendschap onderhielden, doch tot nog toe
 „ geen Verbond hadden met den Koning van
 „ Sardinie; waarom hy verzogt, dat de Heer
 „ Trevor, nog dien avond, naar zyn Hof
 „ wilde schryven, en ware 't mogelyk te we-
 „ ge brengen, dat de Koning, zyn Mees-
 „ ter, van het toelaaten van alle andere vreem-
 „ de Staatsdienaars afzage (a).” Doch het
 Engelsche Hof veranderde niet van gedag-
 ten. De Staaten beslooten, derhalve, den
 Heeren van Wasfenaer en Gilles aan te schry-
 ven „, dat zy de toelaating der Staatsdienaars
 „ ren van Weenen en Turin, op de gevoeg-
 „ lykfte wyze, moesten tragten uit te wer-
 „ ken (b).”

⁂Verschil hierover ontstaan, fremt de handeling. De onderhandelingen te Breda tusfchen de Staatsdienaars der drie Mogendheden werden begonnen aan 't huis van de Staatsfchen, op den vierden van Wynmaand. De Graaf van Sand-

(a) Secr. Refol. Holl. 20 Aug. 1746. X. Deel, bl. 621.

(b) Secr. Refol. Gener. Sabb. 1 Octob. 1746.

Sandwich verklaarde, terftond al „ dat hy last
 „ hadt, van geene zaaken te fpreeken, ten wa- 1745.
 „ re de Staatsdienaars der Bondgenooten, op
 „ de Byeenkomst, werden toegelaaten.” De
 Markgraaf de Puisieux beweerde, dat zulks met
 de afspraak ftreedt. De Staatschen floegen
 voor „ dat men, de toelaating onderftellende,
 „ midlerwyl, met de handeling zou konnen
 „ voortgaan.” Doch hierin konden zy Pui-
 fieux noch Sandwich gevallen doen krygen.
 Men kwam nog tweemaal allen byeen, eer 't
 jaar ten einde liep. Doch het verſchil over de
 toelaating van andere Staatsdienaars was oor-
 zaak, dat 'er niets kon worden vaſtgeſteld.
 Midlerwyl, hadt de Koning van Frankryk, die
 de Staaten aanmerkte als ingewikkeld in den
 oorlog, ſchoon zy zig, te Breda, ſcheenen
 te gedraagen als middelaars, den Koning van
 Portugal verzogt tot de bemiddeling eener al-
 gemeene Vrede: en die Vorſt hadt zig hiertoe
 gezind verklaard. Men gaf zelfs van deeze zy-
 ne gezindheid kennis aan de Hoven van Wee-
 nen en Madrid (c). Doch het aanvangen en
 agtervolgen der handelingen te Breda, was
 oorzaak, dat de bemiddeling van Portugal gee-
 nen voortgang hadt. Sommigen hebben aan-
 getekend, dat 'er, omtrent deezen tyd, ook
 door het Engelsche Hof, gehandeld werdt om,
 door middel van dat van Lisbon, den Koning
 van Spanje te doen luisteren naar een byzonder
 Verdrag (d); doch deeze handeling hadt ook
 geen gevolg.

In

(c) *Voiez* ROUSSET Recueil, Tom. XX. p. 121, 124.

(d) R. ROLT Vol. IV. p. 378.

1747.

In Louwmaand des jaars 1747, keerde de Markgraaf de Puiffieux, die tot Sekretaris van Staat was aangesteld, onverwagts naar Parys: 't welk nieuwe fremming veroorzaakte in de onderhandelingen te Breda. Doch voor het einde van Sprokkelmaand, kwam de Heer *de la Porte du Theil* zyne plaats bekleeden op de Byeenkomst. De Staatsdienaars kwamen allen, voor de vierde reize, byeen, op den tweeden van Lentemaand. 't Geschil viel hier wederom over de toelaating der Staatsdienaaren van Weenen en Turin, die eerlang ook te Breda kwamen. Sandwich stontd 'er sterk op; doch du Theil maakte 'er zwaarigheid in. De aankomst van *Don Melchior de Macanaz*, Gevolmagtigde der Kroone van Spanje, die ook in de Byeenkomst begeerde toegelaaten te worden, belemmerde de handeling nog meer. Sandwich en de Staatschen zouden 'er zig niet hebben tegengekant, indien men ook de Gevolmagtigden van Weenen en Turin toegelaaten hadt. Doch du Theil verklaarde, met niemand dan met de Engelschen en Staatschen te kunnen handelen. De Macanaz schein zig, eerlang, te zullen laten beweegen om van het staan op zyne toelaating af te zien. Doch 't leedt nauwlyks twee dagen, of hy toonde, veranderd te zyn van gedagten: 't welk aan eenige geheime gesprekken, die de Graaf van Sandwich met hem gehouden hadt toegeschreeven werdt. Hy zondt zelfs een Geschrift in de vyfde samenkomst der Fransche, Engelsche en Staatsche Gevolmagtigden, die op den zestienden van Lentemaand gehouden werdt, waarin hy zig verklaarde tegen al wat 'er, buiten zyn byzyn, over

Hy verklaart zig tegen al wat 'er, buiten zyn by-

over de belangen van Spanje, zou geflooten worden. Terftond hierna, deeden de Graaf van Sandwich en de Heer Gilles een' keer naar den Haage. De andere Staatsdienaars bleeven te Breda.

Men meende nu klaarlyk te konnen befpeuren, en 't werdt, door zekere berigten uit Engeland, bevestigd, dat het Engelfche Hof de Vrede niet zocht. Ook hadden de Engelfchen, federt lang, breed opgegeven van de groote magt, die zy, dit jaar, te velde zouden brengen, en met welke zy de fchande, in de voorige veldtogten behaald, geheellyk zouden uitwifchen. De Hertog van Cumberland zou, zeiden zy, 't hoog bevel voeren over 't Vereenigd Leger, en den roem der Britten handhaaven. Al zulke gefprekken, die ook by veelen onzer Landzaaten gereeden ingang vonden, ftrekten om het volk te doen haaken naar het voortzetten des oorlogs. Hier kwam nog by, dat de Engelfchen, uit den oorlog, verandering in de Regeering van den Staat te gemoet zagen, die zy oordeelden beter met hunne belangen overeen te komen. Hunne ongezindheid tot de Vrede was dan oorzaak, dat zy, ook te Breda, zwaarigheden maakten, tegen alles, wat men hun voorftelde, en nooit, hoe ernftelyk 'er ook, door de Staatschen, opgedrongen werdt, verklaaren wilden, wat zy in 't byzonder vorderden.

De Franschen, door den tyd, befpeurende, hoe kleine gezindheid 'er by de Engelfchen ware, om de handeling tot een fpoedig en goed einde te brengen, zогten de Staatschen, in verfcheiden' byzondere gefprekken, fmaak te doen

1747.

zyn, omtrent de belangen van Spanje geflooten mogt worden.

De Engelfchen brengen zig in 't vermoeden, dat zy de Vrede niet ernftelyk zoeken.

De Franschen zoeken de Staatschen 222

1747. krygen in een afzonderlyk Verdrag tusſchen Frankryk ende Staaten, waarin ook de belangen der Bondgenooten geregeld zouden worden. Men maakte geene zwaarigheid in hen te hooren. Men gaf den Engelfchen ook kennis van 't gene zy voorfloegen. En 't bewoog deezen, die ongaarne gezien zouden hebben, dat de Staaten, zonder hen, flooten met Frankryk, om de handeling ſleepende te houden. Doch het Franſche Hof, verdriet in dit draalen krygende, dreigde de Staatſchen met eenen inval op hunnen bodem; in de vaste verbeelding, dat zy, daardoor, gedwongen zouden worden om, of te gelyk met Engeland, of op zig zelve te ſluiten. Men hielt den Franſchen voor, dat zulk een inval terſtond verandering in de Regeering veroorzaaken zou, en den Staat langs hoe afhankelyker te maaken van Engeland; waarin men wist, dat zy luttel behaagen hadden. Ook ſchynten de meeste Franſche Staatsdienaars den Koning, die, volgens hunne herhaalde betuigingen, zelf ſterk geneigd was tot Vrede, deezen inval ontraaden te hebben. En men vermoedt, dat hy'er, naderhand, alleen toe overgehaald is door den Maarſchalk, Graave van Saxon, die hem voorhieldt, dat zulks de regte weg ware, om de Staaten te noodzaaken tot ſluiten.

Gevaar-
lyke toe-
ſtand van
den Staat.

De Staatſchen verzuimden niet, den Engelfchen voor te houden 't gevaar, waarin de Staat **zig** bevondt, met den aanvang der Lente, en toen de Legers in 't veld verſcheenen. Men wist nu met zekerheid, dat Frankryk ten minſten honderd en dertigduizend man byeen had, op de grenzen van den Staat, en dat het Vereenigd Leger ten hoogſten honderd en tien-
dui-

duizend man haalen kon. Men vertoonde hun, dat het bederf van den Staat onvermydelyk was, zo Frankryk, gelyk jaar op jaar gebeurd was, de Bondgenooten floeg, en met een overwinnend Leger, na 't overmeesteren van eenige zwakke Grensfteden, in 't Land viel. Doch alles was vrugteloos. De Engelschen hadden geene ongegronde verwagting, dat de uiterfte nood van den Staat de gewenschte verandering der Regeeringe zou voortbrengen, die de handeling genoegzaam geheel in hunne handen laten zou.

1747.

In deezen staat der zaaken, kwam de Raadpensionaris Gilles van Breda in den Haage, om aan de Gemagtigden tot de geheime zaaken verslag te doen van den staat der handeling. Hy bleef 'er tot op den agttienden van Grasmaand, den dag na de overlevering der Verklaaringe des Konings van Frankryk, van welke wy terstond spreken zullen. Hy keerde toen, wederom, naar Breda: en op den twintigsten, werden 'er, tusfchen den Heere du Theil, en de Staatfche Gevolmagtigden, den Graave van Wasfenaer en den Raadpensionaris Gilles, eenige punten eener algemeene Vrede op het papier gebragt, die, fchoon nog ongetekend, ter wederzyde, verzonden werden. Zy werden, van de Staatfche zyde, terstond medegeedeeld aan het Engelsche Hof: doch, in den Haage, kreeg er, behalve de Gemagtigden tot de geheime zaaken, vooreerst, niemant kennis van. Ook zyn zy naderhand niet veel bekender geworden. Alleenlyk is ons onderregt, dat, in dezelve, onder anderen, bedongen was, dat alle Plaatsen, die

Ontwerp
van eenige
punten eener
algemeene
Vrede.

1747. „ Frankryk op den Staat zou mogen veroverd
 „ hebben, aan denzelven zouden te rug gege-
 „ ven worden. Dat alle voorige Verdragen
 „ van Vrede, Vriendfchap en Koophandel
 „ zouden worden vernieuwd, met naame het
 „ Verdrag van Koophandel van den jaare 1739.
 „ Dat de Plaatsen, in de Oostenrykfche Ne-
 „ derlanden veroverd, ook aan de Keizerin-
 „ Koningin zouden te ruggegeven, en de Vre-
 „ de met dezelve hersteld worden, op den voet
 „ van het Verdrag van 't jaar 1738. Dat
 „ Frankryk den Keizer, in deeze waardigheid
 „ zou erkennen. Dat de Verdragen van den
 „ jaare 1713 en 1717, tusschen Frankryk en
 „ Groot-Britanje geslooten, zouden vernieuwd
 „ worden, zullende Frankryk zig verbinden
 „ tot alles, wat, daarby, ten opzigte van den
 „ Pretendent, was vastgesteld; het zelve uit-
 „ breidende tot al deszelfs nakomelingschap,
 „ en Duinkerken, beide van den Land- en Zee-
 „ kant, stellen in den staat, die by de gemelde
 „ Verdragen bepaald was. Dat Groot-Britanje
 „ Kaap-Breton aan Frankryk te rug geeven zou.
 „ Dat de Vrede tusschen Spanje en Groot-Bri-
 „ tanje hersteld zou worden op den voet der
 „ Vrede van Utrecht en der Overeenkomst van
 „ het Pardo van den jaare 1739; en de Koop-
 „ handel op den voet der oude Verdragen: zul-
 „ lende Spanje, ten opzigte van den Preten-
 „ dent, dezelfde verbindtenis op zig neemen als
 „ Frankryk. Dat Spanje alle de voorige Verdra-
 „ gen, met den Staat der Vereenigde Nederlan-
 „ den geslooten, bevestigen zou; en, nevens
 „ het Hof van Napels; ten opzigte van dat van
 „ Weenen, de Vrede sluiten op den voet der
 „ Over-

„ Overeenkomsten , gevoegd in het Verdrag 1747.
 „ van den jaare 1738: Dat Spanje , Napels en
 „ de Infant Don Filips den Keizer zouden er-
 „ kennen. Dat de Keizerin - Koningin Parma
 „ en Piacenza , uitgenomen het gedeelte , welk
 „ benoorden de Po lag , aan den Infant Don
 „ Filips zou afstaan. En dat de Koning van
 „ Sardinie , de Staat van Genua en de Hertog
 „ van Modena hersteld zouden worden in 't
 „ bezit van 't gene zy verlooren hadden.”

Terwyl deeze punten , in Frankryk en in den Haage overwogen werden , en terwyl de Spaansche Staatsdienaar de Macanaz , die te vooren andere hoop gegeven hadt , verklaarde „ dat hy geenen naderen last te gemoet „ zag van zyn Hof ,” stondt de Staat deezer Landen in een hagchelyk evenwigt , welk , of tot spoedige Vrede , of tot verandering der Regeeringe en voortzettinge des oorlogs , dreigde over te slaan. Zo de Engelsche Staatsdienaars minder gedraald hadden met de handeling , of zo de Staaten hadden kunnen besluiten tot een afzonderlyk Verdrag met Frankryk , zou het eerste gebeurd zyn. Hundraalen en de inval der Franschen in Staatsch Vlaanderen veroorzaakten nu het laatste (e): en 't gewigt der zaaken vordert , dat wy van deeze merkwaardige gebeurtenis omstandiglyk verslag doen.

Men hadt , hier te Lande , al met den aan- XII.
 vang deezes jaars , of eerder , te gemoet gezien , Eenige
 dat de Franschen den oorlog sterk voortzetten , Fransche
 zouden in de Nederlanden , indien de Vrede partyen
 niet getroffen werdt. Doch veelen twyfelden beginnen
 nog , zigt te ver-
toonen.

(e) *Zie* egte Stukken, Befeelden en Aantekeningen.

1747.

nog, of 't Luxemburg gelden zou, dan of men 't op den Staatschen bodem gemunt hadt. Op 't einde van Lentemaand, itroopten de Fransche partyen reeds tot voor de poorten van Bergen op Zoom: 't welk deedt vermoeden, dat men de gelegenheid deezer Vestinge bespieden wilde. Te vooren, in 't begin van Louwmaand, hadden eenige Franschen, geleid door zekeren *Verschuur*, te Moerbeek woonagtig, ook het Dorp den Doel bezigtigd. Naderhand, vernam men, in eenen geruimen tyd, wederom geene Franschen op de grenzen (f). Doch men behoefde niet meer te twyfelen aan de oogmerken van 't Fransche Hof, na dat de Sekretaris *Chiquet* den Staaten, op den zeventienden van Grasmaand, eenen brief van den Abt de la Ville hadt overgeleverd, besluitende eene verklaring des Konings van Frankryk, die hierop uitkwam: „ Dat de Koning, tot hier toe billyke redenen gehad hebbende, om te „ klaagen over den onbepaalden onderstand, „ dien de Vereenigde Gewesten aan de Konin- „ ginne van Hongarye hadden verleend, de „ Staaten nogtans niet hadt willen aanmerken, „ als zyne regtstreeksche vyanden. De voor- „ slagen, welken hy hun, dikwils, gedaan „ hadt, zouden altoos bewyzen konnen, dat „ hy niet flegts gezogt hadt den oorlog verre „ van hunne grenzen en nabuurschap te hou- „ den; maar dat hy hun ook den roem hadt „ willen verwerven van de Vrede, onder de „ oorloogende Mogendheden, hersteld te heb- „ ben. Hy hadt hun, in 't jaar 1741, reeds „ ge-

De Abt
de la Ville
geeft den
Staaten
kennis
van Frank-
ryks toe-
leg, om
den Staat-
schen bo-
dem aan
te tasten.

(f) Notul. Zeel. 12, 26 Jan. 28, 30 Maart, 7 April 1747
bl. 56, 57, 1.1, 162, 193, 195, 212.

„ geopenbaard , op welke voorwaarden , hy 1747.
 „ Vrede wilde maaken , en hy hadt zo veel ver-
 „ trouwen in hen gesteld , dat hy hun Duin-
 „ kerken ter bewaaringe hadt willen overgee-
 „ ven. Hy hadt hun , in 't jaar 1745 , het
 „ houden eener Byeenkomst voorgeslaagen ,
 „ om , op dezelve , te handelen , over 't her-
 „ stellen der Vrede. En waardoor zou hy toch
 „ beter hebben kunnen toonen , hoe groot ee-
 „ ne genegenheid hy den Staaten toedroeg ,
 „ en hoe zeer hy hen zocht te spaaren ? Hy
 „ zou egter nog , op dezelfde wyze , voort-
 „ gegaan zyn , zo de reden des oorlogs , en
 „ de verzekerdheid zyner overwinningen op
 „ de Koninginne van Hongarye niet vorder-
 „ den , dat hy zig wapende tegen de aanflagen
 „ zyner vyanden. Hadt de Republyk hun
 „ geen verblyf op haaren bodem verleend ;
 „ verschafte zy hun geenen onderftand van
 „ allerlei foort ; hy zou zig niet genoodzaak-
 „ zien , om eenen oorlog voort te zetten , die
 „ reeds veel te lang geduurd hadt. Hierom
 „ hadt hy den Generaal zyner Legeren bevel
 „ gegeven , om al de middelen zonder onder-
 „ scheid , die hem zyne Krygskunde verschaf-
 „ fen kon , te gebruiken tot verzekering van
 „ de rust der Volken , die hy , onlangs , aan
 „ zyne heerschappye onderworpen hadt. De
 „ Koning zou , in 't begin van den jongsten
 „ veldtogt , regt gehad hebben , om met zyn
 „ Leger te trekken op der Staaten bodem , op
 „ welchen men Frankryks vyanden ontvangen
 „ hadt : doch hy vertrouwde toen , dat de
 „ Staaten de Vrede , over welke zy met hem
 „ in onderhandeling getreden waren , opregte-

1747. „ lyk zогten ; hy floeg geen geloof aan 't ge-
 „ meen gerugt , dat zy , onder 't glimpig voor-
 „ wendfel eener handeling , 't gevaar , welk
 „ hun dreigde , slagts zогten af te keeren , en
 „ zig te bereiden tot het sterker voortzetten
 „ des krygs. Hy stelde , hierom , eene onder-
 „ neeming uit , die , door het Regt des oor-
 „ logs , en door den slegten staat van 't Leger
 „ der Bondgenooten , zou gebillykt geweest
 „ zyn. De zwaarigheden , welken men , by
 „ 't openen der Byeenkomst te Breda , hadt
 „ goedgevonden te maaken , hadden hem eg-
 „ ter versterkt in 't vermoeden , dat men de
 „ Vredehandeling dagt te stremmen. Doch
 „ wat hiervan zyn mogt ; de Staatsche troepen
 „ hadden , in 't jaar 1744 , den Franschen bo-
 „ dem , in de vlakten van Rysfel en Cifoing ,
 „ betrokken , zonder dat de Staaten geoor-
 „ deeld hadden , dat zy , door deezen inval ,
 „ den Koning eenen regtstreekschen oorlog
 „ aandeeden. Hy verklaarde dan ook , dat hy ,
 „ genoodzaakt zynde op den Staatschen bodem
 „ te trekken , niet van zins was met de Staa-
 „ ten te breeken ; maar alleen te voorkomen ,
 „ of te verhinderen de schadelyke uitwerksels
 „ van de bescherming , die zy der Koninginne
 „ van Hongarye en den Koning van Engeland
 „ verleenden. Immers , kon de Koning niet
 „ verplicht geagt worden , om , tot zyn nadeel ,
 „ langer te ontzien de voorgewende onzydig-
 „ heid van Mogendheden , die zyne vyanden
 „ ondersteunden , terwyl deezen de Bondge-
 „ nooten zyner Majesteit , zelfs zulken , die
 „ de slypste onzydigheid bewaard hadden , op
 „ allerlei wyzen , kwelden. Om egter , 't ge-

„ ne hy zig zelven schuldig was , zo veel mo-
 „ gelyk ware , te paaren met de gevoelens van
 „ goedgunstigheid , die hy nog behieldt voor
 „ de algemeene Staaten , hadt hy zynen Leger-
 „ oversten uitdrukkelyk bevolen , de strengste
 „ krygstugt te onderhouden op den bodem
 „ van den Staat , en de onderneemingen al-
 „ leenlyk te regelen , naar de noodzaakelyk-
 „ heid der omstandigheden. Verre van den
 „ Godsdienst , de Regeering of den Koophan-
 „ del van den Staat te willen ontrusten , was
 „ hy , in tegendeel , gezind , zyne bescherming
 „ te verleenen aan de onderdaanen der alge-
 „ meene Staaten. Zelfs wilde hy de Plaatsen ,
 „ welken hy genoodzaakt zou zyn in te nee-
 „ men tot zyne eigene verzekering , slegts als
 „ een onderpand inhouden , om ze te rug te
 „ geeven , zo dra de Staaten zouden nalaaten ,
 „ de vyanden zyner Kroone op allerlei wyzen ,
 „ te ondersteunen : 't welk men wel voor ee-
 „ ne der voornaamste oorzaaken van 't voort-
 „ zetten des oorlogs houden mogt. De Koning
 „ verlangde niets dan de herstelling der alge-
 „ meene ruste , op billyke en vaste gronden.
 „ Het deel , welk hy nam , in de veiligheid en
 „ in 't geluk der algemeene Staaten , zou hem
 „ met snert doen zien , dat zy voortgingen ,
 „ hunne geldmiddelen , hunne troepen , hun-
 „ ne bezittingen , en , veelligt , den vorm hun-
 „ ner Regeeringe op te offeren aan vreemde
 „ belangen en onredelyke driften (g).”

1747.

De

(g) Resol. Holl 26 April 1747. b'. 101. *Voiez* ROUSSET
 Recueil. Tom. XL. p. 5. *Memoir. pour l'Hist. de l'Europe,*
 Tom. III. P. II. p. 39.

1747.

De Abt de la Ville gaf, in den Brief, die 's Konings Verklaring verzelde, te kennen, „ dat zyne Majesteit het vertrouwen der Staa-
 „ ten, niet derzelve bezittingen zocht te win-
 „ nen, en dat het nog tyd was, om 't gevaar,
 „ welk hunnen Landen dreigde, te voorko-
 „ men, door 't neemen van Besluiten, die met
 „ het vooruitzigt en met de wysheid hunner
 „ Regeeringe overeen kwamen (h).” Hy
 zag, ongetwyfeld, op het voortzetten der han-
 delingen te Breda: doch de zaaken waren te
 ver verlopen, en de Staat te diep ingewik-
 keld met Groot-Britanje, om thans een spoed-
 dig besluit deezer handelingen te kunnen ver-
 wagten.

Kort na 't overleveren der Verklaringe des
 Konings van Frankryk, welker inhoud ook aan
 den Ambassadeur van Hoey, te Versailles, was
 medegedeeld, viel 'er zo groot eene verande-
 ring voor, in den staat der Regeeringe, dat
 men, vooreerst, niet denken kon om een ant-
 woord. Men gaf het niet voor Slagtmaand
 deezes jaars, te gelyk met een antwoord op een
 nader Verhoog, in Herfstmaand, van wege
 het Fransche Hof, ingeleverd. Wy zullen, der-
 halve, hierna, te boek stellen, wat, van wege
 de Staaten, op 's Konings Verklaring, werdt
 aangemerkt.

XIII.
 De Fran-
 schen
 vallen in
 Staatsch
 Vlaande-
 ren,

Zy werdt, terstond, openlyk in 't licht ge-
 geven, en verwekte merkelyke ongerustheid
 onder 't gemeen, die vermeerderde, toen men,
 na weinige dagen verloops, vernam, dat de
 Fransche troepen, met der daad, in Staatsch
 Vlaan-

(h) ROUSSET Recueil, Tom. XX. p. 4.

Vlaanderen gevallen waren, en verscheiden' Plaatsen tevens berend en opgeëischt hadden. De Graaf van Löwenthall was, op den zeventienden van Grasmaand, den zelfden dag, waarop 's Konings Verklaaring in den Haage was overgeleverd, aan 't hoofd van omtrent twintigduizend man, opgetrokken van by Brugge. Hy verdeelde zyne manschap aan verscheiden' hoopen, die, over de Lieve, in Staatsch Vlaanderen vielen: welk, kwalyk voorzien tegen zulk een' onverhoedschen inval, naauwlyks eenigen wederstand bieden kon. Löwenthall nam zyn hoofdkwartier te Aardenburg. Sluis werdt, terstond, berend en ingeflooten, na dat de Redit, by de Schans S. Donaas, overweldigd, en 't volk, welk 'er op lag, en slegts uit agttien man bestondt, krygsgevangen naar Brugge gevoerd was; en na dat men eene andere Schans, die de Stad dekte, met kleine moeite, overweldigd hadt. De Schans aan de Boekhoutfche Haven, by Filippine, werdt, ten zelfden tyde, ingenomen. Sas van Gend werdt berend. Een hoop Franschen toog over de Vaart by Yzendyke, overmeesterde de Redit de Schaapstal, en viel in 't Land van Kadzand (i), welk deerlyk geplonderd en gebrandschat werdt. De Schansen, die Hulst dekten, werden veroverd, en hier door de gemeenschap tusfchen deeze Stad en Axel geheellyk afgesneden. Een deel der bezettinge van Antwerpen toog over de Schelde, om zig van de Schansen, ter linker zyde deezer Rivie-

1747.

byzon-
sterlyk in
't Land
van Kad-
zand.

(i) *Misive van Gecomm. Raaden van Zeel. van 17 April 1747. Noutl. Zeel. 13 April 1747. 's morgens om drie uren, bl. 227.*

1747. viere gelegen, meester te maaken, terwyl een ander deel de Vesting Lillo, ter regter zyde van den stroom gelegen, berende en opeischte. Sluis hieldt het niet langer dan vyf dagen. Sluis en Yzendyke verlooren. De Stad, slegt voorzien van manschap, gaf zig, zonder dat 'er op geschooten was, den twee-entwintigsten, over by verdrag, volgens welk, de bezetting krygsgevangen bleef, en, zonder geweer, naar Brugge, en vandaar, eerlang, naar Frankryk vervoerd werdt. Yzendyke ging, omtrent den zelfden tyd, over: ook Le Schanfen Liefkenshoek (k) en de Peerel, aan de linker zyde van de Schelde. De Hervormde Godsdiensd werd in Sluis geoeffend; doch zonder 't luiden van klokken, en met eene Fransche Schildwagt voor de Kerkdeure (l). Iet diergelyks hieldt ook plaats, in de Steden van Staatsch Vlaanderen, die naderhand overgingen. Nogtans, bedreef het Fransche krygsvolk hier eenige ongeregelgheden, die men hieldt te sryden met 's Konings Verklaaring; en over welken, naderhand, door den Graave van Wasfenaer aan den Heere du Theil geklaagd werdt. De Luitenant-Generaal *Pieter de la Roque*, die zig te Hulst bevondt, hadt den inval in dit Gewest, reeds eenige dagen te vooren, voorzien, en naar Zeeland geschreeven om onderstand (m). Doch eer hy denzelven bekomen kon, waren de Franschen reeds van verscheiden' Plaatfen meester.

De

(k) Notul. Zeel. 27 April 1747. bl. 307.

(l) Uit verscheiden' gedrukte en geschr. Verhaalen.

(m) Missive van den L. Gener. DE LA ROCQUE van 12, 14, 17 April 1747.

De Staaten van Zeeland, als naast gezeten, kreegen de eerste tyding van den inval in Staatsch Vlaanderen. Zy hadden, reeds in 't jaar 1744, gearbeid, om de sterke Plaatsen in dit Gewest in staat van tegenweer te doen stellen; waarop, toen en sedert, dikwils geraadpleegd werdt by de andere Gewesten, en in den Haage (*n*). Ook vaardigde men toen de Heeren *Joan Constantyn Matthias* en *Joan Louis Verelst*, Burgemeesters van Middelburg en Veere, af naar Staatsch Vlaanderen, om onderzoek te doen op den staat der Vestingen aldaar (*o*). De Prins van Oranje, die zig, omtrent deezen tyd, te Breda bevondt, liet zig aldaar ook onderregten van de gelegenheid van dit Gewest, door Doktor *Willem Tiberius Hattinga*, die 'er, op last des Raads van Staate, eene naauwkeurige Kaart van gemaakt hadt (*p*). Voor Kadzand in 't byzonder, zocht men, sedert, ook te doen zorgen (*q*). Doch de oneenigheid onder de Bondgenooten, en 't algemeen verval van 's Lands geldmiddelen, was oorzaak geweest, dat men Staatsch Vlaanderen niet naar behooren hadt kunnen voorzien. In 't byzonder, verschildte men, sedert, eenen geruimen tyd, over de aanstelling van hooge Krygsbevelhebbers. De Graaf van Rechteren, wegens Overysfel, zitting hebbende ter algemeene Staatsvergaderinge, hadt, in 't begin des jaars 1745, den Prins van Oranje wederom tot Generaal van 't Voetvolk voorgeslaa-

1747.

Oorzaken van de tegenwoordige zwakheid van dit Gewest.

(*n*) *Misive van den Raad van Staate van 2 April 1744.*

(*o*) *Notul. Zeel. 9 July 1744. bl. 290.*

(*p*) *Notul. Zeel. 27 July, 2 Aug. 16 Sept. 1745. bl. 332, 341, 418*

(*q*) *Notul. Zeel. 18 Maart 1746. bl. 143.*

1747. slaagen, waarop ook Friesland en Stad en Lande sterk bleeven dringen (r). Doch Holland hieldt deeze aanstelling sterkst tegen (s). De meeste Leden van Zeeland waren 't, in 't eerst, met Holland eens. Doch Vlisfingen en Veere stemden voor de aanstelling. Gelderland drong 'er ook zeer op (t). Stad en Lande van gelyken, in 't begin des jaars 1746. Doch in Holland en Zeeland kon men 'er niet eenpaariglyk toe veritaan (u). En deeze Gewesten bragten, ook zeer tegen den zin van Friesland en Stad en Lande, te wege, dat het opperbevel over 't Leger van den Staat, voor den veldtogt dezes jaars 1747, wederom, aan den Vorst van Waldek opgedraagen werdt (v). Zulk een verschil van begrip kon niet nalaaten invloed te hebben op de gemeene zaaken, en was, ten minste voor een gedeelte, oorzaak geweest, dat 'er niets by tyds en naar behooren gezorgd was voor Staatsch Vlaanderen.

De gemeene Staaten geeven den byzonderen Gewesten kennis van den inval in Staatsch Vlaanderen.

De algemeene Staaten hadden van den inval in dit Gewest zo dra geene kennis gekreegen, of zy schreeven eenen rondgaanden Brief aan de byzondere Gewesten, gedagtekend den negentienden van Grasmaand, waarby zy dezelven vermaanden „ om, zonder uitstel, te raadpleegen op de bekwaamste middelen, „ om de gevolgen, die hieruit te wagten waren, te voorkomen, en om hun aandeel in „ de

(r) Secr. Refol. Holl. 19 Febr. 1745. X. Deel, bl. 379.

(s) Secr. Refol. Holl. 10 Maart 1745. X. Deel, bl. 382.

(t) Notul. Zeel. 23, 25, 29 Maart, 1, 6 April, 24 May 1745. bl. 121, 122, 124, 127, 131, 155, 162, 164, 174, 231.

(u) Secr. Refol. Holl. 21 Febr. 3749. X. Deel, bl. 533. Notul. Zeel. 11 Febr. 4 Maart, 4 April 1746. bl. 73, 135, 180.

(v) Notul. Zeel. 27, 31 Jan. 1747. bl. 126, 134, 135.

„ de loopende Petitiën , met naame in de Le-
 „ gerlasten , op te brengen , en daardoor den
 „ Raad van Staate in staat te stellen , om de
 „ maatregels , die reeds genomen waren , of
 „ nog genomen stonden te worden , ter uit-
 „ voeringe te brengen.” ’t Liep aan tot den
 zeventwintigsten , eer de Staaten van Hol-
 land enig besluit namen op deezen brief (w).
 De hagchelyke toestand , waarin de Staat zig
 thans , van binnen , zo wel als van buiten , be-
 vondt , was ’er oorzaak van. De vorm der te-
 genwoordige Regeeringe , van den aanvang
 des oorlogs af , wankel gestaan hebbende , be-
 gon zig , met den inval in Staatsch Vlaanderen ,
 te schikken tot verandering : en ’t was noodzaa-
 kelyk , dat deeze verandering , of haar beslag
 eenigszins kreeg , of onwaarfchynlyk werdt ,
 eer men , in de byzondere Staatsvergaderingen ,
 en vooral in die van Holland , een vast besluit
 neemen kon , omtrent de handeling met Frank-
 ryk. Het eerste gebeurde : de gedaante der Re-
 geeringe veranderde schielyk , en tot verbaa-
 zinge der meesten. De vier Gewesten Holland ,
 Zeeland , Utrecht en Overysfel , verkoorenden
 Prins van Oranje tot hunnen Stadhouder , die
 deeze aanzienlyke waardigheid reeds in de drie
 andere Gewesten bekleedde , en dus meer ge-
 zags verkreeg in den Staat , dan iemand der
 voorige Stadhouderen immer opgedraagen ge-
 weest was. ’t Zal dan der moeite wel waar-
 dig zyn , dat wy ’t beloop deezer gewigti-
 ge veranderinge , hier , van wat hooger op-
 haalen.

Wy

(w) Resol. Holl. 27 April 1747. bl. 220.

1747.

XIV.
Aanlei-
ding tot
de veran-
dering in
de Regee-
ring van
den Staat.

Wy hebben, uit het voorgaande gedeelte deezer Gefchiedenisfe, kunnen opmaaken, dat het, onder de Leden der hooge Regeeringe, nimmer ontbroken hadt aan zulken, die zyne Hoogheid, Willem Karel Henrik Friso, Prins van Oranje en Nassau, Stadhouder van Gelderland, Friesland, Groningen en Drente, ten minsten allengskens, zогten te doen verheffen tot de hooge waardigheden, by zyne Voorzaaten, daarenboven, bekleed. Hy was, met zulk een oogmerk, in 't jaar 1722, tot Stadhouder van Gelderland aangesteld. Men zогt hem, sedert, met het zelfde oogmerk, zitting te doen verleenen in den Raad van Staate; en na 't ontstaan van den oorlog, te doen benoemen tot eene der aanzienlykste Krygsampten. Doch de meeste Leden der vier Gewesten, die geenen Stadhouder hadden, wisten middel, om deeze poogingen vrugteloos te doen uitvallen. 't Verheffen van zyne Hoogheid tot Stadhouder van Gelderland, gaf zelfs den vier Gewesten gelegenheid, om zig naauwer te verbinden, tot het handhaaven van den tegenwoordigen vorm der Regeeringe. 't Markgraaffchap van Veere en Vlisfingen werdt vernietigd: 't welk den Prinse den invloed benam, dien hy, anderszins, gehad zou hebben op de Regeering van Zeeland. De zitting in den Raad van Staate werdt hem ontzeid, en men droeg hem geen Krygsampt op, van wege den Staat in 't gemeen, dan 't gene hy zig tot hoon rekende te aanvaarden. Ter gelegenheid van zyn Huwelyk met de Kroonprinsesse van Groot-Britanje, hadden de Staaten zelfs, met ronde woorden,

te

te verstaan gegeven, dat zy zig de behoudenis van den tegenwoordigen vorm der Regeeringe ter herte lieten gaan. 't Bleek derhalve, sedert lang, duidelyk genoeg, dat de meeste Leden der hooge Regeeringe ongeezind waren, om verandering in dezelve te maaken, door het verkiezen van eenen Kapitein-Generaal over de Krygsmagt van den Staat, en van eenen Stadhouder over de Gewesten, die 'er geen hadden.

't Gemeen, in Holland, in Zeeland, in Utrecht en in Overysfel, sedert veele jaaren, de Stadhouderlyke Regeering ontwend, schieen 'er, zo ver uiterlyk te bespeuren was, voor 't meeste gedeelte, ook niet sterk naarte haaken; en was 'er zelfs tegen ingenomen, door verscheiden' scharften, die, in de tegenwoordige eeuw, rykelyk verspreid, en greeglyk gelezen waren. Zeldzaam zag men, in de Steden, eenige byzondere tekenen van hoogagting voor 't Huis van Oranje. Doch na 't ontstaan van den oorlog, op 't einde des jaars 1740, begon men, hier en daar, by monde en geschriften, doch meest in 't heimelyk, de zugt voor 't Stadhouderlyk bewind te ontsteecken, in de gemoeden der Landzaaten. 't Verlies der Barriere-Steden en verscheiden' ongelukkige veldslagen gaven aanleiding, tot morren over de tegenwoordige Regeeringe, welk men hielt, door sommigen, die hunne rekening zогten by de verandering, verwekt of gevoed te worden. Men verspreidde, al in 't jaar 1742, scharften onder de hand, waarin eenige Regenten verdagt gemaakt werden van slinkschen handel met Frankryk, en beschreeven,

1747.

Middel-
len ge-
bruikt,
om het
Volk te
doen ver-
langen
naar ver-
andering.

1747.

als waren ze , met Fransch geld , omgekogt , ten nadeele van den Staat. Naar gelang , dat de Kryg de grenzen naderde , en de Steden der Barriere overgingen , vonden deeze beschuldigingen geloof by 't Gemeen : welk , reeds gedeeltelyk in den waan gebragt , dat de rampen , die den Staat drukten en dreigden , aan 't flegt beleid der Regeerderen te wyten waren , te ligter haakte naar verandering , en allengskens voor zeker hielt , dat de herstelling der Stadhouderlyke waardigheid in haaren ouden luister , oorzaak zyn zou van 's Lands behoudenis. 't Is zeer te vermoeden , dat deeze herstelling nog niet gelukt zou zyn , zo men met Frankryk hadt konnen overeenkomen , te Breda. Het wyken der wapenen van de grenzen zou 't gemor over de Regeeringe , en 't verlangen naar verandering hebben doen ophouden : daar nu , het gevaar , dagelyks toenemende , het misnoegen sterk deedt aanwasfen ; tot dat het , in Plaatsen , daar men digtst aan 't gevaar lag , schielyk tot daadelykheden uitborst , en de begeerde verandering voortbragt. Zy werdt , omtrent op dezelfde wyze als in 't jaar 1672 , schoon op verre na zo geweldig niet , uitgewerkt. De beweging , die dezelve scheen voort te brengen , begon ook , gelyk toen , te Veere in Zeeland ; waarna zy in de andere Steden van dit Gewest ; voorts , byna op gelyken tyd , naar Holland , en toen naar de andere Gewesten voortfloeg.

XV.
Ontstel-
tenis in
Zeeland.

't Beleg van Sluis en de togt naar Kadzand hadt veele opgezetenen deezer Landstreeke , met hunne gereedste goederen , de wyk doen
nee-

neemen naar Vlisfingen en Veere : 't welk eene bystere ontroering verwekt hadt onder 't gemeen. De Steden van Walcheren, te Middelburg beschreeven, hadden, op de eerste tyding van den inval, den Hertoge van Cumberland en den Vorst van Waldek geschreeven om onderstand (x). Doch, nadat de Leden, 's daags na den inval, allen by een gekomen waren, floeg *Joan Hieronimus Huysen*, Burgemeester van Veere, voor „ dat de Con- „ servador der Schotten te Veere, *Charles* „ *Stuart*, hem twee Engelsche Oorlogsche- „ pen, een van twintig en een van twaalf stuk- „ ken, onder zyn bevel in de haven leggen- „ de, en nog vier of vyf anderen, die buiten „ Gaats lagen, ten dienste van hunne Edele „ Mogendheden en tot bescherming van Zee- „ land, aangeboden hadt.” Men besloot, terstond, deeze aanbieding te omhelzen, en te gelyk, op den Engelschen Kommandeur *Robert Mitchell*, die, zo men meende, nog in Duins lag, te begeeren, dat hy 'er in bewilligde (y). Doch twee dagen laater, verstondt men, uit Burgemeester Verelst, die 't van Stuart hadt, dat Mitchell, reeds, met drie Konings Schepen, voor Vlisfingen gekomen was; en dat hy 'er agt of negen in alles, tot bescherming van Zeeland, gereed hadt, Vlisfingen floeg voor, dat men den Koning van Groot-Britanje om verlof hier toe verzoeken moest: 't welk, terstond, schriftelyk, geschiedde. Ook ontving men, eerlang,

be-

(x) Misiven der Gecomm. Raaden van 18 April 1747.

(y) Misive aan den Eng. Adm. in Duins van 18 April 1747.

Is. TIRION excudit. 1766.

1747.

beleefd en bewilligend antwoord van zyne Majesteit. Midlerwyl, was men, met Mitchell, overeengekomen, dat hy, met zyn Esquader, voor eerst, in den Deurlo zou gaan leggen, en om bewesten Oost-Kapelle en Oostende kruisfen (z). Doch op den twee-entwintigsten, gaf Burgemeester Verelst den Staaten kennis, hoe de Engelsche Kapiteins, thans „ aldaar op de reede leggende, zwaarigheid „ maakten, om, zonder byzonderen last van „ hun Hof of Bevelhebber, langer te vertoe- „ ven; ten ware men hen magtigde, om, „ nevens den Bevelhebber ter zee van hunne „ Edele Mogendheden, op 't beveiligen van „ 't Gewest en van de Stroomen te waaken.” De Staaten beslooten, hierop, den Engelschen vryheid te verleenen, om, nevens den Vice-Admiraal *Jakob Temanse*, de Zeeuwsche Stroomen te beschermen: waarop, eerlang, schikkingen gemaakt werden (a). In deezen stand der dingen, begonden de Schutterryen op de wagten, onderregt, zo vermoed werdt, door luiden van meerder aanzien, te spreken van de noodzaaklykheid, om, in deezen haghelyken tyd, eenen Stadhouder en Kapitein-Generaal aan te stellen. Te Middelburg, tradt zeker Heer, op den vierentwintigsten van Grasmaand, in eene herberg, daar hy, wyn geëischt hebbende, de glasraamen opschoof, en de gezondheid dronk van den Stadhouder, den prins van Oranje: 't welk eenige

Bewee-
ging te
Middel-
burg.

(z) Notul. Zeel. 18, 20, 21 April 1747. bl. 243, 247, 257, 260, 261, 262, 263. M. s. f. v. en a Sa Majesté le Roi de la grande Bret. en aan den Envoyé Hor van 18 April 1747.

(a) Notul. Zeel. 22, 23, 24 April 1747. bl. 271, 278, 289.

ge beweging maakte in de Stad, en 't volk deedt samenrotten. Hierop ontstondt een gerugt, dat 'er verraad school onder de Regenten, en dat eenige Burgemeesters de Stad verlaaten wilden. 't Graauw begaf zig naar de huizen van sommigen, begeerende hen te zien. Men moest hun te wille zyn. Zy werden, by eenigen, heuschelyk bejegend: doch wat te schots, in hunnen zin, aan 't huis van Burgemeester *Joannes Cocquelle*, welk, hierom, op staande voet, aangevallen en geplonderd werdt. Men besloot, hierop, twee Kompagnien, uit de bezettingen van Vlisfingen en Veere, te ontbieden naar Middelburg, tot voorkoming van meerder onheil (b). Doch den volgenden nacht, begaf zig de Schuttery van Veere naar 't huis van den Burgemeester Verelst, wiens geneigdheid tot de Stadhouderyke Regeering, en tot den Prins van Oranje zykende; op hem begeerende, dat zyne Hoogheid, van wege de Stad, tot Stadhouder van Zeeland, werdt voorgeslaagen. De Burgemeester Verelst en *Willem, Graaf van Flodorff Wartensleben*, bragten hierop te wege, dat de oude en dienende Burgemeesters, des morgens ten vyf uren, op 't Stadhuis, by een geroepen werden. De Burgemeester Huysfen, die ook, des nagts, verscheiden malen, de Schutters aan zyn huis gehad hadt, sloeg de begeerte der Burgerye voor aan de Vergaderinge; en terstond hier op, werdt, eenpaariglyk, beslooten, dat het gevaar, waarin, de gantsche Staat, en Zeeland in 't byzon-

1747.

Te Veere, wordt de Prins van Oranje uitgeroepen voor Stadhouder van Zeeland.

(b) Notul. Zeel. 25 April 1747 bl. 289.

1747. „ der gebragt was , niet langer toeliet , zig ,
 „ door andersgezinde Leden of Gewesten ,
 „ van zulk eene heilzaame en hoognoodige
 „ verkiezing te laten afhouden ; dat zy hier-
 „ om , van wege deeze Stad , den doorlug-
 „ tigften en hoogstgebooren Vorst en Heer ,
 „ WILLEM KAREL HENRIK FRISO , PRINS
 „ VAN ORANJE EN NASSAU , tot Stadhou-
 „ der , Admiraal-Generaal , en Kapitein van
 „ Zeeland verkooren ; met zodanige magt ,
 „ gezag , voorregten en voordeelen , als , on-
 „ der de Leden der hooge Regeeringe , ten
 „ genoeg van gemelden Prinse , en tot wel-
 „ zyn van den Staat , en byzonderlyk van Zee-
 „ land , best en oorbaarst zou worden geoor-
 „ deeld.” Voorts , werden den Afgevaardig-
 den van Veere , op de Dagvaart der Staaten
 te Middelburg , gelast , om dit befluit , nog
 deezen dag , ter Staatsvergaderinge , bekend
 te maaken , en om de andere Leden , tot het
 neemen van diergelyk befluit , te beweegen.
 De Vergadering gaf , terftond hierna , aan de
 menigte , voor 't Stadhuis famengevloeid , ken-
 nis van haar befluit. 't Oranje-vendel werdt
 uitgesteken , en elk verscheen met een strik
 van Oranje-Lint aan den hoed.

Ook te
 Middel-
 burg ,

't Leedt naauwlyks een uur , of de Veere-
 naars kwamen , met zulk een versiersel , te
 Middelburg , daar men , 's avonds te vooren ,
 reeds voorbereidsels gemaakt hadt , tot de ver-
 andering. Straks hierop , waren de Scheeps-
 timmerluiden in de weer , streevende , met
 eenen Catechizeermeester aan 't hoofd , naar
 de Abtdye of 't Hof , daar de Staaten verga-
 derd waren , en vorderende de aanstelling van
 den

den Prinse van Oranje tot Stadhouder. De Afgevaardigden, hiertoe niet gemagtigd, begeerden uitsfel. Doch men drong den Burgemeester *Wilhem van Citters*, die 't woord voerde, om den Prins, ten minste voor zo veel de Stad Middelburg aanging, tot Stadhouder te doen uitroepen. 't Werdt in beraad gelegd. Sommigen gaven in bedenking, of men hiertoe wel komen mogt, buiten kennis van Holland. 't Raadpleegen duurde, midlerwyl, der ongeduldige Gemeente te lang, die, ter Vergaderplaats ingedrongen, zo verhaald wordt, reeds een mes of twee liet vliegen door het vertrek; waarop twee Heeren, bespeurende, dat de meerderheid der Leden neigde tot de aanstelling van den Prinse, naar buiten traden, en het Volk aankondigden, dat zyne Hoogheid, van wege de Stad, tot Stadhouder benoemd werdt. Straks ging 'er een gejuich op onder 't Volk: de Oranje-vendels werden uitgesteken, en elk verscheen, met Oranje-linten versierd. Te Vlissingen was, ten zelfden dage, op een verzoek van eenigen uit de Burgerye, de benoeming van den Prinse tot Stadhouder geschied, zonder merkelyke beweging onder 't Volk. Ook te Goes, op den voorslag van éenen der Burgemeesteren, en zonder dat de Gemeente 'er zig mede gemoeid hadt. Maar te Zierikzee, viel eene geweldige beroerte voor. Zo dra men hier, op den vyfentwintigsten, tyding gekreegen hadt van 's Prinse aanstelling te Veere, en van het overgaan van Sluis, rotte het graauw te hoop, ontwapende den Overste der bezettinge, die geenen last hadt om geweld te ge-

1747.

en in de
andere
Steden
van Zee-
land.

Bystere
beroerte
te Zierik-
zee.

1747.

bruiken, en streefde naar 't Stadhuis, der Wethouderschap de dood dreigende, zo zy den Prins niet terstond erkende voor Stadhouder. 't Geschiedde, na kort beraad. 't Volk schein hiermede voldaan, en trok af naar de haven, om 't geschut te lossen, en andere bewyzen van vreugde te geeven. Maar 't ongeluk wilde, dat de kruidkist ledig bevonden werd. Toen raakte de menigte wederom gaande. De Regenten werden uitgemaakt voor Landverraders; de klokken getrokken, de Boeren, in grooten getale, Stedewaards gelokt, 't Stadhuis bezet, en twee der oudste en waardigste Regenten schandelyk mishandeld en bedreigd. De oproer duurde den gantschen nacht. 't Grauw liet zig niet stillen. dan na dat de oudste Predikant, *Wynand Cantsius*, 's Prinzen aanstelling door de Staaten van Zeeland, den volgenden dag, van 't Stadhuis afgekondigd hadt. De stilte duurde egter niet lang. 't Gemeen, aangezet, zo vermoed werd, door luiden van meerder aanzien, hieldt het Stadhuis in, doorsnuffelde de Papieren, en deedt buitenspoorige eischen aan de Regenten, welker huizen met plondering bedreigd werden, door de Scheepstimmerluiden, die, met gescherpte bylen en ander geweer, gewapend waren. Alles was aangelegd, om de Wethouders wars te maaken in 't bewind. Ook gaven zy, eerlang, toe, dat men eene Regeering, by voorraad, aanstelde in hunne stede. De Predikanten *Cantsius* en *Gerardus van der Kamp* verkooren, op 't Stadhuis, en met geslooten deuren, op den raad van *Tonis van der Os*, een' der aanzienlykste burgeren, twaalf

twaalf *Interims-Regenten*, van welken van der Os een was; en een Baljuw en drie Schouten voor het platte Land, die aan de Gemeente voorgesteld en door dezelve goedgekeurd werden. De Predikanten behielden voor zig de vryheid, om alle raadpleegingen by te woonen, en lieten zig zelfs, den agtentwintigsten, nevens Doctor *Leonard Smeur*, een der *Interims-Regenten*, afvaardigen naar de Dagvaart der Staaten, te Middelburg, waar zy egter niet ontvangen werden (c). 't Vuur der oproerigheid, welk byna gebluscht scheen, ontstak heviger, toen de Burgemeester *Pieter Mogge van Renesse*, zitting hebbende in de Vergadering der algemeene Staaten, den negenentwintigsten, met den Rotterdammer beurtman, naar de Stad kwam. Hem, dien men, voor anderen, gezogt hadt verdagt te maaken, wilde het Graauw te lyve. Men rukte hem den hoed van 't hoofd, en stak 'er een Oranje-lint op. Men ontnam hem den degen, en voerde hem, op een wagen, met agt man, naar 't Heeren Logement, daar hy, langer dan een' maand, bewaard werdt. Een der *Interims-Regenten* hadt zulks geraaden, om hem te beter te beveiligen voor de woede van het volk, welk, inzonderheid na dat het Regiment Oranje - Drente, op den zestiensten van Bloemaand, in de Stad getrokken was, eindelyk, tot stilstand geraakte. Te Thoolen, bleef de benoeming van den Prins langst agter wege. Zy geschiedde hier niet voor den zevenentwintigsten: en 't Gemeen hadt

1747.

Opsehuding te Thoolen.

(c) Notul. Zeel. 29 April 1747. li. 328.

1747.

hadt 'er zo dra geene kennis van gekreegen, of de Boeren van S. Anne-Land en anderen ter Stad in gerukt, vorderden verandering in de Regeeringe. Men riep „ dat de Regenten „ 't Land verraaden hadden, en dat men „ te Zierikzee, 't verraad klaarlyk ontdekt „ hadt.” Doch deeze ontdekking beftondt alleenlyk hierin, dat men, in eene oude kist, die 't volk meende met buskruid gevuld te zyn, niet dan zand gevonden hadt, behalve, dat het gefchut van binnen vol fteentjes zat. Men begeerde dan, ook te Thoolen, 't gefchut en den voorraad van 't buskruid te onderzoeken. 't Gefchiedde. Doch 't gefchut werdt wel gelaaden bevonden. De tonnetjes buskruid, opgeflaagen, ter keure van de Boeren, die 'er den arm, tot op den bodem, inftaken, waren ook behoorlyk gevuld. Toen wilden de Boeren de proef neemen van 't gefchut. Zy ftaken een ftuk af, zonder te gedoogen, dat 'er de kogel afgenomen werdt. De kogel fhorde eenen renbode van den Hertoge van Cumberland, toen juist den dyk langs rydende, voorby, zonder hem te raaken; doch hy klaagde, naderhand, zeer, over 't gevaar, welk men hem hadt doen loopen. De Boeren, hierop naar huis gekeerd, zonden, eenige dagen laater, eene bezending, met den Predikant en Sekretaris van S. Anneland aan 't hoofd, naar Thoolen, om eenigen uit de Regenten te ontzetten van 't bewind, of ten minfte te bevorderen, dat hun eenige byzitters uit het platte Land werden toegevoegd. De Stad raakte, hierop, in roere. De Regenten verlieten 't Stadhuis, daar de Boeren
en

en 't graauw , drie dagen lang , huis hielden , alles doorfnuffelende ; en alles , met naame , 1747.
 al wat in de Fransche taale geschreeven was , voor blyken van Landverraaderye opneemende. Daar was 'er zelfs , die , op 't zien van een Affchrift der Verklaaringe des Konings van Frankryk van den zeventienden van Grasmaand uitriep : *abveër een brief van den Koning van Frankryk !* Doch de Predikant *Karel Thibaut* bragt de woeste menigte , eindelyk , tot bedaaren , en bewoog ze , naar huis te gaan. De Regenten namen toen hunne plaatsen wederom in , schoon zy in geduurigen angst waren , voor de Boeren : waarom de Poorten geflooten bleeven. Zelfs liet de Wethouderschap zeker geschut , welk een stuk wegs van de Stad stondt , vernagelen , op een gerugt , dat die van S. Anneland voorhadden , zig meester van het zelve te maaken , om het tegen de Stad te gebruiken. Die van Vosmaar , kennis gekreegen hebbende van dit vernagelen , kreeten 't uit , als een tastbaar bewys , dat men , in Thoolen , verstand hielt met den vyand. De Drosfaard van S. Maartensdyk scheen zelf niet te weten , wat hy van dit vernagelen van 't geschut denken zou , en was niet voldaan , in de reden , die 'er hem de Wethouderschap van gaf. Te S. Anneland , bleeven de Boeren oproerig , tot dat 'er , op verzoek van die van Thoolen , vyftig Dragoners , uit de bezetting van Bergen op Zoom , in 't Dorp gelegd werden , die 'er , eenigen tyd , huis hielden. De Predikant *Adolf van Loon* , die zig , in den aanvang der beweeginge , aan 't hoofd der bezendinge bevonden hadt , werd toen ,

1747. toen, gevangelyk, naar Thoolen gebragt, daar hy een tyd lang in hegtenis zat. Doch, eindelyk, beweezen hebbende, dat men hem tot het aanneemen van den last gedwongen hadt, werdt hy op vrye voeten gesteld. De Stad en het Eiland raakten dus, allengskens, in rust.

De Prins van Oranje wordt, Staatswyze, tot Stadhouder van Zeeland aangesteld. Ondertusfchen was, zo dra de Steden van Zeeland allen in 't gewigtig punt van beraad bewilligd hadden, de aanstelling van den Prinse tot Stadhouder, Kapitein-Generaal en Admiraal van Zeeland, den agtentwintigsten van Grasmaand, ter Staatsvergaderinge, geschied, op den voorflag van Middelburg, twee dagen te vooren gedaan (*d*). Men gaf 'er den Prinse, die zig te Leeuwaarden bevondt, terstond, kennis van, door een' Bode; doch benoemde, te gelyk, de Heeren *Jakob van Citters*, wegens Middelburg, *Jakob de Jonge*, wegens Zierikzee, *Joan Willem van Roozeveld*, wegens Goes, *Willem Barend Lambrechtsen*, wegens Vlisfingen en den Graaf van Flodroff-Wartensleben, wegens Veere, om zyne Hoogheid pleguiglyk te gaan begroeten. De Burgemeesters Wilhem van Citters en Joan Louis Verelst, die eerst benoemd geweest waren, hadden zig, om gewigtige redenen, van deezen last verschoond. De Broederszoon des eersten, de Heer Jakob van Citters, en de Graaf van Flodroff-Wartensleben, vertrokken in hunne plaatse (*e*). Doch van Zierikzee waren, drie dagen te vooren, reeds twee Luiden van de gemeente, en de Schepen en Raad *Bonifacius de Jonge van Kampens-*

(*d*) Notul. Zeel. 26, 28 April 1747. bl. 293, 327.

(*e*) Notul. Zeel. 29 April 1747. bl. 328.

pens Nieuwland, uit de Regeeringe, afgezonden naar Friesland, om den Prinsezyne aanstelling, van wege deeze Stad, bekend te maaken. Zyne Hoogheid, die, juist op den dag, waarop hy, in de meeste Steden van Zeeland, verkooren was, zynen dienst den Staaten, by eenen beleefden brief, die terstond in 't licht kwam, hadt aangeboden (f), schreef hun, den eersten van Bloei maand, dat hy de opge-, draagen' ampten aanvaardde, en met hunne-, Afgevaardigden overleggen zou, op wat wy-, ze, hy zyne reize naar Zeeland best zou kon-, nen vervorderen (g).” Ondertusfchen, hadt Middelburg, reeds op den vierentwintigsten van Grasmaand, ter staatsvergaderinge van Zeeland, voorgesteld, dat men, na den vyandelyken inval der Franschen in Staatsch Vlaanderen, by den Koning van Groot-Britanje, behoorde aan te houden om den onderstand in manschap, den Staaten toegezeid, by de Verdragen; welke voorslag ook reeds ter algemeene Staatsvergaderinge, van wege Zeeland, geschied was; doch waarin Holland nog niet hadt kunnen bewilligen.” Voorts, begeerde deeze Stad, dat men, ter algemeene Staatsvergaderinge, ernstelyk dronge, op opening van 't gehandelde te Breda, te gelyk verklaarende, dat men niet voorhadt, eene Neutraliteit of afzonderlyke Vrede aan te gaan met Frankryk.” Zierikzee en Goes twyfelden egter, of 't nog wel tyd ware, om op uitheemschen onderstand aan te houden. Maar Thoolen, Vlisfingen en Veere stemden met

1747.

(f) Notul. Zeel. 1 May 1747. bl. 332.

(g) Notul. Zeel. 5 May 1747. bl. 364.

1747. met Middelburg, gelyk ook Zierikzee en Goes twee dagen later, deden (*h*). Doch 's daags te vooren, juist toen zyne Hoogheid, in de Aankomst van eenig Engelsch Krygsvolk voor Vlisfingen. meeste Zeeuwsche Steden, voor Stadhouder was verklaard, streeken eenige Engelsche Oorlogschepen voor Vlisfingen. Zy geleidden eenige andere Vaartuigen, met omtrent tweentwintighonderd Soldaaten, onder den Generaal *Fowler*, die, terstond, verlot verzogt, om zyn Volk te mogen ontscheepen; wanneer hy't aan de beschikkinge der Staaten van Zeeland wilde overlaaten, tot op naderen last van den Hertoge van Cumberland. De Staaten antwoordden, dat het Krygsvolk ontscheept, en in Vlisfingen, Veere, Schouwen en Zuidbeveland, gelegd kon worden. Doch *Fowler* weigerde zyn volk te verdeelen. Ook werdt het, kort hierop, door den Hertoge van Cumberland, ontboden naar Willemstad, van waar hy het naar Staatsch Vlaanderen wilde doen trekken, en onder bevel stellen van den Luitenant-Generaal Pieter de la Rocque (*i*).

XVI. 't Gerugt der eerste bewegingen in Zeeland was, ondertuschen, ras naar Holland overgevloogen. Men kreeg van 's Prinzen uitwerking van de tyding deezer aanstelling in Holland. des nagts tuschen den zesentwintigsten en zeventwintigsten van Grasmaand, kennis in den Haage: en zo dra de dag kwam, en de gewigtige tyding rugtbaar werdt onder 't gemeen, zag men eenige vrouwen en kinderen, met Oranje-srikken, en kroontjes van lint of pa-

(*h*) Notul. Zeel. 24, 26 April 1747. bl. 287, 297.

(*i*) Notul. Zeel. 25, 26, 27 April, 1 May 1747, bl. 292, 302, 308. 333.

papier verfierd , langs de ftraaten van den Haa-
 ge zwieren. De Staaten van Holland , by tyds
 vergaderd zynde , terwyl eenige Leden naar
 huis gekeerd waren , om nieuwen last ; na-
 men , nu eerst , een befluit op den brief der
 algemeene Staaten van den negentienden , en
 deden , ter Generaliteit , verklaaren „ dat
 „ de vyandelyke inval der Fransche troepen
 „ in Staatsch Vlaanderen , hen ten uiterften
 „ ontroerd hadt ; te meer , om dat dezelve
 „ den Staat overkwam , zonder dat men met
 „ de Kroone van Frankryk in oorlog was , en
 „ zonder dat men 'er ooit eenige wettige re-
 „ den toe gegeven hadt ; ja na dat de Staat ,
 „ door de Fransche wapenen , reeds ontzet ge-
 „ worden was van zynen voormuur , welke ,
 „ door 't flegten van zo veele Vestingen , ge-
 „ noegzaam voor altoos , nutteloos gemaakt
 „ was. Dat zy , bezig met te overleggen ,
 „ wat , in deezen bezwaarden toestand des
 „ tyds , tot 's Lands meesten dienst , behoor-
 „ de gedaan te worden , beflouten hadden ,
 „ den genoemden vyandelyken aanval , erns-
 „ telyk , tegen te gaan , en 't uiterfte op te
 „ zetten , om 't Land , de inwooners en der-
 „ zelfver wettige bezittingen ; doch boven al
 „ de dierbaare panden van Vryheid en Gods-
 „ dienst te helpen befchermen ; en dat , naar-
 „ demaal hiertoe penningen vereischt werden ,
 „ zy begreepen , dat de Raad van Staate be-
 „ hoorde te worden verzogt , om een' ftaaf
 „ op te maaken van 't gene de Gewesten nog
 „ ten agteren waren ; op de Petitien , federe
 „ den aanvang der tegenwoordige onlusten
 „ gedaan , op dat men , naderhand , zou kon-
 XX. DEEL. F „ rien

1747.

De Staa-
 ten van
 Holland
 neemen
 een her-
 tig be-
 fluit , op
 den brief
 der alge-
 meene
 Staaten.

1747. „nen overleggen, op welk eene wyze, de
 „gebreekige Gewesten zouden kunnen ver-
 „pligt worden, tot het opbrengen hunner
 „agterftallen.” Ondertusfchen, werden de
 Gekommitteerde Raaden verzogt en gemag-
 tigd, om op het aandeel van Holland, in de
 loopende Petitiën, met naame in die van de
 Legerlasten, zo veel te verftrekken, als zy,
 na den toefland van 's Lands Kafte, zouden
 vinden te behooren (*k*). Men vondt geraa-
 den, dit Besluit in openbaaren druk uit te gee-
 ven, om 't gemeen te overtuigen, dat men,
 in Holland, gezind was, tot het neemen van
 ernstiger maatregels tegen Frankryk. Inder-
 daad, 't Volk werdt, hier te Lande, ook de
 ooren vol geblaazen van eenen verderfelyken
 toeleg der tegenwoordige Regeeringe, om een
 Verdrag van Onzydigheid aan te gaan met
 Frankryk, en den Koning Staatsch Vlaande-
 ren, tot een onderpand voor de naarkominge
 van zulk een Verdrag, over te geeven. Een
 Kapitein in Staatschen dienst liep zelfs byzon-
 derlyk in 't oog, als hadt hy verspreid „dat de
 „Graaf van Löwenthall hem in perfoon ge-
 „zeid hadt, dat de Steden in Staatsch Vlaande-
 „ren, met kennis van eenige Leden der Regee-
 „ringe, werden ingenomen, tot bevordering der
 „Vrede; en dat men ze allen wederom geeven
 „zou.” 't Gemeen werdt gettyfd in zulk een
 vermoeden, om dat de Sterkten in Staatsch
 Vlaanderen, fchielyk, en fommigen zonder
 flag of ftoot, overgingen. De Gevolmagtig-
 den op de handeling te Breda, en de Raad-
 pen-

(*k*) Refol. Holl. 27 April 1747. bl. 222.

pensionaris Gilles in 't byzonder werdt beschuldigd, als of hy, in zulk een Verdrag, de hand gehad hadt. Hy was, onlangs, van Breda in den Haage gekomen, en hieldt zig zo zeer gebelgd, over het gene, ten zynen nadeele, verspreid werdt, dat hy gaarne bewilligde, om niet alleen, gelyk te vooren altoos geschied was, aan de Gemagtigden tot de heimelyke onderhandelingen, maar aan de volle Vergadering der algemeene Staaten, verflag te doen van 't gene 'er, tot hiertoe, te Breda, was gehandeld. Hy verscheen dan, den agtentwintigsten, in de algemeene Staatsvergaderinge, onder anderen, verklaarende „ dat „ 'er nog nimmer te Breda getreden was, in „ 't gene het wezen eener Vredehandeling „ uitmaakte. Dat de oorzaak hiervan was het „ verschil, welk zig, in 't begin der Byeent „ komste, opgedaan hadt, over de toelaat „ ting der Staatsdienaaren van de Hoven van „ Weenen en Turin, en nog een ander ver „ schil, naderhand ontstaan, over de toelaat „ ting van den Heere de Macanaz, Staatsdie „ naar des Konings van Spanje; die, einde „ lyk, *geprotesteerd* hadt, tegen alles wat buit „ ten hem zou verhandeld worden; met ver „ klaaring, dat hy zig niet wilde kanten te „ gen de toelaating der Staatsdienaaren van de „ Hoven van Weenen en Turin: welk ver „ schil, tot nog toe, onbeslist gebleeven was, „ om dat de Gevolmagtigden van Frankryk „ geen' last hadt, om in die toelaating te be „ willigen. Dat hy, Raadpensionaris, laat „ stelyk, een' keer doende naar Breda, on „ derregt was geworden, dat de Heer de Ma

1747.

Hy doet
 verflag
 van 't ge
 handelde
 te Breda.

1747. „ canaz , die week , bescheid verwagte met
 „ een' *Courier* , wegens 't gemelde gefchil ;
 „ dat hy hiernaar , drie of vier dagen , ver-
 „ geefs , getoefd hebbende , in 't affcheid nee-
 „ men , van den Heere de Macanaz verftaan
 „ hadt , dat hy geen' *Courier* te ontmoet zag.
 „ Dat , fchoon 'er , tot hiertoe , nog geene
 „ eigenlyke onderhandelingen gehouden wa-
 „ ren te Breda , men egter wel eenige byzon-
 „ dere gefprekken gevoerd hadt , over 't werk
 „ der Vrede , zo met de Staatsdienaars der
 „ Bondgenooten , als met die van Frankryk
 „ en Spanje , met oogmerk , om dezelve ge-
 „ makkelyker te maaken , tegen dat de eigen-
 „ lyke onderhandelingen zouden aangevangen
 „ worden ; doch dat deeze gefprekken ner-
 „ gens anders op hadden gezien , dan op eene
 „ algemeene Bevrediging , en dat de Gevol-
 „ magtigden van deezen Staat zig nimmer
 „ hadden ingelaaten , in eenige onderhande-
 „ ling over eene byzondere Vrede met de
 „ Staaten alleen , noch over eene *Neutraliteit*
 „ voor de *Republyk*. Dat hy , Raadpenfiona-
 „ ris , hierom , voor eene eerlooze lastering
 „ hieldt , 't gene , alomme , verfpreadt werdt ,
 „ als of de inval der Franschen op den Staat-
 „ fchen bodem gefchied ware , volgens af-
 „ fpreek , en om daardoor zulk eene Vrede
 „ of *Neutraliteit* te bevorderen.” De alge-
 „ meene Staaten , den Raadpenfionaris gehoord
 „ hebbende , betuigden genoegen te neemen in
 „ 't gene hy gehandeld hadt , en beflooten , te
 „ wege te brengen , dat door de Staaten van
 „ Holland , onderzoek gedaan werdt op de uit-
 „ ftrooijers van zulke kwaadaartige gerugten ,
 „ op

De Staa-
 ten nee-
 men 'er
 genoeg
 in.

op dat dezelve, in Regte, zouden kunnen vervolgd worden (1). Doch ik weet niet, dat iemand in hegtenis raakte, op wien zulk vermoeden vallen kon, behalve *Jean Rousset de Misfy*, die, omtrent deezen tyd, te Amsterdam, geligt, en naar den Haage gevoerd was. Men hielt hem, in 't gemeen, verdagt, dat hy naar Engeland hadt overgebriefd, 't gene, naar zyne meening, over eene Neutraliteit, te Breda, gehandeld was. Hy zat eenige weeken in de Kasteleiny van den Hove; doch zo dra zyne Hoogheid, de Prins van Oranje, in den Haage gekomen wās, werdt hy op vrye voeten gesteld. De Prins vereerde hem, die reeds, door 't uitgeeven van verscheiden' schriften, hier te Lande, bekend geworden was, omtrent het einde des jaars, met den titel van zynen *buitengewoonen Raad en Historieschryver*. 't Besluit der algemeene Staaten, tot ontlasting van den Raadpensionaris, was, ondertusfchen, terstond, in openbaaren druk uitgekomen, en bragt veel toe, om hem, by de verstandigsten, buiten vermoeden van ontrouw te stellen; waaraan hem, in deezen hagchelyken tyd, zeer veel gelegen was.

De tyding van 's Prinzen verheffing in de Zeeuwfche Steden veroorzaakte, niet flegts in den Haage, maar in de voornaamste Hollandfche Steden, terstond, eenige beweeging onder 't volk. Te Rotterdam, zag men, op den zesentwintigsten, zo dra de Marktschuiten uit Zeeland, al vlaggende, waren aangekomen,

1747.

XVII.
De Prins
wordt tot
Stadhou-
der ver-
klaard,
te Rotter-
dam.

reeds

(1) Refol. Gener. *Vener.* 28 April 1747. Refol. Holl. 28 April 1747. Bl. 225.

1747. reeds eenige Oranje-tekens draagen. Eenige Ingezetenen, meest Handwerksluiden, bega- ven zig, eerlang, naar 't Stadhuis, begeer- ende, dat de Prins ook tot Stadhouder van Holland werdt verkooren. De Regeering ver- klaarde zig genegen, om aan 's volks begeerte te voldoen. Doch 't liep nog aan, tot den negenentwintigften, eer 't besluit, welk hier- toe, 's nagts te vooren, genomen was, den volke werdt aangekondigd. Men vondt geraa- den, eerst de Regeering te veranderen, 't welk op deezen dag, gewoonlyk plag te geschie- den. Ook zondt men, terstond, Afgevaar- digden naar den Haage, om den Staaten kennis te geeven van 't besluit der Stad, en de eerste voorslag ter Dagvaart te doen tot de aanstel- ling van zyne Hoogheid; die door de Leden werdt overgenomen; hebbende de Edelen al- leen zig bereid getoond, om zig daarop ter- stond te verklaren (*m*). Te Delft hadt zig de Gemeente, ten zelfden dage, vervoegd voor 't Stadhuis, begeerende, dat men den Prins deedt uitroepen voor Stadhouder. De Heeren zogten egter naar huis te gaan, zonder hiertoe beslooten te hebben; doch 't volknood- zaakte hen, te rug te keeren, en op nieuws op 't gewigtig stuk te raadpleegen. Terwyl zy hiermede bezig waren, toog eene groote menigte Opgezetenen van Maasland, Maas- landsfluis en Vlaardingen, met stokken en vorken gewapend, ter Stad in, zig plaatsfen- de voor 't Stadhuis. Doch toen, na zeven uren des avonds, het Oranje-vendel uitge- ste-

Te Delft,
en

(*m*) Resol. Holl. 29 April 1747. bl. 227.

steken, en de Prins van wege de Stad, tot Stadhouder van Holland verklaard was, trokken zy allen af, zonder eenige baldaadigheid te pleegen. Te Dordrecht, te Leiden, te Gorinchem, te Schiedam, te Schoonhoven, en in den Briele, werdt gelyke afkondiging gedaan, den dertigsten van Grasmaand, zonder dat 'er, in deeze Steden, voor dien tyd, eenige merkelyke beweging geweest was onder 't volk. Te Haarlem, geschiedde het, den eersten van Bloemaand. Ook te Gouda, te Alkmaar, te Hoorn, en, zo ik meen, in de meeste andere Steden van 't Noorderkwartier. Doch te Enkhuizen, niet voor den volgenden morgen.

1747.

In veele
andere
Steden.

Ondertusfchen, schein men, op den eersten van Bloemaand, reeds toelig te maaken, om, gelyk in eenige Steden van Zeeland geschied was, de Regeering ook, hier en daar, in Holland, met geweld, te veranderen: 't welk nochtans, ten deezen tyde, niet gelukken wilde. Een karel te paarde, van Maaslandsfluis, of van den hoek van Holland afgereeden, vervulde Rotterdam, en andere Plaatfen hieromtrent, met een valsch gerugt, dat de Fransche Vloot, omtrent veertig schepen sterk, voor de Maaze, gezien was, en op 't punt stondt van eene landing te onderneemen. De argwaan op de Regenten werdt toen wederom leevendig. Men begon, ook hier, gelyk in Zeeland, te mompelen, dat 'er verraad schook onder de Grooten. Doch de Wethouderschap van Rotterdam stelde zulke orde, dat 'er geene baldaadigheid gepleegd werdt. Ook kwam 'er, eerlang, tyding, dat de Schepen,

Loos
gerugt
van eene
voorge-
nomen
landing
der Fran-
schen.Opfchud-
ding te
Rotter-
dam en
in den
Briele.

1747.

die men voor Franschen aangezien hadt, Engelschen, of, zo anderen verzekerden, slegts Vischschuiten geweest waren. Sommigen waren zelfs van gedagten, dat 'er geen grond altoos was geweest voor het gerugt, en dat het slegts, door iemant, versierd was, om onrust te verwekken. Vast gaat het, ten minste, dat de Engelsche Oorlogschepen, al eenige dagen eerder, voor Vlisfingen waren aangekomen (n). Ook verdween de ontsteltenis, voor een groot gedeelte, zeer spoedig, toen men begon te bedenken, dat de tegenwoordige gelegenheid van wind en stroom de landing onmogelyk maakte. Eenige weeken laater, maakte het onvoorzigtig uitvaaren van den Predikstoel, tegen de Regeering, 't graauw, inden Briele, gaande. Men dwong de Wethouderschap, het Magazyn te openen, en 't buskruid te laten onderzoeken. Ook moest, wat laater, een Duinkerker Beurtman, die van Amsterdam kwam, hier, ontladen worden, op vermoeden, dat 'er krygsbehoeften voor den vyand in waren: 't welk egter zo niet bevonden werdt (o). De Boeren van Rakanje, met den Predikant aan 't hoofd, waren ook naar den Briele getrokken, der Wethouderschap geweer afpersende. Doch men bragt den oproerigen hoop, eerlang, door Ruiters, tot bedaaren.

XVII.
Te Am-
sterdam,
geschiedt

Maar, midden onder alle deeze beweegingen in de nabuurige Steden, was het, te Amsterdam, tamelyk stil geweest. Op de eerste ty-

(n) Notul. Zeel. 25 April, 4 May 1747. bl. 292, 356.

(o) Refol. Holl. 1 July, 9 Sept. 1747. bl. 388, 571.

tyding van 's Prinsfen verheffing in Zeeland, zag men de Zeeuwfche en Friefche Schepen, die in de Stad lagen, met vlaggen en wimpels pronken. Ook werdt, des nagts, door 't Scheepsvolk, gefchooten, en *Oranje boven* geroepen. Doch andere beweging befeurde men niet in de Stad. Den tweeden van Bloei maand, des morgens omtrent elf uuren, werdt het Oranje-vendel eerst ten Stadhuize uitgefteken, en te gelyk, aan de Gemeente, die in merkelyken getale op den Dam famengevloeid was, doch zig zeer gefchikt hieldt, in de tegenwoordigheid van Burgemeesteren, bekend gemaakt „ dat zy „ en de Vroedschap goedgevonden hadden, „ de Afgevaardigden ter Dagvaart te gelasten, om, met de andere Leden, te ftemmen tot de aanftelling van zyne Hoogheid „ tot Stadhouder, Admiraal en Kapitein-Generaal van Holland en Westfriesland.” Kort voor deeze bekendmaking, hadden zig reeds eenigen, op de ftraaten, verтоond, verfiert met Oranje-frikken en linten; doch even na dat de bekendmaking, die, met een *Huzza*, eerst van de Heeren, en toen van 't Volk, verzeld ging, gefchied ware, werdt die fieraad algemeen. 't Klokkenfpiel, en 't vlaggen van de meeste Schepen, die in 't Y lagen, duurde tot aan den avond; 't fchieten tot diep in den nagt; wanneer men ook veele huizen verlicht zag; hoewel zulks, twee dagen laater, toen men kennis kreeg van 's Prinsfen aanftelling door 's Lands Staaten, nog veel overvloediger gefchiedde. Doch dit onge woon teken van vreugde werdt, ten deezen

1747.

de afkondiging der aanftelling des Prinsfen, zonder eenige voorgaande oproerige beweging onder 't volk.

1747. tyde, ook in andere Steden, en vooral in den Haage, gegeven. Men vernam geene baldaadigheden van belang in Amsterdam, schoon het gewoel en gedommel langs de straaten duurde, tot den morgen. Enkelen, die gehoord of gelezen hadden, wat in 't jaar 1672 de leus geweest ware, bootsten 't na, en riepen, om hunnen afkeer van de Franschen te toonen,

*Oranje boyen, de Franschen onder,
Wie 't anders meent, dien sla de donder!*

Ook wil men, dat sommigen, in de plaats van 't woord *Franschen*, den naam eens Amsterdamschen Burgemeesters, dien men voor te Franschgezind wilde doen houden, lieten hooren. Doch dit woest geschreeuw werdt, ook onder 't laagste gemeen, naauwlyks van iemand nagevolgd.

XIX.
Bewee-
ging in
den Haa-
ge.

Midlerwyl, was de Gemeente in den Haage ongeduldig geworden, om dat men, haars oordeels, te lang draalde met 's Prinsen aanstelling. Men hadt, hier, gelyk wy boven hebben aangetekend, den zevententwintigsten van Grasmaand, reeds kennis gehad van 's Prinsen benoeming tot Stadhouder van Zeeland, in de meeste Zeeuwfche Steden. En op den volgenden dag, verscheenen veele ingezetenen met Oranje-strikken op den hoed. De groenwyven plaatsten drie vendels van Oranje-papier op de groote markt, waarop geschreeven stont, W. C. H. FRISO, *Prins van Oranje, Stadhouder* enz., met byvoeging van deeze woorden. *binnen agt dagen, moet hy 't hier ook wezen.* Doch daar verniep zo veel
tyd

tyd niet, of dit gewigtig werk was voltrokken. Den negenentwintigften, waren de Afgevaardigden van Rotterdam, verfiert met Oranje-ftrikken aan den hoed, op de Dagvaart, verfcheenen. Hierop was 't graauw van den Haage, waaronder een Vrouwmensch, in flordig amazoonen-gewaad, met ysfelyke knevels, en eene Oranje-papieren grenadiers muts op 't hoofd, uitmuntte, in grooten getale, gefchoold naar 't Binnenhof, vreesfelyk fcheldende op de Regeering, en in 't byzonder op den Raadpensionaris; en daarna elk Lid der Vergaderinge van Holland, die na den middag ten drie uren fcheidde, afvraagende, *of hy den Prins tot Stadhouder verklaard, en mede getekend, hadt?* by welke gelegenheid, de Pensionaris *François Terestein van Halewyn* van Dordrecht* en anderen zwaarlyk gedreigd werden, door eenigen uit het graauw. Doch zy raakten vry, met den fchrik. De Heer van Halewyn, die, door eenen niet onbekenden Hageenaar, by de keel gevat, en met een mes gedreigd was, werdt, door den Klerk *Diderichs* en eenige anderen, befchermd en gered. Omtrent honderd en vyftig man van de Lyfwagt, die op 't Binnenhof ftondt, geenen last hebbende om geweld te gebruiken, zag al de beweegingen aan, zonder zig te roeren. De Heer *Karel Lodewyk van Wasfenaer*, Heer van Doveren en Baljuw van den Haage, gaf zig veel moeite, om de Gemeente tot geduld te vermaanen; haar verzekerende, dat zy haaren wensch, binnen drie of vier dagen, vervuld zou zien. Doch op 't ernftig aanhouden van 't volk, moest men, nog dien zelfden avond, 't Oranje-

1747.

je-vendel van 't Stadhuis van den Haage laaten waaijen. Ook werdt, wat laater, een ander vendel, welk men, by eenen Kamerbehan-ger in de Spuiftraat, gehaald hadt, boven aan den Voorgevel van 't Hofgebouw, naar den Vyverkant, vast gemaakt. Den volgenden dag, hadt men de Hoofdwagt op 't Hof doen versterken, en de toegangen naar den Haage, met eenig Voetvolk, bezet. Maar op den eersten van Bloei maand, raakte de Haag in roere, ter gelegenheid van het valsch gerugt eener voorgenomen' landinge der Franschen, waarvan wy, boven, gewaagden. 't Graauw vloog ten Hove in, roepende, *dat men 't Land verkogt hadt*. De boeren van Scheveningen rukten, tegen den avond, met vliegend vendel en slaande trom, doch zonder geweer, naar den Haage, den Baljuw wapenen afvorderende, om 'er de Franschen mede te keer te gaan: welke bewegingen, hoe zeer zy, naderhand, bleeken, door valsche tydingen, veroorzaakt geweest te zyn, zulk eene bys-tere gedaante gaven aan den tegenwoordigen staat der dingen, en zulk een' schrik verspreid- den door den Haage, dat 'er 't besluit tot 's Prinsen aanstelling, vermoedelyk, niet wei- nig door voortgezet werdt. De Baljuw bragt egter de onbezuide menigte, met woorden, tot bedaaren. Doch men bleef, in den Haage, zo ongerust, dat de Gekommitteerde Raaden goedvonden, des anderendaags, af te kondigen, dat de Prins, den derden, tot Stadhouder stontd verkooren te worden, de Gemeente, te gelyk, vermaanende, zig stil- le te houden. Diergelyke vermaaning deedt haar

haar ook, wat laater, de Heer *Pieter van der Kamer*, Burgemeester van Haarlem, en reeds eenentagtig jaaren oud, die, nevens de andere Afgevaardigden der Stad, in twee jagen, met Oranje-vlaggen opgeschikt, tegen den avond, in den Haage gekomen was. Zo veel werks scheen hier noodig geoordeeld te worden, om 't Volk in rust te houden. Ook gelukte het: en den volgenden dag, werd de Prins, door de Staaten van Holland, tot Stadhouder, Kapitein-Generaal en Admiraal verkooren (*p*). 't Hof was, by tyds, bezet door de Lytwagt te paarde en te voet, en door de Schuttery der Stede. De Oranjevendels staken uit alle de Logementen der stemmende Steden, en alle de Leden der hooge Regeeringe verscheenen, met Oranje-striken, ten Hove. 't Liep aan tot elf uren, eer het gemeen kennis kreeg van 'sPrinsfen verkiezinge, eerst uit den mond van den Heere Baljuw, die verklaarde, zig nu te kwyten van zyn Ridderlyk woord, der Gemeente, voor eenige dagen, gegeven, en daarna door den Sekretaris Buys; die den Volke voorlas, „ dat de Staaten van Holland en Westfries-
 „ land, uit aanmerking van den bekommer-
 „ lyken toestand van tyden en zaaken, en
 „ om, onder Gods zegen, den staat deezer
 „ Landen, des te beter, te kunnen redden
 „ uit de zorgelyke en gevaarlyke omstandig-
 „ heden, waarin zy zig bevonden, met een-
 „ paarige bewilliging van alle de Leden, hun-
 „ ne Vergadering uitmaakende, verkooren
 „ en

1747.

De Staaten van Holland verkiezen zyne Hoogheid tot Stadhouder, Kapitein-Generaal en Admiraal van hun Gewest.

1747. „ en aangesteld hadden zyne Hoogheid, den
 „ Heere Willem Karel Henrik Friso, Prins
 „ van Oranje en Nassau, tot Stadhouder, Ka-
 „ pitein-Generaal en Admiraal over de krygs-
 „ magt van deeze Provincie te water en te
 „ lande.” ’t Zelfde werdt ook, terstond hier-
 na, van ’t Stadhuis van den Haage afgekond-
 digd. Voorts, werdt de dag geflooten met
 het vertoonen van allerlei tekenen van alge-
 meene vreugde.

Aanmer- De Graaf *Willem van Bentink*, Heer van
 kelyk Rhoon en Pendrecht, beschreeven in de Orde
 schryven der Ridderfchap en Edelen van Holland,
 van den hadt den Prins, terstond, by een’ renbode,
 Prinse aan kennis gegeven van zyne aanstelling. In ’t
 den Graa- antwoord, welk zyne Hoogheid hierop liet
 ve van afgaan aan den Graave, was, in ’t byzonder,
 Bentink. opmerkelyk, dat hy verklaarde „ zig zelve
 „ eerst over zyne bevordering te zullen ge-
 „ luk wenschen, als dezelve bleeke te strek-
 „ ken ter eere van God, en tot welzyn van
 „ het lieve Vaderland.” Ook, ’t gene hier
 by gevoegd werdt „ dat het grootste vermaak,
 „ welk de Prins, sedert de eerste tydingen dee-
 „ zer omwenteling, gevoeld hadt, ontstaan
 „ was uit het berigt, dat alles zonder onge-
 „ luk was afgeloopen; zullende hy den He-
 „ mel bidden, dat een werk, zo openbaar-
 „ lyk door deszelfs zegel bekragtigd, in ’t
 „ vervolg, ook, door geene de minste bloed-
 „ storting, bezoedeld mogt worden.”

XX. De Afgevaardigden van Zeeland, ’s Prinzen
 De Prins verkiezing in den Haage hebbende byge-
 komt te woond, kwamen, eerst op den vyfden, te
 Amster- Leeuwaarden, aan, en deden, terstond,
 dam, en ope-

opening van hunnen last aan den Prinse, dien zy verzogten, in persoon, in Zeeland te willen komen: 't welk hy aannam. Zy keerden, den zevenden, wederom te rug (q): de Prins volgde den tienden, verzeld van de Koninglyke Prinfesse, zyne Gemaalin, en van de jonge Prinfesse Carolina. Het doorlugtig gezelschap kwam, des anderendaags, zynde Hemelvaartsdag, in een Jagt, te Amsterdam aan, omtrent den middag. Zyne Hoogheid werdt, terstond, begroet, door twee der regeerende Burgemeesteren, de Heeren *Gerrit Corver*, Heere van Velzen, en *Gillis van den Bempden*, verzeld van den Pentionaris Staal, en van eenen der Stads Sekretarissen: voorts, ook door de Afgevaardigden van het Kollegie ter Admiraliteit alhier, en van de Oost- en Westindische Maatschappyyen; en eindelyk, door veele byzondere Personen van meerder en minder aanzien. Des avonds, waren de meeste huizen der Stad verlicht, op verzoek van Burgemeesteren. Het Vorstelyk gezelschap vertoefde hier, tot 's anderendaags, en trok toen, door Haarlem, naar den Haage, daar 't, ten zeven uren, aankwam.

De algemeene Staaten hadden, midlerwyl, reeds op den vierden, beslooten, den Prins aan te stellen tot Kapitein- en Admiraal-Generaal over de Krygsmagt van den Staat in 't gemeen, met de vrye magt over de Patenten, tot hun kennelyk wederzeggen toe, ge-lyk de voorige Stadhouders dezelve gehad had.

in den
Haage.

Zyne
Hoog-
heid
wordt tot
Kapitein
en Admi-
raal-Ge-
ne-
raal van
de Unie,

(q) Rapport der Gedep. van Zeeland, gemeld in de Notul. Zeel. 4 Dec. 1747.

WILLEM DE VIERDE,
PRINS VAN ORANJE EN NASSAU,
Erfstadhoud. Kapitein-Generaal
en Admiraal der Vereenigde Nederlanden.

A. Schouman del.

J. Heubronen fec.

IS. TIRION excud. 1759.

1747. hadden (r); en van deeze aanstelling kennis te geeven aan den Vorst van Waldek, die thans het Opperbevel voerde over 't Leger in de Nederlanden; en aan de Bevelhebbers der grensvestingen. Ook hadden zy eenige Heeren gemagtigd, om den Prins den Lastbrief tot deeze hooge bediening over te leveren (s). De Staaten van Utrecht hadden den Prins, op den derden, tot Stadhouder, Kapitein en Admiraal-Generaal van hun Gewest verkooren, nadat zulks, twee dagen te vooren, op 's volks begeerte, door de Stad, gefchied was. Doch 't liep, in Overysfel, aan tot den tienden, eer de Staaten eenpaariglyk beslooten „ op het voorbeeld der andere Gewesten, „ den Prins tot Stadhouder, Kapitein- en Ad- „ miraal-Generaal van Overysfel aan te stel- „ len, met zodanige magt, gezag, voorreg- „ ten en voordeelen, en op zodanige *Instruc- „ tie*, als zy, tot welzyn van den Staat in 't „ gemeen, en van dit Gewest in 't byzonder, „ zouden best en oorbaarst oordeelen.” Maar in de byzondere Steden, Deventer, Kampen en Zwolle, was de benoeming, reeds eenige dagen te vooren, bekend gemaakt. Op den vyftienden, werdt zyne Hoogheid, plegtiglyk, tot de hooge waardigheden aangenomen, eerst door de Afgevaardigden der Staaten van Holland; daarna door die der algemeene Staaten. Ten zelfden dage, nam de Prins zitting in den Hove van Holland (t), en in andere

(r) Resol. Holl. 4, 15 May 1747. bl. 238, 262.

(s) Resol. Gener. Jovis 4 May 1747. *Voyez aussi* ROUSSET Recueil, Tom. XX. p. 93.

(t) Resol. Holl. 9, 10, 13, 15 May 1747. bl. 249, 255, 259, 260. Verbaal van de introductie van zyne Hoogh. in den Hove van 12 en 15 May 1747.

dere hooge Kollegien van Regeeringe. Ook werd't hy, als eerste Lid der Edelen, den zestienden, ter Vergaderinge van Holland ingeleid (u). Men hadt, te vooren, den Raadpensionaris reeds gelast, zyner Hoogheid van alle Staatszaaken kennis te geeven (v). Ook werd't hy wel haast onderregt van den staat der handelinge te Breda, en van den inhoud der ontworpen voorafgaande punten. Ter gelegenheid van 's Prinsfen inleiding in den Raad van Staate, deedt de Graaf van Bentink, Heer van Rhoon en Pendrecht, eene aanspraak, die zeer opmerkelyk geoordeeld werd't. Hy verklaarde, te hoopen „ dat de herstelling der „ oude wyze van Regeeringe ook de eendragt „ in den Staat herstellen zou, dat de raad „ pleegingen, daardoor, by tyds, tot rypheid „ gebracht, en met den vereischten spoed uitgevoerd zouden worden, en dat de straffen „ en belooningen, daardoor, wysfelyk, zouden worden uitgedeeld. Door deeze middelen, en onder 't bestier der Prinsfen van Oranje, was, vervolgde hy, de Staat gereezen tot dien top van geluk, vanwaar men dien, onlangs, hadt zien nederstorten, tot zo verre, dat dezelve een spot voor de vyanden, en een onnutte last voor de vrienden geworden was.” Hy betuigde, wyders, niet te twyfelen, of de Prins zou de voetstapen zyner Voorvaderen navolgen, en mede werken, om den Staat, die reeds ten deele overrompeld was, te bevryden voor 't juk van eenen heerschzugtigen en trouwloozen

1747.

Aan spraak van den Graave van Bentink, ter gelegenheid van 's Prinsfen inleiding in den Raad van Staaten.

(u) Resol. Holl. 16 May 1747. bl. 261.

(v) Resol. Holl. 15 May 1747. bl. 262.

1747.

„ nabuur , die met de goede trouw en met
 „ de plegtigst bezwooren' Verdragen , open-
 „ lyk , den spot dreef.” Hy hielt zig ook ,
 verklaarde hy , verzekerd „ dat de algemeene
 „ ne geneigdheid der Ingezetenen tot den
 „ Prinse , die door geen' tyd noch konstenaar
 „ hadt kunnen uitgewischt worden , by de uit-
 „ komst , blyken zou , regtmatig geweest te
 „ zyn : waarom hy , ten besluite , verzogt , dat
 „ de Raad den Prinse de eer beweeze , welke
 „ men aan zynen rang en waardigheden ver-
 „ schuldigd was.” De Franschen hielden zig
 gebelgd , over deeze aanspraak , waardoor hun
 lof , ten onrechte , zo zy waanden , gehoond
 werdt. Ook hebben sommigen hunner Schry-
 veren aangetekend , dat de Graaf , wegens de
 onvoeglykheid van eenigen zyner uitdrukkin-
 gen , vermaand door zyne vrienden , geant-
 woord zou hebben „ dat hy geoordeeld hadt ,
 „ by zulk eene plegtige gelegenheid , dus te
 „ moeten spreken , om 't volk te overtuigen ,
 „ dat hy geen anhangeling van Frankryk
 „ ware (w).

XXI.
 Zyne
 Hoogheid
 komt in
 Zeeland.

Zyne Hoogheid vertoefde slegts weinige da-
 gen in den Haage. Afscheid van de Vergade-
 ringe van Holland genomen , en zyne Gemaa-
 lin en eenig kind den Staaten nadrukkelyk aan-
 bevolen hebbende (x) , begaf hy zig , spoed-
 dig , naar Zeeland , en kwam , den negentien-
 den , aan te Veere , en voorts te Middelburg ;
 daar hy , den volgenden dag , den eed deedt ,
 als Stadhouders , Kapitein en Admiraal-Generaal

(w) *Voiez* Memoir. pour l'Hist. de l'Europe , Tom. III. P.
 II. p. 47.

(x) *Resol.* Holl. 17 May 1747. bl. 266.

raal van 't Gewest (*y*). Terwyl hy nog op reis was, hadden de Staaten, op den voorflag van Middelburg, beslooten, hem te herstellen in 't bezit van 't Markgraaffschap van Veere en Vlisfingen, welk, voor eenige jaaren (*z*), vernietigd verklaard was. Ook werdt hem het Regt van eersten Edele van Zeeland opgedragen, onder de gebruikelyke voorwaarden; doch, daarenboven, met dit byzonder beding, dat 's Prinsfen Perfoon, als eerste Edele, zou verbeeld worden, door Perfoonen, den Staaten aangenaam, in Zeeland gebooren en behoorlyk gegoed, van den waaren Hervormden Godsdienst, en geene Krygsampnen bekleedende. De Oktrojen, in de jaaren 1703 en 1733, aan de Steden Vlisfingen en Veere verleend, tot het bestellen haarer Wethouderschap, werden, wat laater, vernietigd (*a*). Zyne Hoogheid stelde, eerlang, den Heer *Jan van Borssele van der Hooghe* tot eersten Edele aan: in welken allen de gemelde hoedanigheden gevonden werden. Voorts, was de Prins bedagt op de herstelling der inwendige ruste. Drie Afgezondenen uit de Gemagtigden van den Burgerstaat te Zierikzee, de twee Predikanten en Doktor Leonard Smeur, hadden zig, gelyk wy boven zagen (*b*), reeds op 't einde van Grasmaand, begeven naar Middelburg, om den Staaten, by welken zy gehoor begeerden, eenige voorstellen te doen; door 't inwilligen van welken, zy verftonden, de rust in de Stad te

1747.

Hywordt hersteld in 't bezit van 't Markgraaffschap van Veere en Vlisfingen.

zul-

(*y*) Notul. Zeel. 17, 10, 20 May 1747. bl. 468, 485, 491.

(*z*) Zie XIX. Deel, bl. 118.

(*a*) Notul. Zeel. 8 Dec. 1747. bl. 956.

(*b*) Bl. 75.

JR. JAN VAN BORSSELE,
Vry Heer van Borssele en ter Hooghe,
Eerste Edele van Zeeland enz.

A. Scheerman ad viv. pinx. 1758

J. Neuberker fecit.

Is. TIRION excudit.

1747.

zullen kunnen hersteld worden. Doch men hadt geraaden gevonden, hen alleen als byzondere Perfoonen, en door Gemagtigden, te hooren. Zy verzogten, onder anderen, van de Regeering by voorraad ontslaagen te worden: 't welk aan zyne Hoogheid gelaaten werdt (c). De Gemeente bleef, midlerwyl, nogal oproerig, hebbende de tegenwoordige Regenten, die by de Staaten niet erkend werden, geen gezags genoeg, om de muiters te stillen (d). Ten platten lande van Zuidbeveland, was 't volk ook gaande geraakt (e). De Prins hadt, eer hy uit Leeuwaarden vertrok, eene *Publicatie* afgezonden naar Zeeland, waarby de Gemeente tot rust en eendragt vermaand werdt (f). Doch 't woelen duurde tot op en na de aankomst van zyne Hoogheid, die, terstond, de aangestelde Regenten te Zierikzee ontloeg, en de afgezette wederom in hunne ampten herstelde. De Burgemeester Mogge werdt egter nog in 't Heeren Logement bewaard, tot dat zyne Hoogheid, den tweeden van Zomermaand, in persoon in de Stad kwam, en toen terstond op vrye voeten gesteld, zonder dat iemand onderneemen durfde, eenige beschuldiging tegen hem in te brengen. Nogtans maakte de Prins, in gevolge eener heimelyke magtiging der Staaten van het Gewest, den negenentwintigsten van Bloei maand gedagtekend, nog eenige verandering in de Regeering (g), drie Regenten ont-

(c) Notul. Zeel. 29 April 1747. bl. 323.

(d) Notul. Zeel. 11, 17 May 1747. bl. 426, 475.

(e) Notul. Zeel. 24 May 1747. bl. 502.

(f) Publ. van zyne Hoogh. getek. 7 May 1747. Notul. Zeel. 11 May 1747. bl. 418.

(g) Notul. Zeel. 16 Juny 1747. bl. 533.

ontzettende van 't bewind, en derzelve ampten aan anderen opdraagende. 1747.

De Prins, met de Staaten op 't stuk der geldmiddelen geraadpleegd (*h*), en verders de noodige orde gesteld hebbende in Zeeland, keerde tegen 't begin van Zomermaand, te rug (*i*) naar den Haage, daar hy, sedert, zyn gewoon verblyf hielt. De Staaten van Holland hadden hem, ondertusfchen, de waardigheid van Opper-Houtvester opgedraagen (*k*), en de begeving der Krygsampten, staande op de verdeling van 't Gewest, van Vendrig tot Kolonel ingeflooten, aan hem gesteld (*l*): en zy verklaarden, sedert, dat zulken, die ter Dagvaart verscheenen, wel in den eed en dienst des Stadhouders zyn mogten; 't welk, eer zyne Hoogheid Stadhouder van Holland ware, ongeoorloofd geweest was (*m*). Ook hadden de algemeene Staaten hem vereerd, met het Stadhouder- en Kapitein-Generaalschap over de Landen van Overmaaze, en met het regt om vergiffenissen en gunsten te verleenen, onder 't Regtsgebied van den Raade van Brabant, en van de Stad en Lande van Maastricht, het Graaffschap van den Vroenhove daar onder begreepen,

De Staaten van Holland hadden, reeds voor 't einde van Grasmaand, bevolen, dat men, ter gelegenheid van den vyandelyken inval in Staatsch Vlaanderen, openbaare weekelyksche Bedestonden houden zou (*n*): en nu vonden

zy

(*h*) Notul. Zeel. 27, 29 May 1747. bl. 511*, 517.

(*i*) Notul. Zeel. 19 May 1747. bl. 516.

(*k*) Resol. Holl. 24 May, 1 Juny 1747. bl. 291, 309.

(*l*) Resol. Holl. 24 May, 1 Juny 1747. bl. 291, 309.

(*m*) Resol. Holl. 17 Juny 1747. bl. 345.

(*n*) Resol. Holl. 29 April 1747. bl. 231.

1747. zy raadzaam , ook op het openlyk bidden voor zyne Hoogheid orde te stellen. Zy be-
 Orde op geerden „ dat eerst gebeden werdt voor de
 't bidden „ Staaten van Holland en Westfriesland , als
 voor y- „ zynde de wettige Overheid van deezen Lan-
 ne Hoog- „ de : voorts , voor de Staaten der andere Ver-
 heid. „ eenigde Gewesten , als hunne Vrienden , Buu-
 „ ren en Bondgenooten , en voor derzelver ge-
 „ zamentlyke Afgevaardigden ter algemeene
 „ Staatsvergaderinge en in den Raad van Staa-
 „ te : daarna , voor zyne Hoogheid , den Hee-
 „ re Prinse van Oranje en Nassau , Stadhouder ,
 „ Kapitein-Generaal en Admiraal van dit Ge-
 „ west : wyders , voor zo veel den Haage betrof ,
 „ voor de Gekommitteerde Raaden en voor de
 „ Geregtshoven ; en eindelyk , voor de Wet-
 „ houderfchap der Stad of Plaatse ; en , in de
 „ hooge of Ambagtsheerlykheden , ook voor
 „ den Heer of Ambagtsheer , onmiddelyk voor
 „ de Wethouderfchap (o).” In Zeeland werdt ,
 eerlang , diergelyke voet op het openbaar bid-
 den beraamd (p). Op deeze en veele andere
 wyzen , schikte alles , en byzonderlyk ook de
 bestelling der Wet in de Steden zig , in korten
 tyd , naar de herstelde Stadhouderlyke Regee-
 ringe , hier te Lande.

XXII. Ondertusfchen , hadt de inval in Staatsch
 De han- Vlaanderen , met het gene 'er op gevolgd was ,
 deling te gelegenheid gegeven , tot het afbreeken der
 Breda handeling te Breda. De Fransche Gevolmag-
 wordt af- digde du Theil hadt , den zesden van Bloei maand,
 gebroken. te kennen gegeven „ dat hy , 's daags te vooren ,
 „ be-

(o) Refol. Holl. 15 May 1747. bl. 262.

(p) Notul. Zeel. 19 Juny 1747. bl. 531.

„ berigt ontvangen hadt , dat de Koning van
 „ Frankryk het Ontwerp van den twintigsten 1745.
 „ van Grasmaand , zo ver het hem betrof , *niet*
 „ *volstrektelyk verwierp* , en dat hy zyn best doen
 „ zou , om het Spaansche Hof ook te doen
 „ luisteren naar redelyke voorwaarden.” Hy
 „ hadt 'er zelfs bygevoegd „ dat de Koning , zyn
 „ Meester , toefondt , dat de Gevolmagtigde
 „ van Spanje , Macanaz , die , voortaan , voor
 „ zig zelve handelen zou , by de onderhande-
 „ lingen toegelaaten werd.” Doch de verande-
 „ ring in de Regeering van den Staat , en 's Prin-
 „ fen vertrek naar Zeeland was oorzaak , dat men
 „ hierop geen spoedig besluit neemen kon in den
 „ Haage. De Fransche en Spaansche Gevolmagtig-
 „ tigten , du Theil en de Macanaz , verklaarden
 „ dan aan den Graave van Wasenaar , op den twin-
 „ tigsten van Bloei maand „ dat de weinige vrugt,
 „ welke men , tot hiertoe , van de onderhande-
 „ lingen te Breda gezien hadt , en de nabylie-
 „ der Legeren , welke deeze Stad onbekwaam
 „ maakte , om de onderhandelingen aldaar , met
 „ de vereischte gerustheid en welvoegzaam-
 „ heid voort te zetten ; hunne Allerchristelykste
 „ en Katholyke Majesteiten hadt doen beslu-
 „ ten , om eene vryer Vergaderplaats te begee-
 „ ren : waartoe zy Aken , Keulen , Dusseldorp ,
 „ Trier of Worms voorfloegen , zullende men ,
 „ op eene deezer vyf Plaatsen , ter keure van de
 „ Bondgenooten , de onderhandelingen kunnen
 „ vervolgen , en in dezelve , de Gevolmagtig-
 „ den der Hoven van Weenen en Turin toelaa-
 „ ten (q).” De vreemde Gezanten verlieten
 Bre-

(q) *Voyez ROUSSEAU Recueil, Tom. XX. p. 120.*

1747.

Breda, terstond hierna, en keerden naar hunne Hoven te rug. Du Theil zeide nog, voor zyn vertrek „ dat de Koning, zyn Meester, bleef „ by de gedagten, van welken hy, den zesden, „ opening gedaan hadt:” en wilde gaarne doen gelooven, dat die gedagten op eene bewilling in het Ontwerp van den twintigsten van Grasmaand uitkwamen. De Staaten raadpleegden op den voorslag der Fransche en Spaansche Gevolmagtigden, met hunne Bondgenooten, en men verloor, eerlang, de Vredehandeling te vervolgen, te Aken. Doch 't liep nog aan, tot in de Lente des volgenden jaars, eer de Gevolmagtigden der oorloogende Mogendheden, in genoegzaamen getale, byeen gekomen waren, om de onderhandelingen te kunnen beginnen. In Sprokkelmaand te vooren, leverden de Graaf van Wasfenaer en de Raadpensionaris Gilles, ter algemeene Staatsvergaderinge, een Verbaal over van 't gene zy, in de jaaren 1746 en 1747, gehandeld hadden; en werden, voor hunnen betoonden yver en gedaan verflag, naar gewoonte, bedankt (r).

De Fran-
schen
veroveren
Sas van
Gend,

De vyandelykheden in Staatsch Vlaanderen werden, midlerwyl, sterk voortgezet. Delooppgraaven voor Sas van Gend waren, reeds den twintigsten van Grasmaand, geopend geweest. De Plaats hielt het slegts tien of elf dagen daarna, en gaf zig toen over by verdrag, volgens welk, de bezetting krygsgevangen bleef. De Sterkte Filippine, midlerwyl ook berend geworden zynde, werdt, na 't openen der loopgraaven op den tweeden van Bloeiamaand, zo fel aangestast, dat zy zig, op den vyfden, by diergelyk ver-

Filippine,

(r) Resol. Gener. Vencr. 2 Febr. 1748.

verdrag, overgeeven moest. Hulst was, ook reeds voor 't einde van Grasmaand, berend geweest. 1747.
 De Schans de Kykuit, omtrent een uur van de Stad, werdt, in den eerften aanval, veroverd. Doch de Schans de Zandberg, een weinig laager gelegen, verweerde zig eenige dagen wakkerlyk. Het Regement van den Kolonel *Thierry* kweet zig hier ongemeen: ook de Koninglyke Schotten onder *Bragg*. Doch men moest, eindelijk, voor de overmagt der Franschen bukken. Na 't overgaan van de Zandberg, en 't bemagtigen der versterkte Linie, die, van daar, naar Hulst liep, oordeelde men deeze Stad niet te verdedigen te zyn. Zy werdt, den elfden van Bloei- Hulst,
 maand, opgeëischt, en terstond overgegeven. De Bevelhebber Pieter de la Roque bedong den vryen uittogt, met de gewoonlyke krygseer, voor vierhonderd man van de bezetting. De overigen bleeven krygsgevangen. De Bevelhebber, naderhand, beschuldigd zynde van eenig wangedrag, in 't waarneemen van zyn ampt, werdt, met het zwaard over 't hoofd, gestraft, en op Loevestein gevangen gezet. Axle en ter Neuze, opgeëischt door den Graave van Broglio, gaven zig den zestienden, insgelyks, over. Doch de bezettingen bedongen den vryen uittogt naar Zeeland. Met het veroveren van deeze Plaatfen, zagen de Franschen zig, in minder dan eene maand, meester van geheel Staatsch Vlaanderen.

De inval in dit Gewest, hadt de Staaten van Zeeland voor zig zelve doen zorgen. De Luitenant-Generaal Smisfaart hadt zig, met twaalf- Voor-
zorg in
Zeeland.
 duizend man, nedergeslaagen in Zuid-Beveland. Ook hadt men den Bevelhebber Mitchell, die nog voor de Zeeuwsche Kusten bleef kruisfen,

1747. verzogt, dat hy de onzen jagt wilde helpen maaken op alle Fransche Schepen, die zy zouden konnen aantreffen.

XXIII. Bewee-
gingen
der weder-
zydsche
Legeren. Het Leger der Bondgenooten, by Breda verzameld zynde, was naar den kant van Antwerpen voortgetrokken, om, ware 't mogelyk, een gedeelte van Staatsch Vlaanderen te behouden. Doch de Sterkten van dit Gewest vielen den Franschen zo spoedig in handen, dat 'er geen tyd tot ontzetten overschoot. Eer de Sterkte de Zandberg nog veroverd was, hadt de Hertog van Cumberland zig, met eenige manschap, derwaards op weg begeven; doch omtrent Hulst gekomen zynde, vernam hy, dat de Zandberg in 's vyands magt was; waarop hy naar 't Leger by Antwerpen terug keerde. De Franschen trokken, na 't veroveren van Staatsch Vlaanderen, hunne troepen byeen, agter de Dyle, en floegen, eerlang, op weg naar den Maaskant. Men besloot hieruit, dat zy 't oog op Maastricht hadden. Het vereenigd Leger trok, derhalve, ook op, om deeze Stad te dekken, en legerde zig, eindelyk, niet verre van Hasfelt, in Luikerland. De Fransche Krygsmagt was tot aan Tongeren genaderd. De beide Legers evenaarden elkanderen omtrent in getal; hoewel de Franschen, naderhand, geschreeven hebben, dat het vereenigd Leger veel sterker van manschap was dan het hunne. Op den eersten van Hooimaand, trokken de Legers aan, op elkanderen, met oogmerk, om elkanderen slag te leveren. Het vereenigd Leger floeg zig, dien zelfden avond, neder, tusfchen de Kommandery van Biefen en het Dorp Wilre, en bezette, den volgenden morgen, de Dorpen Lafeld en Rosmeer, tusfchen

fchen welken het middelste gedeelte des Legers in slagorde ftondt. Ten tien uren, begon het gevegt van de Fransche zyde, die met veelhevigheid aanvielen op het Dorp Lafeld, daar de Engelschen en Hanoverschen lagen. Fel werd hier, van wederzyde, gevogten. Ten twaalf uren, deedt de Hertog van Cumberland, die 't opperbevel voerde, den linker vleugel van 't vereenigd Leger aantrekken op de Franschen, die, hunne meeste magt naar Lafeld wendende, eindelyk, by deeze post doorbraken. De linker vleugel der Bondgenooten liep toen gevaar van tusfchen twee vuuren te geraaken; waarom de Hertog bevel gaf tot den aftogt naar Maastricht, die in goede orde geschiedde. De Franschen behielden 't slagveld; doch hadden, zo men wil, ruim zo veel volks als de Bondgenooten verloorren. De Staatsche troepen onder den Vorst van Waldek, in 't midden van 't Leger geplaatst zynde, hadden, ter oorzaake der oneffenheid van den grond, niet spoedig genoeg konnen voorttrekken, om allen te deelen in 't gevegt (s): welk nu het derde was, waarin de Franschen het slagveld behouden hadden, om dat zy de voorzigtigheid gehad hadden van flegts een gedeelte van 't vereenigd Leger aan te tasten. De Vorst van Waldek trok ruim twee weeken na den slag, met eenige Staatsche manschap, schielyk, naar 's Hertogenbosch, daar dezelve zig met drieduizend man Hessische troepen vereenigde: en deeze togt was de laatste, dien de Vorst in Staatschen dienst deedt. Hy ontfloeg zig van zyn ampt (t), en begaf zig, zonder den Haage aan

1747.

Slag by
Lafeld.

(s) Memoir. pour l'Hist. de l'Europe, Tom. III. P. II. p. 57 — 84. en andere Verhaalen.

(t) Resol. Hoil. 5 Arg. 1747. bl. 466.

1747.

te doen, naar Duitschland, uit misnoegen, zo vermoed werdt, om dat hom 't Bevelhebberschap over Bergen op Zoom niet opgedraagen was, of veelligt, om andere redenen. De Koning van Pruïssen klaagde, naderhand, dat Waldek, zonder zyn verlof, met eenige Staatfche troepen, over zynen bodem getrokken was (u).

XXIV.
De Graaf
van Lö-
wenthall
belegert
Bergen
op Zoom.

Twee dagen na 't gevegt by Lafeld, was de Graaf van Löwenthall, die, met een klein Leger, omtrent Mechelen gebleeven was, fchielyk opgetrokken, om Bergen op Zoom te belegeren. Hy kwam, den tienden van Hooimaand, voor Zandvliet, en den volgenden dag voor Bergen op Zoom. Zandvliet werdt hevig befchooten en gebombardeerd. De Kolonel *Kinschot*, die 't bevel voerde over de Staatfche bezetting in deeze Plaats, geene kans ziende, om dezelve lang te verdedigen, vondt geraaden, met een' ftille trom te wyken, en de bezetting, die anders krygsgevangen gemaakt geweest zou zyn, te behouden: 't welk zo wel gelukte, dat de uitogt, eerst twee uren na dat dezelve gefchied was, bemerkte werdt door de Franschen, die Zandvliet, den twaalfden, innamen. Tufchen den veertienden en vyftienden, werden de loopgraaven voor Bergen op Zoom geopend, aan den kant der Wouwfche Poorte, daar de Stad fterkst was; zynde, zo men my verzekerd heeft, de Fransche Ingenieurs misleid geweest, door eene oude aftekening der Plaatse, waarin de Vestingwerken heel anders vertoond werden, dan zy waren. Hagchelyk was deeze onderneeming, alzo de Vesting, uit Zeeland, altoos van
volk

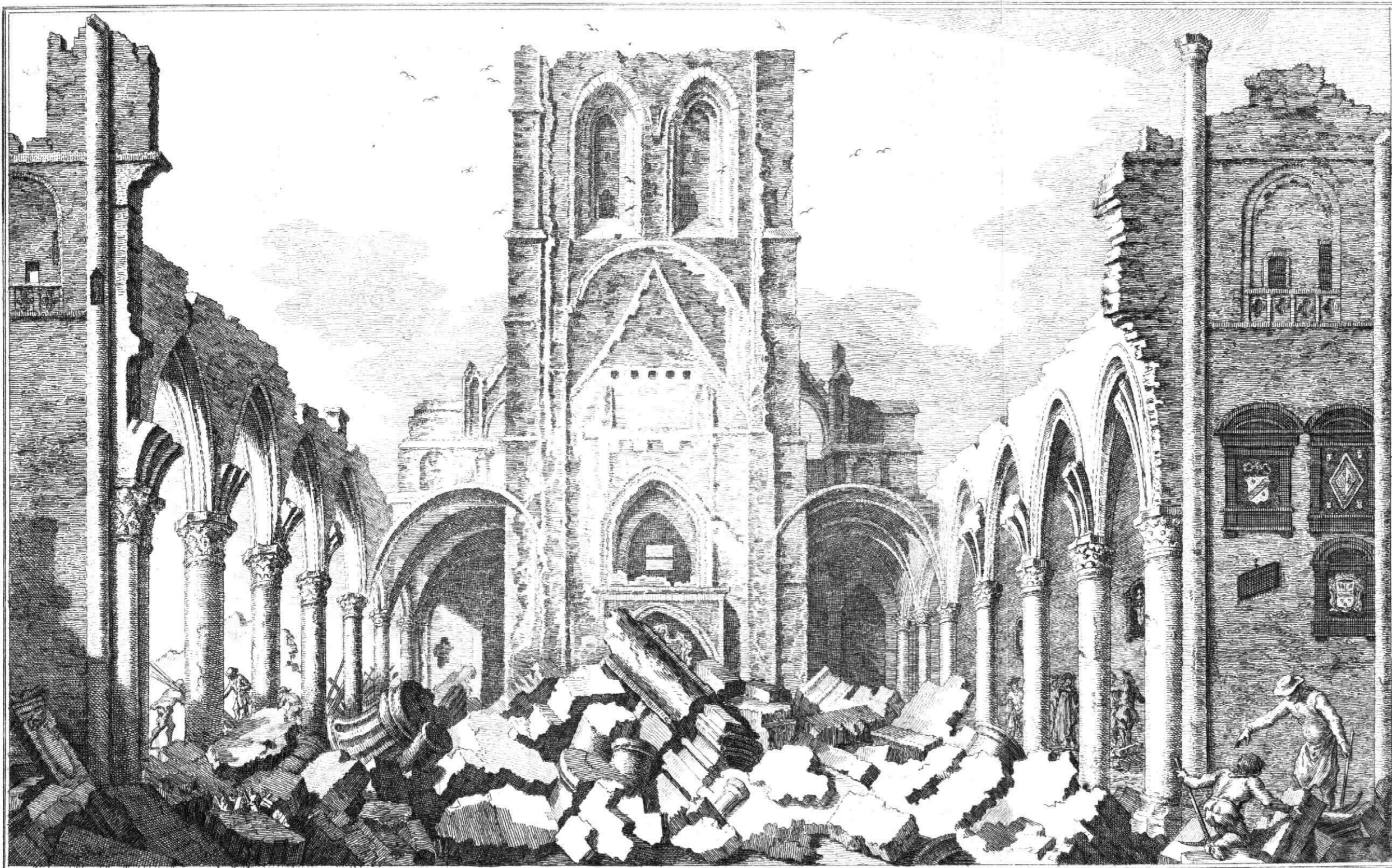
(u) Notul. Zeel. 14, 18, 24 Aug. 1747, bl. 673, 695, 706.

volk en behoefte voorzien kon worden, zonder dat men 't, van de zyde der belegeraaren, beletten kon. Ook duurde het beleg omtrent agt weken, met veel verlies van volk, aan wederzyde; doch vooral aan de zyde der Franschen. En 't zou nog, naar men in de Stad rekende, agt of tien dagen langer geduurd hebben, zo de Franschen zig niet, by verrassing, meester van de Stad hadden weeten te maaken. 't Zal hierom der moeite wel waardig zyn, dat wy den aanleg en uitslag deezer merkwaardige belegeringe, uit de geloofwaardigste berigten, eenigszins omstandiglyk te boek stellen.

1747.

De bezetting van Bergen op Zoom stondt onder den Prins van Hessen-Philiphsthal; de Prins van Saxon-Hildburghausen was met vyfduizend man, van Breda, daar hy gestaan hadt, getrokken in de Linie, tusfchen Bergen op Zoom en Steenberg, alwaar hy 't gebied voerde. Doch zyne Hoogheid, de Prins Stadhouder, vondt geraaden, het opperbevel over het Krygsvoik en de Plaatsen tusfchen de Maaze en de Schelde op te draagen aan den Generaal *Izaak, Baron van Cronstrom*, die zig, vergeefs, op zyne hooge jaaren, zwakheid en doofheid beroepen hadt, om van deeze post ontslaagen te zyn. Hy kwam den veertienden van Hooimaand, op welken dag hy juist in zyn zevenentagtigste jaar tradt, binnen Bergen op Zoom, daar hy zig sedert onthieldt. Het byzonder bewind over de Vesting bleef in handen van den Prins van Hessen, en dat over de Linie by den Prins van Saxon; welke Generaals nochtans, door den Baron van Cronstrom, met raad en hulp, ondersteund werden. De bezetting werdt, sedert, vantyd tot tyd, versterkt, heb-

Staat en voortgang van 't beleg.

C. Bronk. ad viv. del.

A. Fokke. sculp.

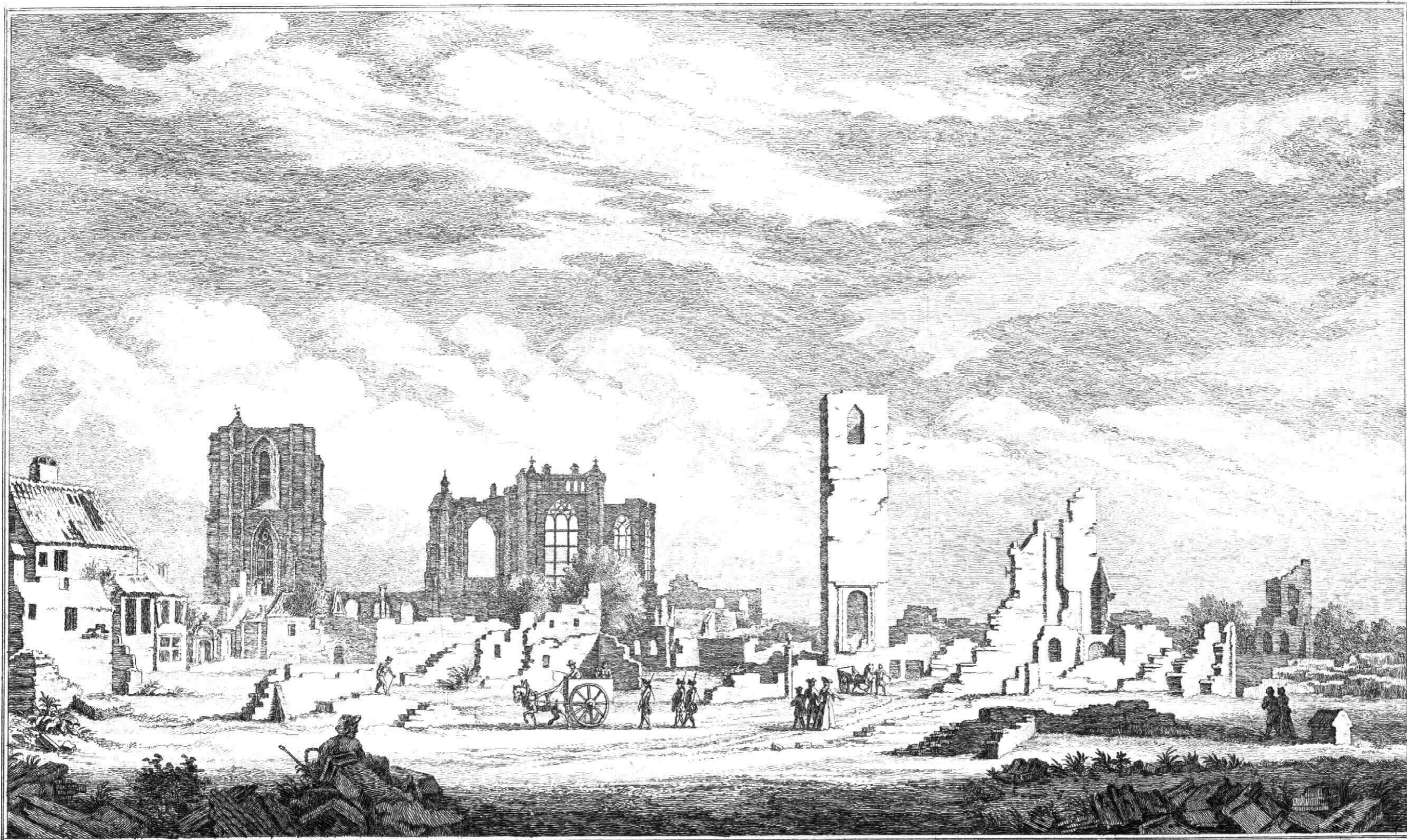
RUÏNE VAN DE GROOTE KERK TE BERGEN OP DEN ZOOM, VAN BINNEN, ZIENDE VAN HET CHOOR NAAR DEN TOORN.

A. Fokke Simonsz. Excudit.

1747.

hebbende men 't getal der manfchap, die, in en omtrent de Stad, tot verdediging derzelve, gebruikt is, in alles, begroot op zesendertigduizend man. Het Franfche Leger voor de Stad, welk ook, geduuriglyk, verfterking van volk ontving, meent men, om'trent zestigduizend man fterk geweest te zyn. De belegerden hadden voorgenomen zig, tot het uiterfte, te verweeren, en wilden, hierom, niet hooren van verdrag. Zo dra de arbeid aan de loopgraaven begonnen was, werdt dezelve gefremd, door het werpen van bomben, en door geduurige uitvallen uit de buitenwerken. Den twintigften van Hooimaand deedt Löwenthall de Stad met gloeiende kogels befchieten, en fterk bombardeeren. De Kerk en andere voornaame gebouwen raakten in de afche: doch de ingezetenen waren zo gehertigd, om 't uiterfte af te wagten, dat deeze fchade hen niet bewoog, om verdrag te begeeren. De Franfchen vielen, fomtyds, op Steenberg, fomtyds op de Linie, fomtyds op de Schans de Rovere aan; doch werden, alomme, dapperlyk afgeflaagen. Men verftondt egter al vroeg, dat de Stad eindelyk zou moeten bezwyken, zo 'er, van buiten, niet iet van belang ondernomen werdt tegen de belegeraars. Het Leger, welk onder den Vorst van Waldek geftaan hadt, en waarover nu de Baron van Schwartzberg 't bevel voerde, deedt dan, den tienden van Oogstmaand, eenen aanval op het Dorp Wouw, welk de Franfchen ingenomen en verfterkt hadden. Fel werdt hier gevogten. Doch Schwartzberg moest, eerlang, te rug wyken. 't Beleg werdt midlerwyl voortgezet, en 't bombardeeren en fchieten met gloeiende kogels, van tyd tot tyd hervat.

De

C. Prock, ad vivum del.

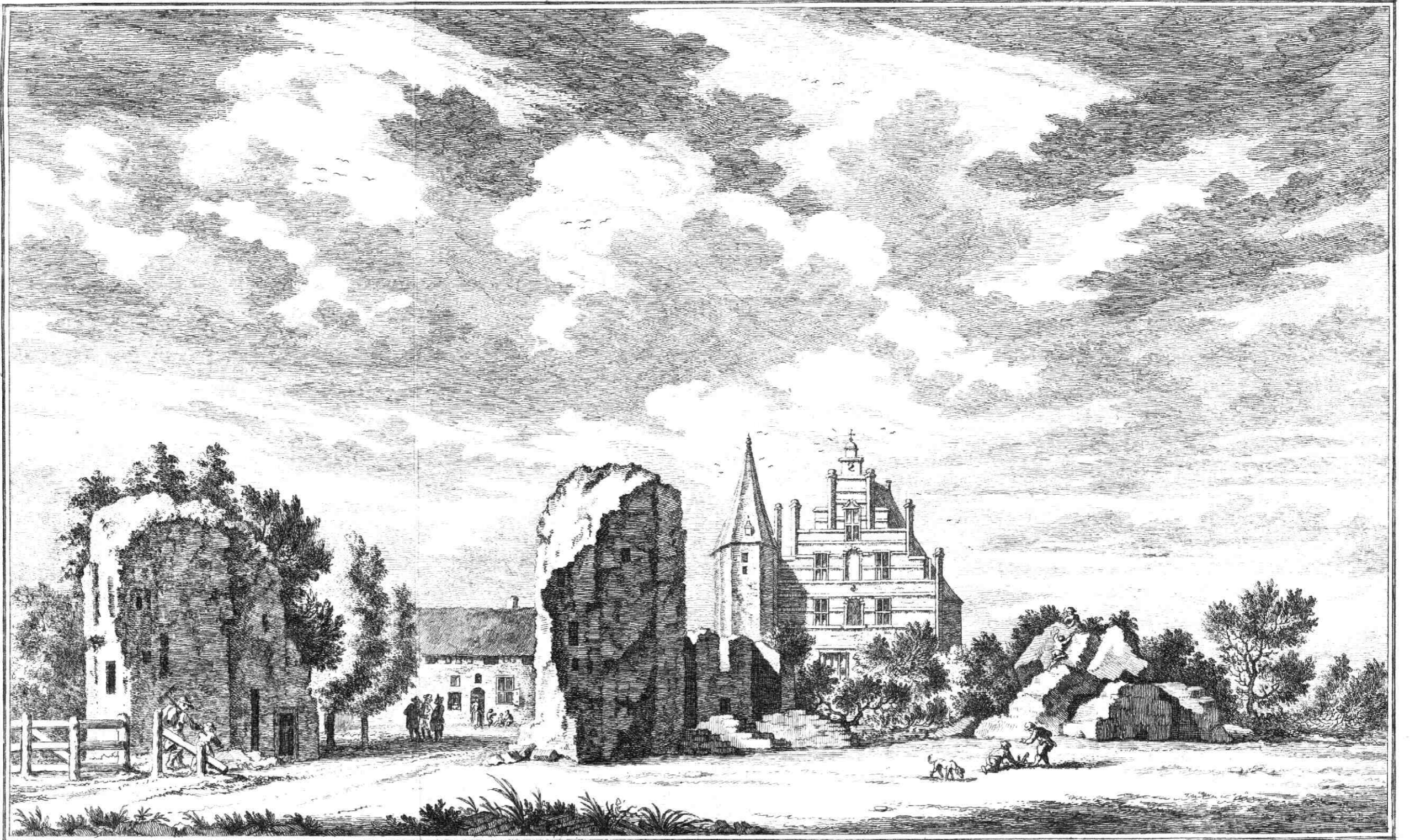
A. Fokke, sculpit

DE HOOGSTRAAT, ZIENDE VAN DE WAL, BIJ DE BOSPOORTEN TOOREN
VAN DE GROOTE MARKT, TE BERGEN OP DEN ZOOM.

A. Fokke Simonsz. Excudit.

De Franschen vorderden, allengskens, in 't naderen der Vestinge; schoon 't hun geweldig veel volks kostte. En 't beleg hadt nog maar vier weeken geduurd, toen die van Thoolen, dugtende voor 't overgaan der Stad, wanneer zy den eersten aanval te wagten zouden hebben, van de Staaten van Zeeland en van zyne Hoogheid vryheid begeerden, om zig met de Franschen te mogen verdraagen. Doch alzo men thans bezig was, om het Eiland Thoolen, door het vormen van overstromingen, en door het opwerpen van batteryen, te dekken, werdt dit verzoek van de hand gewezen. 't Schieten hielt, ondertuschen, over en weder aan, waardoor de meeste huizen in de Stad vernield, of zwaar beschadigd werden. Men arbeidde, in de Vesting, met elfhonderd man, aan eene Linie, die tot aan de Schelde liep, en agter welke men voorhadt de bezetting te bergen, zo de Stad, eindelyk, genoodzaakt mogt worden, te buigen. 't Aflaan van de Franschen, die geduuriglyk op de buitenwerken aanvielen, en hun sterk en aanhoudend schieten sleepte, midlerwyl, zo veel volks weg, dat de Raad van Staate groote daggelden beloofde aan elk, die zig naar Bergen op Zoom begeeven wilde, om, naar zyne bekwaamheid, dienst te doen, in 't beschermen der Vestinge. Eenige graavers en arbeiders booden zig aan; doch de meesten verlieden, na dat zy 't gevaar van den dienst een dag of twee beproefd hadden. Voorts werdt de bezetting verkwikt en aangemoedigd, door de liefddadigheid van veele Ingezeten van Holland, Zeeland en Friesland, die geheele scheepsladingen met mond- en andere behoeften, en veelerlei versnaaperingen afzonden

naar

C. Brink. ad viv. del.

A. Fokke. sculp.

HET DORP WOUW, BIJ BERGEN OP DEN ZOOM, WAAR HET HOOFDKWARTIER DER FRANSCHEEN GEWEEST IS.

A. Fokke Simonsz. Excudit.

1747.

naar de belegerde Stad: een gedeelte van welken, naderhand, den Franschen in handen viel. De belegeraars waren, onaan gezien het hevige vuur en de geduurige uitvallen der belegerden, in 't begin van Herfstmaand, eindelyk, zo ver gevorderd, dat de Graaf van Löwenthall batteryen gereed gekreegen hadt, om bres te konnen schieten op de werken. Hy hadt zig meester gemaakt van den bedekten weg, ter wederzyde van 't Ravelyn *Dedem*, en van de Lunetten *Zeeland* en *Utrecht* aldaar, 't welk hem den toegang opende naar de drooge graft, alzo de gemetselde gaanderyen, ter wederzyde, reeds gesprongen waren. Op den twaalfden, begon den de Franschen hevige te schieten op de bolwerken *Pucelle* en *Koehoorn*, ter wederzyde van 't Ravelyn *Dedem* gelegen. Zy hielden hiermede aan op de twee volgende dagen, maakende, eerlang, eene breuke in deeze werken, die, volgens sommigen, genoegzaam, doch, volgens anderen, nog niet bekwaam geoordeeld werdt, om storm te loopen; waartoe de nagt tusfchen den vyftienden en zestienden bestemd werdt. In de Stad was men niet verdagt op den aanval. De bezetting was, door het langduurig beleg, sterk gesmolten, en thans niet zeer talryk, om dat de kundigsten den overgang der Stad, in 't kort, te gemoet zagen. Ook hebben sommigen vermoed, dat de overvloed van spyze en drank 't volk traag gemaakt hadt in 't bezetten en verdedigen der gevaarlykste posten: hoewel anderen ontkennen, dat de levensmiddelen en drank ooit in zulk een' overvloed zyn uitgedeeld, dat het volk 'er zig aan veraazen kon. Wat 'er van Bergen op Zoom zy; de Franschen, den zestienden, 's morgens ten

ten vier uren , van vooren en van agteren , onder een hevig fchieten , aanvallende op het Ravelyn Dedem , overweldigden het in een' oogenblik , te gelyk dringende door den uitgang van *Fullenius* , en de breukender bolwerken , *Pucelle* en *Koehoorn* , oploopende , alwaar zy kleinen wederftand vonden . De Prins van *Hesfen-Philipsthal* kreeg , terftond , berigt van den aanval , door een' Soldaat , die van 't bolwerk *Pucelle* kwam ; en deedt , zo dra mogelyk ware , de bezetting byeen trekken voor 't *Markgraaven-Hof* . Midlerwyl , waren de *Franschen* , door den uitgang van *Fullenius* en langs de breuken , reeds in de Stad gekomen , en hadden zig meester gemaakt van de naaste huizen , uit welken zy vinnig vuurden op de bezettingen . De *Baron van Cronstrom* vernam de overrompeling der Stad eerst toen het dag werdt ; doch kleeedde zig terftond , tradt ter deure uit , en deedt , door zyne *Adjudanten* , die 't volk wakkerlyk aanmoedigden , de *Franschen* van voor zyne wooning te rug dryven : waarna hy , ziende dat het verlies der Stad onvermydelyk was , zig op een paard deedt tillen , en ter Stad uit reedt naar de *Linie* , om orde te ftellen op de verzekering van *Zeeland* . Voor zyn vertrek , hadt hy den *Prinse van Hesfen* belast , de trom te doen roeren , om daardoor het verder doodflaan te voorkomen : 't welk egter niet gefchied fchynt te zyn . De *Regenten* en de meeste ingezetenen wecken , ondertusfchen , ter Stad uit . Maar 't *Krygsvolk* , welk voor 't *Markgraaven-Hof* byeen getrokken was , raakte in een hevig gevegt met de *Franschen* , welker getal haast zo sterkaanwies , dat zy , tot tweemaal toe te rug gedreeven , einde-

1747.

wordt,
by ver-
rasfing,
ingenom-
men.

1747.

lyk de onzen noodzaakten, al vegtende, te wyken naar de Steenbergfche Poort, door welke de bezetting, zo ver zy behouden gebleeven was, de Stad verliet. Het Bataillon van Rechteren, veel geleden hebbende, werdt alleen krygsgevangen gemaakt. De Prins van Hefen-Philipsthall, die 't gevegt, tot het einde toe, bygewoond hadt, was, in de Steenbergfche fraat, gekwetst in zyn been; doch deeze wonde verhinderde hem niet, in 't betragten van zynen pligt. De Franschen zagen zig zo dra geen meester van de Stad, of zy vielen aan 't plonderen der huizen, elk, die hen hierin fluiten wilde, doorschietende: doch den ingezetenen, die zig gewilliglyk van alles berooven, en naakt ontkleeden lieten, geschiedde geen ander leed. Krygsliuden werden, waar men ze ook aantrof, zonder genade, van kant geholpen. De Kapitein, *Snoukaart van Schouwenburg*, zwaar gekwetst te bedde leggende, werdt met veele steeken ter dood gebragt. Ook heeft men sommigen zien schieten onder een' geheelen hoop van gekwetste Krygsknegten. In 't plonderen en uitschudden, werden de Roomschegezinden niet meer dan anderen verschoond. Van Vrouwenfchenderyen en diergelyke baldaadigheden, die doorgaans in overrompelde Steden voorvallen, heeft men weinig vernomen, met zekerheid. Het plonderen duurde den gantschen dag, en den volgenden nagt, hoewel 't tegenden avond reeds verboden was. De Graaf van Löwenthall kwam, des anderendaags, in de Stad, die van haare meeste ingezetenen was verlaaten, en stelde eenige orde. Op deeze wyze, liep het af met Bergen op Zoom, voor welke Stad men

re-

De Stad
wordt ge-
plonderd.

rekende , dat de Franſchen agttien- of twintig-
 duizend man verlooren hadden. 't Verlies der
 Bondgenooten werdt op tienduizend man be-
 groot (y). De Generaal Baron van Cronſtrom
 is , naderhand , by veelen in verdenking ge-
 raakt , dat hy zig , in 't verdedigen der Stad ,
 niet wel van zynen pligt gekweeten hadt. Zelfs
 is hy , in de Lente des jaars 1748 , op last van
 zyne Hoogheid , door den Fiskaal der Gene-
 raliteit , op eenige punten , ſchriftelyk , onder-
 vraagd , en omtrent een jaar laater , voor den
 hoogen Krygsraad beſchreeven , en op meer
 dan honderd punten gehoord : alle welken hy ,
 mondeling en ſchriftelyk , beantwoord heeft.
 Ik heb een Afſchrift van zyne ondervraaging
 in handen gehad , en daaruit gezien „ dat men
 „ meest vreemd ſcheen te vinden , dat hy de
 „ verrasſing der Stad niet voorzien , en door 't
 „ zenden van meer volks op de gevaarlykſte
 „ poſten , en vooral ook door het brengen van
 „ water in de drooge graften , voorkomen hadt.
 „ Ook ſcheen men te denken , dat hy de Stad
 „ te vroeg hadt verlaaten.” Doch hy wees aan ,
 „ dat hem berigt was , dat de bres nog niet
 „ groot genoeg was om den vyand door te laa-
 „ ten ; dat , op deeze onderſtelling , het brengen
 „ van water in de graften nog moest worden
 „ uitgeſteld , alzo , na dat dit geſchied was , den
 „ belegerden alle gemeenſchap met de buiten-
 „ werken zou afgeſneeden geweest zyn ; dat
 „ het ſterker bezetten der gevaarlyke poſten
 „ behoorde tot het byzonder bewind van den
 „ Bevelhebber der Veftinge , wien hy dit , met
 „ ken-

1747.

De Ge-
neraal
Cron-
strom
raakt in
verden-
king.Aanmer-
kingen
ter zynet
verdedi-
ging.

(a) Uit verſcheiden' gedrukte en gefchr. Verhaalen.

1747. „ kennis van zyne Hoogheid , hadt laten be-
 „ houden, en dat hy vertrouwde, dat de pos-
 „ ten sterk genoeg bezet zouden geweest zyn,
 „ om in geval van overrompeling by tyds gerugt
 „ te maaken, zo de wagt anders wakker en op
 „ zyne hoede geweest was; waaraan hy meen-
 „ de, dat het eenigen zou gehaperd hebben.
 „ Dat hy, eindelyk, niet uit de Stad gereeden
 „ was, dan toen 'er geheel geene hoop meer
 „ was om dezelve te behouden; en toen zyne
 „ tegenwoordigheid noodzaakelyk vereischt
 „ werdt in de Linie, alwaar ook de Prins van
 „ Hefsen-Philipsthall, kort na hem, aange-
 „ komen was, met het overschot der bezettin-
 „ ge (w).” De hooge Krygsraad heeft geene
 uitspraak gedaan over deeze verdenking van den
 Baron van Cronstrom, schoon hy 'er sterk op
 aangehouden heeft: en de zaak is met zynen
 dood blyven steeken. Na 't overgaan van Ber-
 gen op Zoom, was men bedugt voor eene on-
 derneeming op Zeeland. Doch Thoolen was in
 goeden staat van tegenweer gesteld. Ook heb-
 ben het laate jaargetyde, de gevaarlykheid der
 Zeeuwfche stroomen, en de nabyheid van het
 vereenigd Leger, welk het Fransche, geduurig-
 lyk, den toevoer affneedt, naar alle waarfchyn-
 lykheid, veel toegebragt, om deezen toeleg te
 doen verwylen.

De Schan- Evenwel, vindt de Graaf van Löwenthall
 fen Fre- geraaden, nog voor 't einde van Herfstmaand,
 drik Hen- 'tj beleg te slaan voor de Schans Fredrik Hen-
 rik, Lillo rik, ter regter zyde van de Schelde gelegen.
 en de

Zy

(w) Articulen waarop de BARON van CRONSTROM 22, 23,
 24, 25, en 27 Jan. en 3, 4, 5 en 6 Febr. 1749. gehoord is. MSJ
 en andere geschreeven Stukken.

Zy verdedigde zig, tot op den zevenden van Wynmaand; wanneer de bezetting zig krygsgevangen geeven moest (x). Lillo, op nieuws, heviger dan te vooren, aangetast zynde, verdroeg zig, op den twaalfden. De Bevelhebber deezer Vestinge, *Evert Joan de Vafy*, zig, op den dertigften van Herfstmaand, begeven hebbende naar de Schans Fredrik Henrik, was 'er maar even aangekomen, toen hy, door een kanonkogel, van 't leeven beroofd werdt (y). De bezetting van Lillo gaf zig ook krygsgevangen; doch zy bestondt slegts uit veertig man, zynde de overigen geweeken in de Kruisfchans, die zie egter, terstond hierna, nevens hunnen Bevelhebber, den Generaal-Majoor *Thierry*, krygsgevangen moesten overgeeven. Met deeze veroveringen, werdt de veldtogt beslooten. Tusschen de Legers was, na 't gevegt by Lafeld, niets voorgevallen van belang. Alleenlyk hadden de Staatfche troepen Wouw bezet, na dat het door de Franschen verlaaten was. Hierdoor werdt de toevoer naar Bergen op Zoom belemmerd: werwaards, ook te water niets kon gevoerd worden; alzo de vereenigde Engelsche en Staatfche Esquaders de Schelde geflooten hielden. Het Fransche Leger betrok de Winterkwartieren gedeeltelyk in Staatsch Vlaanderen, en gedeeltelyk aan de Boven-Maaze, op de grenzen van Champagne. De vereenigde troepen legerden zig in Zeeland, in Maastricht, in 's Hertogenbosch, in Luikerland, en in 't Land van Luxemburg en Limburg; behalve dat een

1747

Kruis-
schans
worden
door de
Fran-
schen
over-
mees-
terd.

(x) Notul. Zeel. 9 Octob. 1747. bl. 794.

(y) Notul. Zeel. 5 Octob. 1747. bl. 787.

1747. een klein gedeelte in 't Keurvorstendom Trier gelegd werdt (z).

XXV. Bewee-
ging on-
der 't ge-
meenⁱⁿ
de Steden
op de ty-
ding van 't
overgaan
van B rⁿ
gen op
Zoom.

Het overgaan van Bergen op Zoom hadt, midlerwyl, zo dra men 'er tyding van kreeg, eene bystere ontiteltenis verwekt onder 't gemeen, in verscheiden' Gewesten, en vooral in Holland en in Zeeland (a), uit welk Gewest, verscheiden' ingezetenen en eenige Regenten zelve naar elders de wyk namen (b). De gerugten van verraad werden wederom teevende, en zo wel nu, als ter gelegenheid van het overgaan der Sterkten in Staatsch Vlaanderen, gevoed door luiden, wien zulks minst betaamde. 't Gemeen der Hervormden hier te Lande, reeds sedert eenigen tyd, gebeeten op de Roomschegezinden, onder welken, mischien, de een of de andere plompaart zig, ter gelegenheid van den inval in Staatsch Vlaanderen, woorden hadt laten ontvallen, smaakende naar zugt tot de Franschen, hadt, al te vooren, te Haarlem, te Amsterdam en elders, eenige Roomschegezinden, 't zy met of zonder reden, raauwelyk bejegend. Doch de tyding van 't overgaan van Bergen op Zoom bragt veelen van deeze gezindheid, verdagt by 't graauw, dat zy zig in dit ongeluk verblyd hadden, op nieuws in ongellegenheid. Te Utrecht, te Deventer en te Groningen, werdt veel gewelds gepleegd, aan hui-zen van Roomschegezinden. Te Amsterdam, werdt, den agttienden van Herfstmaand, het huis eener Roomschegezinde Vrouwe op den

Haar-

(z) Memoir. pour l'Hist. de l'Europe. Tom. III. P. II p. 101.

(a) Missive der Staat. van Zeeland van 19 Octob. 1747.

(b) Nouv. Zeel. 10 Octob. 1747. bl. 832.

Haarlemmerdyk geplonderd. Men verspreidde dat zy kwalyk gesproken hadt van zyne Hoogheid : waarvan egter niets gebleeken is. In den Haage, werdt de wooning van eenen Paruikemaaker, die, zo men zeide, zig over 't verlies van Bergen op Zoom verheugd getoond hadt, insgelyks, door 't graauw, aangevallen, en niet slegts geplonderd, maar ten deele afgebroken ; zonder dat men zig, door de foldaaten, die, midlerwyl, op de been gekomen waren, wilde laten stuiten. Eens Kleermaakers huis onderging, des anderendaags, het zelfde lot. Diergelyke bewegingen werden ook in andere Steden bespeurd. Zyne Hoogheid en 't Hof van Holland verbooden ze, by een ernstig Plakkaat van den twee-entwintigsten. Ook werdt 'er, te Amsterdam, tegen voorzien, by herhaalde Waarfchouwingen. In andere Steden, werden zulke beginsels van oproerigheid, insgelyks, tegengegaan : waardoor zy voor eenen tyd ten minste, gesmoord werden.

Ondertusfchen, oordeelden sommigen, dat men 't, met het verwekken en voeden van diergelyke oproerige bewegingen, hadt aangelegd op verandering in de Regeering der Steden, die meermaalen gevolgd was, op de aanstelling van eenen Stadhouder, en waarop men dagt, dat veelen, die gaarne deel aan 't bewind hadden, ook tegenwoordig vlamden. De fchotschriften, die, hier en daar, en zelfs in den Haage, werden angeplakt, en waarin voornaame Staatsdienaars voor schelmen en landverraaders gefcholden werden, versterkten veelen in dit vermoeden. De vyandelyke inval op den Staatfchen bodem hadt de hooge

1747.

gezinden
geplon-
derd.De Staa-
ten van
Holland
belluiten
de inge-
zetenen
in den
wapen-
handel te
oefenen,
de weer-
baare
man-
fchap op
te ne-
men,

1747.

Overheid in Holland, op den voorflag van zyne Hoogheid, doen oordeelen, dat men 't getal der weerbare manschap in dit Gewest behoorde op te neemen, op dat men 'er zig, des noods, van zou kunnen bedienen. Te gelyk was gelast, dat de Burgery in de Steden, en de opgezetenen ten platten Lande zig zouden hebben te oefenen in den Wapenhandel: gelyk, sedert, alomme, geschiedde. By deeze gelegenheid, kwamen de Schutters, meer dan naar gewoonte, byeen. Ook waren de nagtwagten, veelyds, talryker: en werdt hier, onder kundigen en onkundigen, menig gesprek gevoerd, ten nadeele der tegenwoordige Regeeringe. Zyne Hoogheid hadt, 't zy tot bewaaring van de rust in de Steden, of tot andere einden, voorgeslaagen, en men hadt hierop ter Vergaderinge van Holland beslooten, door Burgemeesteren der byzondere Steden van Holland, te doen aanwerven honderd vendels Waardgelders, ieder vendel van honderd koppen, om, dus luidde de openlyke bekendmaking, *nevens het gewoonlyk Krygsvolk van den Staat, te dienen tot beveiliging der Provincie (c)*. Ook werden 'er, eerlang, in de voornaamste Steden, eenige Waardgelders geworven, doch in 't geheel niet boven de vierduizend koppen. In Amsterdam, daar de meeste waren aangenomen, hadt men niet meer dan ruim twaalfhonderd koppen in dienst. Doch men trok 'er weinig nut van, in 't stillen der burgerlyke beweegingen: die sommigen onder hen eerder hielpen verwekken, dan

en hon-
derd ven-
dels
Waardgel-
ders te
werven.

(c) Resol. Holl., 22, 29 July, 5; 18 Aug. 1747. bl. 444, 457, 473, 497.

dan dat zy hun werk gemaakt zouden hebben, van ze te voorkomen, of te stuiten: waarom de meesten, schoon, ten minsten onder anderen, geschikt, om in de binnenlandfche Steden gelegd te worden (d), eerlang, naar de grenzen gezonden werden, tot dat zy, in 't volgende jaar, allen werden afgedankt.

De ontroering, die 't overgaan van Bergen op Zoom veroorzaakt hadt, was nog niet verdweenen; de argwaan over het tegenwoordig bestier was zelfs aan 't toeneemen onder 't gemeen, toen de Ridderfchap en Edelen geraaden vonden, eenen voorflag te doen, ter Vergaderinge van Holland, die terftond in 't licht kwam, en de gemoeden van veelen in de groote Steden verder aan 't gisten hielp. Zy droegen, naamlyk, op den zevenden van Wytmaand, den Leden voor „ dat zy, de gesteldheid der Regeeringe deezer Landen in ernstige aanmerking genomen hebbende, bevonden hadden, dat dezelve onmogelyk bestaan kon, zonder een uitfteekend Hoofd; dat de Staat, daarvan ontbloot zynde, meer dan eens op 't punt van zynen geheelen ontergang gebragt geweest was, en uit zulk een blykbaar gevaar alleenlyk gered was geworden, door de aanstelling van eenen Stadhouder, Kapitein- en Admiraal-Generaal. Dat de Staat, onder deezen gelukkigen vorm van Regeeringe, van zyne eerste opregting af, in welvaart toegenomen, en ontzaglyk geweest was, door 't beleid der Prinsfen van Oranje en Nassau; aan een' aftammeling „ van

1747.

XXVI.
De Edelen van Holland slaan voor, dat men zyne Hoogheid Liefstadhouders behoort te maaken, in de vrouwe-lyke zoewel als in de man-nylyke nakomelingfchap.

(d) Notul. Zeel. 14 Aug. 1747. bl. 675.

1747. „ van welken , nu ook dezelfde waardigheden
 „ waren opgedraagen , waarvan men de goe-
 „ de uitwerksels reeds oogenschynlyk begon
 „ te bespeuren. Dit welgezinde Regenten ,
 „ niet zonder schrik , konden gedenken , aan
 „ de verwarring , waarin de Staat zou storten ,
 „ by middel van zulk een uitsteekend Hoofd ;
 „ en vooral , zo in de tegenwoordige tydsom-
 „ standigheden , zyner Hoogheid , den Heere
 „ Stadhouder , Kapitein en Admiraal- Gene-
 „ raal , iet menschelyks overkomen mogt. Dat
 „ zyne Hoogheid , tot hiertoe , wel met een
 „ vrouwelyk , doch niet met een mannelyk oir
 „ gezegend was , en dat het vrouwelyk oir zig
 „ nog alleenlyk bepaalde in eene jonge Prin-
 „ ssesse ; weshalve , men bakwaame middelen
 „ ter hand slaan moest , om de dreigende on-
 „ heilen af te weeren. Dat hiertoe niet an-
 „ ders uit te denken was , dan dat de waardig-
 „ heden van zyne Hoogheid erfelyk verklaard
 „ werden , op zyne mannelyke en vrouwelyke
 „ nakomelingen , onder zodanige voorbehoed-
 „ sels , als meest met 's Lands dienst overeen-
 „ komstig zouden worden geoordeeld. Dat
 „ hierdoor de tegenwoordige Regeeringsvorm
 „ bevestigd ; het vertrouwen tusfchen zyne
 „ Hoogheid en de Regenten , en tusfchen de
 „ Regenten onderling , aangekweekt , en op
 „ een vaster voet dan ooit gebragt zou kon-
 „ nen worden. Dat zy , Ridderfchap en Ede-
 „ len , hierom , ten hoogste noodig hielden ,
 „ dat het Erfstadhouterfchap en Kapitein- en
 „ Admiraalfchap-Generaal van dit Gewest aan
 „ zyne Hoogheid en zyne wettige mannelyke
 „ en vrouwelyke nakomelingen werd opge-
 „ draa-

„ draagen , op zulk eene wyze , dat de man-
 „ nelyken altoos de vrouwelyken werden voor-
 „ getrokken , mids de een noch de andere be-
 „ kleed ware met de Koninglyke noch Keur-
 „ vorstelyke waardigheid : dat ook de vrou-
 „ welyke nakomelingen geen huwelyk zouden
 „ mogen aangaan , dan met byzondere bewil-
 „ liging der Staaten , en niet dan met een'
 „ Prins , die belydenis deedt van den waaren
 „ Christelyken Hervormden Godsdienst , zo
 „ als dezelve , in de openbaare Kerken deezer
 „ Landen , geleerd werdt : ook met geen' Ko-
 „ ning of Keurvorst. Dat , in geval de waar-
 „ digheden vervielen aan eene der vrouwelyke
 „ nakomelingen van zyne Hoogheid , zy den
 „ titel van *Gouvernante* voeren , en magt heb-
 „ ben zou , om eenen mannelyken *Representant*
 „ te stellen , die uit haaren naam zitting zou
 „ hebben in den Raad van Staate , en 't Ka-
 „ pitein- en Admiraalschap-Generaal van dit
 „ Gewest bedienen ; mids hy ook den gemel-
 „ den Hervormden Godsdienst beleede , en
 „ niet bekleed ware met de Koninglyke of
 „ Keurvorstelyke waardigheid. En dat , in
 „ geval de mannelyke of vrouwelyke nako-
 „ meling , op welken de genoemde waardig-
 „ heden mogten vervallen , nog minderjaarg
 „ zyn mogt , de waardigheden zouden worden
 „ bekleed , door de Vrouwe Moeder van den
 „ minderjaargen , onder den titel van *Gou-
 „ vernante* , en met de gemelde bepalingen ;
 „ doch dat , by haar overlyden , de Staaten
 „ zulk eene schikking zouden maaken omtrent
 „ de Voogdye , als zy , ten meesten dienste van
 „ den Lande , zouden oordeelen te behooren.

„ Dat

1747. „ Dat , eindelyk , de zaak ter Generaliteit ,
 „ van Hollands wege , zulks behoorde te wor-
 „ den bestierd , dat , door hunne Hoog- Mo-
 „ gendheden , het Erf-Kapitein- en Admiraal-
 „ schap-Generaal der Vereenigde Gewesten ,
 „ op gelyken voet , aan de mannelyke en vrou-
 „ welyke nakomelingen van zyne Hoogheid
 „ werdt opgedraagen.” De Afgevaardigden
 der Steden , op deezen gewigtigen voorflag ,
 niet gelast zynde , namen dien over , om 'er
 verflag van te doen aan de Vroedschappen ; en
 beloofden , binnen weinige dagen , derzelver
 gevoelen ter Vergaderinge te zullen inbren-
 gen (e).

Bewe-
 ging on-
 der 't ge-
 meen , ter
 gelegen-
 heid van
 den voor-
 slag der
 Edelen.

Geduurende de raadpleegingen der Vroed-
 schappen , die , in eenige Steden , langer duur-
 den , dan men , in den Haage , verwagt hadt ,
 gaf de gewigtige voorflag der Edelen stof aan
 veelerlei gesprek onder 't gemeen : welk lee-
 vendig gehouden werdt , door verscheiden
 schriften , die , omtrent deezen tyd , in 't licht
 kwaamen , en strekten om te toonen , hoe nood-
 zaakelyk het ware , dat men den Prinse Stad-
 houder grooter gezag opdroege , en vooral ,
 dat de hooge waardigheden erfelyk verklaard
 werden in 's Prinzen mannelyke en vrouwelyke
 nakomelingschap. Sommigen beweerden zelfs ,
 dat men zyne Hoogheid tot *Graave van Holland*
 behoorde te verheffen. Doch men verzeker-
 de , dat de Prins deeze waardigheid gantsch
 niet begeerde ; schoon hy den voorflag tot het
 Erfstadhouderichap , waarvan hem plegtiglyk
 kennis gegeven werdt , met genoeggen verstaan
 hadt.

(e) Refol. Holl. 7 Octob. 1747. bl. 684.

hadt. Men vondt 'er, hier en daar, onder de Burgerye, die, om de Vroedschappen te doen bewilligen in deezen voorflag, ondernamen, zulks openlyk te verzoeken. Ook sprak men thans veel, in de Steden, van twee andere punten, het begeeven der kleine Ampten en 't stuk der Posteryen, waaromtrent sommigen meenden, dat de Prins inzigten hadt, welken zy goedvonden te bevorderen: doch zy deden 't, aan sommige oorden, op zulk eene onbezuide wyze, dat zyne Hoogheid zelve hun gedrag afkeurde. 't Zal der moeite wel waardig zyn, dat wy van 't een en 't ander hier eenig omstandiger verhaal invoegen.

1747.

Het begeeven der kleine Ampten, welk, in de Steden, door Burgemeesteren, geschiedt, was, van over lang, eene oorzaak van misnoegen geweest onder 't gemeen; welk zig, somtyds met, somtyds zonder reden, plag te verbeelden, dat 'er grove misbruiken in plaats hadden. Men beschuldigde, ook tegenwoordig, verscheiden' Regenten, dat zy onbehoorlyke voordeelen trokken van 't begeeven der Ampten; dat zy dezelve, ten behoeve hunner maagen of anderen, bezwaarden met lastige uitkeeringen; en dat zy ze, veelyds, gaven aan vreemdelingen, terwyl zy burgers en burgers kinderen voorbygingen. In sommige Steden, werdt ook kwalyk genomen, dat de Regenten zig zelve voorzagen van Ampten, die zy, door anderen, lieten bedienen, om dat dezelve te gering waren, om door hen zelve te worden waargenomen. De Postmeesterschappen, de voordeeligste Ampten in de groote Steden, en vooral in Amsterdam en in

XXVII.
Oor-
sprong
der be-
roerte, in
sommige
Steden,
over de
Ampten
en Poste-
ryen.

den

1747.

Verfchei-
den' Ste-
den draa-
gen, op 't
voorbeeld
van den
Haage,
haare Pos-
teryen
den Prin-
feop, die
ze aan 't
Land af-
flaat.

Te Am-
sterdam
maakt
men 'er
zwaarig-
heden in.

den Haage, werden, gemeenlyk, bekleed door Burgemeesteren zelve; en door andere voorname Regenten, die 'er aanzienlyke inkomsten van trokken. Doch niet lang na de verheffing van zyne Hoogheid tot Stadhouder van Holland (1), vondt de Wethouderfchap van 's Graavenhaage, op den voorflag van den Baljuw, Baron van Wasfenaer, geraaden, de Postmeestersplaatfen, die, van tyd tot tyd, zouden open vallen, en die, tegenwoordig, met elkanderen, gerekend werden, jaarlyks, zesendertigduizend guldens op te brengen, zyner Hoogheid aan te bieden, die ze, terfcond, den Staaten van Holland opdroeg (f). 't Voorbeeld van 's Graavenhaage werdt, na verloop van drie dagen, door Dordrecht, en federt, door de meeste andere Hollandfche Steden, gevolgd: met dit onderscheid nogtans, dat die van Delft hunne Posteryen regelregt aan 't Land opdroegen (g). Amsterdam alleen, waar het voordeel der Posteryen op ruim tweehonderd duizend guldens in 't jaar begroot werdt, en veel meer beliep, dan in alle de andere Steden met elkanderen, maakte zwaarigheid, om zulk een aanzienlyk inkomen aan 't Land, of aan zyne Hoogheid over te geeven. Men verftondt hier, dat de meeste andere Steden reden hadden, om een gering inkomen af te staan, als 'er Amsterdam een veel grooter tegen affondt; doch men oordeelde te gelyk, dat het belang der Stad zwaarer behoorde te weegen by de Regen-

(f) Refol. Holl. 21 Juny 1747. bl. 350.

(g) Refol. Holl. 24, 27. 30 Juny, 7, 11 July, 28 Sept. 1747. bl. 359, 361, 362, 386, 400, 407, 642.

(1) Op den twintigften van Zomermaand.

genten , dan dat der andere Steden. Een gedeelte van de inkomsten der Posteryen was, sedert eenige jaaren , besteed tot onderstand van sommige Godshuizen in de Stad , onder welken 'er waren , wier inkomsten niet toereikten tot voldoening der lasten , welken zy te draagen hadden. Ook hadt men de voordeelen van eenige andere Ampten reeds tot diergelyke einden geschikt. Burgemeesteren dan , schoon sterk aangezocht , door de Leden der hooge Regeeringe , om de Posteryen , gelyk anderen gedaan hadden , te brengen aan 't gemeene Land , konden hiertoe niet besluiten. 't Voorbeeld van den Prinse , die de Posteryen , hem opgedraagen , terstond , aan 't Land afgestaan hadt , schein egter zo veel op hen te vermoogen , dat zy , nog voor 't einde van Zomermaand , beslooten , en aan de Vroedschap der Stad verklaarden „ dat zy , voor zig zelve en voor de hunnen , afzagen van alle voordeelen , uit het openvallen der Posteryen te wagten. Alleenlyk , was by hen in bedenking gekomen , of zy daarvan , ten nadeele van de Kasfe en goede ingezetenen der Stad , eene gifte doen mogten aan 't gemeene Land : immers , zy begreepen , dat zy 't niet vermogten te doen , zonder den agtbaaren Raad , hierop , gehoord te hebben.” De Vroedschap nam , in 't raadpleegen op den voorslag van Burgemeesteren , in aanmerking , dat de Ampten en Posteryen , door de Stad bezeten , altoos veel *credit* aan dezelve hadden bygezet , hebbende zy , die hunne penningen aan de Stad verstrekt hadden , de inkomsten deezer Ampten aangezien als eene „ hoofd-

1747.

De Posteryen worden hier aan de Stad gegeven.

1747. „ hoofdfom , uit welke , hun opgefchooten
 „ geld , altoos , zou konnen te rug gegeven
 „ worden. Dat de inkomsten der Stad zeer
 „ verminderd ende lasten, daarentegen, groo-
 „ telyks verzwaaard waren ; zo dat Stadskasfe
 „ gefchaapen ftondt in de uiterfte verwarring
 „ te zullen geraaken, zo hierop niet, by tyds,
 „ voorzien werdt.” ’t Besluit deezer raadplee-
 „ gingen was dan „ dat men, Burgemeesteren
 „ voor derzelve edelmoedigen afftand be-
 „ dankt hebbende, verklaaren zou, gelyk ge-
 „ fchiedde, dat de ftaat van de geldmiddelen
 „ der Stad niet gehengde, dat de inkomsten
 „ der Posteryen, die in vervolg van tyd, fton-
 „ den open te vallen, werden afgeftaan aan ’t
 „ gemeene Land ; maar dat daarvan gebruik
 „ zou worden gemaakt, tot ondersteuning der
 „ bezwaarde geldmiddelen van de Stad, en
 „ dus ten nutte van de goede burgeren en in-
 „ gezetenen derzelve (h).”

’t Wordt
 in den
 Haage
 niet wel
 genomen.
 Verschil-
 lend be-
 grip over
 de her-
 komst
 der Pos-
 teryen.

Doch dit besluit, waarvan de Afgevaardig-
 den der Stad op de Dagvaart gebruik maakten,
 werdt, by zyne Hoogheid en by de overige Le-
 den, niet wel genomen. Men begon, in de ge-
 fprekken, die over ’t ftuk der Posteryen vielen,
 de natuur en herkomst derzelve nader te on-
 derzoeken. Veelen verftonden, gelyk, reeds
 voor dertig jaaren, hier te Lande, begreepen
 was (i), dat de Posteryen tot de Heerlyke
 Regten van de opperite magt behoorden, en
 ten onregte door de byzondere Steden bezeten
 werden. Doch van de zyde der Amfterdamsche

Re-

(h) Extr. uit de Refol. der Vroedfch. van Amfterd. van 29
 Juny 1747.

(i) Zie XVIII. Deel, bl. 130.

Regeeringe werdt hiertegen ingebragt „ dat de
 „ Postmeesters daar ter Stede slegts waren aan
 „ te merken als Koopmans Boden, die altoos,
 „ door de Wethouders der Steden, daar ze
 „ noodig waren, plagten gesteld te worden.”
 Sommigen voegden hierby „ dat de Posteryen,
 „ schoon men ze hielt voor een Heerlyk regt
 „ der opperste magt, evenwel wettiglyk beze-
 „ ten konden worden, door de Steden, wan-
 „ neer bleeke, dat de hooge Overheid haar
 „ regt op dezelve, t'eenigen tyde, aan de
 „ Steden hadt afgestaan. Dat zulks, omtrent
 „ Amsterdam, plaats hadt, hebbende Hertoge
 „ Willem den VI, reeds in 't jaar 1409, ver-
 „ klaard, dat alle Ampten en Diensten, die
 „ toen door de Stad begeven werden, altoos
 „ aan dezelve blyven moesten (k).” 't Verschil
 over 't stuk der Posteryen, welk Amsterdam
 alleen betrof, werdt wederzyds sterk gedreeven
 in den Haag. Doch 't gene men hadt tegende
 wyze van 't begeeven der Ampten in 't gemeen,
 raakte ook andere Steden: en werdt, eerlang,
 de eerste gelegenheid van nieuwe beweeging
 onder 't gemeen.

Te Rotterdam, daar 't volk, na de tyding
 van 't overgaan van Bergen op Zoom, onge-
 rust geweest was, en, hier en daar, vergade-
 ringen gehouden hadt, begaf zig, den zeven-
 entwintigsten van Herfstmaand, een hoop in-
 gezetenen naar 't Stadhuis, met een Verzoek-
 schrift aan de Vroedschap, waarby begeerd
 werdt „ dat de Stads Ampten, die nu open
 „ waren, en, in vervolg van tyd, zouden open
 „ val-

1747.

XXVIII.
 Eenige
 Burgers
 van Rot-
 terdam
 begee-
 ren, dat
 alle Stads
 Ampten,
 openlyk,
 aan de
 „ val-
 meest-

(k) Zie Handv. van Amst. bl. 15,

1747. „ vallen , openlyk , op 't Stadhuis , aan de meest-
 „ biedenden , mids zynde van den Protestant-
 „ schen Godsdienst , mogten verkogt worden ,
 „ met vryheid , om de gekogte ampten aan be-
 „ kwaame luiden van den zelfden Godsdienst
 „ te mogen verhuuren . Dat ook de Regen-
 „ ten , die byzondere Ampten hadden , wel-
 „ ker voordeelen zy konden misfen , dezelve ,
 „ ten gemeenen nutte , afstonden aan 't Land ,
 „ even als zyne Hoogheid , ten opzigte van de
 „ Posteryen , hem , door verscheiden Steden ,
 „ opgedraagen , gedaan haat .” De Regee-
 „ ring , dit Verzoekschrift ontvangen hebbende ,
 „ vondt den inhoud zo buitenspoorig , dat zy 't ,
 „ eenen geruimen tyd , onbeantwoord liet . Al-
 „ leenlyk hadden Burgemeesteren gezeid „ dat
 „ zy 't Verzoekschrift der Vroedschap zouden
 „ mededeelen , en over den inhoud raadplee-
 „ gen met zyne Hoogheid .” De Gemeente ,
 „ of liever het klein gedeelte der Gemeente , welk
 „ het Verzoekschrift ingeleverd haat , hielt zig
 „ eenige weeken stil , wagtende op bescheid . Mid-
 „ lerwyl , haat men den voorflag der Edelen op
 „ het Erfstadhouderschap in handen gekreegen ;
 „ en bespeurende , dat 'er geen nader antwoord
 „ kwam , op het ingeleverd Verzoekschrift , ver-
 „ stoutte men zig , onder dekfel van yver voor
 „ den Prinse van Oranje , om 'er een in te leve-
 „ ren , welk , ten opzigte van den styl en zaaken ,
 „ het voorige overtrof , in buitenspoorigheid .
 „ Men tradt 'er , den zesden van Slagtmaand ,
 „ mede ten Stadhuize op . 't Behelsde een zo-
 „ genaamd verzoek , uit den naam der welmee-
 „ nende Patriotsche Burgerye van Rotterdam ,
 „ 1. dat *aanstonds* , *zonder eenige * verwyling of*
 „ *dilay* .”

Hun drif-
 tig en
 dreigend
 Verzoek-
 schrift ten
 deezen
 en andere
 einden.
 * dilay.

„ yet-

„ *verder uitstel*, gunstiglyk geantwoord werdt, 1747.
 „ op het voorgaande Verzoekschrift, wegens
 „ 't verkoopen der Ampten; zonder 'er eeni-
 „ ge bepaalingen by te maaken, uitgenomen,
 „ dat niemant meer dan één Ampt, welk bo-
 „ ven de driehonderd guldens 'sjaars opbragt,
 „ zou moogen koopen. 2. dat, *daadelyk*, *zon-*
 „ *der eenig het allerminste uitstel*, het Oranje-
 „ vendel ten Stadhuize uitgesteken werdt. 3.
 „ dat, terstond hierna, op de gewoonlyke wy-
 „ ze, werdt afgekondigd, dat de Vroedschap
 „ in het verzoek, op 't verkoopen der Amp-
 „ ten gedaan, bewilligd hadt. 4. dat de be-
 „ williging, in 't gene by het Verzoekschrift
 „ begeerd was, door alle de Leden van de
 „ Vroedschap ondertekend werdt, met byvoe-
 „ ging, dat de penningen, komende van de ver-
 „ kogte Ampten, terstond naar den Haage in
 „ 's Lands Kasse gebragt zouden worden, ten
 „ ware de andere Steden niet in diergelyke
 „ verkoopning der Ampten bewilligden: in welk
 „ geval, de gemelde penningen, by voorraad,
 „ in de Stads Wisfelbank zouden worden be-
 „ waard, en gebruikt, om de Burgery te ver-
 „ ligten in den last der Verpondingen, op de
 „ huizen gelegd. 5. dat, op gelyke wyze, ge-
 „ handeld werdt, met de Ampten, van welken
 „ de Regenten zouden afstaan. 6. dat zyne
 „ Hoogheid gesteld werdt in alle de waardig-
 „ heden, welken, immer, door zyne Voor-
 „ zaaten, bekleed waren, en dat deeze waar-
 „ digheden erfelyk verklaard werden in 's Prin-
 „ sen mannelyke en vrouwelyke nakomeling-
 „ schap, overeenkomstig met den voorslag der
 „ Edelen. 7. dat de Vroedschap wilde bewer-
 „ ken,

1747. „ ken , dat alle handel met Frankryk en met
 „ de Landen , door Frankryk op de Konin-
 „ ginne van Hongarye veroverd , mogt ver-
 „ booden worden.”

De Re-
geering
bewilligt
'er ge-
dwongen
in.

De Burgemeesters ontvingen en lazen dit
 fchor Verzoekfchrift , met groote verontwaar-
 diging 't Scheen, inderdaad, ingesteld, om
 hen wars te maaken van de Regeeringe , en 't
 is niet onwaarfchylyk , dat 'er dit mede be-
 oogd werdt door eenigen. Men was egter zo
 zeer bedugt voor opfchudding onder 't volk ,
 dat men , terftond , befloot , tot het afkondi-
 gen eener bewil.iging , in 't verkoopen van al-
 le Stads Ampten , ten behoeve van 't gemeene
 Land. 't Volk fcheen in zyn' fchik , met
 deeze afkondiging. Doch twee der regeeren-

Zyne
Hoogheid
vernietigt
de afge-
perste be-
williging,
en ver-
klaart zig
tegen 't
verkoop-
pen der
Ampten.

de Burgemeesteren begaven zig , terftond , naar
 den Haage , daar zy zyne Hoogheid zulk een
 verflag deeden van 't gebeurde , dat de Prins
 de Heeren Fredrik Henrik , Baron van Wafse-
 naer , Heer van beide de Katwyken , en *Arend
 Henrik van der Dufen* , Burgemeester van Delft ,
 afvaardigde , om , uit zynen naam , te Rotter-
 dam , eene afkondiging te doen , die van dee-
 zen inhoud was : „ Dat zyne Hoogheid , met
 „ het uiterfte misnoegen , vernomen hadt , dat
 „ eenige burgers en ingezetenen van Rotter-
 „ dam , in Herftmaand , een Verzoekfchrift
 „ wegens de Ampten hebbende ingeleverd ,
 „ welk niet van de hand geweezen was ; han-
 „ gende de raadpleegingen over een ftuk van zo
 „ veel gewigt , zig niet ontzien hadden , om ,
 „ onlangs , vergeetende 't ontzag en de gehoor-
 „ zaamheid aan hunne wettige Regeering ver-
 „ fchuldigd , een nieuw Verzoekfchrift in te
 „ le-

„ leveren , zo ongerymd van inhoud als onbe-
 „ taamelyk in uitdrukkingen , waarby zy ge-
 „ vorderd hadden , dat de Regeering , in hun
 „ verzoek , terftond , zonder eenig vertoeven ,
 „ bewilligde , en haare bewilliging , openlyk ,
 „ deede afkondigen . Dat zy , daarenboven ,
 „ famenrottingen gemaakt , en de Regeering ,
 „ door verregaande bedreigingen , gedwongen
 „ hadden , aan hunne begeerte te voldoen . Dat
 „ zyne Hoogheid gezind bleef , om , nevens de
 „ Regeering van Rotterdam , te raadpleegen op
 „ de bekwaamfte middelen , om de ingesloo-
 „ pen' misbruiken in 't ftuk der Ampten te hel-
 „ pen weeren : doch dat , aan 't heilzaam oog-
 „ merk , welk men hiermede hadt , niet kon vol-
 „ daan worden door eene verkooping der Amp-
 „ ten aan de meestbiedenden , behalve , dat zul-
 „ ke onbehoorlyke onderneemingen , als waar-
 „ mede men der Regeeringe van Rotterdam de
 „ bewilliging in 't verkoopen der Ampten af-
 „ gedrongen hadt , frekten , om der wettige
 „ Overheid het roer der Regeeringe uit de han-
 „ den te wringen , en den Staat in de uiterfte
 „ verwarring te brengen ; 't welk dien zou
 „ blootftellen voor vyandelyke aanvallen van
 „ buiten , tot ondergang van Vryheid en Gods-
 „ dienst . Dat zyne Hoogheid , hierom , ge-
 „ raaden vondt , de afgeperste bewilliging tot
 „ het verkoopen der Ampten te verklaaren
 „ voor nietig en van onwaarde , en te gelyk
 „ allen burgeren en ingezetenen te verbieden ,
 „ de Overheid of Regenten over hen gefeld ,
 „ met woorden of daaden , op eenigerhande
 „ wyze , te beledigen , veel min hun in 't be-

1747

1747.

„ wind van zaaken de wet te stellen, te dwingen, of in derzelve vrye raadpleegingen te stooren, onder bedreiging van anderszins, als verstoorders der gemeene ruste, te zullen worden gestraft (1).” Zo dra deeze afkondiging geschied ware, bespeurde men een algemeen genoeg, op het gelaat van verre de meeste en voornaamste Ingezetenen. Doch de voorstanders en inleveraars van het jongste Verzoekschrift waren ten uiterste bedremmeld en misnoegd. 't Ontfchoot hun, dat zy, die waanden uittemunten in zugt voor zyne Hoogheid, door zyne Hoogheid zelve in 't ongelyk gesteld werden. Zelfs heeft men my willen verzekeren, dat eenigen, zo dra de afkondiging geschied ware, hunne Oranje - strik van den hoed getrokken, en *Oranje onder!* geroepen hadden: terwyl anderen gezeid zouden hebben, *Meent de Prins ons, die hem Stadhouder gemaakt hebben, te dwingen; 't zal 'er nu nog anders gaan.* Vast gaat het, dat een Koekebakker, *Laurens van der Meer* genaamd, en drie andere Burgers, die de hand in 't eerste Verzoekschrift gehad hadden, ten deezen tyde, een Geschrift uitgaven, waarin zy verklaarden, geen deel gehad te hebben, noch te willen hebben aan het tweede Verzoekschrift, te gelyk verhaalende „ dat zy egter, van tyd tot „ tyd, van 't ongenoegen hunner medeburgers, over 't verwylen van 't besluit der „ Vroedschap, kennis gegeven hadden aan zyne „ Doorlugtige Hoogheid, en aan deszelfs „ *Mi-*

Misnoegen over 's Prinzen verklaring.

Eenige Burgers verklaren geen deel aan 't veroordeelde Verzoekschrift gehad te hebben.

(4) Resol. Holl. 11 Nov. 1747. bl. 752.

„ *Ministers*. Dat zy, onder anderen, op den
 „ derden van Slagtmaand, zig vervoegd had- 1747.
 „ den by den *Baron van Grovestins*, in 's Graa-
 „ venhaage, die hen aan den Heere Sekretaris
 „ *de Bak* geweest hadt, aan wien zy hunne
 „ vrees voor oproer hadden te kennen gege-
 „ ven.” Inderdaad, van der Meer, die rede-
 lyk bespraakt was, was niet geheel onbekend
 ten Hove: gelyk, omtrent deezen tyd, en laa-
 ter, veele Burgers der byzondere Steden, hun
 eigen belang, of verbetering in gemeene mis-
 bruiken zoekende, hun werk maakten, om ten
 Hove gehoor te vinden: 't welk sommigen ge-
 luk is. De afkondiging, op naam van zyne
 Hoogheid, den tienden, te Rotterdam, ge-
 geschied, herstelde niet alleen de rust in deeze
 Stad; maar hadt ook invloed op diergelyke be-
 weegingen in andere Steden. Te Haarlem was
 men, onder anderen, ook bezig om een Ver-
 zoekschrift omtrent de Ampten te laten tek-
 nen, onder de Burgerye. Doch men staakte
 dit werk, zo dra men vernomen hadt, wat 'er
 te Rotterdam gebeurd ware. Te Gouda was,
 op den agtentwintigsten van Wynmaand, reeds
 een Verzoekschrift overgeleverd, waarby al-
 leenlyk 't verkoopen der Ampten, ten behoeve
 van 't gemeene Land, begeerd werdt. De Hoofd-
 Officier *Cornelis Gerard Moering*, was de eerste
 geweest, die dit Verzoekschrift ondertekend
 hadt. Doch men drong niet op bewilliging in
 het zelve, na dat 's Prinsen afkondiging te Rot-
 terdam, in deeze Stad, bekend geworden was.
 Zelfs begeerden eenige Ondertekenaars, tot
 twaalf in getal, dat hunne naamen onder het

Beweegingen te
Haarlem,

en te
Gouda.

1747. Verzoekschrift mogten worden doorgehaald ;
 ——— waarin de Vroedschap , op den vierden van
 Wintermaand , bewilligde.

XXIX. Maar te Amsterdam waren , van 't begin
 Te Am- van Slagtmaand af , voorbereidfels gemaakt ,
 sterdam wordt tot merkelyke beroerte. Men hadt zelfs , al
 ook een vroeger , hier ter Stede , misnoegen gezogt te
 Ontwerp verwekken , over 't stuk der Ampten : waartoe
 van een veel hielpen de weekelykſche Papieren van Jean
 Verzoek- Rousſet (m) , die , in 't Fransch en in 't Neder-
 ſchrift ge- duitsch , uickwamen , en waarin zeer geſchrold
 maakt. werdt op de onbehoorlyke voordeelen , die de
 Burgemeesters der Steden gezeid werden te
 trekken van het begeeven der Ampten. Ook
 waren eenigen , hier ter Stede , in de meening
 geraakt , dat de Posteryen niet aan de Stad ,
 gelyk , onlangs , geſchied was , maar aan 't ge-
 meene Land behoorden opgedraagen geweest
 te zyn. Hier kwam 't punt van 't Erfſtadhou-
 derſchap by ; waarin die van Amsterdam de
 grootſte zwaarigheden hadden gemaakt , ſchoon
 de meeste andere Steden , voorgegaan door
 Haarlem , ſpoedig , in den voorſlag der Edelen ,
 zo als dezelve lag , bewilligd hadden. *Daniel*
Raap , Porceleinkooper te Amsterdam , 't zy aan-
 gezet door anderen , 't zy , gelyk hy voorgaf ,
 uit eigen' beweeging , en op het voorbeeld der
 Burgerye van Rotterdam , hadt , hierop , een
 Verzoekschrift , of bekomen , of ontworpen aan
 de Vroedschap der Stad , waarby begeerd werdt
 „ 1. Dat het Stadhouder - en Kapitein - en
 „ Admiraalſchap - Generaal erfelyk verklaard
 „ werdt ,

(m) Zie hier voor , bl. 85.

„werdt, in de mannelyke en vrouwelyke na-
 „komelingschap van zyne Hoogheid. 2. Dat 1747.
 „de openvallende Ampten, voortaan, open-
 „lyk, aan de meestbiedenden, ten voordeele
 „van den Lande, verkogt werden. 3. Dat de
 „Burger-Kapiteinen werden gekooren, niet
 „uit de Regeering, maar uit de Burgerye: en
 „4. Dat de Gilden hersteld werden, in der-
 „zelve oude Voorregten.” Hy deedt, fe-
 dert eenige weeken, zyn best, om tekenars
 te winnen op dit Verzoekschrift; doch slaagde
 niet naar genoeg; schoon hy 't werk ingang
 dagt te doen vinden by de Burgerye, om dat
 hy haar herstelling haarer Gilde-regten hoo-
 pen deedt: behalve dat hy ook een kort Ge-
 schrift ter drukperse bezorgd hadt, waarin het
 eerste Verzoekschrift der Rotterdammers ver-
 dedigd werdt. Doch deeze middelen werkten
 niet op 't gemeen. Ook werden zy kragtlooz-
 er gemaakt, door eenige schriften, die, van
 de zyde der Regeeringe, in 't licht kwamen,
 en waarin de schadelykheid van 't verkoopen
 der Ampten beweerd, en, uit de eerste opreg-
 ting der Burger-vendelen, getoond werdt, dat
 men, al van ouds, Kapiteinen plag te kiezen
 uit de Regenten. Men was, hierom, op ande-
 re middelen bedagt, die meer beweging maak-
 ten. Op den zesden of zevenden van Slagt-
 maand, vondt men, op verscheiden' plaatsē
 der Stad, briefjes aangeplakt „ waarin alle wel
 „meenende Burgers en Patriotten, genodigd
 „werden op den Dam te komen, om Burge
 „meesteren te verzoeken, dat ze zyne Hoog
 „heid Erffstadhouder verklaarden, gelyk ande-
 „re Steden reeds gedaan hadden; dat ze de

Men no-
 digt het
 volk, by
 aange-
 plakte
 Briefjes,
 op den
 Dam.

1747. „ Posteryen den Prinse aanboden; dat ze be-
 „ willigden in 't verkoopen der Ampten, gelyk
 „ te Rotterdam begeerd was: en dat ze, voor-
 „ taan, Kapiteinen uit de Burgerye lieten kie-
 „ zen, niet uit de Regeeringe: in welk verzoek
 „ men vertrouwde, dat de Burgers zig behoor-
 „ lyk kwyten zouden, op dat hun van andere
 „ Steden niet verweeten werdt, dat zy *laf-*
 „ *hertigen* waren, die van hunne Regeering
 „ niets *eischen* durfden.” Onder deeze brief-
 „ jes, of onder sommigen, las men „ dat hy,
 „ die ze afscheurde, niet ongestraft blyven
 „ zou.” Ook wil men, dat by sommigen „ de
 „ ingezetenen verzogt werden, gewapend, en
 „ met Oranjestrikken versierd, op den Dam te
 „ komen.” 't Aanplakken van deeze briefjes
 verwekte ongerustheid in veelen; ook in de Re-
 genten, die ligtelyk bevroeden konden, dat men
 hiermede niet goeds voorhadt. Men vondt, in
 de briefjes, drie punten van de vier, die in 't
 Verzoekschrift stonden; waarmede Raap rond
 geloopen hadt en kreeg, hierom, bedenken, of
 de briefjes niet wel, door zyn bestel, mogten
 aangeplakt zyn. Doch anderen, in aanmerking
 neemende, dat 'er niet in gewaagd werdt van de
 herstelling der Gilde-regten, en daarentegen
 sterk geboogd op de poogingen van andere Ste-
 den, byzonderlyk van Rotterdam, vielen in 't
 vermoeden, dat veelligteen Rotterdammer, en
 mogelyk wel de Koekebakker van der Meer,
 die, nu en dan, in Amsterdam kwam, de hand
 in 't verspreiden der briefjes gehad mogt heb-
 ben. Doch hiervan was geenezekerheid. Raap
 keurde ook 't aanplakken der briefjes, openlyk
 af, en betuigde 'er geen deel aan gehad te heb-
 ben,

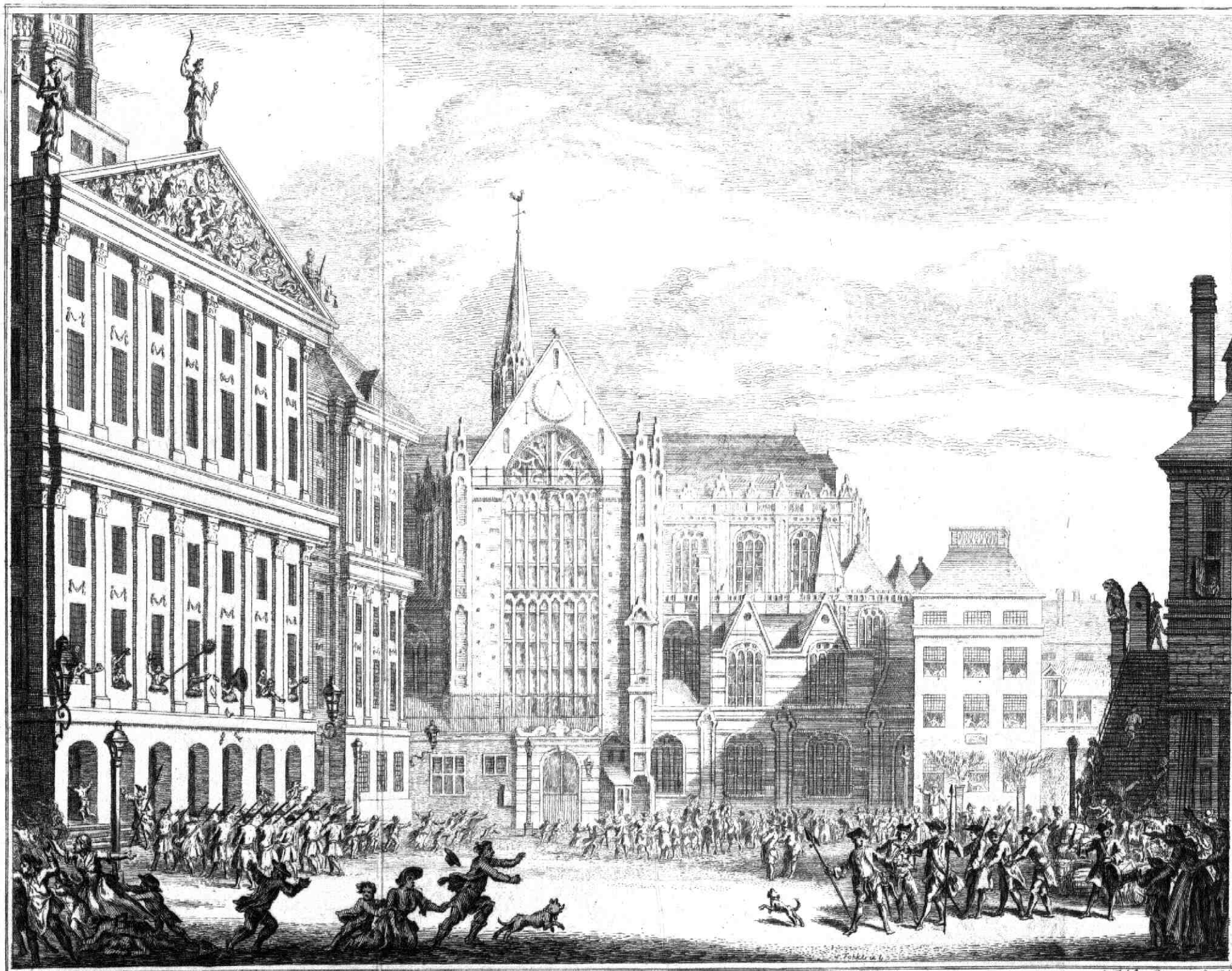
Arg ver-
 moeden
 op den
 Porcelain-
 koper
 Raap.

ben, schoon hy, op den agtsten, ontbooden by eenen der Burgemeesteren, erkende een Verzoekschrift te hebben rond gedraagen, waarby 't verkoopen der Ampten begeerd werdt. Men begeerde toen ook van hem te weeten, *wie dit Verzoekschrift getekend hadt, en hoe groot het getal der tekenaaren ware?* Doch hy weigerde zig hierop te verklaaren. Men beval hem dan, niet voort te gaan met het ronddraagen van zyn Verzoekschrift, veel min het Burgemeesteren aan te bieden, en liet hem daarmede gaan. Des anderendaags, kwam 'er een maatig getal van volk byeen op den Dam; doch meest nieuwsgierigen, en weinigen verfiert met Oranjestrikken. Raap hieldt zig, hieromtrent, in een Koffyhuys op. 't Liep aan, tot over den middag, eer 'er iets voorviel. Men was thans, op 't Stadhuis, gelyk op verscheiden' Plaatfen in de Stad, bezig met het ontvangen van den eersten *termyn* der milde Gifte, waarvan wy, in 't volgende Boek, nader gewaagen zullen. De Kamer van Burgemeesteren werdt hiertoe gebruikt: doch de geevers kwamen in Burgemeesters Vertrek byeen, en wagtten daar, tot dat zy geholpen konden worden. Doch even na half een, rees 'er, onder de wagtende geevers, eenig gemor, dreigende sommigen, als of hun het toeven verdroot, in Burgemeesters Kamer in te dringen. Te gelyk, stuiven eenige jongens, die voor 't Stadhuis *Oranje boven!* geroepen hadden, de trappen op. Men hieldt den woesten hoop, eenigen tyd, uit Burgemeesters Kamer, binnen welken, de Kommisfarijfen tot de ontvangst der milde Gifte de kisten toeflooten, de papieren bergden, en, door een' zydeur, de

1747.

Oproerige inval
in 't Stadhuis.

wyk

P. Polke inv. del. et fecit 1747.

A. Polke. Simons z. Gravet.

CAPT. SCHEERENBERG STILT HET OPROER OP DEN DAM TE AMSTERDAM A: J747.

1747. wyk namen. Doch 't graauw en de jongens drongen, eindelyk, ter deure in, daar inktkokers en al wat 'er los was, om verre raakten. De vensters der voorpuije werden opengestooten. Men stak 'er een raagbolstok uit, daar een Oranje-lint aan gebonden was, en vertoonde, spotswyze, de kufsens, die met Stads wapens beslikt waren. De Heer Burgemeester *Nikolaas Geelvink*, die, deezen ogtend, de eenigste der regeerende Burgemeesteren was, die op 't Stadhuis het Burgemeesterlyk werk waargenomen hadt, in de Raadkamer, was, reeds voor het bedryven van eenige baldaadigheden, afgegaan van 't Stadhuis, daar hy egter, op 't verneemen van 't gepleegde geweld, des nademiddags, wederom verscheen, om verdere orde te stellen. 't Was, ondertusfchen, den Hoofd-Officier, gevolgd van eenige bedienden, gelukt, 't gespuis uit de Kamer, en de deur derzelve toe te krygen. Doch zy werdt, na weinige oogenblikken, met een' bank opgestooten. Een Timmerman, *Willem van Nes* genaamd, beschuldigd, hiertoe raad en hulp te hebben bygebragt, wat laater, in hegeenis geraakt zynde, zou 'er, zo men wil, den hals by ingefchooten hebben, zo zyne Hoogheid, by wien men voor hem gesproken hadt, niet eerst het vonnis doen opschorten, en hem, naderhand, * Uitwisfching van misdaad bezorgd hadt. Nogtans, werdt hem, in de Lente des jaars 1748, door Burgemeesteren, buiten vorm van Regtsgeding, de Stad ontzeid. 't Graauw was, ondertusfchen, zo dra geen meester van Burgemeesters Kamer, of de vensters der voorpuije werden, andermaal, met veel gedruisch ge-

* *Abolition*

geopend. Eenigen , op een loos gerugt , dat 'er vier agter af gebragt waren , streefden naar de gevangenis , hier *de Boeijen* genaamd , stieten op de deur , en vorderden dat men hunne makkers losliete. Doch voor half twee uren , kwam de Burger - Kompagnie van den Kapitein *Abraham Scheerenberg* , die , mede Kommissaris zynde tot de ontvangst der milde Gifte , kort te vooren , van 't Stadhuis gegaan was , in de wapenen , en dreef den oproerigen hoop , met dreigen en ftooten , in een oogenblik , van 't Stadhuis af. De Schuttery bleef , dien dag , en eenige volgenden , tot den negtienden , in 't geweer ; en schoon 'er eerlang , wederom briefjes werden aangeplakt , waarby 't Volk , tegen den zestienden , op den Dam , genodigd werdt , met bedreiging , *dat het nu mannen werk zyn zou ; daar 't , te vooren , slegts jongens werk geweest was ;* verwekte de gewapende Schuttery , die t Stadhuis sterk bezet hielt , zo veel ontzags onder 't graauw , dat niemant eenig geweld onderneemen durfde. Een Turfdraager alleen , te stout indringende op de Schutterye , werdt in hegtenis genomen , en eerlang ter Stad uit gezet. Maar 'sdaags na den oproerigen inval in het Stadhuis , begaf Daniel Raap en eenige weinige zyner vrienden , zig voor Burgemeesteren , daar hy mondeling verzogt 't gene , in zyn Verzoekschrift , vervat geweest was. Men antwoordde hun „ dat de Heeren den Burge-
ren alle redelyk genoeg geeven zouden : ” waarmede zy vertrokken. De afkondiging van zyne Hoogheid , die , deezen dag , te Rotterdam ,

1747:

De
Schuttery ver-
dryft de
oproerigen.

1747.

dam , gefchied was , en des anderendaags hier bekend werdt , bragt veel toe tot herftelling der ruste onder de weinige oproerigen , die zig , tot hiertoe , in Amftterdam , vertoond hadden. Ook hadt men zeshonderd guldens beloofd aan elk , die de belhamels van de beroerte wist aan te wyzen , te gelyk alle famenrottingen van meer dan twaalf perfoonen , ftrengelyk , verbiedende. 't Verzoekfchrift was , zo men my verzekerd heeft , door eenigen der tekenaaren , aan Burgemeester Geelvinck vertoond , die hen ernstelyk hadt bestraft , over hunne onvoorzigtigheid. Ook was één der voorftanderen van 't Verzoekfchrift , hierop , zo bevreesd geworden , dat hy zig , zo hy zelf , naderhand , verhaald heeft , terftond , naar den Haage begaf , en den Prins om zyne befcherming verzogt ; die hem ook , volgens zyn zeggen , gunftiglyk verleend geweest zou zyn.

XXX. Midlerwyl , hadt zyne Hoogheid den Staaten kennis gegeven van de beweegingen , die , in sommige Steden , over 't ftuk der Ampten , ontftaan waren : waarop de Leden , den Prins voor zyne oplettendheid en zorge bedankt hebbende , eenpaariglyk , verklaard hadden , de misbruiken , in 't begeeven der Ampten ingelooopen , te willen helpen weeren. Ook werdt , kort hierna , vastgesteld „ 1. dat geene Ampten , ftande ter begeevinge van de Steden , „ voortaan , begeeven zouden worden , anders „ dan aan zulken , die dezelfen in perfoon „ zouden waarneemen. 2. Dat de gemelde „ Ampten met geenerlei uitkeeringen zouden „ mogen worden bezwaard , en dat , om de- „ zel-

De Staaten van Holland neemen , op den voorflag van zyne Hoogheid een besluit , tot weeringe der misbruiken , in 't ftuk der Ampten.

„ zelve te bekomen , geen geld noch gelds-
 „ waarde zou mogen gegeven worden. 3. Dat
 „ de twee genoemde punten , als eene duur-
 „ zaame Wet , zouden vastgesteld blyven ; en
 „ dat de begeevers der Ampten , voor het
 „ aanvaarden hunner bedieningen , by eede ,
 „ belooven zouden , zig daaraan te zullen hou-
 „ den. 4. Dat , naardemaal men , over 't her-
 „ ftel der misbruiken in de Ampten , niet kon
 „ oordeelen , zonder de natuur derzelven te
 „ kennen , Burgemeesteren der Steden , ten
 „ spoedigste zouden opmaaken , en aan de Staa-
 „ ten toezenden naauwkeurige lystten van alle
 „ de Ampten , met aanwyzing van 't gene de-
 „ zelve , in de vyf laatste jaaren , dooreen
 „ genomen , hadden opgebracht , en van de
 „ uitkeeringen , met welken dezelve mogten
 „ bezwaard zyn (*n*).” Amsterdams zelf hadt
 bewilligd in dit Besluit. Men deedt , ter Dag-
 vaart , egter vergeeffche poogingen , om dee-
 ze Stad ook te doen besluiten tot het afstaan
 haarer Posteryen aan 't gemeene Land (*o*).
 Zy bleef by haar gevoelen. De beweeging ,
 onlangs , op en voor 't Stadhuis , verwekt , die
 ook gestrekt hadt , om de Regeering , in dit op-
 zigt , het voorbeeld van veele andere Steden te
 doen navolgen , was door de Schuttery gesteld.
 't Bleek , derhalve , dat de Schuttery in 't gemeen
 niet gezind was , om de Regeering te verplig-
 ten , tot het afstaan van een goed , welk aan
 de Stad geschonken was. Maar in den Haage ,

1747.

Men
 dringt
 Amster-
 dam sterk
 tot den
 afstand
 der Pos-
 teryen.

wer-

(*n*) Resol. Holl. 11 Nov. 1747. bl. 752. 23 Jan. 1748. bl. 70
 (*o*) Resol. Holl. 28 Sept. 21 Dec. 1747. bl. 642 , 921.

1747. werden de Afgevaardigden van Amſterdam, op den eenentwintigſten van Wintermaand, nog ſterk gedrongen tot het aſftaan der Poſteryen. Men zag zig dan genoodzaakt, om de Vroedſchap, op dit gewichtig ſtuk, nog eens byeen te roepen. 't Geſchiedde den vierden van Louwmaand des volgenden jaars: en werdt toen beflooten, ter Dagvaart te laaten verklaaren, gelyk, eerlang, geſchiedde „ hoe Burgemeesteren en Raaden niet verwacht hadden, dat men „ langer zou hebben gelieven aan te houden, „ dat, van Stads wege, aan 't gemeene Land „ geſchonken werdt eene bezitting, welker „ behoudenis van grooten invloed was op den „ Koophandel, en welke men niet miſfen kon, „ zonder 't *credit* en de inkomſten van de Stad „ zeer te benadeelen; behalve, dat men, de- „ zelve overgeevende, zou aſftaan een regt, „ welk der Stad, niet ſlegts volgens het gemeene Regt, en de begrippen der Staaten „ zelve, toebehoorde, maar welk haar, voor „ meer dan driehonderd en vyftig jaaren, by „ byzondere Privilegien, was aſftaan, en „ welk zy, van dien tyd af, deugdelyk bezeten „ hadt, zonder dat 'er ooit, onder eenigerlei „ vorm van Regeeringe, eenige indragt op gedaan was. Dat Burgemeesteren en Raaden, „ overtuigd van 's Lands nood, bereid waren, „ hun aandeel daarin te draagen; doch dat zy „ vertrouwden, dat men niet langer dringen „ zou, op eenen aſftand, waartoe zy, volgens „ de Privilegien, welken zy verpligt waren te „ handhaaven, niet zouden kunnen bewilligen. „ Dat zy ook niet zien konden, dat de aſftand

De Stad verklaart, ter Dagvaart, dat zy hier toe niet beſluiten kan.

„ van

„ van een voordeel , welk eerst over veertig
 „ jaaren of langer van eenig belang zou kon-
 „ nen worden voor 't gemeene Land , juist
 „ tegenwoordig, het middel zou moeten zyn ,
 „ om het zelve uit zynen dringenden nood te
 „ redden ; doch dat , hoe 't hiermede ook
 „ ware , 't gene eenige Leden hadden kunnen
 „ goedvinden te doen , zonder kennis hunner
 „ Medeleden , naderhand , niet mogt gebruikt
 „ worden tot een dwangmiddel , om deezen tot
 „ iet diergelyks te verplichten . Dat het gene
 „ fommige Leden hadden afgeftaan , of niets ,
 „ of zo weinig om 't lyf hadt , dat de geldmid-
 „ delen der Steden , daardoor , in 't allerminst
 „ niet konden bezwaard worden . Dat de Re-
 „ geering van Amftterdam zig egter niet wilde
 „ fteeken in 't gene andere Steden goedvon-
 „ den te doen ; midts men haar ook over 't be-
 „ lang haarer Stad liete befchikken . Dat an-
 „ dere Steden , mogelyk , nieuwe wegen , tot
 „ onderfteuning haarer geldmiddelen , konden
 „ uitdenken ; doch dat zulks , te Amftterdam ,
 „ niet gefchieden kon , zonder 't verblyf aldaar ,
 „ aan een groot gedeelte der ingezetenen , on-
 „ draaglyk te maaken . Dat zy gaarne erken-
 „ den , dat het gemeen belang voor het by-
 „ zonder gaan moest ; waarom zy ten hoogfte
 „ gepreezen hadden het edelmoedig gedrag
 „ van zyne Hoogheid , die de Posteryen , hem
 „ afgeftaan , aan 't gemeene Land overgegeven
 „ hadt ; doch dat zy niet zien konden , hoe dee-
 „ ze regel , in het tegenwoordig geval , op hen
 „ toepasfelyk gemaakt kon worden , alzo Bur-
 „ gemeesteren het roemwaardig voorbeeld van
 „ XX. DEEL, K „ zy=

1747. „ zyne Hoogheid, terftond, nagevolgd, en de
 „ openvallende Posteryen aan de Stad overge-
 „ geven hadden; ten ware men den regel zo
 „ ver wilde trekken, dat de Steden verplicht
 „ zouden zyn, haare byzondere inkomsten over
 „ te geeven aan 't gemeene Land; 't welk, im-
 „ mers, het oogmerk der Leden niet zyn kon.
 „ Dat men ook niet met reden befloote, dat
 „ de inkomsten der Posteryen, voorheen niet
 „ gebruikt zynde tot ondersteuning van de geld-
 „ middelen der Stad, ook nu daartoe niet be-
 „ hoefden te worden gebruikt; alzo de Stad,
 „ sedert weinige jaaren, merkelyk ten agteren
 „ geraakt was, en met geen millioen kon boe-
 „ ten de schade, die zy, onlangs, geleeden
 „ hadt; behalve dat men, de Posteryen afftaan-
 „ de, nieuwe belastingen zou moeten leggen
 „ op de ingezetenen, die dus bezwaard zouden
 „ moeten worden, om de ingezetenen van an-
 „ dere Steden, zo veel te meer, te ontlasten.
 „ Dat Burgemeesteren en Raaden, eindelyk,
 „ niet wel begrypen konden, waarom men gee-
 „ ne andere middelen, om 't Land, in zynen
 „ dringenden nood, te ondersteunen, voor-
 „ floeg, en juist gesteld was op het afftaan der
 „ Posteryen, waarvan 't Land, in veele jaaren,
 „ geen genot zou kunnen hebben. Dat, zo
 „ men egter hierop bleefe staan, onaangezien
 „ het belang, welk alle de Leden, benevens
 „ zyne doorlugtige Hoogheid, stelden in de
 „ behoudenis der Privilegien; zy dan genood-
 „ zaakt zouden zyn, te verklaaren, gelyk zy,
 „ by voorraad, deden, dat het in hun vermo-
 „ gen niet ware, de Posteryen af te staan aan
 „ het

„ het gemeene Land, alzo zy zig, tot het hand-
 „ haaven van der Stede Privilegien en Gereg-
 „ tigheden, by duurgeftaafden eede, verbou-
 „ den hadden (p).” Doch deeze ernstige
 verklaaring verwekte merkelyk misnoegen on-
 der de meeste Leden. Ook meent men, dat
 sommigen, die der Amsterdamsche Regeeringe
 kleine gunst toedroegen, van nu af, voorna-
 men, haar, het koste wat het wilde, te doen
 veranderen van besluit. Doch de oorlog, die
 nog duurde, en veelligt ook eenige andere re-
 denen waren oorzaak, dat 'er nog verscheiden
 maanden verliepen, eer men de gelegenheid
 ryp oordeelde, om dit voorneemen in 't werk
 te stellen.

Doch schoon de Stad Amsterdam weigerig
 bleef in 't afstaan der Posteryen, hadt zy egter,
 ten laatste, bewilligd, in 't stuk van 't Erfstad-
 houderfchap. De Afgevaardigden der Stad wa-
 ren, federt eenigen tyd, over dit stuk, in on-
 derhandeling getreden met zyne Hoogheid, en
 hadden 'er, eindelyk, met 's Prinfsen volkomen
 genoegen, eenen voet op beraamd, waarnaar
 't besluit der Staaten van den zestienden van
 Slagtmaand werdt opgemaakt. By het zelve
 werdt „ het Erfstadhouterfchap en Kapitein-
 „ en Admiraalfchap-Generaal van Holland en
 „ Westfriesland opgedraagen aan zyne Hoog-
 „ heid, in zulker voege, dat de gemelde waar-
 „ digheden, na 't overlyden van den Prinse,
 „ zouden vervallen op zyne wettige mannelyke
 „ nakomelingen; doch, in geval zyne Hoog-
 „ heid een' Zoon naliet, die de gemelde waar-

1747.

XXXI.
 De Staa-
 ten van
 Holland
 besluiten
 het Stad-
 houder-
 Kapitein-
 en Admi-
 raal-Ge-
 neraal-
 fchap, in
 de man-
 nelykeen
 vrouwe-
 lyke na-
 komelin-
 gen van
 zyne
 Hoog-
 heid, ef-
 felyk te
 verklaa-
 ren;

(p) Resol. Holl. 11 Jan. 1748. bl. 12.

1747.

„ digheden bekleed hadt , en zonder Zoon na
 „ te laten overleeden was , maar eene Erfdog-
 „ ter hadt ; zouden deeze Erfdogter en derzel-
 „ ver mannelijke nakomelingen , indien 'er in
 „ het geheel geene mannelijke nakomelingen
 „ van zyne Hoogheid zelve waren overgeblee-
 „ ven , in de waardigheden opvolgen. Doch
 „ by gebreke van deezen , als mede in geval
 „ zyne Hoogheid overleedt , zonder mannelijk
 „ oir na te laten , zouden de waardigheden
 „ komen aan de Prinfesse Carolina , Dogter
 „ van zyne Hoogheid , en by haar overlyden ,
 „ op haar mannelijk oir en verdere mannelijke
 „ nakomelingen. Zo , wyders , zyne Hoog-
 „ heid nog eene of meer Dogters nalaaten
 „ mogt , en de Prinfes Carolina mogt over-
 „ lyden , zonder mannelijk oir na te laten ,
 „ zouden de waardigheden komen op de oud-
 „ ste dier Dogteren , Zusteren van de Prin-
 „ fesse Carolina , welke , by haar overlyden ,
 „ in leeven zyn mogt , en op derzelver wet-
 „ tige mannelijke nakomelingen. Doch de
 „ gemelde waardigheden zouden , noch on-
 „ der de mannelijke , noch onder de vrouwe-
 „ lyke nakomelingen van zyne Hoogheid ,
 „ mogen komen aan iemand , die met de Ko-
 „ ningklyke of Keurvorftelyke waardigheid
 „ bekleed was. Ook zouden de voornoemde
 „ mannelijke en vrouwelyke nakomelingen be-
 „ lydenis moeten doen van den waaren Chris-
 „ telyken Hervormden Godsdienst , zo als de-
 „ zelve , in de openbaare Kerken deezer Lan-
 „ den , geleerd werdt , en , geduurende der-
 „ zelve minderjaarigheid , binnen deeze Pro-
 „ vin-

„ vinctie worden opgevoed. Wyders, zouden 1747.
 „ de waardigheden niet komen aan het manne-
 „ lyk oir van eenige der vrouwelyke nakome-
 „ lingen van zyne Hoogheid, ten ware dezelve,
 „ met byzondere bewilliging der Staaten,
 „ in de egt getreden ware met een' Prins, die
 „ den beschreeven Hervormden Godsdienst be-
 „ leedt, en niet met de Koningklyke of Keur-
 „ vorstelyke waardigheid bekleed was. De
 „ vrouwelyke Nakomelingen van den Prinse
 „ zouden de waardigheden zelve bekleeden,
 „ onder den titel van *Gouvernante*: ook zelve
 „ Kapitein- en Admiraal-Generaal zyn; en in
 „ de genoemde hoedanigheden zitten in alle de
 „ Kollegien, waarin de Stadhouders gewoon-
 „ lyk plagten te zitten, met naame in den Raad
 „ van Staate, en in de Admiraliteits-Kolle-
 „ gien: maar in geval van oorlooge, en by 't
 „ vormen van een Leger, zouden zy de magt
 „ hebben, om den Staaten een ervaren Hoofd
 „ over 't Krygsvolk voor te slaan, mids bely-
 „ denis doende van den meergemelden Her-
 „ vormden Godsdienst, en niet bekleed met
 „ de Koningklyke of Keurvorfstelyke waardig-
 „ heid, en daarbenevens den Staaten aange-
 „ naam; om, in haare plaats, 't bevel over
 „ de troepen te voeren; doch zou dit Leger-
 „ hoofd, vooraf, den eed van getrouwheid
 „ moeten afleggen aan de Staaten, en zig schik-
 „ ken naar de *Instructie*, die hem zou worden
 „ medegegeven, en welke daartoe, door hun-
 „ ne Hoog-Mogendheden, met overleg van de
 „ Vrouwe Gouvernante en van den Raad van
 „ Staate, zou worden vastgesteld. Zo, einde-

1747.

„lyk, de waardigheden vervielen op een' der
 „mannelyke of vrouwelyke nakomelingen van
 „zyne Hoogheid, nog minderjaarg zynde,
 „zouden dezelve, zo lang de minderjaarg-
 „heid duurde, door de Vrouwe Moeder van
 „den minderjaargen, indien zy nog in leeven
 „ware, en zo lang zy Weduwe bleewe, en in
 „de Vereenigde Gewesten woonde, bekleed
 „worden als Voogdesse, en onder den titel van
 „*Gouvernante*, op de bovengenoemde wyze,
 „en met gelyke magt, om eenervaren Hoofd
 „over 't Krygsvolk te benoemen: doch, by
 „mangel van eene Vrouwe Moeder van den
 „minderjaargen, of zo derzelver bewind, uit
 „eene der gemelde oorzaaken, mogt ophou-
 „den, zouden de Staaten, op 't stuk der Voog-
 „dye, in zulker voege, voorzien, als zy, ten
 „meesten dienste van den Lande, zouden vin-
 „den te behooren.” Wyders, werdt besloo-
 „ten, van het bovenstaande Brieven aan zyne
 „Hoogheid te verleenen, onder het groot Ze-
 „gel van den Lande, en egte Affchriften derzel-
 „ven aan de Gekommitteerde Raaden en aan de
 „hooge Gerechtshoven in Holland. Ook stelde
 „men, in gevolge van den voorflag der Edelen,
 „vast, de zaaken ter Generaliteit zulks te belei-
 „den, dat het Erf-Kapitein- en Admiraalschap-
 „Generaal der Vereenigde Nederlanden, den
 „Prinse, onder diergelyke voorwaarden, werdt
 „opgedraagen (q): gelyk, federt, geschiedde.
 „De Prins verscheen, eerlang, ter Vergaderin-
 „ge van Holland, de Staaten plegtiglyk bedan-
 „ken-

(q) Resol. Holl. 16 Nov. 1747. bl. 755.

kende voor de opdracht van 't Erffstadhouder-
fchap (r). 1747.

Op deeze wyze werdt, eindelyk, het gewig-
tig stuk van 't Erffstadhouder- Kapitein- en Ad-
miraal-Generaalfchap, beide in de vrouwely-
ke en mannelijke nakomelingschap, geregeld,
in Holland: vanwaar men Zeeland en Utrecht
ook tot diergelyke opdracht vermaand hadt (s).
In Zeeland, was de eerste voorflag daartoe ge-
fchied, door de Steden Vlisfingen en Veere,
twee dagen na dat de Edelen van Holland het
zelfde hadden voorgeslaagen. Middelburg en
Zierikzee maakten, even gelyk Amsterdam in
Holland, de meeste zwaarigheden. Doch alle
de Leden der Staaten volgden het voorbeeld
van Holland (t), en de hooge waardigheden
werden, in 's Prinzen nakomelingschap, erfe-
lyk verklaard op den negenentwintigften van
Slagtmaand. In verscheiden' Steden van Gel-
derland, hadt de Wethouderfchap, op 't aan-
houden van eenigen uit de Burgerye, ook be-
flooten, tot het erfelyk verklaaren der hooge
waardigheden. Te Arnhem, hadden eenige
Burgers een Verzoekschrift ingeleverd, ten
deezen einde strekkende; en, als de Regee-
ring draalde met besluiten, haar, met geweld,
op 't Stadhuis gehouden: by welke gelegen-
heid, de degens, ter wederzyde, uit de sche-
de geraakt, en eenigen gekwetst waren. Te
Nieuwmeegen was, reeds te vooren, op 't
aan-

XXXII.
In de
meeste
andere
Gewes-
ten en ter
algemeen-
ne Staats-
vergade-
ringe,
worden
's Prinzen
hooge
waardig-
heden,
op gely-
ken voet,
erfelyk
ver-
klaard.

(r) Refol. Holl. 17, 22, 24 Nov. 1747. bl. 765, 789, 791.

(s) Refol. Holl. 18 Nov. 1747. bl. 768.

(t) Notul. Zeel. 9, 23 Octob. 27, 30 Nov. 4 Dec. 1747. bl.
796, 846, 898, 903, 915, 934, 935.

1747. aanhouden van eenige yveraaren , in 't Erfstadhouderschap bewilligd : doch eer hier een Staatswys besluit op genomen werdt , vondt men geraaden , de bepaalingen , in den jaare 1722 , by Instructie , gemaakt op het Ampt van Stadhouder , uit dezelve , te ligten , en eindelyk ook den Prinse het Stadhouderschap op te draagen , op gelyken voet , als het , door Willem den III , bekleed geweest was. Hierna werdt , op den Landdag , ook tot de Opdragt van de Erfwaardigheden beslooten. In Zomermaand , was ook , door de Staaten van Overysfel , die in 't eerst scheenen voorgedad te hebben , den Prins , by *Instructie* , te bepaalen (*u*) , reeds vastgesteld , dat zyne Hoogheid de waardigheden , op gelyken voet als Willem de III , bekleeden zou : waarna , eerlang , het besluit tot het Erfstadhouderschap , eerst in de byzondere Steden , en toen ter Staatsvergaderinge , doorging. Op gelyke wyze , liep dit gewigtig werk af , in Utrecht (*v*) , daar men ook , te vooren , schoorvoetende , gekomen was tot het besluit , om zyne Hoogheid te erkennen , in het zelfde gezag , welk Willem de III. gehad hadt. Een der Vroedschappen van de Stad hadt , by deeze gelegenheid , voorgeflaagen , dat men het Stadhouderschap behoorde aan te bieden aan de Koningklyke Prinfesse , Gemaalinne van zyne Hoogheid , indien hy zonder wettige erven

over-

(*u*) Zie hier voor , bl. 96.

(*v*) Refol. Holl. 22 Decemb. 1747. bl. 942. 16 Jan. 1748. bl. 31.

overlyden mogt; doch de overige Leden ver-
 stonden „ dat men zulks , voor als nog , be-
 „ hoorde te houden in beraad (w);” waarby
 ’t gebleeven is. De Regeering van den Brie-
 le vernomen hebbende dat de Staaten van Zee-
 land, onaan gezien het gene deswege, in’t jaar
 1674, verklaard was (x), zyner Hoogheid
 ook het Erfstadhouderschap over de Stad Brie-
 le en den Lande van Voorne, als behooren-
 de tot Zeeland, hadden opgedraagen; vielen
 hierover klagtig ter Vergaderinge van Hol-
 land, alwaar de opdracht van die van Zeeland,
 in dit opzigt, terstond, voor nietig en van
 onwaarde verklaard werdt. Ook werdt zyne
 Hoogheid verzogt, die van Holland, by der-
 zelve regt over den Briele en Voorne, te
 willen handhaaven (y). Ondertusfchen schee-
 nen de Regenten der meeste Steden, vooral
 die der vier Gewesten, welke langst zonder
 Stadhouder geregeerd geweest waren, ligter
 te besluiten, om het punt van ’t Erfstadhou-
 derschap, tot genoegen van den Prinse, af te
 doen, om dat zy, in gevolge van den voor-
 slag der Edelen van Holland, hoopten, dat
 het vertrouwen tusfchen den Prinse en de Re-
 genten, en tusfchen de Regenten onderling,
 hierdoor, zou aangekweekt en bevestigd wor-
 den. Doch Friesland en ’t Landfchap Dren-
 te kwamen, eerst in ’t volgende jaar, tot een
 besluit op de opdracht der Erfwaardigheden in
 de

(w) Contra-prot. van Burgem. H. A. WITTEWAAL.

(x) Zie XIV. Deel, bl. 316.

(y) Resol. Holl. 5 July 1748. bl. 545.

1747. de Vrouwelyke Lyn. Stad en Lande bleef, langer dan eenig Gewest, agterlyk, om in dit Erfstadhouderschap te bewilligen. De Staa- ten van dit Gewest scheenen 'er niet toe te kunnen gebragt worden, dan door eenen geweldigen opstand onder de Burgerye: waarvan wy, in 't volgende Boek, verslag zullen doen.

✱

VADERLANDSCHE HISTORIE.

AGT-EN-ZEVENTIGSTE BOEK.

I N H O U D.

- I. *Maatregels op 't voortzetten des oorlogs. Verdrag tusfchen Groot-Britanje en Rusland. Milde Gifte in Holland opgebracht. In de andere Gewesten.*
- II. *Nadere Verklaaring des Konings van Frankryk, ter algemeene Staatsvergaderinge overgeleverd.*
- III. *Antwoord der Staaten op beide de Verklaaringen.*
- IV. *De Staaten verbieden den invoer der Fransche Waaren. Kaapery op de Franschen aangemoedigd.*
- V. *De Keizerin van Rusland belooft Groot-Britanje en den Staaten zevenendertigduizend man hulptroepen. Gezantschap naar de Hoven van Londen en Berlyn.*
- VI. *Hevige storm. De zwangerheid der Prinsesse van Oranje wordt bekendgemaakt.*
- VII. *Staat des Oorlogs in Italie.*
- VIII. *Overeenkomst tusfchen de Keizerinne, Groot-Britanje, Sardinie en de Staaten.*
- IX. *Aanvang der Vredehandelingte te Aken. Gevolmagtigden op dezelve.*
- X. *Opening van den Veldtogt in de Nederlanden. Maastricht belegerd door de Franschen.*
- XI. *De voorafgaande Punten tot de Vrede, worden getekend. Inhoud derzelven. Geheim Punt.*
- XII. *Aanspraak, op 's Prinses naam, verspreid. Zyne Verklaaring daartegen.*

gen. Maastricht gaat over. Byzonderheid, in 't stellen der voorafgaande Punten waargenomen. XIII. De Graaf van Buuren wordt geboren. Gedoopt. Pillegriften hem vereerd. XIV. Toeleg, om de Regeering der Gewesten en Steden te doen veranderen. Misuoegen op de Pagters van 's Lands gemeene Middelen. XV. Oproer in Friesland. Affschaffing der Pagten. 't Stadhouderschap werdt aldaar ook in 's Prinses Vrouwelyke Nakomelingſchap erfelyk verklaard. De Staaten van 't Gewest magtigen zyne Hoogheid om de Regeering te herstellen. XVI. Beroerte in Groningen en de Ommelanden. Men besluit hier ſchoorvoztende tot het Erfstadhouderschap. De Staaten draagen den Prinse grooter gezag op. De Pagten worden, ook hier, afgeschafft. XVII. Opſchuddingen in Drente. In Overyſſel. In Gelderland. In Utrecht. XVIII. Geweldige bewegingen in Holland. Plondering der Pagtershuizen, te Haarlem. De Wethouderschap doet de Pagten, by voorraad, ſtilstaan. De Staaten en de Stad Haarlem doen tegenſtrydige afkondigingen. XIX. 't Graauw plondert de meeste Pagters huizen. te Leiden. De Pagten worden ook hier, opgeschort. XX. In den Haage, worden ook eenige Pagters huizen geplonderd. XXI. Geweltige opſchudding, te Amſterdam. Eenige oproerigen, op de Botermarkt, geſchooten. Omtrent twintig huizen, door 't graauw, geplonderd. Affſchuvelyke baldaadigheid. De Schuttery ſilt, eindelyk, den oproer. Ongeluk, by de Strafoefening over twee Belhamels. XXII. Zyne Hoogheid ſlaat ter Vergaderinge van Holland, het afſchaffen der Pagterryen voor. De Staaten beſluiten 'er toe. XXIII.

Voor-

Voorflag van zyne Hoogheid van een hefmiddel, by voorraad, in de plaats der Pagten. Eenige Steden vinden 'er zwaarigheid in. Men besluit 'er toe, met eenige verandering. Moeilykheid in de uitvoering XLIV. *Ontwerp van een Hoofdgeld en om de verpagte middelen by Collecte te heffen door den Prinsse, aan de Staaten overgeleverd* XXV *De Staaten besluiten de verpagte middelen te doen collecteeren, of inzamelen.* XXVI. *Staat der Vredehandeling, te Aken Overeenkomst, op den terugtocht der Rusfische hulptroepen. De Vrede wordt getekend* Inhoud van 't Verdrag. XXVII. *Verscheiden Protesten, ter gelegenheid der Vredehandeling gedaan. De Keurvorst van de Palts beweert de onafhankelykheid van Bergen op Zoom De Staaten wederleggen zynen eisch. Zy treden wederom in 't bezit der Plaatsen, door Frankryk op hen veroverd.* XXVIII. *Aanmerkingen over den uitflag des oorlogs, en de voorwaarden der Vrede.*

De inval in Staatsch Vlaanderen, en de verheffing des Prinzen van Oranje, die 'er op gevolgd was, hadt eene geweldige verandering gemaakt in de maatregels der Vereenigde Staaten. De begeerte om een Verdrag van Onzydigheid aan te gaan met Frankryk, die eenigen scheenen gehad te hebben, was geheellyk verdweenen. Men was nergens meer op verdagt, dan om zig, met hulp zyner Bondgenooten, in staat te stellen, om Frankryk, welks inzigten men, in 't algemeen, begon verdagt te houden, het hoofd te bieden. Men zag, alomme, uit naar gelegenheid, om nieuwe

1747.

I.
Maatregels op 't voortzetten des oorlogs.

we

1747.

we Verbonden te fluiten , en manschap te bekommen tot ondersteuning van 't Bondgenootschap , met de Keizerin-Koningin aangegaan. Doch het Fransche Hof hadt middel gevonden , om de meeste Duiſche en Noordſche Hoven in zyn belangen over te haalen , of tot eene foort van Onzydigheid te beweegen. Het Rusſiſche Hof , bedugt voor eenige onderneeming des Konings van Pruifen , hadt , tot hiertoe , zwaarigheid gemaakt om zig van Krygsvolk te ontblooten , ten dienſte der Keizerinne-Koninginne. Ook was men nog niet overeengekomen , wegens de Onderſtandgelden , welken men der Keizerinne van Rusland zou moeten toestaan , en waarin de Staaten der Vereenigde Gewesten ook hun aandeel zouden moeten draagen. Men zag egter , tot hiertoe , nog de meeste kans , om het Rusſiſche Hof te beweegen tot het verleenen van hulptroepen ; waarom de handelingen met het zelve werden voortgezet. De Koning van Groot-Britanje hadt , op den twaalfden van Zomermaand , een Verdrag met de Keizerinne van Rusland geflooten ; waarby deeze zig verbond „ om der „ tigduizend man en veertig of vyftig galeijen „ in gereedheid te houden , ten dienſte van „ den Koning en van deszelfs Bondgenooten. „ Doch deeze manschap zou niet optrekken , „ voor dat men , over de voorwaarden , waar „ op zulks zou geſchieden , zou overeengeko „ men zyn. De Koning beloofde der Keize „ rinne eenen onderſtand van honderdduizend „ ponden ſterlings , voor het loopende jaar , „ en nam aan , zig , by tyds , nader te ver „ klaaren , zo hy begeerde , dat deeze man „ schap ,

Verdrag
tusſchen
Groot-
Britanje
en Rus-
land.

„ fchap , ook voor het volgende jaar , ten zy-
 „ nen dienfte , gereed gehouden werdt (a).” 1747.
 Doch de Rusfifche troepen , die , in gevolge
 van deeze overeenkomst , in Lyfland verzameld
 werden , konden niet op weg flaan , voor dat
 men alles , wat tot deezen togt vereifcht werdt ,
 geregeld hadt .

De Staaten , die hierin ook gekend moesten
 worden , hadden , om de penningen van hun
 aandeel in de onderftandgelden , die 't Rusfifche
 Hof vorderde , en om de verdere oorlogslasten
 te vinden , reeds federt eenigen tyd , onder-
 ling , en met zyne Hoogheid , geraadpleegd ,
 op eenig buitengewoon middel , tot onderfteu-
 ning van 's Lands Kasse . De Prins neigde zeer
 tot het uifchryven eener milde gifte ; waartoe
 ook veele ingezetenen van Holland genegen-
 heid toonden , en de Staaten van dit Gewest
 beflooten 'er , op 's Prinsfen voorflag toe , in
 Herftmaand (b) , eer Bergen op Zoom nog
 over was . Zy bepaalden de Gifte , voor zulken ,
 die tweeduizend guldens en daarboven gegoed
 waren , op tweekent honderd ten minften , terwyl
 zy elk vryheid lieten , om zyne Gift , daarboven ,
 te vergrooten , naar zyn welgevallen . Voor zul-
 ken , die van een- tot tweeduizend guldens ge-
 goed waren , werdt de Gift ten minfte op een
 ten honderd bepaald ; en voor zulken , die min-
 der dan duizend guldens bezaten , op zo veel ,
 als zy goevonden , mids zy ten minften iet in-
 bragten . Elk zou zelf den overflag zyner be-
 zittingen maaken ; doch eer hy de Gifte deedt ,
 by

(a) *Polez ROUSSET Recueil, Tom. XIX. p. 492.*

(b) *Refol. Holl. 10 Aug. 5, 6. 12 Sept. 1747. bl. 483, 537, 551, 578.*

1747.

by eede, of, ten aanzien der Mennoniten, met waare woorden, verklaaren, dat hy dien overflag, naar zyne beste kennis, gemaakt hadt. De voldoening der milde Gifte zou, in vier reizen, geschieden, en 't geld, of 't gemaakt goud of zilver, door de geevers, gestort worden in kisten, met eene opening in 't deksel, en met zo veele sloten gesloten, als 'er Gemagtigden tot de ontvangst, op elke Plaats, waren aangesfeld, die dus zelve niet weeten konden, wat door elk gegeven werdt. Doch Professoren en Predikanten van alle Protestantische Gezindheden en Krygsluiden werden, voor zo veel het inkomen hunner Ampten betrof, van het opbrengen deezer milde Gifte verschoond. 't Plakkaat, tot het doen derzelve, was, den twaalfden van Herfstmaand, gedagtekend, en werdt, genoegzaam op den tyd van het overgaan van Bergen op Zoom, afgekondigd, in Holland. De meeste ingezetenen deden de Gifte met groote bereidwilligheid, en men heeft geene reden gehad, om veelen te verdenken, dat zy zig kwalyk van hunnen eed gekweeten hebben. Te Amsterdam, hadden eenige Koopluiden en Asfuradeurs, ter oorzaake van de onzekerheid hunner bezittingen, verzogt, ontheeven te worden van den eed op de milde Gifte. Doch hun verzoek was afgeslaagen (c). Zyne Hoogheid bragt, op 't aanhouden der Staaten van Holland (d), eerlang, te wege, dat de andere Gewesten, het Landschap Drente, en de Steden en Plaatsen der Generaliteit diergelyke Gifte

Ook in de
andere
Gewes-
ten.

(c) Resol. Holl. 25 Octob. 1747. bl. 715.

(d) Resol. Holl. 15, 20 Sept. 31 Oct. 5 Dec. 1747. bl. 598, 615, 727, 829.

te deden : waardoor de gemeene last eenpaariglyk gedraagen werdt. Ook werdt deeze Gifte , sedert , onder 't gebied van den Staat , in Oost- en Westindie gedaan (e).

1747.

De yver van 's Lands Staaten , van den Prinse Stadhouder , en van de ingezetenen in 't gemeen , om , tot 's Lands behoudenis en bescherming , kragtiglyk , mede te werken , en het voortzetten der handeling in Rusland gaven het Fransche Hof gelegenheid , tot het aanwenden van nieuwe poogingen , om deezen yver te doen verflaauwen. De Sekretaris Chiquet leverde den Staaten , op den zeventwintigsten van Herfstmaand , kort na 't overgaan van Bergen op Zoom , een' Brief van den Abt de la Ville over , waarby eene verklaring des Konings gevoegd was , behelzende „ dat zyne „ Majesteit , onaangezien de verandering van „ Regeering , welke in den Vereenigden Staat „ voorgevallen was , nog dezelfde vreedzaame „ gevoelens behieldt , welken hy , voor meer „ dan vyf jaaren , verklaard hadt te hebben ; „ doch dat de stilzwygendheid der Staaten , „ op zyne jongste verklaring van den zeventienden van Grasmaand , en de maatregels , „ welken zy , sedert , genomen hadden , schier „ deden vermoeden , dat zy den haat verkooren boven de vriendschap ; de verwoesting van hun Land , boven de rust der ingezetenen ; 't bedrog , boven de waarheid , en „ byzondere belangen , boven 't gemeene welzyn. Dat hy , hierover , nogtans , zyn oordeel wilde opschorten ; schoon hy zig verplicht vondt , de bronnen te stoppen , waar-

II.

De Abt de la Ville doet eene nadere verklaring des Konings van Frankryk , ter algemeene Staatsvergaderinge , overleverde.

„ uit

(e) Resol. Holl. 10 Octob. 1749. bl. 936.

1747. „ uit zyne vyanden eenen onderftand van aller-
 „ lei foort hadden getrokken, verre boven den
 „ inhoud der Verdragen, met den Vereenigden
 „ Staat aangegaan. Dat hy, hierom, hunnen
 „ Hoog-Mogendheden nog wel wilde bekend
 „ maaken, dat dezelfde redenen, die hem ge-
 „ drongen hadden, om, in den aanvang van den
 „ tegenwoordigen veldtogt, zyne troepen te la-
 „ ten trekken op den bodem van den Staat, den
 „ Generaal zyner Legeren zouden kunnen ver-
 „ pligten, om de krygsbedryven te agtervolgen,
 „ en om zyne troepen te voorzien van onder-
 „ houd. Dat hy egter ongaarne geweld gebruik-
 „ te, om eene Vrede te bekomen, die hy al-
 „ leen van eene gemaatigdheid, welke alle vol-
 „ ken met elkanderen gemeen moesten hebben,
 „ behoorde te verwagten; en dat hy, meer ge-
 „ troffen door de gemeene rampen, dan inge-
 „ nomen met de uitbreiding zyner eigene heer-
 „ fchappye, even ernftelyk bleef begeeren, dat
 „ de Staaten zig van den invloed, dien zy op
 „ hunne Bondgenooten hadden, niet bedien-
 „ den, dan om denzelven genegenheid tot eene
 „ algemeene bevrediging in te boezemen.”

III. De Staaten, in deeze Verklaaring, niets by-
 „ zonders vindende, dan eene herinnering van
 „ de voorgaande, die zy niet beantwoord had-
 „ den, beflooten, eindelyk, beide de Verklaa-
 „ ringen te laten onderzoeken, door de Gemag-
 „ tigten tot de buitenlandfche zaaken, die 'er,
 „ na verloop van eenige weeken, verflag van deed-
 „ den. Men vindt, hierop, geraaden, den Abt
 „ de la Ville, op beide de Verklaaringen, te ge-
 „ lyk, te antwoorden „, dat de Staaten de eerfte
 „ Verklaaring, tot hiertoe, niet beantwoord
 „ had-

Antwoord
 der Staa-
 ten, op
 beide de
 Verklaa-
 ringen.

„ hadden , om dat dezelve niet anders behels-
 „ de , dan eene aankondiging van den voorge- 1747.
 „ nomen inval op hun grondgebied , die , op
 „ den zelfden tyd , in 't werk gesteld was. Op
 „ zulk eene verklaring , voegde , zeker , geen
 „ ander antwoord , dan het daadelyk gebruik
 „ der middelen , die beide Goddelyke en men-
 „ schelyke wetten , in zulk eene gelegenheid ,
 „ aan de hand gaven. Doch 't gene sedert ge-
 „ beurd was , deedt zo duidelyk zien , dat zyne
 „ Majesteit , onder deksel van de duurste betui-
 „ gingen van vriendschap en agting voor den
 „ Staat , en van zugt tot bevordering der al-
 „ gemeene Vrede , voorhadt , zig meester te
 „ maaken van den Staat , gelyk hy reeds , voor
 „ een gedeelte , gedaan hadt ; dat zy niet lan-
 „ ger konden nalaaten , zig zeer gevoelig te
 „ toonen , over het ongelyk , welk men hun
 „ en hunnen onderzaaten aandeedt. Zy wil-
 „ den , nogtans , eer zy hier toe kwamen , de
 „ redenen van hun gedrag openleggen voor
 „ zyne Majesteit en voor de onzydige wereld.
 „ Elk wil , dat de Staaten , niets zoekende dan
 „ de behoudenis van de Republyk en van der-
 „ zelve wettige bezittingen , zonder eenige
 „ zugt te toonen , om dezelve , ten koste van
 „ anderen , te vermeerderen , zig altoos hadden
 „ verzekerd , door het aangaan van verdedi-
 „ gende Verbonden , met zulke Mogendhe-
 „ den , die bekwaamst waren , om hen te be-
 „ schermen. Met zulk een inzicht , hadden zy ,
 „ lang voor 't ontstaan der tegenwoordige on-
 „ lusten , verdedigende Verbonden geslooten ,
 „ met het Huis van Oostenryk en met Groot-
 „ Britanje ; by welker behoudenis , zy zulk een

1747. „ wezenlyk belang hadden , als by hunne ei-
 „ gene ; en door welke Verbonden , zy ver-
 „ pligt werden , niet slegts tot ondersteuning ,
 „ in geval van nood , uit al hunne magt , maar
 „ zelfs tot het verklaaren van den oorlog aan
 „ den aanvaller. Toen Frankryk , na de dood
 „ van Keizer Karel den VI , onder deksel van
 „ 't Huis van Beieren te ondersteunen , be-
 „ slooten hadt , het Huis van Oostenryk te ver-
 „ nietigen , of zo klein te maaken , dat het zig
 „ niet zou kunnen moeijen met de zaaken van
 „ Europa ; waren zy , door de tegenwoordige
 „ Keizerinne , sterk aangezigt , om aan hunne
 „ Verbindtenissen te voldoen. Doch Frank-
 „ ryk hadt alles in 't werk gesteld , om de Staa-
 „ ten af te maanen van het voldoen aan deeze
 „ Verbindtenissen , hen zelfs uitlokkende tot
 „ eene *Neutraliteit* , die hen afscheiden moest
 „ van hunne Bondgenooten. Men was , in 't
 „ jaar 1741 , toen de geweldige aanval tegen
 „ 't Huis van Oostenryk begonnen werdt , met
 „ een magtig Leger , gekomen tot op de gren-
 „ zen van den Staat , dien gelyk als omsinge-
 „ lende ; op dat de Staaten , hierdoor , ver-
 „ schrikt zouden worden , en buiten staat ge-
 „ steld , om zig te durven beweegen. Met
 „ het zelfde oogmerk , om den Staat af te
 „ trekken van 't voldoen aan de gemaakte Ver-
 „ bindtenissen , hadt men , in 't jaar 1742 ,
 „ ook eenige opening laten doen van 's Ko-
 „ nings begrip tot bevordering der Vrede ,
 „ welk , nochtans , zo vol zwaarigheden stak ,
 „ dat men 't niet kon aanneemen : waarom 'er
 „ ook , volgens afspraak , geene kennis van
 „ gegeven werdt aan de Vergadering der alge-
 „ „ mee-

„ meene Staaten, schoon 'er de Franfche Staats- 1747.
 „ dienaars, federt, grooten ophef van gemaakt
 „ hadden, als was 'er een tastbaar blyk van
 „ 's Konings groote vredelievendheid in gele-
 „ gen. Duinkerken, waaromtrent de Koning
 „ van Groot-Britanje zig beklaagde, dat Frank-
 „ ryk zig niet hieldt aan de Verdragen, was,
 „ omtrent den zelfden tyd, en met het zelfde
 „ oogmerk, den Staaten, kwanswys, ter be-
 „ waaringe aangeboden; alzo men wel ver-
 „ zekerd was, dat de Staaten, deezen voor-
 „ slag omhelzende, zouden hebben moeten
 „ blyven in den ftaat van werkeloosheid, waar-
 „ in men hen, tot hiertoe, getragt hadt te
 „ houden. Alle deeze poogingen hadden de
 „ Staaten, nogtans, niet belet, om de Ko-
 „ ningin van Hongarye, voor de eerfte reize
 „ in 't jaar 1743, in gevolge van de Verdra-
 „ gen, met manfchap, te ondersteunen. Doch
 „ dit was hun zo kwalyk genomen door Frank-
 „ ryk, dat zy, in 't volgende jaar 1744, de
 „ Oostenrykfche Nederlanden, die hun, vol-
 „ gens de Verdragen, tot eenen voormuur
 „ moesten dienen, en de vaste Steden zelve,
 „ met hun Krygsvolk bezet, hadden zien aan-
 „ tasten, door de wapenen van zyne Aller-
 „ christelykfte Majesteit, die zig, nogtans,
 „ by 't Verbond van den jaare 1717, verplicht
 „ hadt, hen, in deeze zo wel als in hunne
 „ andere bezittingen, te zullen handhaaven.
 „ Terftond hierna, hadden zy niet alleen ver-
 „ klaard, dat zy het aantasten der Oostenryk-
 „ fche Nederlanden aanzagen, als het aan-
 „ tasten hunner Barriere; maar zy hadden zy-
 „ ne Allerchristelykfte Majesteit daarvan ge-
 „ L 3 „ zagt

1747. „ zocht af te maanen , door een plegtig gezant-
 „ fchap. Doch alles was vrugteloos geweest.
 „ De Oostenryksche Nederlanden en hunne
 „ gantsche Barriere waren , door de Fransche
 „ wapenen , overweldigd : veelen van de voor-
 „ naamste Vestingen derzelve geflegt gewor-
 „ den , en de Staaten dus , voor altoos , en ge-
 „ noegzaam onherstelbaar , ontzet van eenen
 „ voormuur , door zo veel goeds en bloeds
 „ verkreegen , en door de plegtigste Verdra-
 „ gen bekrachtigd. Hierby was 't niet geblee-
 „ ven. Frankryk hadt den opftand begunftigd ,
 „ die , in Groot-Britanje , verwekt geworden
 „ was , ten behoeve van den oudsten Zoon des
 „ Pretendents , waardoor dit Ryk niet flegts
 „ omgekeerd , maar ook de Godsdienst en Vry-
 „ heid van den Staat in groot gevaar gebragt
 „ geweest zouden zyn , indien dezelve gelukt
 „ ware. En toen de Staaten , in gevolge van
 „ de Verdragen , den Koning van Groot-Bri-
 „ tanje , met eenige manschap , ondersteun-
 „ den , werdt zulks wederom zo kwalyk ge-
 „ nomen door Frankryk , onder voorwendfel ,
 „ dat deeze troepen , in veroverde Steden ge-
 „ legen hebbende , niet mogten dienen ; dat
 „ men , hierop , goedvondt , het Verdrag van
 „ Koophandel van den jaare 1739 in te trek-
 „ ken en te vernietigen , en zig niet meer ver-
 „ bonden te houden aan het *Cartel* , op de uit-
 „ wifeling der Krygsgevangenen , te vooren
 „ opgereg. De Koning , den schyn nog wil-
 „ lende geeven , dat hy de Vrede zocht , hadt ,
 „ in 't jaar 1745 , het houden eener algemeene
 „ Byeenkomst voorgeslaagen. Doch de
 „ Staaten , overtuigd , dat zulke Byeenkom-
 „ sten

„ ften zelden van vrugt waren , zo niet de 1747
 „ verschillende Mogendheden , eerst overeen-
 „ kwamen , wegens eenige voorafgaande Pun-
 „ ten ; hadden eenen anderen en beteren weg
 „ gekooren , van nieuws eenen buitengewoo-
 „ nen Gezant zendende aan den Koning van
 „ Frankryk , niet , gelyk men ten onregte
 „ voorgaf , met een heimelyk oogmerk , om
 „ tyd te winnen ; maar met eene opregte be-
 „ geerte , om de Vrede te bevorderen. Ook
 „ bleek wel , uit de harde voorwaarden , die
 „ de Koning den Staaten en derzelve Bond-
 „ genooten wilde voorschryven , dat hem de
 „ handeling geen ernst was ; behalve dat zulks
 „ ook duidelyk te befpeuren was , na dat de
 „ handeling overgebracht was naar Breda , heb-
 „ bende zyne Allerchristelykfte Majesteit , eer
 „ nog de Byeenkomst geopend ware , aanzoek
 „ laaten doen by 't Hof van Portugal , om,
 „ onder deszelfs bemiddeling , eene andere
 „ Byeenkomst te beginnen , onder voorwend-
 „ fel , dat hunne Hoog - Mogendheden niet
 „ onzydig waren ; maar als eene oorloogende
 „ Mogendheid moesten worden aangemerkt.
 „ Ook hadt Frankryk de Gevolmagtigden der
 „ Hoven van Weenen en Turin , over welker
 „ belangen , nogtans , voornaamlyk , ftondt
 „ gehandeld te worden , niet willen toelaaten
 „ tot de Byeenkomst , en toen de Spaanfche
 „ Gezant , hierop , zo wel voor deeze Gevol-
 „ magtigden , als voor zig zelve , ernftelyk ,
 „ aanhieldt , goedgevonden , de Byeenkomst
 „ plotfelyk af te breeken. Zodanig was de toe-
 „ ftand der zaaken geweest , tot op het tydftip
 „ van den vyandelyken inval op den Staatfchen

1747.

„ bodem zelve. Men vondt, hierom, ten
 „ hoogste vreemd, dat, van de Fransche zyde,
 „ zo breed opgegeven werdt van de gemaatigd-
 „ heid, omtrent de Staaten getoond; en van
 „ 's Konings opregte begeerte tot eene algemeene
 „ bevrediging. Men verstondt, hier, in te-
 „ gendeel, dat een onafhangkelyke Staat nooit
 „ meer mishandeld zou hebben konnen worden,
 „ dan de Staaten, door Frankryk, mishandeld
 „ waren, om geene andere reden, dan om dat
 „ zy zig niet hadden willen scheiden van hun-
 „ ne Bondgenooten, noch zig schikken naar
 „ Frankryks wille, tot hun eigen nadeel. De
 „ inval op den Staatschen bodem, die hierop
 „ gevolgd was, moest als eene duidelyke Ver-
 „ bondbreuk worden aangemerkt; also 't Ver-
 „ bond van den jaare 1717 beloofde, de Staa-
 „ ten te handhaaven in hunne oude bezittingen,
 „ zo wel als in hunne Barriere, en 'er geene
 „ Oorlogsverklaaring voorafgegaan was: waar-
 „ om dit Verbond moest worden aangemerkt,
 „ als nog in wezen zynde. Te vergeefs poog-
 „ de men deezen inval te billyken, door deeze
 „ twee redenen, dat de Koning zig, uit reden
 „ van oorloge, moest zoeken te verzekeren in
 „ 't bezit der overwonnen' Plaatsen, en dat de
 „ Staaten aan 's Konings vyanden eene schuil-
 „ plaats verleend hadden op hunnen bodem, de-
 „ zelve, daarenboven, op allerlei wyze, on-
 „ dersteunende: want zo de *eerste* reden goldt,
 „ dan zou 't vrystaan, altoos, in de Landen
 „ zyner nabuuren te vallen, tot dekking zyner
 „ eigene; en 't streeven naar eene algemeene
 „ heerschappy op regt en reden gegrond zyn;
 „ behalve, dat 'er geene noodzaakelykheid was,

„ om

„ om in Staatsch Vlaanderen te vallen, tot dek-
 „ king van 's Konings overwinningen, alzo zig,
 „ in deezen oord, niet een eenige van 's Ko-
 „ nings vyanden bevondt. En wat de *tweede*
 „ reden betrof; de Staaten hadden, in 't onder-
 „ steunen van 's Konings vyanden, niet anders
 „ gedaan, dan waartoe zy zig, by de Verdra-
 „ gen, verplicht hadden: zy hadden hunnen on-
 „ derftand vermeerderd, toen hunne eigen' Bar-
 „ riere aangetast geworden was, en zy hadden
 „ hunne Bondgenooten, op hunnen Bodem ont-
 „ vangen tot hunne eigene bescherming, en tot
 „ herkryging van 't gene hun gezamenlyk afge-
 „ nomen was: al 't welke hun, volgens het Regt
 „ der Volken, volkomenlyk vryftondt. 't Ver-
 „ anderde de natuur der zaake niet, dat de Ko-
 „ ning last gegeven hadt, de strengfte Krygs-
 „ tugt te onderhouden op den bodem van den
 „ Staat; dat hy den Godsdienst, Regeering en
 „ Koophandel niet zou ontrusten, maar veeleer
 „ beschermen; en dat hy de ingenomen' Plaat-
 „ fen zou aanmerken als een vertrouwd goed,
 „ welk hy beloofde te rug te zullen geeven. De
 „ vyandelyke inval zelf was 't stuk, daar 't op
 „ aankwam; en deszelfs onbehoorlykheid werdt
 „ naauwlyks bedekt, door alle de schoone be-
 „ loften, waarmede men den zelve verglimp-
 „ te. De ingezetenen van den Staat behoefden
 „ geene andere bescherming, dan die van hun-
 „ ne hooge Overheid. Wat vertrouwen kon
 „ men ook stellen in hen, die 's Lands sterkten
 „ wegnamen, onder voorwendfel, van 't ver-
 „ trouwen der Staaten te zoeken? Ook hadt
 „ men, in Staatsch Vlaanderen, reeds bevin-
 „ ding van de knevelaaryen en apherfingen der

1747.

1747.

„ Franſchen. En de belofte om de ingenomen'
 „ Plaatsen te rug te zullen geeven, was duide-
 „ lyk bepaald aan deeze lastige voorwaarde, dat
 „ de Vereenigde Gewesten, vooraf, toonen
 „ moesten, dat zy geenerlei onderftand verlee-
 „ nen wilden aan de vyanden van Frankryk.
 „ Men hadt, derhalve, de vervulling deezer
 „ belofte niet te wagten, dan na dat de Staaten
 „ zouden hebben afgeftaan van de voldoening
 „ aan hunne verbindtenifen: 't welk met de
 „ regtvaardigheid ftreedt. Hiertoe hadt men de
 „ Staaten, nogtans, reeds voorlang, getragt
 „ te beweegen: en men voerde nog dezelfde
 „ taal, die men, in den beginne, gevoerd hadt,
 „ behalve, dat men dreigde de Republyk te
 „ onder te brengen, zo zy Frankryk hierin niet
 „ te wille was. Tot dus verre, hadt men het
 „ antwoord op Frankryks eerfte Verklaaring
 „ reeds in gereedheid gebragt, toen de Abt de
 „ la Ville den Staaten, onverwagt, eenetwee-
 „ de Verklaaring hadt doen overleveren; waar-
 „ in zy niets gevonden hadden, welkeenig by-
 „ zonder antwoord vorderde. Zy zagen'er al-
 „ leenlyk uit, dat Frankryk nog gezind bleef,
 „ om op dezelfde wyze voort te gaan, met het
 „ pleegen van geweld en vyandelykheid op den
 „ bodem van den Staat, onder de oude betui-
 „ gingen van begeerte tot eene algemeene be-
 „ vrediging. De Staaten verlangden, van dee-
 „ ze begeerte andere blyken te zien, dan woor-
 „ den. Hunne Bondgenooten haakten hier-
 „ naar insgelyks. Gaarne zou men ondervin-
 „ den, dat zyne Majesteit meer geraakt was
 „ over de gemeene rampen, dan ingenomen
 „ met de uitbreiding van zyn gebied. Doch de
 „ „ bly-

„ blyken hiervan waren niet gelegen , in het 1747.
 „ dwingen eener algemeene Bevrediging naar
 „ zynen zin , noch in 't aantasten van eenen
 „ onschuldigen Staat. Geweld kon , natuur-
 „ lyk , niets dan geweld ; vyandschap niets dan
 „ vyandschap voortbrengen. De Staaten kon-
 „ den , derhalve , door zulk een' nood geperst
 „ zynde , niet anders , dan zig bedienen van de
 „ middelen , hun , door God en de natuur ver-
 „ leend , tot bescherming van hunne onderzaa-
 „ ten , en van derzelve Vryheid en Godsdienst ,
 „ en wat hun verder dierbaar was. Zy steunden
 „ op de hulp des Almagtigen , en hadden voor ,
 „ geweld met geweld te keeren. Zy waren
 „ egter niet van meening , met zyne Majesteit
 „ van Frankryk te breeken ; maar zогten alleen-
 „ lyk tegen te gaan het ongelyk , welk hun en
 „ hunnen onderzaaten , op zulk eene gevoelige
 „ wyze , aangedaan was , terwyl zy genegen
 „ bleeven , om te arbeiden aan de herftelling
 „ der algemeene ruste en vrede , op redelyke
 „ voorwaarden.”

Van dit antwoord der Staaten , welk terstond
 in 't licht kwam , werden afdrucksels gezonden
 aan de buitenlandsche Staatsdienaars ; met last ,
 om den Hoven , daar zy zig bevonden , te ver-
 toonen , hoe veel belang alle de Mogendheden
 van Europa hadden , om te voorkomen , dat de
 verderfelyke grondregels , waarnaar het Fransche
 Hof goedvondt te handelen , verdet wortel schoo-
 ten. Ook werdt den Raad van Staate , den Ad-
 miraliteiten en den Oost-en Westindischen Maat-
 schappyen aangeschreeven , dat de Staaten be-
 flooten hadden , op de gronden , in dit antwoord
 vervat , den Koning van Frankryk en deszelfs

on-

1747. onderdaanen alle mogelyke afbreuk te doen :
 — waarnaar zy zig moesten fchikken (f).

IV. Zo hertig eene verklaaring toonde , dat het
 De Staa. den Staaten ernst was , zig , uit al hun vermogen , te kanten tegen de vyandelyke oogmerken
 ren ver- van 't Fransche Hof. Zy hadden , om hiertoe te
 bieden den uit- beter in ftaat te zyn , reeds voor eenige maan-
 den uit- voer van den , den uitvoer van allerlei wapentuig , ge-
 voer van Wapen- fchut , krygsbehoeften , fcheepsbouwstoffen en
 tuig en Scheeps- Paarden verboden. Ook hadden ze bevolen ,
 bouwstof- den derden man van alle uitvaarende fchepen te
 fen , den invoer ligen , voor de twee eerfte reizen , welken de-
 in voer van fran- zelfven , binnen 't jaar , doen zouden , of veertig
 fche waa- guldens in de plaats. Doch weinige weeken na
 ren , en 't dat het antwoord op Frankryks verklaaringen
 verzeke- in 't licht gekomen was , werdt het invoeren
 ren op van alle Fransche Wynen , Brandewynen , Sui-
 Fransche goederen naar Frankryk werdt
 en fche- en fche- ingelyks ongeoorloofd verklaard : 't welk niet
 pen. byzonderlyk hadt behoeven te gefchieden , zo
 de Staaten niet hadden willen aangezien worden ,
 als waren ze nog niet in openbaaren oorlog getre-
 den met Frankryk. Om dezelfde reden werdt
 ook den Franschen Kaaperen het inloopen in de
 havens deezer Landen ontzeid , en den ingeze-
 tenen van den Staat verboden , eenige fchepen
 aan Franschen te verhuuren. Het verzekeren ,
 hier te Lande , op Fransche fchepen en goede-
 ren , waarby men , geduurende den oorlog , reeds
 veel geleeden hadt , werdt , ingelyks , verboo-
 den. Tot aanmoediging der Commiffievaart op
 Kaspéry de

(f) Refol. Gener. Martis 7 Novemb. 1747.

de Franschen, werden, daarbenevens, merke-
lyke Premien beloofd aan zulken, die eenig
Fransch Oorlogschip of Kaaper veroveren of
vernienlen zouden; of eenig schip, welk door de
Franschen op de ingezetenen van den Staat ver-
overd was, herneemen. De Fransche Koopvaar-
dyschepen, genomen wordende door Koop- of
Commissievaarders van den Staat, werden den
neemeren geheel toegelegd. Doch deeze aan-
moediging hadt de uitwerking niet, die 'er, by
veelen, van verwacht werdt. Het jaargetyde liet
niet toe, dat men thans sterk viel aan 't uitrusten
van Kaapers. Ook werdt de lust hiertoe ge-
stremd, door de aanhoudende handelingen over
eene algemeene bevrediging. Men bragt, hier-
om, maar twee of drie Kaapers in zee, die den
Franschen kleinen afbreuk deden. Ondertus-
schen, werden verscheiden' Hollandsche Koop-
vaarders, die op de t' huisreise waren, genomen
door de Franschen, en voor goeden prys ver-
klaard. 't Verbod van den invoer der Fransche
waaren deedt Frankryk, gewoon een groot ge-
deelte derzelve, hier te Lande, te slyten, veel
meer nadeel, en bragt niet weinig toe, om het
Fransche Hof te doen neigen tot de Vrede, die,
eerlang, getroffen werdt.

Doch men ontving, in Slagtmaand, eene ty-
ding uit het Noorden, die nog meer toebragt,
om Frankryk van maatregels te doen verande-
ren. De Koning van Groot-Britanje, en de
Staaten der Vereenigde Gewesten waren, ein-
delyk, overeengekomen met de Keizerinne van
Rusland, omtrent het verleenen van zevenen-
dertigduizend vyfhonderd man Russische hulp-
troepen, die, in verscheiden' kolommen, waar
van

1747.
—
op de
Fran-
schen
aange-
moed-
digd.

V.
Rusland
belooft.
Groot-
Britanje
en den
Staaten
zevenen-
dertig-
duizend
manhulp-
troepen.

1747. van de eerste , nog voor 't einde des jaars , op weg zou slaan , zouden optrekken naar de Nederlanden. De Staaten hadden , na 't vertrek van den Ambassadeur de Dieu , de handeling over deezen onderstand toevertrouwd aan hunnen Resident de Swart ; die veel hadt toegebracht , om de Overeenkomst te doen sluiten. Ook was men , na dat de Staaten van Holland in de uitschryving der milde Gifte bewilligd hadden , beter in staat geweest , om te helpen draagen in de zwaare onderstandgelden , welken men aan Rusland moest opbrengen. Zy waren op driehonderdduizend ponden sterlings in 't jaar vastgesteld , behalve nog eenhonderd en vyftigduizend Ryksdaalers eens , tot de onkosten van den optogt ; in welke beide sommen , de Staaten de helft draagen moesten. Het Fransche Hof deedt veel moeite , om de Duitfche Vorsten te vervullen met argwaan over den optogt der Rusfen. In Duitschland werden , ten dien einde , Geschriften verspreid , uit welken klaarlyk te bespeuren was , dat deeze optogt Frankryk ten hoogsten mishaagde (g). De Staaten , onlangs , den Graaf van Bentink , Heer van Rhoon en Pendrecht , in buitengewoon Gezantschap , hebbende afgevaardigd naar het Hof van Groot-Britanje , hadden aldaar ook eene Overeenkomst geslooten , opzigtelyk op de bewegingen van den aanstaanden veldtogt. Wat laater , zonden zy den *Graaf van Gronsfeld-Diepenbroek* naar het Hof van Berlyn , om hun gedrag , ten opzigte van Frankryk , aldaar te regtvaardigen , en om den Koning van Pruissen , ware 't mogelyk , nader te verbinden

aan

Gezantschap naar de Hoven van Londen en Berlyn.

(g) Voyez ROUSSET Recueil , Tom. XX. p. 134 *suiv.*

aan de belangen der Vereenigde Gewesten (*h*). 1747.
 Alles schikte zig, derhalve, om Frankryk te ver-
 pligten tot het aanneemen van billyke voorwaar-
 den eener algemeene bevrediging.

Op den twaalfden van Wintermaand, ont- VI.
 stondt, hier te Lande, een geweldige storm uit Hevige
 den Zuid-en Noordwesten, waardoor zeer veele Storm.
 schade geschiedde aan huizen en schepen, met
 naame in Holland en Zeeland. Ook veroor-
 zaakte de zwaare stortregen, die den storm ver-
 zeld hadt, zulk een hoog water in de rivieren,
 dat de Dyken in Gelderland, hier en daar, be-
 zweeken, 't welk kleine overstromingen maake-
 te aan sommige oorden. Terwyl de storm duur-
 de, hadt men opgemerkt, dat de Zee, by aan-
 houdinge, en verre boven den gewoonlyken
 tyd, geëbt hadt langs deeze kusten.

Voor 't einde des jaars, gaf zyne Hoogheid, De zwang-
 die, in Wynmaand, het Leger in Staatsch Brab- gerheid
 ant bezigtigd hadt (*i*), den Staaten van Hol- der Prin-
 land, onder anderen, kennis, dat de Koningkly- fesfe van
 lyke Prinses, zyne Gemaalin, zig zwanger be Oranje
 vondt. De Staaten gaven, hierop, bevel, om, wordt
 in alle de openbaare Kerken, God te bidden, bekend
 „ dat hy haare Koningklyke Hoogheid, in haa- gemaakt.
 „ ren gezegenden staat, voorspoediglyk, wilde
 „ doen voortgaan, haar, ten zynentyde, eene
 „ gelukkige verlossing geevende, ten beste van
 „ Land en Kerke, en van het doorlugtig Huis
 „ van zyne Hoogheid (*k*).”

De staat des oorlogs in Italie was, in 't begin VII.
 van Staat des

(*h*) Refol. Holl. 18 Nov. 1747. bl. 766. Notul. Zeel. 5, 7
 Dec. 1747. bl. 936, 945.

(*i*) Refol. Holl. 18 Octob. 1747. bl. 793.

(*k*) Refol. Holl. 23 Dec. 1747. bl. 950.

1747. van den veldtocht deezes jaars, ten voordeele der drie Kroonen, veranderd, na dat Genua de Oostenryksche bezetting verdreeven hadt, op 't einde des voorleeden jaars. De *Graaf van Schuilemburg*, die over de Oostenryksche troepen gebodt, hieldt deeze Stad belegerd; terwyl de Maarfchalk de Bel-isle zig, in Bloei maand, meester maakte van de Eilanden van S. Margareet en S. Honorat op de kust van Provence; waarin hy tothiertoe, door het Engelsch Esquader, onder den Admiraal Bing, verhinderd geweest was. Sedert over de Var getrokken, noodzaakte hy den *Graaf van Leutrum*, die het bevel voerde over de Sardinijsche manschap, in 't Graaffschap Nizza te rug te wyken. Hy veroverde, kort hierna, de sterkte Montalban, en de Steden Villefranche en Vintimiglia. De togt over de Var hadt, midlerwyl, den Graaf van Schuilemburg genoodzaakt, om het Beleg van Genua op te breeken, en 't geschut in te scheepen, om zig, met de troepen, te voegen by het Leger onder den Koning van Sardine, welk, by Exiles, verschanst lag. De Maarfchalk de Bel-isle nam, hierop, het besluit, om den Koning van Sardinie aan te tasten, eer de Graaf van Schuilemburg zig by hem voegen kon. Hy zondt zynen Broeder, den Ridder de Bel-isle, met eenige manschap, derwaards, die, den negentienden van Hooimaand, aanviel op de verschanfingen des Konings van Sardinie; doch met groot verlies afgeslaagen werdt. De Ridder zelf sneuvelde in 't gevegt. 't Gelukte, sedert, het vereenigde Spaansche en Fransche Leger, Ventimiglia, welk met een beleg gedreigd werdt, te voorzien van volk en voorraad, en de Sloten Zavatarello
en

Krygs in
Italië.

en Nebliant te veroveren. Het ongunstig jaargetyde verhinderde het voortzetten des oorlogs in Italie. De Fransche en Spaansche troepen betrokken de Winterkwartieren in Provence en in 't Graaffchap Nizza (1): de Oostenrykschen en Sardinischen, in Piemont en in eenige Plaatsen van den Staat van Genua. De Hoofdstad van deezen Staat was egter, geduurende deezen veldtogt, gelukkiglyk, verlost geraakt van een lastig beleg.

Na 't afbreken der Vredehandeling te Breda hadt men, in 't gemeen, geringe verwagting van de Byeenkomst te Aken, die langzaam geopend werdt. Ook werdt de Winter by de Bondgenooten, zo wel als aan 't Fransche Hof, besteed, met raadpleegingen op den aanstaanden veldtogt. Men trof, tusfchen de Gevolmagtigden der Keizerinne-Koninginne van Hongarye, der Koningen van Groot-Britanje en Sardinie, en der algemeene Staaten, op den zeventwintigften van Louwmaand des jaars 1748, eene Overeenkomst in den Haage, waarby men zig verbondt „ om honderd twee- en negentigduizend man in 't veld te brengen, in de Nederlanden; waartoe de Keizerin-Koningin zestigduizend, de Koning van Groot-Britanje en de Staaten ieder zesenzestigduizend man beloofden te zullen leveren, onder welken de zevenendertigduizend vyfhonderd man Russische troepen, die tegen de Lente in de Nederlanden verwagt werden, begreepen zouden zyn. Wegens 't opperbevel over dit Leger,

VIII.

Overeenkomst tusfchen de Keizerinne, Groot-Britanje, Sardinie en de Staaten.

1748.

(1) Memoir. pour l'Hist. de l'Europe, Tom. III. P. II. p. 150—170, 205—217. R. RoLT Repref. of the late War, Vol. IV. p. 455—471.

1748.

„ zou men nader overeenkomen Ook zou de
 „ Vereenigde Staat tien of twaalf Oorlogsfche-
 „ pen voegen by de Engelsche Vloot , tot af-
 „ breuk der Franschen. In Italie , zou de Kei-
 „ zerin-Koningin zestigduizend , de Koning van
 „ Sardinie dertigduizend man leveren. De Ko-
 „ ning van Groot-Britanje zou niet alleen , ge-
 „ lyk in 't voorleeden jaar , dertig Oorlogsfche-
 „ pen onderhouden , om de krygsbeweegingen
 „ op de Kusten van Frankryk en Italie te be-
 „ vorderen ; maar ook de Keizerin-Koningin ,
 „ met vierhonderdduizend , en den Koning van
 „ Sardinie , met driehonderdduizend ponden
 „ sterlings , ondersteunen. De Staaten en de
 „ Prins van Oranje verbonden zig ook , om al
 „ hun aanzien aan te wenden , by de byzondere
 „ Gewesten , om dezelve . tot het voldoen der
 „ agterstallige onderstandgelden , daar onder
 „ begreepen eenen van nieuws ingewilligden
 „ onderstand van vyftigduizend ponden ster-
 „ lings , te verpligten.”

Uit deeze overeenkomst , die , kort na dat zy
 geslooten was , gemeen gemaakt werdt , scheen ,
 zo zy by tyds hadt kunnen ter uitvoeringe ge-
 bragt worden , een felle kryg in de Nederlanden
 te wagten te zyn. In Frankryk waren hiertoe ook
 de vereischte toebereidsels gemaakt. De Maar-
 schalk , Graaf van Saxen , begaf zig , vroeg in 't
 voorjaar , naar 't Leger in de Nederlanden , om ,
 met den Graave van Löwenthall , die , na 't ver-
 overen van Bergen op Zoom , ook tot Maarschalk
 van Frankryk verheeven was , te raadpleegen op
 de bewegingen van den aanstaanden veldtogt.
 In Sprokkelmaand , slooten de Staaten ook eene
 overeenkomst met den Hertoge van Brunswyk-

Wol-

Wolfenbittel, waarby deeze zig verbondt, om
hun vierduizend man by te zetten (m) 1748.

Midlerwyl, was de Vredehandeling te Aken, 1X.
in Lentemaand, aangevangen. De Koning van Aanvang
Frankryk hadt tot zyne Gevolmagtigden op der Vre-
dehande-
zelve benoemd den *Graaf van S. Severin d'Ar- linge te*
ragon en den Heer de la Pone du Theil: de Ko- Aken.
ning van Groot-Britarje den Graaf van Sand- Gevol-
wich en den Ridder Thomas Robinfon: de Kei- magtig-
zerin-Koningin den Graaf van Kaunitz-Rittberg: den op
de Koning van Spanje *Don Jakob Masfonas de* dezelve.
Lima en Sotto Major; en de Koning van Sardi-
nie den Ridder *Oforio* en den Graaf van Chavan-
nes, zyne Staatsdienaars te Londen en in den
Haage. Van wege de Staaten, verscheenen, eer-
lang, op de Byeenkomst te Aken, de Graaf van
Bentink, Heer van Rhoon en Pendrecht, de Ba-
ron van Wasfenaer, Heer van beide de Katwy-
ken, *Gerard Arnoud Hasfelaer*, Schepen en Raad
der Stad Amfterdam (n). de Baron van Borsfele
van der Hooghe, eerste Edele van Zeeland, en
Onno Zwier van Haren, wegens Friesland, af-
gevaardigd in den Raad van Staate. De Hertog
van Modena zondt den *Graaf van Monzone*, en
de Republyk van Genua den Markgraaf *François*
Doria naar Aken, om voor hunne belangen op
de Vredehandeling te zorgen. 't Bleek haast,
dat de voornaamfte handelende Mogendheden,
hoe zeer zy zig scheenen te bereiden tot het
voortzetten des oorlogs, inderdaad, geneigd
waren tot vrede. Men hielt zig, nimmer, op
eenige algemeene Vredehandeling, minder op
met

(m) Zie het Tract. getekend 1 Febr. 1748.

(n) Refol. Holl. 9, 15 Dec. 1747. bl. 264, 295. 24 Febr.
1748. bl. 225.

1748. met het regelen van uiterlykheden, dan op de Byeenkomst te Aken (o). De Fransche, Engelsche en Staatsche Gevolmagtigden kwamen ook, in korten tyd, overeen, wegens eenige voorafgaande Punten, waarin de andere Mogendheden, spoedig, bewilligden. De Prins van Oranje, die, niet lang na zyne verheffing, kennis gekreegen hadt van de punten, den twintigsten van Grasmaand des voorleeden jaars, te Breda ontworpen (p), was volkomenlyk overtuigd, dat de Staat vrede behoefde, en keurde goed, dat deeze punten ten grondslag der handeling te Aken gelegd werden.

X. Doch eer 't zo ver kwame, was de veldtocht geopend in de Nederlanden. De vereenigde troepen hadden 't, een- en andermaal, toegelegd op het onderscheppen van de Fransche geleiden, die naar Bergen op Zoom trokken, alwaar groot gebrek was: ook was 't hun, nu en dan, schoon somtyds niet zonder merkelyk verlies, gelukt. Maar de Maarschalk van Saxen ondernam, eerlang, iet van meer gewigt. Voor 't einde van Lentemaand, deedt hy 't Fransche Leger byeentrekken. omtrent de Dyle en de Neethe, dreigende Breda of Steenbergem met een beleg. De troepen, die in de drie Bisdommen overwinterd hadden, braken ook op naar den kant van Henegouwen en Brabant: waarom sommigen vermoeden kreegen, dat men 't op Luxemburg gemunt hadt. Het Leger der Bondgenooten hadt zig, ondertuschen, te velde begeven, en stondt omtrent Breda, om de-

De Franschen belegeren Maaswicht.

(o) Zie 't Reglem. op 't Ceremon. in de Europ. Merc. Jan. — Juny 1748. bl. 241.

(p) Zie hier voor, bl. 53.

deze Stad en de grenzen van Holland te dekken, toen de Maarschalk van Löwenthall, onverhoeds, optrok naar den Maaskant, en eerlang, omtrent het midden van Grasmaand, het beleg sloeg voor Maastricht. De Generaal *Chanclos*, met eenige Duitfche manschap, omtrent deze Stad gelegerd, week, op 't naderen van 't Fransche Leger, over den Stroom. Löwenthall hadt zig, ter regterzyde der Riviere, aan den kant van Wyk, nedergeslaagen. De Maarschalk van Saxen was, met het gros des Legers, getrokken naar Luikerland, en hadt zig, ter linkerzyde der Maaze, voor de Stad, gelegerd. De loopgraaven werden, den vyftienden, des avonds, geopend, ter wederzyde der Riviere. De belegerden vuurden zo hevig op de Franschen, dat 'er hun arbeid zeer door verhinderd werdt. Ook veroorzaakte het slegte weder, dat zy, in 't eerst, luttel vorderden. 't Beleg werdt nochtans, naar de konst, voortgezet, tot op den derden van Bloeimaand: wanneer de Bevelhebber, *Baron van Ailua*, bevel ontving van den Hertoge van Cumberland, die over 't vereenigd Leger geboodt, om de Stad over te geeven, indien hy de gewoonlyke krygseer bedingen kon voor de bezetting (q).

De Staatsdienaars der Hoven van Weenen, Londen en Turin, en die der algemeene Staaten, te Aken, waren, reeds voor 't einde van Lentemaand, afgesproken, dat zy geene afzonderlyke voorflagen doen of hooren, maar, in alles, uit eenen mond spreekten zouden. Doch de

1748.

XI.
7 waarigheden in de handeling Aken.

(q) R. ROLT *Repres. of the late War. Fol. IV. p. 549-553. Memoir. pour l'Hist. de l'Europe, Tom. III. P. II. p. 219-2181.*

1748.

de Fransche Gevolmagtigde , Graaf van S. Severin , scheen , in 't eerst , ongeneigd , om de onderhandelingen te beginnen , voor dat de Gevolmagtigden van Spanje en Modena aangekomen waren . Ook bleek , uit eenige byzondere gesprekken , dat de Graaf van Kaunitz ongaarne zien zou , dat men zig verbonde tot het handhaaven der bezittingen des Konings van Pruïsen ; 't welk , door den Graave van Sandwich , voorgeslaagen was . De Staaten zelve scheenen hiertoe niet te zullen komen , ten ware die Vorst zig ook , van zyne zyde , tot de handhavinge hunner bezittingen verpligte . Met den Gevolmagtigde van Genua , ontstondt ook eenig verschil over 't eerbewys , welk hy van de andere Gevolmagtigden vorderde , en waarin hy oordeelde , met de Staatsdienaars van gekroonde Hoofden en van de Vereenigde Nederlanden , gelyk te moeten staan . Eindelyk , verstondt men , te Aken , op den vierentwintigsten van Grasmaand , dat de Keizerinne van Rusland een' Staatsdinaar begeerde te zenden op de Vredehandeling . 't Liet zig , derhalve , aanzien , dat deeze handeling niet spoedig afloopen zou . Den drie-entwintigsten , hadt de Graaf van S. Severin nog uitdrukkelyk verklaard , dat hy de onderhandelingen niet zou beginnen , zo lang 'er de Gevolmagtigde van Genua niet by ware . Doch 't leedt naauwlyks twee dagen , of hy verklaarde regt het tegendeel . De Graaf van Sandwich en een der Staatsche Gevolmagtigden traden , terstond daarna , met hem in onderhandeling over eenige voorafgaande punten , die gerekend door de Franschen ontworpen , en door zyne Hoog-

De voorafgaande Puntentot de Vrede worden gerekend.

Hoogheid, en twee voornaame Staatsdienaars in den Haage goedgekeurd waren : en op den dertigsten was men reeds eens, om deeze punten, zo zy door den Graave van Kaunitz werden afgekeurd, gelyk geschiedde, door de Franschen, Engelschen en Staatschen, afzonderlyk te doen tekenen. Een der Staatschen, in aanmerking neemende, dat deeze punten, in meer dan één opzigt, nadeeliger waren, dan het ontwerp, welk te Breda op 't papier gebragt was, maakte zwaarigheid om dezelve te tekenen. Doch het dringen van den Graave van Sandwich; de tyding, dat de Franschen Bergen op Zoom slegten zouden binnen drie dagen, en de verzekering dat zyne Hoogheid de punten goedkeurde, haalde hem over tot het gevoelen der meerderheid. Men kwam dan, nog dien zelfden avond, ten negen uuren, byeen, aan de wooning van den Graave van S. Severin. Men hadt, reeds te vooren, gevorderd, dat de stilstand van wapenen, welke, by de voorafgaande punten, beraamd was, ook uitgestrekt werdt tot het beleg van Maastricht, welk men verstondt te moeten opgebroken worden. Doch de Graaf van S. Severin hadt rondelyk geweigerd, eenen stilstand van wapenen te sluiten, op zulk een' voet. Hy oordeelde, dat het beleg van Maastricht voortgaan moest, onaangezien men, elders, stilstand van wapenen hadt. En de Bondgenooten, welker Krygsmagt in de Nederlanden op verre na zo groot niet was, als zy, volgens de Overeenkomst, in Louwmaand getroffen, zyn moest, beslooten, eerlang, te bewilligen in 't gene, van de Fransche zyde, gevorderd was. De Engel-

1748.

schen en Staatschen waren ook, inderdaad, afgeoorloogd. De Graaf van Sandwich, die, zomen my verzekerd heeft, t' eenigen dage, niet schroomde te zeggen „ dat hy, te Breda zynde, „ last gehad hadt, om niet te fluiten; maar om „ de Franschen, die toen de Vrede zогten, door „ het maaken van zwaarigheid op zwaarigheid, „ op te houden, ” verklaarde nu, dat zyn Hof den kryg niet langer voortzetten kon, en gebrek kreeg aan *credit*. Wat de Franschen betreft; de nadering der Rusfen en Zwitsers, en de gelegenheid om Kaap Breton te rug te krygen, schynt hen versterkt te hebben in de vreedzaame gedagten, die zy te Breda gehad hebben. De Staatsdienaars der drie Mogendheden, Frankryk, Groot-Britanje en de Staaten, tekenden de voorafgaande punten, des nagts na den dertigften van Grasmaand. Zy werden, den volgenden dag, door den Graave van Bentink, die zynen weg door 't vereenigd Leger nam, naar den Haage overgebracht. By dezelve,

„ werden de Verdragen van Westfaale, van
 „ Breda van 't jaar 1667, van Madrid, tusfchen
 „ Spanje en Engeland, van 't jaar 1670, van
 „ Nieuwmege, Ryswyk, Utrecht en Baden,
 „ en het Viervoudig Verbond van den jaare
 „ 1718, ten grondslag gelegd en bekragtigd,
 „ in alles, waarin, by de tegenwoordige Pun-
 „ ten, geene verandering gemaakt was. Men
 „ verbondt zig, de Plaatsen, in Europa, en
 „ in Oost- en Westindie, sedert den aanvang
 „ des tegenwoordigen oorlogs, op elkanderen
 „ veroverd, te rug te zullen geeven, in den
 „ staat, waarin zy zig tegenwoordig bevonden.
 „ Duinkerken zou, van de landzyde,
 „ ver-

Inhoud
 derzel-
 ven.

„ versterkt blyven , gelyk het tegenwoordig
 „ was , en van den zee kant op den voet der
 „ oude Verdragen. De Hertogdommen Par-
 „ ma , Piacenza en Guastalla , zouden den In-
 „ fant Don Filips worden afgestaan ; doch zo
 „ hy zonder kinderen overleedt , of zo de Ko-
 „ ning der beide Sicilien de Kroon van Spanje
 „ verkreeg , zouden ze wederkeeren aan den
 „ tegenwoordigen bezitter. De Hertog van
 „ Modena zou in 't bezit zyner Staaten her-
 „ steld worden. Ook de Republyk van Genua
 „ in alles , wat zy , voor 't jaar 1740 , bezeten
 „ hadt. De Koning van Sardinie zou blyven
 „ bezitten , 't gene hy , van ouds en tegen-
 „ woordig , bezat , met naame het Vigevanee-
 „ sche , het gedeelte van 't Pavische en 't Graaf-
 „ schap Anghiera , in 't jaar 1743 verkreegen.
 „ Frankryk en de Staaten verbonden zig , om
 „ den Koning van Groot-Britanje , die , als
 „ Keurvorst van Hanover , eenige eischen op
 „ Spanje hadt , en in deeze hoedanigheid , in
 „ dit Verdrag , begreepen was , door hunne
 „ goede dienften , te zullen helpen aan vol-
 „ doening. Het Verdrag van Asiento vanden
 „ jaare 1713 , en de overeenkomst , wegens
 „ het jaarlyksch Zuidzee-schip ; ook het punt
 „ uit het Verbond van den jaare 1718 , waar-
 „ by de handhaaving der opvolginge in 't Ryk
 „ van Groot-Britanje werdt beloofd , werdt,
 „ by dit Verdrag , bevestigd. De Prins , die
 „ tot de Keizerlyke waardigheid verkooren
 „ was , zou voor Keizer erkend worden van
 „ alle de Mogendheden , die hem nog niet
 „ erkend hadden. De stilstand van wapenen
 „ zou beginnen , te lande , zes weeken na de

1748.

1748. „ tekening van dit Verdrag , en ter zee , even
 „ als by het Verdrag van Wapenſchorsing , in
 „ den jaare 1712 , tusſchen Frankryk en En-
 „ geland geſlooten , geregeld was. Alle de
 „ Mogendheden , welken , by het tegenwoor-
 „ dig Verdrag , belang rekenen , zouden , op
 „ de beſte wyze mogelyk , belooven , de Prag-
 „ matike Sanctie te zullen handhaaven. De
 „ Koning van Pruiffen zou ook , door dezelf-
 „ de Mogendheden , gehandhaafd worden in
 „ het Hertogdom Silezie , en in 't Graaffchap
 „ Glatz , gelyk het . tegenwoordig , door hem ,
 „ bezeten werd. De eifchen van den Keur-
 „ vorſt van de Palts op het Leen van Plein-
 „ ſting , de verſchillen over 't Groot-Meester-
 „ ſchap der Ridderorde van 't Gulden Vlies ,
 „ over de Sreeken , in Henegouwen ingefloo-
 „ ten , over de Abtdye van S. Hubert , over
 „ de nieuwe Poſthuizen , en eenige diergelyken
 „ zouden , op de algemeene Byeenkomst , wor-
 „ den verhandeld.” Voorts was , by een geheim
 Geheim Punt, Punt , vaſtgeſteld „ dat , in geval de belangheb-
 „ bende Mogendheden zwaarigheden maakten ,
 „ om de voorafgaande Punten aan te neemen ,
 „ en ter uitvoeringe te brengen , Frankryk ,
 „ Groot-Britanje en de Staaten , onderling , de
 „ kragtigſte middelen beraamen zouden , om
 „ dezelve te doen naarkomen , zullende de
 „ Mogendheden , welken , tegen verwagting ,
 „ weigeren mogten dezelve te aanvaarden ,
 „ geen genot hebben van de voordeelen , haar
 „ daar by toegelegd (r).” De Graaf van Kau-
 nitz-Rittberg weigerde , inderdaad , de vooraf-
 gaan-

(r) Voirz ROUSSET Recueil , Tom. XX. p. 152.

gaande Punten aan te neemen, en *protesteerde*,
 eerlang, openlyk, tegen 't gene dezelve be-
 helsden, srydig met het blang der Keizerinne-
 Koninginne. Alleenlyk, boodt hy aan, te
 bewilligen in den afstand aan den Infant Don
 Philips, tot dat hy, by 't openvallen der troo-
 nen van Spanje of beide de Sicilien, gelegen-
 heid krygen zou, om in een van deeze twee
 Ryken op te volgen, mids daartegen te niet
 gedaan wierdt de afstand, by 't Verdrag van
 Worms gedaan, aan den Koning van Sardinie;
 also men daarmede, alleenlyk beoogd hadt,
 te voorkomen, dat het Huis van Bourbon zig
 vestigde in Italie (s). Doch also de Koning
 van Sardinie niet te beweegen was, tot het om-
 helzen van deeze voorwaarde, moest de Kei-
 zerin-Koningin, eerlang, besluiten, om in de
 voorafgaande Punten, gelyk ze lagen, te be-
 willigen. Wyders, hadden de Staatsdienaars
 van Groot-Britanje en de Staaten, ten dage
 van het tekenen der voorafgaande Punten, ee-
 ne Verklaaring getekend, inhoudende „ dat,
 „ schoon by die Punten niet byzonderlyk ge-
 „ waagd was van de Verdragen, voorheen tus-
 „ schen Frankryk en de Staaten, en tusschen
 „ Spanje en de Staaten geflooten, zy egter in
 „ de verwagting waren, dat de Verdragen
 „ met Frankryk en Spanje, en byzonderlyk
 „ dat met Frankryk van den jaare 1739, zou-
 „ den vernieuwd; en van wege Spanje, al-
 „ les aan de Staaten vergund worden, voor-
 „ al in opzigt van de vrye Vaart in de West-
 „ indiën, wat aan Groot-Britanje, of aan
 „ ee-

1748.

(s) ROUSSET Tom. XX. p. 166.

1748. „ eenig ander Volk zou worden toegestaan,
 „ het punt van de Astiento en het jaarlyksch
 „ Zuidzeefchip alleenlyk uitgenomen. Dat
 „ zy ook ftaat maakten, dat Frankryk nog
 „ een Punt by de voorafgaande Punten zou
 „ laten voegen, volgens welk, de Plaatsen,
 „ door Frankryk op de Staaten veroverd, ter-
 „ stond na de tekening van dit Punt, in den
 „ ftaat, waarin zy thans waren, te rug gege-
 „ ven zouden worden, waarna het weder-
 „ zydsch verbod van Handel zou worden in-
 „ getrokken (t).”

XII.
 De Prins
 van Oran-
 je trekt
 naar 't
 Leger.

Men hadt, in Holland, nog geene tyding van het tekenen der voorafgaande Punten, toen de Prins, den eerften van Bloei maand, uit den Haage, naar 't Leger vertrok (u): by welke gelegenheid, de Staaten zyne Hoogheid, volgens gewoonte in diergelyke gelegenheden, gemagtigd hadden, om zodanige fomme uit de *Secrete Correspondentie-penningen* te gebruiken, als hy, voor den dienst van den Lande, noodig zou agten (v). 't Gemeen was toen in de verwagting van eenen veldslag, tot bevordering van 't ontzet van Maastricht, hoewel eenigen 's Prinsfen vertrek hielden voor een teken der naderende Vrede. Ook kwam zyne Hoogheid, te Breda, tyding gekreegen hebbende van het tekenen der voorafgaande Punten, binnen weinige dagen, in den Haage, te rug. Midlerwyl was 'er eene Aanspraak verspreid in openbaaren druk, die voorgegeven werd,

Zyne ern-
 stige ver-
 klaaring

(t) Copie de la Declar. des Ministr. de la Grande Bret. & de la Republique du 30 April.

(u) Resol. Holl. 30 April 1748. bl. 409.

(v) Resol. Holl. 15 May 1748. bl. 423.

werdt, door den Prinse, voor zyn vertrek, aan den Raad van Staate gedaan te zyn. Zy behelsde eenige ongewoone bewoordingen: onder anderen, zou de Prins het Leger van den Staat *zyn Leger*, 's Lands Ingezetenen *zyne Onderdaanen* genoemd hebben. Doch zyne Hoogheid toonde zig zo misnoegd, over 't verspreiden van diergelyk een stuk op zynen naam, dat hy, in openbaaren druk, verklaaren deedt „ dat hy, nimmer gewoon, de be-
 „ naaming van *Onderdaanen* te gebruiken van
 „ *zyne Medeburgers* en *Landsgenooten*, de Aan-
 „ spraak hieldt te zyn, kwaadaartiglyk, ver-
 „ zonnen, om 's volks genegenheid van hem
 „ te vervreemden, terwyl hy zig nergensmeer
 „ op toeleide, dan op het behouden, aankwee-
 „ ken, en meer en meer verdienen van de ge-
 „ negenheid en het vertrouwen, waarmede hy
 „ door de vrye Nederlanders, vereerd werdt.”
 Hy voegde 'er by „ dat hy 't zig tot eene eer
 „ rekende, gebooren en opgevoed te zyn,
 „ en nog met genoeg te woonen onder een
 „ vry Volk, en dat hy geen onwaardbaar-
 „ der voorregt, noch dat de eerzucht eens ster-
 „ velings meer kon freelen, kende, dan zig
 „ te mogen houden voor een voorwerp van
 „ de liefde van zulk een volk: 't welk in gee-
 „ nen anderen dan in eenen vryen Staat, ge-
 „ lyk de onze was, vallen kon: waarom hy
 „ ook bereid was, voor de behoudenis van
 „ deszelfs Vryheid en Godsdienst, al het zyne
 „ op te zetten.” Welke verklaring, in 't gemeen, met veel genoeg gelezen werdt, en de agting voor den Prinse, by veelen, zeer deedt toeneemen.

1748j

tegen
eene Aan-
spraak,
op zynen
naam ver-
spreid.

Ten

1748. Ten dage van het tekenen der voorafgaande Punten, waren de Fransche en Staatfche Gevoimagtigden, op 't behaagen hunner Meestenen, overeengekomen, dat de vyandelykheden in de Nederlanden, terftond, alomme, zouden ophouden, behalve voor Maastricht (*w*), welk de Franschen, volftrektelyk, beflooten hadden, te veroveren. En hierop was de last gevolgd, om deeze Vesting, by eerlyk verdrag op te geeven, waarvan wy, hier voor (*x*), gewaagd hebben. Doch alzo deeze last niet door de algemeene Staaten getekend was, begeerde de Baron van Ailua eenen stillstand van wapenen van twee etmaalen, om verlof tot de overgaave, van hoogerhand, te laten haalen. De Maarfchalk van Saxen bewilligde in zyn verzoek. Men tradt, den zesden van Bloei maand, in nader besprek op de overgaave der Vestinge. 't Verdrag, waarby de bezetting alle krygseer bedong, werdt, den volgenden dag, getekend (*y*): waarna de Franschen bezit namen van de Stad en van de Vesting Wyk, aan de overzyde der Maaze. De stillstand van wapenen werdt, terftond hierna, algemeen, en strekte zig, eerlang, ook over Italie uit. De Keizerin - Koningin draalde niet lang met de aanneeming der voorafgaande Punten: die, terftond daarna, ook door den Koning van Sardynie, door den Hertoge van Modena, door den Staat van Genua, en ten laatste, voor 't einde van

(*w*) *Voiez ROUSSET Recueil, Tom. XX. p. 169.*

(*x*) *Bladz. 181.*

(*y*) *Memoir. pour l'Hist. de l'Europe, Tom. III. P. II. p. 231 & suiv.*

van Zomermaand , ook door den Koning van Spanje aangenomen werden.

1748.

De gelykheid van rang tusſchen Frankryk en Groot-Britanje hadt gelegenheid gegeven , tot eene byzondere wyze van ſtellen en tekenen der voorafgaande Punten , en der meeste andere Akten en Verklaaringen , welke hier verdient te worden aangetekend. Men maakte van de voorafgaande Punten vier oorspronkelyke Akten , in twee van welken de Koning van Frankryk eerst genoemd werdt: in de twee anderen , werdt de Koning van Groot-Britanje eerst genoemd. De twee Gevolmagtigden , de Graaven van S. Severin en van Sandwich , tekenden , ieder , de Akten eerst , in welken hunne Meesters eerst genoemd waren , en behielden 'er eere van voor zig , de andere den Staatſchen ter hand ſtellende : die dus , van elke zyde , eene Akte ontvangende , waarin de rang der twee Koningen onderscheidelyk geſteld was , zig noch voor de eene noch voor de andere ſtelling verklaarden. Zo dikwils een der andere Mogendheden de voorafgaande Punten aannam , maakte men van dezelve vier Afſchriften , op gelyke wyze geſteld : onder ieder van welken , de Gevolmagtigde zyne Akte van toetreding plaatſte ; dezelve daarna ter hand ſtellende een aan de Franſchen , welk aan den Koning van Frankryk den rang gaf , een aan de Engeliſchen , waarin de rang aan den Koning van Groot-Britanje gegeven werdt , en de twee overigen , waarin de rang verſchilde , aan de Staatſchen. Ieder der Gevolmagtigden gaf haar , daartegen , eene Akte van aanneeminge , aan 't hoofd van welke , de voorafgaande Punten

Byzondereheid, in 't ſtellen der voorafgaande Punten waargenomen, tot bewaaring van de gelykheid van rang tusſchen Frankryk en Groot-Britanje.

1748. ten en de Akte der toetredinge waren overgeschreeven. Doch in de Akten van aanneeminge, welken de Franschen overleverden, was altoos de Koning van Frankryk; in die, welken de Engelschen gaven, de Koning van Groot-Britanje eerst genoemd; de Staatschen gaven, altoos, dubbele Akten van aanneeming, in welken de rang, onderscheidelyk, gesteld was. Dus werden 'er, by elke toetreding en aanneeming, agt Affchriften der voorafgaande Punten gemaakt, in ieder van welken, men ook de voorgaande toetredingen en aanneemingen deedt dubbelen: waaruit volgde, dat de Affchriften van den Markgraave van Soto-Major, Gevolmagtigde van Spanje, die 't laatst tekende, de volkomenste waren. Men bediende zig van deeze wyze van tekenen, als de eenvoudigste, en waardoor het getal der Affchriften minst vermeerderd behoefde te worden: 't welk geweldig groot geworden zou zyn, zo men, by elke toetreding en aanneeming, alle de Mogendheden genoemd hadt, welke men, in den eersten, tweeden en derden rang, en nog verder, van plaats zou hebben moeten doen wisselen, naar gelang van het getal der handelende en toetredende Partyen (z).

XIII. Doch eer 't nog, met de Vredehandeling te Aken, zo verre gevorderd was, en terwyl men zig, vroeg in 't voorjaar, gereed maakte tot den veldtogt, was haare Koningklyke Hoogheid, de Prinses van Oranje, op den agtsten van Lentemaand, des morgens omtrent vier uren,

Geboorte
van den
Graave
van Buuren.

(z) *Voiez Rousset Recueil, Tom. XX. p. 173 & suiv.*

uuren gelukkiglyk, bevallen van eenen Zoon (a), die, op den elfden van Grasmaand, in de Grootte Kerke in den Haage, plegriglyk, gedoopt, en *Willem* genoemd werdt. Zyne Hoogheid hadt zelf zynen eerstgebooren Zoon ten doop gehouden, en, by den doop werdt, nog meer dan by de geboorte, alomme; met het luiden der klokken, het losfen van 't geschut, en het verlichten der wooningen; blyk van vreugde getoond. De hooge waardigheden van den Prinse stonden nu, volgens de orde, in 't voorleeden jaar, op de opvolging vastgesteld, in de eerste plaats, na 's Prinzen overlyden, te komen aan den jongen Prinse, die *Graaf van Buuren* genoemd werdt: zy vervielen dus op eenen mannyken Erfgenaam, welke opvolging, gelyk zyne Hoogheid, eerlang, ter Vergaderinge van Holland verklaarde „ den Staaten van dit Gewest en den anderen Gewesten gescheenen hadt de aangenaamste te zullen zyn (b).” De algemeene Staaten, de Staaten van Holland, Zeeland en Friesland, en de Steden Nieuwmegen, Dordrecht, Haarlem, Delft, Leiden, Amsterdam, Gouda, Rotterdam en Schiedam, zig tot Peters van den jongen Prinse hebbende aangeboden, hadden, door hunne Afgevaardigden, de plegtigheid des Doops ook bygewoond. Weinige dagen laater, werden de Pillegiften, in jaarlyksche Lyfrenten bestaande, den Prinse en Prinseffe aangeboden. Die der algemeene Staaten beliep tienduizend guldens; die der Staaten

1748.

Pillegiften hem vereerd.

(a) Resol. Holl. 3, 14 Maart 1748. bl. 233, 237.

(b) Resol. Holl. 30 Maart, 9, 27 April 1748. bl. 333, 365, 404.

1743.

ten van Holland zeventuizend; die der Staaten van Zeeland drieduizend, en die der Staaten van Friesland vyfduizend guldens. Nieuwmegen schonk duizend; Dordrecht, Gouda en Schiedam ieder agthonderd; Haarlem en Leiden ieder twaalfhonderd; Delft duizend; Amsterdam vyfentwintighonderd, en Rotterdam vyftienhonderd guldens jaarlyks. De Lyfrentebrieven lagen in gouden of zilveren doozen. De algemeene Staaten en die van Holland deden, daarboven, ieder een geschenk in de Kraamkamer: de eersten van vierhonderd; de anderen van driehonderd dukaaten. De Stad Nieuwmegen voegde 'er vyftig dukaaten by, alzo de zilveren vergulde doos, tot haaren Lyfrentebrief, nog niet hadt konnen gereed zyn.

XIV. De geboorte des Graaven van Buuren, die Toeleg om de Regeering der Gewesten en Steden te doen veranderen. de Stadhouderlyke Regeering, hier te Lande, van nieuws, bevestigde, en het tekenen der voorafgaande Punten, welk 'er, eerlang, op volgde, en waardoor de rust, buitens lands, verzekerd werdt, gaf eenigen yverigen voorstanderen van den herstelden Regeeringsvorm aanleiding, om het oogmerk te voltrekken, welk men, reeds in 't voorleeden jaar, gehad hadt; en verandering te wege te brengen in de inwendige Regeering van de meeste Gewesten en stemmende Steden, die ook, in en na 't jaar 1672, op de aanstelling des Stadhouders, en in en na 't jaar 1702, op de herstelling der Stadhouderlooze Regeeringe, gevolgd was. Doch alzo deeze verandering niet of bezwaarlyk was uit te werken, zonder 't verwekken of voeden van misnoegen en opschudding onder 't volk; die voor zeer gevaarlyk gehouden

den moest worden, zo lang de Staat nog ingewikkeld bleef in uitheemschen oorlog; scheen het, tot hiertoe, nog de regte tyd niet geweest te zyn, om de begeerde verandering; waarby veelen ook hun byzonder belang moenden te zullen kunnen bevorderen; te wege te brengen. 't Werk was, hierom, hier en daar, slegts aangevangen; doch niet ernstig doorgezét, in 't voorleeden jaar; en men oordeelde thans de gelegenheid gunstiger, om 'er aan te arbeiden; gelyk; eerlang; aan verscheiden' oorden tevens, geschiedde. Men bediende zig van verscheiden' redenen, om opschudding te verwekken onder 't gemeen, naar dat men 't, uit byzondere oorzaaken, 't zy met of zonder reden, misnoegd vondt op de Regentén: en de bewegingen werden, eerlang, gevolgd van de begeerde verandering in de Regeeringe, die, op de eene plaats, gemakkelyk, op de andere niet zonder veel moeite, werdt uitgewerkt. 't Zal niet ondienstig zyn, den loop en afloop deezer bewegingen, die het gewigtigst gedeelte van de geschiedenisfen des tegenwoordigen tyds uitmaaken, hier eenigszins omstandiglyk, te boek te stellen.

Onder de verscheiden' redenen, van welken men zig, in de byzondere Gewesten en Steden, bediende, om opschudding te verwekken onder 't Gemeen, was 'er eene algemeene, van welke alomte gebruik werdt gemaakt, te weten, de wyze van 't invorderen van 's Lands gemeene middelen op de verteering, door Pagters; die, voorlang, voorwerpen plagten te zyn van den gemeenen haat. Kort na de verheffing van zyne Hoogheid, in Bloei maand des

1748.

Misnoe-
gen op
de Pag-
ters van
's Lands
gemeene
midde-
len.

1748. voorleeden jaars , was onder 't volk verspreid en geloofd , dat de Prins de Pagterryen zou doen affchaffen , en de gemeene Lasten , by wyze van hoofdgeld , doen heffen. Ook las men , toen reeds , in de weekelyksche Papieren van Jean Rousfet , verscheiden scherpe en smaadelijke aanmerkingen tegen de Pagters , die men , zyns oordeels , met hunnen gantschen stoet , naar 't Leger zenden moest , in plaats van hen zig langer te laten mesten met het zweet en bloed der schamele Gemeente. De rykdom en pragt van veele Pagters , en de knevelaaryen van eenigen hadden 't gemeen , al voor lang , mishraagd , en werden , ook nu , in andere schriften , schamperlyk doorgestreeken. Hierby was 't niet gebleeven. 't Graauw hadt zig niet ontzien , in den Zomer des voorleeden jaars , aan sommige oorden van het Zuiderkwartier van Holland , den Pagteren en Pagters-bedienden , geweldiglyk , te wederstaan : waartegen een scherp Plakaat , van wege de Staaten van 't Gewest , met kennis en goedvinden van zyne Hoogheid vastgesteld , werdt afgekondigd (c). Ook hadt men zig van eenige Ruiters bediend , om de bewegingen tegen de Pagterste sturen ; 't welk , voor dien tyd , gelukt was. Doch 't vuur van misnoegen tegen dit gehaat beroep smeulde , slegts voor eenen tyd , onder de asche , om , by bekwaamer gelegenheid , te feller te ontbranden.

XV. In Bloeiimaand deezes jaars , berste het smeulend misnoegen tegen de Pagters allereerst tot Oproer in Friesland. hevige daadelykheden uit , in Friesland en in Gro-

(c) Refol. Holl. 16, 21 Juny , 5 Aug. 1747. bl. 344, 349, 471.

Groningerland. In de eerstgemelde Provincie, werdt, onder anderen, zekere Havenpagt gevorderd, die 't Gemeen ongaarne betaalde. Ook hadt zyne Hoogheid, al voor eenige jaaren, geoordeeld, dat deeze Pagt, en allengskens ook alle de anderen behoorden afgeschafft te worden, en 's Lands gemeene middelen, op eene andere wyze, geheeven: en 's Prinzen gevoelen, nu verspreid zynde onder 't volk, deedt veelen hoopen, dat de tyd gekomen was, om van alle drukkende lasten ontheeven te worden. Men klaagde, daarenboven, over andere misbruiken in de Regeeringe; waarin veelen herstelling zогten, door 't gezag des Stadhouders. Ook hadden de Staaten van 't Gewest, alwaar het Stadhouderfchap, alleenlyk in de mannelijke nakomelingen, erfelyk plagt te zyn, nog geen besluit genomen op de opdracht van het Erffstadhouderfchap in 's Prinzen vrouwelyke nakomelingen: al het welke gelegenheid gaf tot opschuddingen, waaruit, eerlang, eene merkelyke verandering in de Regeering gebooren werdt. 't Oproer ontftondt eerst ten platten Lande, tegen het einde van Bloei maand. 't Graauw, waanende voor den Prinse te yveren, schroomde niet, aan te vallen op de Opzigtershuisjes, die om verre gehaald, en vernield werden. Ook werdt, hier en daar, een huis geplonderd. In de Steden, werden de ketens, waarmede de Gortmolens, by nagt, plagten geslooten te worden, op dat men niet zou kunnen maalen, zonder kennis van den Pagter of Opzigter, geweldiglyk verbroken, en den Grutteren vryheid gegeven, om zo veel te maalen, als zy zouden goedvinden.

1748. den. Voorts, werden, ook in de Steden, de Opzigtershuisjes vernield, en Koornmolenaaren en Bakkeren aangezeid, door 't graauw, dat zy zig zouden hebben te wagten van 't haalen van Pagt-Cedullen. Te Harlingen, werdt een Beurtman, die naar Leeuwaarden moest, door de Stad geholpen, zonder eenige Havenpagt betaald te hebben. Alles was, tot hiertoe, geschied, zonder dat zig nog eenige hoofden der oproerigen vertoond hadden. Maar te Harlingen, dwong het graauw de Burgery, om, versierd met Oranje-frikken, byeen te komen, en zig, eerlang, agtenvyftig Gekommitteerden te verkiezen, die naar Leeuwaarden geschikt werden, om de belangen der Gemeente den Staaten, die in 't begin van Zomermaand vergaderen zouden, voor te draagen.

De Gekommitteerden der Gemeente vorderen eenige Punten van de Staaten.

De Harlinger Gekommitteerden, ten deele vrywillig, ten deele gedwongen, te Leeuwaarden gekomen, en door 't gemeen, met slaande trom en met pypengeschal, ingehaald zynde, zonden zeven uit hun naar 't Landschapshuis, die, uit den naam der gantsche Gemeente, vorderden: „ 1. dat het Stadhouderschap in de vrouwelyke, zo wel als in de mannelyke nakomelingschap van zyne Hoogheid, erfelyk verklaard werdt; 2. dat alle Pagten werden afgeschafft; en 3. dat de oude Wetten hersteld werden.” Voorts, eischte men, dat de bewilliging der Staaten op dit alles, binnen een half uur, openlyk, werdt afgekondigd. 't Laatste Punt, de herstelling der oude Wetten betreffende, zag, onder anderen, op de vermeerdering van 't gezag des Stadhouders, welk men, hier, hielt te zeer bepaald te zyn by

by de jongste Instructie. Terwyl de Gedeputeerde Staaten op den eisch der zeven Gekommitteerden raadpleegden, hoorde men eenigen, die voor 't Landfchaps huis vergaderd waren, dreigen „ dat de Heeren niet leevende van 't „ Huis komen zouden, zo zy der Gemeente „ geen genoegen gaven.” Men besloot dan, teritond, tot het affchaffen van alle Pagten, en kondigde dit besluit den volke aan, op den naam van den Erfstadhouders en Gedeputeerde Staaten. Te gelyk, werden de goede ingezetenen verzogt, de bezwaarnissen, welken zy verder hebben mogten, open te leggen voor de hooge Regeering, die binnen weinige dagen zou famenkomen. De Gekommitteerden vertrokken, hiermede, naar Harlingen. Doch 't graauw, het hollen nu gewoon, viel aan op de huizen van eenige Grietluiden of Amptenaars, die ten deele geplonderd of verbrand werden. Alomme, in de Steden en ten platten Lande, was men, midlerwyl, yverig bezig met het opstellen van punten van bezwaarnis, waaromtrent men herstelling dagt te vorderen van de Staaten, die, nu byeengekomen zynde, op den vierden, deden afkondigen, dat zy beslooten hadden, 's Prinzen waardigheden, ook in zyne vrouwelyke nakomelingschap, erfelyk te verklaaren, op gelyken voet, als in de andere Gewesten geschied was. Midlerwyl, waren uit alle de Kwartieren en Steden van 't Gewest, Gemagtigden in de Grootte Kerke te Leeuwaarden byeengekomen; alwaar zy bewilligd hadden in een Verzoekschrift, waarby, behalve het affchaffen der Pagten en 't Erfstadhouderschap in de vrouwelyke

1748.

Alle Pagten werden afgeschaft.

't Stadhouderfchap wordt ook in de vrouwelyke nakomelingschap erfelyk verklaard.

1748. lyke lyn , welke punten reeds toegestaan waren ,
 begeerd werdt „ dat de punten van verbetering van de jaaren 1672 en 1673 gehouden werden voor een' grondslag der Regeeringe , voor zo ver zy op de tegenwoordige omstandigheden konden worden toegepast ; dat het Hof van Friesland de vrye regtsoefening behielde , zonder eenige belemmering ; dat , in de plaats van de Pagten , eenige schatting of hoofdgeld ingevoerd werdt ; dat eenigen uit de tegenwoordige Gekommitteerden werden aangesteld , om onderzoek te doen op den staat van 's Lands geldmiddelen , om de overtollige Ampten te doen affchaffen , en de wedden , die te groot geoordeeld mogten worden , te doen verminderen ; en om de misbruiken in 't stemmen tot Afgevaardigden ten Landsdage te doen weeren : dat de ingezetenen , voortaan , zouden geregeerd worden , naar de aloude Wetten ; dat alle Ampten van Regeeringe aan inboorlingen , of aan zulken , die door eene agtjarige inwooning , *genaturaliseerd* waren , zouden worden gegeven ; dat ter wederzyde eene algemeene Vergiffenis zou afgekondigd , en , wegens 't gene , tot hiertoe , voorgevallen was , geene straf gevorderd worden ; en dat hunne Edele Mogendheden gunstiglyk zouden gelieven agt te slaan , op 't gene hun , verder , van tyd tot tyd , door de ingezetenen zou worden voorgedraagen.” De Staaten bewilligden in alle deeze Punten , op den vyfden van Zomermaand : te gelyk eene algemeene Vergiffenis afkondigende. De Gekommitteerden uit de Zevenwouden hadden
 nog

En eenige andere Punten ingewilligd.

nog eenige byzondere Punten begeerd; waarin bewilligd werdt, onder voorwaarde, dat zyne Hoogheid, die, met den eerften, verzogt zou worden in de Provincie te willen komen, om orde te stellen op de Regeeringe, deswege, nadere fchikking zou mogen maaken. De bewilliging der Staaten was zo dra niet afgekondigd, of 't gefchut werdt gelost: 't welk, zo verzekerd werdt, tot een teken verftrekte, voor de opgezetenen ten platten Lande, dat men alles in der minne gevonden hadt; hebbende deezen zig verbonden. om, anderzins, gewapend, naar Leeuwaarden te komen, en de Staaten te noodzaaken, om 't volk genoeg te geeven. De Gekommitteerden van 't Land en de Steden zonden, zo wel als de Staaten. eenigen af aan den Prinfe, om hem berigt te geeven van 't gene 'er voorgevallen was. Ook ftelde ieder Grieteny en Stad twee Perfoonen aan, uit welken wederom vierentwintig Perfoonen gemagtigd werden, agt om over 's Lands geldmiddelen, agt om over het ftemmen ten Landsdage, en agt om over de Ampten te raadpleegen; ten welken einde, zy, dagelyks, op de Stads Doele, byeen kwamen. Zy floegen den Staaten, eerlang, nog twee Punten voor, te weeten „ 1. het opdraagen van de begeering der Krygsampten aan den Prinfe: en „ 2. van de befliffende ftem, in geval de ftemmen tufchen de vier Kwartieren van 't Gewest fteeken mogten:” in welke Punten, inſgelyks, op den elfden, bewilligd werdt. Zelfs beſloot men, ten zelfden dage, op den voorflag van den Heere *Hobbe van Burmania*, die, aan den Prinfe afgevaardigd geweest zyn-

Zyne
Hoog-
heid
werdt

1748. de, uit den Haage, te rug gekeerd was „ zy-
 „ ner Hoogheid op te draagen de volle magt,
 „ om, na 't hooren der Gedeputeerden uit de
 „ Staaten, en der Gekommitteerden uit de
 „ Steden, zo als zyne Hoogheid zou goed-
 „ vinden, de gesteldheid en staat van 't Land,
 „ op vaste gronden, te vestigen; de ingesloopen'
 „ misbruiken, omtrent de Regeering,
 „ Geldmiddelen en anderszins, te herstellen;
 „ 't Gewest in rust en bloei te brengen, en,
 „ ten dien einde, zulke Wetten en Ordon-
 „ nantien te doen uitgeeven, als zyne Hoog-
 „ heid, tot welzyn van den Lande, zou ver-
 „ staan te behooren.” 's Prinses Instructie
 werd, met deeze punten, verbreed, en hy,
 in zo verre, ontslaagen van den eed, op de
 voorafgaande Instructien afgelegd. Doch daar
 verlieden nog eenige maanden, eer zyne Hoog-
 heid in Friesland komen kon, om orde op al-
 les te stellen. Midlerwyl, ontwierpen de Ge-
 kommitteerden op de Doele te Leeuwarden,
 wederom twee-en zeventig, en naderhand nog
 vyf Punten van herstelling, waarin, in Hooi-
 maand, door de Staaten, onder goedkeuring
 en bekrachtiging van zyne Hoogheid, bewil-
 ligd werd.

XVI. 't Gerugt van de bewegingen in Friesland,
 tot afschaffing der Pagten, en verkryging van
 verandering in andere opzigten, was, onder-
 tuschen, spoedig overgeslaagen, naar de na-
 buurige Provincie van Groningen, daar 't volk
 ook gantsch niet gerust geweest was, sedert de
 verheffing van zyne Hoogheid, in 't voorleeden
 jaar. De vreugde, die, ter gelegenheid
 van de geboorte des Graaven van Buuren, in
 Gro-

gemag-
 tigd, om
 de Regee-
 ring te her-
 stellen.

Beroerte
 in Gronin-
 gen en de
 Omme-
 landen.

Groningen , bedreeven werdt , hadt , op den zeventienden van Lentemaand deezes jaars , reeds aanleiding gegeven , tot nieuwe bewegingen onder 't graauw. Eenige Schippersgasten , zig , eenige dagen te vooren , met eene boot op wielen , door de Stad hebbende laaten ryden , terwyl zy geduuriglyk schooten , *Wilhelmus van Nasfouwen* bliezen , en , voor de huizen van eenige voornaame luiden , om een' drinkpenning vraagden , waren niet naar hunnen zin ontvangen aan 't huis van den Burgemeester *Joannes Geertsfema*. 't Zy dat dit den haat gaande gemaakt hadt , 't zy dat de woede eene andere en heimelyker oorzaak gehad hebbe , 't graauw en de jongens vielen , ten gemelden dage , aan op het huis van den Burgemeester , welk deerlyk geplonderd werdt. Zelfs haalde men de Koets uit den stal , en smeed ze in 't water. Mevrouw Geertsfema , die niet hadt willen wyken , werden de sieraden en kleederen van 't lyf gerukt. 't Oproer werdt , met moeite , gestild , en eenige belhamels in hegtenis genomen. Drie derzelven werden , eenige dagen laater , gegeesfeld en gebannen , by welke gelegenheid , wederom eene geweldige beweging ontstondt onder 't volk , welk den Scherpregter te lyve wilde , en zig , ter naauwer nood , door de bezetting , beteugelen liet. 't Oproer aan 't huis van Geertsfema schein , ondertusfchen , aangelegd , om het Erfstadhouderschap in 's Prinzen mannelyke en vrouwelyke nakomelingen , waartoe de Staaten van Stad en Lande nog niet hadden kunnen besluiten , met geweld door te dryven. Men haalde nog dien zelfden avond , verscheid-

1748.

't Huis
van den
Burge-
meester
Geerts-
fema wordt
geplonde-
rd.

Men
komt

1748. den' Heeren uit hunne huizen, dreef of drong
 ze naar 't Stadhuis, daar zy, eerlang, gedwon-
 gen werden af te kondigen „ dat de zittende
 „ Raad voor het Erftadhouderschap was ;
 „ doch dat men 'er den Ouden Raad ende Om-
 „ melanden nog op raadpleegen moest, 't welk
 „ over drie dagen geschieden zou.” Maar
 ten deezen dage werdt, flegts met algemeene
 woorden, afgekondigd „ dat de Staaten van
 „ Stad en Lande zyne Hoogheid verklaarden
 „ voor Erftadhouder, Kapitein- en Admiraal-
 „ Generaal.” 't Welk wel in 't eerst eenig ge-
 noegen gaf ; doch eerlang geoordeeld werdt,
 geheel niet overeen te komen, met het gene,
 in andere Gewesten, geschied was. Midler-
 wyl, was 'er ook eenige beweeging ontstaan in
 't Oldampt, daar de opgezetenen zig in de wa-
 penen oefenden, Vergaderingen hielden, en
 eerlang Gemagtigden naar de Stad zonden, om
 te begeeren, dat de Staaten een diergelyk be-
 besluit namen op het Erftadhouderschap, als by
 de andere Gewesten genomen was. Uit de an-
 dere Kwartieren van 't platte Land, was men
 te Appingadam byeengekomen, daar 't zelfde
 besluit genomen werdt. De Staaten den brief,
 waarby zy zyne Hoogheid berigt hadden, dat
 zy hem, blootelyk, tot Erftadhouder hadden
 verklaard, geopend, te rug gekreegen hebben-
 de, zonder dat de Prins de opgedraagen' eer
 hadt aangenomen, beslooten, eerlang, het
 Erftadhouderschap ook erfelyk te verklaaren
 in 's Prinzen vrouwelyke, zo wel als mannelyke
 nakomelingschap. Doch alzo zyne Hoogheid
 hier, zo wel als in Friesland, zeer bepaald was
 door zyne Instructie, reeds in het jaar 1718
 vast-

zeer
 fchoor-
 voerende
 tot een
 besluit op
 het Erf-
 stadhou-
 derschap.

Men ar-
 beidt, om
 den Prinse
 grooter

vastgesteld, arbeidde men, onder de Burgerye van Groningen, om tekenaars te winnen op een Verzoekschrift, waarby, onder andere Punten, begeerd werdt „ dat zyne Hoogheid „ werdt aangesteld, om in alle Stads- en Provinciale Kollegien voor te zitten, en om „ in geval de Stad en de Ommelanden verschilden, met een van beide te mogen besluiten; „ dat hem ook de begeevening van alle Krygs- „ ampten werdt afgestaan; en dat hem 't op- „ perst opzigt over de Zylen of Sluizen werdt „ opgedraagen.” De Taalmannen en gezwooren' Gemeente, te weinig, huns oordeels, gekend wordende in zaaken van Regeeringe, hadden ook een Vertoog ingeleverd aan Burgemeesteren en Raad, waarby herstelling in eenige Punten begeerd werdt. Doch op dit Vertoog, en op 't Verzoekschrift der Burgerye, kwam in eenige weeken geen antwoord. Men wagtte, midlerwyl, met ongeduld, af, wat bescheid'er van den Prinse komen zou, op de opdracht van 't Erftadhouderschap. Doch toen de Regeering, eerlang, eenen Brief haarer Afgevaardigden aan den Prinse in 't licht gaf, waarby bleek, dat zyne Hoogheid het Erftadhouderschap, dankelyk, aanvaardhad; doch te gelyk verbonden bleef aan de voorige Instructie, ontfak het oproer wederom onder 't volk: welk zig nu bezwaarlyker stillen liet, om dat de bezetting, waarop de Regeering zig verlaaten hadt, onlangs, op uitdrukkelyken last van zyne Hoogheid, ter Stad uit, en naar Breda getrokken was. De beweeging duurde twee dagen agtereen. Verscheiden' huizen van Regenten en anderen werden, geweldiglyk,

1748.

———
 gezag in
 de Re-
 geeringe
 te doen
 opdraa-
 gen.

1748. lyk , aangetast , en de Wethouderschap , eindelijk , genoodzaakt , om den ouden en nieuwen Raad byeen te roepen . De Burgery kwam in 't geweer : de aanstelling van den Prins tot Erfstadhouder , in de vrouwelyke zo wel als in de mannelyke nakomelingschap , op gelyke wyze als in de andere Gewesten geschied was , werdt wederom afgekondigd . Doch eenigen boezemden 't gemeen in , dat deeze afkondiging niet voldeedt . 't Volk dan , zelf niet wetende , wat het begeerde , schreeuwde , dat men 'er byvoegen moest , *met alle Privilegiën en Voorregten , en in die volle maate en magt als in Holland.*

De Regeering van Groningen geeft 'er haare stem toe.

Men bewilligde dan ook hierin , en in alle de andere Punten , die , by 't Verzoekschrift der Burgerye , begeerd waren . Zyne Hoogheid bekwam , van wege de Stad , de beslissende stem , wanneer de twee Leden der Staaten verschilden ; het regt om alle Krygsampten te begeeven , en zitting en dubbele stem in alle Kollegien . De drie gegeesfelde en gebannen' Perfoonen werden wederom in de Stad gelaaten , en in hunne verlooren' eere hersteld . Terstond hierop , kwamen ook de opgezetenen van 't Oldampt , met stokken en kneppels gewapend , in de Stad , haalden de Afgevaardigden der Ommelanden naar 't Landschapshuis , niet zonder veel gewelds te gebruiken omtrent sommigen , en vooral omtrent den Heer van Adu-

De Staat van 't Gewest , insgelyks .
 wart . Men dwong die van de Stad en van de Ommelanden , om staatswyze byeen te komen , en diergelyk besluit te neemen , als reeds door de Stad genomen was . Verscheiden' andere hoopen van afgezondenen uit het platte Land , kwamen ook voor den dag met Verzoekschriften

ten

ten aan de Landfchapsvergaderinge , die niet durfde nalaaten , in alles , wat op haar begeerd werd , te bewilligen , de eindelyke uitspraak over de geëischte punten van herftelling egter verblyvende aan zyne Hoogheid. De Boeren , die reeds , in merkelyken getale , op de been gekomen waren , en dreigden , gewapend in de Stad te komen , gelyk eenigen deden , keerden , allengskens , naar hunne wooningen , te rug. De Studenten hadden zig ook gefteken in deeze bewegingen , en onder anderen op de Straaten begeerd , dat zyne Hoogheid werdt aangesteld tot *Rector Magnificentissimus* , van 's Lands Hooge Schoole , waarin , insgelyks , bewilligd was. Taalmannen en gezwooren Gemeente werden in hunne oude voorregten herfteld , en den Prinse van alles kennis gegeven , door buitengewoone Gemagtigden uit de Regeeringe , en door afgezonden uit de Burgerye der Stad en uit de opgezetenen ten platten Lande : waarna alles zig fcheen te fchikken tot rust. Doch de bewegingen in Friesland , tegen de Pagters en Opzigtters , ontfaan , verwekten , na weinige dagen verloops , nieuwe beroerte in de Stad en in de Ommelanden. De Opzigttershuisjes werden , ook hier , alomme , omverre gehaald. De Gedeputeerde Staaten werden genoodzaakt , op den tienden van Zomermaand , alle Pagten af te fchaffen. Van wege de Stad , werdt , te gelyk , fcherpe orde gefteeld tegen de plonderingen : waarna 't gemeen , voor eenen tyd , in rust raakte.

In 't Landfchap Drente , waren , op 't einde van Bloeimaand , diergelyke bewegingen ontfaan ,

1748.

Men
fchaft 'er
ook alle
Pagten
af.

XVII.
Opfchud-
dingen in

1748. staan, om de Regeering te noodzaaken tot een besluit op het Erfstadhouderschap, in de vrouwe-lyke en mannelijke lyn. Een inwooner van Peise, *Hiddema* genaamd, hadt de voornaamste hand in 't werk, en bragt te wege, dat 'er een buitengewoone Landdag beschreeven werdt, waarin, even als in Groningen geschied was, tot het Erfstadhouderschap en tot herstelling van verscheiden' punten beslooten werdt. Doch ten opzigte van de Pagten, was alleenlyk begeerd, dat zy, voor het loopende half jaar, aangehouden, en voor 't volgende half jaar, naar de nabuurige Gewesten, geregeld mogten worden. In Overysfel, was, hier en daar, ook eenige opschudding ontstaan, tegen de Pagters of Pagters-Bedienden: doch zyne Hoogheid hadt goedgevonden, dezelve te stuiten, door een ernstig Plakaat, welk, den agtsten van Zomermaand, in den Haage, getekend was. Ook werden eenige Zwitsers gezonden naar Steenwyk, daar eenige moedwil gepleegd was: waardoor 't volk, voor eenen tyd, in rust gehouden werdt. In Gelderland, namen de Staaten, op den raad van zyne Hoogheid, insgelyks, een besluit om de Pagten, by voorraad, voor het loopende jaar, aan te houden: 't welk de gemoeden, die hier ook tot oproer neigden, voor eenige maanden, in stilte hieldt. Doch in Utrecht, werdt de hooge Regeering, door eenige beweging onder 't graauw, eerlang gedrongen, om eerst eenige, en daarna alle Pagten af te schaffen: waarna de oproerigheid bedaarde. In Zeeland, bleef de verpagting in gebruik, hebbende zyne Hoogheid den Luitenant-Generaal *Everisen* gelast, de Pagters,

des

'r Land-
schap
Drente,

in Over-
ysfel,

in Gelder-
land,

in Utrecht,

des noods, met het Krygsvolk van den Staat, by te staan, tegen den moedwil van 't graauw (*d*). 1748.

Maar in Holland, ontstonden, in Zomermaand, geweldige beweegingen, zo dra men 'er kennis kreeg, dat de Pagten, in Friesland, waren afgeschafft. 't Oproer ving aan te Haarlem, en sloeg, van daar, over naar Leiden en den Haage, en eerlang naar Amsterdam. Op alle deeze Plaatsen, en vooral op de laatste, werdt zo heviglyk gewoed tegen de huizen der Pagters, dat men 'er nimmer wedergade van gezien hadt, hier te Lande, waarom 't niet ondienstig zyn zal, den aanvang en uitflag deezer ysfelyke opschuddingen, hier, eenigszins uitvoeriglyk, te verhaalen.

Met het begin van Zomermaand, bespeurde men, aan verscheiden' oorden van Holland, zo veel misnoegdheid tegen de Pagters en Pagters-bedienden, dat de Gekommitteerde Raaden eene ernstige Waarschuwing in 't licht gaven, die, spreekende uit den naam van zyne Hoogheid en hun, het tegenstaan der Pagteren, nadrukkelyk, verboodt, 's Lands ingezetenen, daarenboven, vermaanende, met geduld af te wagten, de herstelling der misbruiken, in 't stuk der Pagteren ingesloopen, waaraan, met goetvinden van den Prins, reeds gearbeid werdt. De Waarschuwing was, den twaalfden van Zomermaand, gedagtekend; doch nog niet alomme verzonden, toen het vuur van oproerigheid, op de eerste tyding, dat men, in Friesland, alle Pagten, op eens, hadt afgeschafft, op den dertienten, te Haarlem,

XVIII.
Geweldige be-
weeging
in Hol-
land.

Plonder-
ring der
Pagters
huizen te
Haarlem.

(*d*) Notul. Zeel. 20 Sept. 1748. bl. 318.

1748.

lem, ligter laage ontfteken werdt. 't Huis van den Pagter, *Jan Verwey*, op het Spaarne, werdt eerst aangevallen, door eenige jongens, die 'er, des avonds ten tien uren, de glazen begonden in te smyten. Verwey stilde 't gespuis met vriendelyke woorden, en verwyld, hierdoor, den ramp, die hem dreigde, voor eenige uren. Midlerwyl, werden de glazen, by twee of drie andere Pagters, uitgesmeeten: waarna 't graauw, in grooter getale, wederom voor 't huis van Verwey kwam, welk toen, wel haast, overweldigd, en deerlyk geplonderd werdt. Al 't huisraad werdt vernield, en in 't water gesmeeten. De geldzakjes, die men aantrof, werden los gesneeden, en in 't Spaarne uitgeffort. Drie andere Pagters huizen trof, dien nagt, het zelfde lot. Ten half twaalf uren, begon men de trom te roeren, om de Burgery in 't geweer te doen komen; doch zy was, zo wel als 't graauw, ingenomen tegen de Pagters, en toonde kleinen lust, om dezelve te beschermen. Den volgenden morgen, vondt de Wethouderfchap geraaden, de Waarschuwing van zyne Hoogheid en Gekommitteerde Raaden, welke men nu ontvangen hadt, te laten afkondigen; doch zy deedt verkeerde uitwerking. 't Graauw zwoer nu, geen' Pagter meer te zullen spaaren. Terftond werden twee andere Pagters huizen aangestast en geplonderd. In een derzelven stookte men een groot Vuur op de Plaats, daar boeken, papieren, en andere dingen in verbrand werden; gedoogende de woestheid bezwaarlyk, dat de vlam, door de buuren, bedugt voor ongemak, tydig, gebluscht werdt.

De

De Wethouderfchap, die, by 't afkondigen der Waarfchuwinge, eenige ernstige bedreigingen aan de oproerigen gevoegd hadt, veranderde, toen 't plonderen voortging, plotselyk van gedrag, en befloot alle invordering van 's Lands en Stads gemeene middelen door de Pagters, by voorraad, te doen flilftaan; en van dit befluit den volke terftond kennis te geeven. 't Geweld aan de Pagters huizen werdt egter, te gelyk, andermaal, verbooden, en elk ge- waarfchuwde, dat men 't, zo 't aanhieldt, met geweld fluiten zou. 't Stilftaan der Pagteryen veroorzaakte groote blydfchap onder 't gemeen, welk straks om bier en brood, zonder Impost, liep. Doch men liet niet af met plonderen. Twee Pagters huizen werden, sedert, nog aangevallen, en deerlyk verwoest. Ook maakten de plonderaars geene zwaarigheid, om een groot deel der goederen te rooven, en 't ge- roofde aan anderen te verkoopen, 't welk hun egter, fomtyds, door hunne makkers, belet werdt. Tegen den avond, kwamen de Heeren van Grovestins, van Burmania en *Thierry*, uit 's Prinzen naam, in Haarlem, en hoorden, des anderendaags, de bezwaarniften der Burgerye; die alleen mondeling, en zo verwardelyk werden voorgesteld, dat 'er naauwlyks iet van te maaken was, dan dat men de Pagten begeerde vernietigd te hebben. De Heeren, de Burgery tot gehoorzaamheid en flilte vermaand hebbende, keerden te rug naar den Haage, om verflag te doen. De Staaten van Holland, thans vergaderd zynde, konden egter nog niet befluiten, tot affchaffing der Pagteryen. Zy verftonden, dat de ingezetenen hunne bezwaar-

1748.

De Wethouderfchap befluit alle Pagten, by voorraad, te doen flilftaan.

Drie Gemagtigden van zyne Hoogheid komen te Haarlem;

1748. nisen over de wyze van het heffen der gemeene midtelen aan hun , of aan zyne Hoogheid , op eene eerbiedige wyze , moesten te kennen gegeven hebben , zonder tot daadelykheden over te slaan ; te gelyk aanwyzende , door welke andere middelen , men zou kunnen voldoen aan 't gene het Land , by 't affchaffen der Pag-

De Staaten maaken bekend , dat de Pagten in stand zouden blyven.

teryen , misfen zou. Zy bevalen zelfs , by eene afkondiging , die , den negentienden van Zomermaand , getekend was , dat de Pagteriyen in stand blyven zouden , en verklaarden , wel ernstelyk te begeeren , dat de Wethouders in de Steden allen overlast en geweld zouden helpen weeren. Men las , in deeze afkondiging , dat zy geschiedde , in gevolge van een Besluit , welk , na eene ernstige raadpleeging met den Prinse , en overeenkomstig met deszelfs hoog-

Te Haarlem kondigt men het tegen-deel af.

wyzen raad , genomen was. Doch men maakte , te Haarlem , zwaarigheid , om deeze afkondiging te doen , dugtende de Wethouderschap , nu de ingezetenen met het affchaffen der Pagten geveleid hebbende , voor nieuwe opschudding , als men hun zou hebben willen bekend maaken , dat zy , ten onregte , op eene vernietiging der Pagten , gehoopt hadden. Men verklaarde dan , openlyk , op den eenentwintigsten „ dat het Plakaat , welk , by „ de Staaten , zou zyn vastgesteld , en in de „ nieuwspapieren te leezen was , nimmer , in „ de Stad , zou worden afgekondigd , noch „ naargekomen ; dat de Regeering haar best „ zou doen , om te wege te brengen , dat de „ invordering van 's Lands gemeene middelen „ door Pagters , ten eeuwigen dage , zou bly- „ ven afgeschafft , en dat men zulk een middel ,

„ 't zy een Hoofdgeld of iet anders , zou zoe- 1748.
 „ ken in te voeren , waarby de Burgery minst
 „ werdt bezwaard :” en naardemaal eenigen
 „ bedugt geweest waren , of de Wethouderfchap,
 „ die zig niet genoegzaam fcheen te kunnen ver-
 „ laaten op de Schutterye , ook voorhebben mogt
 „ Krygsvolk in de Stad te brengen , betuigde zy .
 „ openlyk „ nimmer zulk een oogmerk gehad te
 „ hebben , en dat alle gerugten , desaangaan-
 „ de uigeftrooid , ftrydig waren met de waar-
 „ heid.” Doch de Staaten namen zo euvel , De Staa-
 „ dat die van Haarlem zig niet hielden aan 't ge- ten nee-
 „ ne , Staatswyze , was vastgefteld , dat zy alom- men 't
 „ me deden afkondigen : „ hoe zy de Verklaa- zeerkwaa-
 „ ring der Haarlemfche Regeeringe , welke lyk.
 „ hun ook , in de nieuwspapieren , onder 't
 „ oog gekomen was , hielden , of voor on-
 „ egt , of voor afgedwongen , dezelve voor
 „ nietig en van onwaarde verklaarende , en
 „ allen ingezetenen verzekerende , dat zy de-
 „ zelve nimmer eenige uitwerking zouden laa-
 „ ten hebben : of , zo die van Haarlem , in
 „ veragting van de bevelen der Staaten , en
 „ ten nadeele van 't gemeene Land , daarvan
 „ reeds eenige voordeelen mogten getrokken
 „ hebben , zouden dezelfen , op eene andere
 „ wyze , moeten worden vergoed (e).” Uit
 „ deeze afkondiging , die dentwee-entwintigften
 „ gedagtekend was , zag men , hoe vafte-lyk de
 „ Staaten , tot hiertoe , gezind bleeven , om de
 „ Pagteryen te handhaaven ; doch daar verlieden
 „ nog geene vier dagen , of zy veranderden fchie-
 „ lyk

(e) Refol. Holl. 22, 25, 28 Juny 1748. bl. 511, 512, 514.

1748. lyk van gedagten. Wy zullen wel haast zien, wat 'er aanleiding toe gaf. Ondertusfchen was het gemeen te Haarlem, daar men nu geene Imposten meer betaalde, en daar de Schuttery eenige dagen agtereen, in de wapenen kwam, na 't plonderen van zeven Pagters huizen, allengskens, in rust geraakt. Eenige geroofde goederen werden, federt, der Gereformeerde Diaconie ter bewaaringe gegeven; die in 't volgende jaar, last kreeg van de Staaten, om ze, zo ver zulks mogelyk ware, den eigenaaren wederom uit te leveren (*f*).

XIX. Maar te Leiden en in den Haage, was 't † Graauw plondert ook de meeste Pagters huizen te Leiden. plonderen, vier dagen na dat men 'er te Haarlem eenen aanvang van gemaakt hadt, begonnen, op den zeventienden. Te Leiden zocht een Pagter, eene schuur met brandhout, welke hy aan zig gehouden hadt, om 't gemeen, welk reeds tegen hem en zyne makkers aan 't morren geslaagen was, te vrede te stellen, tot een' laagen prys te verkoopen. Doch alzo hy den Impost van 't hout vorderde, welke niemand betaalen wilde, floeg men van morren over tot smyten met steenen; waardoor de Schout en eenige soldaaten, aangekomen om den moedwil te stuiten, op de vlugt gejaagd werden. Terstond hierop, werdt het huis van den Pagter aangevallen en geplonderd. 't Graauw streefde toen naar drie of vier andere Pagters huizen, die ten deele met soldaaten bezet waren; waardoor de plondering voorkomen werdt. Een der Pagteren onthaalde 't gespuis op bier en wyn, en deedt het, door
goe-

(*f*) Resol. Holl. 16 July 1749. H. 559.

goede woorden , aftrekken. Doch een andere, die meende in gunst te staan van 't graauw , en hierom geene merkelyke voorzorg gebruikt hadt , moest lyden , dat alles in zyn huis vernield werdt , tot deuren , en vensters en posten toe. 't Plonderen duurde hier tot diep in den nagt ; en des anderendaags kwam de Schuttery in de wapenen. Poorten en bruggen werden bezet , en niemant , dan die men kende , doorgelaaten. De Wethouderfchap alle geweld en oproerigheid, op zwaare straffe verboden hebbende , hieldt het graauw zig twee dagen ftill : doch op den twintigften , werdt de woede wederom wakker , door 't slaan op een' koekenpan , waarmede een vrouwmensch agter ftraaten liep. Het huis van den Pagter *Kornelis van der Kok* , een fchoon gebouw , te vooren , door de foldaaten befchermd , en federt , met planken toegespykerd zynde , leedt den eerften aanftoot. 't Kostbaarst huisraad werdt hier vernield , de voorgevel gedeekelyk afgebroken , de fieraaden van het muurwerk deerlyk gefchonden. Vier andere Pagters huizen trof diendag het zelfde lot. Aan een derzelven verweerde men zig , eenigen tyd , tegen de woeste menigte ; die , eerlang , zo fterk aanwies in getal , dat men haar het huis ten prooije laaten moest. Twee Pagters alleen hadden , den storm ziende aankomen , hunne huizen ledig gemaakt : waarna zy , door de eigenaars , open en te huur gezet werden : 't welk de gebouwen voor vernieling beveiligde. De Wethouderfchap , hier , het voorbeeld van die van Haarlem volgende , kondigde , op den een-en-twintigften , af , dat de Pagten , by voorraad ,

1748.

De Wethouderfchap fchort , ook hier,

1748. zouden opgeschort blyven. Doch een gerugt, dat 'er Krygsvolk in de Stad verwagt werdt, houdt het gemeen, nog eenige dagen, in onrust. De Sekretaris *David van Royen* gaf zig veel moeite, om 't volk te verzekeren, dat dit gerugt versierd was: ook werdt zulks, openlyk van 't Stadhuis afgelezen. Doch de Burgery zelve, in grooten getale, op de Doele byeengekomen, raakte niet regt tot bedaaren, dan na dat haar verzekerd was, dat alle Pagten, volstrektelyk waren afgeschafft: 't welk, na weinige dagen verloops, gebeurde.

XX. In den Haage, hadt men, den gantschen zeventienden van Zomermaand, hooren mompelen, dat het huis van den Pagter *van Spyk* stondt geplonderd te worden. Nogtans schoolde het graauw niet famen, voor 'savonds ten negen uren; doch liet zig, door den Kolonel *Dierquens* en eenige Schutters, na eenigen tegenstand, verdryven. 't Huis van den Pagter werdt, den gantschen nacht, beschermd, door de gewapende Schutterye. Des anderendaags, zondt de Krygsraad aan zyne Hoogheid, om raad. Doch de Prins, onpafelyk zynde, kon den afgezonden geen gehoor geeven. De Prinfes zeide hun egter, uit 's Prinfsen naam, aan, dat zy 't geweld, ten beste doenlyk, moesten tragten te stuiten, zig, des noods, bedienende van de bezetting van den Haage. De Wethouderfchap deedt, hierop, afkondigen, dat elk zig hadt te wagten voor oproerigheid; alzo men beslooten hadt geweld met geweld te keeren. Maar kort hierop werdt de aanval op 't huis van van *Spyk* hervat; de Schutterye, die hier de wagt hieldt, gedwongen te

wy-

de Pagten, by voorraad, op.

XX. Plondering van eenige Pagters huizen in den Haage.

wyken , voor eene hagelbui van steenen , die op haar afkwam. Doch verscheiden' andere vendels , sedert zynde aangerukt , werdt 'er , na lang dreigen , met scherp geschooten op 't graauw , waardoor veelen gekwetst , en twee of drie gedood werden. Toen verstooven de plonderaars , en 't huis werdt , wederom , den gantschen nacht bewaakt. Op den negentien- den , des morgens , werdt , in gevolge van het besluit der Staaten , waarvan wy , boven (g) , gewaagden , afgekondigd , dat de Pagten stand zouden houden : 't welk de woede , die , eenigen tyd te vooren , aan 't huis van eenen anderen Pagter , eenen aanvang met plonderen gemaakt hadt , verder scheen aan te zetten. Twee Huizen , eenen Pagter toekomende , werden , daarna , geweldiglyk aangevallen en zwaar beschadigd : na dat men de Huurders genoodzaakt hadt , hunne goederen eerst te bergen. Met den avond , werdt 'er nog een Pagters huis geplonderd. De Schuttery en 't Krygsvolk booden nu geen den minsten tegenstand , alleenlyk zorg draagende , dat de huizen , waarvan de Pagters eigenaars , doch geene bewooners waren , voor verder geweld bewaard bleeven. Een Pagter was 'er maar , hier ter Stede , die , zonderling bemind van 't gemeen , vry bleef van plondering. Een der Lyfwagten van zyne Hoogheid , zig , meer of min , gesteken hebbende in den oproer , werdt eenige dagen laater , gevat , en , voor 't Hof te regt gesteld zynde , ter galge verweezen. Op de overige handdaadigen , werdt geen onder-

1748.

(g) *Blaaz.* 212.

1748. derzoek gedaan. 't Graauw, uitgehold hebbende, raakte van zelf aan 't bedaaren. Doch terwyl de plondering nog duurde, waren 'er ook briefjes gestrooid, waarby 't volk voor de huizen van den Raadpensionaris Gilles en den Advokaat-Fiskaal *Anthony van Wezele* genodigd werdt. Beide deeze Heeren werden voor Lands dieven uitgemaakt en beschuldigd, als hadden ze veele duizenden getrokken van de Pagters. De Raadpensionaris gaf 'er den Staaten kennis van, die, hunne uiterste vergenoeging betuigd hebbende over den dienst, door hem, tot hiertoe, den Lande gedaan, en de uitstrooifels tegen hem voor vuile lasteringen hebbende verklaard, op raad van zyne Hoogheid, hem en den Advokaat-Fiskaal, eerlang, in hunne hooge bescherming namen, en in perfoon, huis en goederen kost- en schade-loos beloofden te zullen houden: daarenboven tienduizend guldens toeleggende aan die den opsteller, drukkers of verspreiders der gemelde schriften wist aan te brengen. De Prins hadt ook schikking gemaakt, om de huizen der twee Heeren, door 't Krygsvolk van den Staat, te doen beschermen (*h*). Doch men deedt hun geen verder leed.

XXI. Gewel- die op schudding te Amster-
 Maar de woede, die, in Haarlem, in Leiden en in den Haage, gezien was, geleek niet in felheid en duurzaamheid, naar de woede, die, weinige dagen laater, in Amsterdam gaande gemaakt werdt. De tyding van 't afschaffen der Pagten in Friesland hadt, hier, reeds te vooren, eenig gemor verwekt onder 't gemeen, dat

dat , zo wel als de nabuuren , verlangde , om van de drukkende Imposten vry te zyn , en niet bezeffen kon , dat 'er andere lasten in de plaats zouden moeten komen , welker gewigt men nog niet beproefd hadt. Ook staken de rykdommen van sommige Pagters , hier , den burgeren , meer dan elders , in 't oog ; 't welk hen , boven anderen , in den gemeenen haat gebragt hadt. Veele gegoede ingezetenen verstonden zelfs , dat de Pagters der algemeene bescherming onwaardig waren , en verdienden uitgerooid te worden ; hoewel anderen meenden , dat men de Pagterryen zou kunnen afschaffen zonder plondering ; die toch , door 't Land , zou moeten vergoed worden. Zo sprak men , hier ter Stede , na dat men wist , wat 'er , te Haarlem , voorgevallen was. Ook waren veelen bedugt , dat de beweging , hier ook , op den zeventienden , beginnen zou , gelyk men , naderhand , verstondt , dat te Leiden en in den Haage geschied was. Doch deeze dag liep ten avond , zonder dat zig eenige oproer openbaarde. Alleenlyk hadden sommigen Boter gekogt , op de Botermarkt , zonder 'er eenige Pagt van te betaalen : 't welk , oogluikende , gedoogd was. Kort te vooren , waren 'er briefjes gestrooid , waarby elk , tegen den twintigsten , op den Dam genodigd werdt , om de Pagten te zien afschaffen : doch deeze dag eindigde , van gelyken , zonder dat 'er iet voorviel. De Wethouderschap hadt , midlerwyl , eenigen Kapiteinen der Burgervendelen afgevraagd , of men zig , des noods , zou kunnen verlaten op den bystand hunner onderhoorige manschap ; doch uit hun verstaan , dat

1748.

Voor-
zorg der
Wethou-
derschap.

1748. dat de meeste Schutters zig hadden laten ver-
 luiden , dat zy geene Pagters huizen dagten te
 beschermen. Ook voerden veelen diergelyke
 taal zo openlyk , dat 'er 't Graauw stout op
 werdt , en zig te ligter vervoeren liet , om
 eerlang ook hier werk te beginnen. De jongste
 Plakaaten der Staaten van Holland , strekkende
 tot handhaavinge der Pagten , werden hier , ter-
 stond , afgekondigd : en 't laatste , welk tegen
 de Bekendmaking der Wethouderschap van
 Haarlem gerigt was , op maandag den vieren-
 twintigsten van Zomermaand. Men was nu ,
 meer dan voorheen , bedugt voor oproer op de
 Botermarkt , daar , ter oorzaake van den markt-
 dag , veel volks samenvloede. Ook hadt de
 Wethouderschap zorg gedraagen , dat 'er om-
 trent veertig Schutters uit het Burgervendel van
 den Kapitein *François Lestevenon* , by tyds , ge-
 legd werden op de Reguliers Waage , waarvan
 zy 't oog over de Botermarkt houden konden.

Aanvang
 van den
 oproer op
 de Boter
 markt.

De Bedienden van de Boterpagt zaten in hun
 Komptoir aan de Waage , verleenende Pagtce-
 luls aan zulken , die ze begeerden , en 't fluiken ,
 welk sommigen deden , door de vingeren zien-
 de. Omtrent half elf uren begon een jongen
 eenige baldadigheit aan 't Komptoir ; waaro-
 ver hy van eenen der Geregtsdienaaren bestraff
 en weggejaagd werdt. 't Graauw , hierop , aan
 't morren en schelden gevallen zynde , sloeg
 een uit den hoop de glazen van 't Komptoir in.
 Men greep hem , en bragt hem in de Waage.
 De Schuttery , op 't gerugt , naar beneden ge-
 komen , ontsloeg hem egter terstond ; doch hy ,
 klaagende , dat hy twee gouden ringen miste ,
 welken egter nergens te vinden waren , ver-
 wek-

wekte zo veel opschudding onder 't graauw, dat het met steenen wierp naar de Burgers, waardoor de Luitenant eenigszins gekwetst werd in 't aangezigt. De Kolonel *Willem van Loon Janszoon*, die, in afwezendheid van Kapitein *Lestevenon*, 't bevel voerde over de Schutters, gaf zig veel moeite, om 't volk tot stilstand te brengen, en beval, eindelyk, toen woorden niet hielpen, uit last van Burgemeesteren, met scherp te schieten onder den hoop, waardoor 'er drie gedood, en eenigen gekwetst werden. Onder de eersten, was een onschuldige, die zig slegts uit nieuwsgierigheid in 't gedrang begeven hadt: en onder de laatste een vrouwensch. welk, schaamteloos, de rokken opgeligt, en den Burgeren haar agterste toegekeerd hadt; waarop zy een kogel in de dye ontving, die haar, eerlang, de dood deedt. 't Schieten deedt het Graauw en de nieuwsgierigen verstuiven, in een' oogenblik, hoewel twee oproerigen, nog na het schieten, een wyle met steenen wierpen. Maar 't vuuren van burgers op burgers, gelyk men 't noemde, werd, ondertuschen, afgekeurd by de domme menigte. Men riedt den Kolonel van Loon, die 't belast hadt, zig, voor een' tyd, aan eene zyde te houden. Ook werd zyn huis, zo lang 't oproer duurde, beschermd door eene Wagt van Schutteren. Maar 't Graauw, nu verdreeven van de Botermarkt, streefde, omtrent den middag, in grooten getale, naar 't huis van de Pagters *Adriaan* en *Pieter de Nooi*, die naast aan de Botermarkt, op de Keizersgraft, by de Reguliersgraft, woonden. De deur van 't huis werd met hamers opgeslaagen: waarna

1748:

Men
schiet,
met
scherp,
op de
oproerigen.

De Pag-
ters hui-
zen wor-
den aan-
gevallen
en geplon-
derd.

S. Kokke, del. et fecit. 1747.

A. Kokke Simonsz. excudit.

HET PLUNDEREN VAN HET HUIS VAN A. M. VAN ARSSEN,
op de Cingel bij de Huiszittensteeg te Amsterdam, op Dingsdag den 25^{en} Junij A^o 1748.

1748.

't gefpuis, naar binnen ftuivende, alles vernielde, 't verbryzeld huisraad en 't geld zelf in 't water fmytende. De woeste hoop, haast fterk toegenomen in getal, verdeelde zig, eerlang, aan verfcheiden Ploegen, die elk op byzondere Pagters huizen aanvielen, welke allen deerlyk geplonderd, en fomnigen zwaar befchadigd werden. Ondertusfchen werdt, in verfcheiden wyken, de trom geroerd, om de Schutterry in de wapenen te doen komen; doch 't Graauw ontzag zig niet, den tromflageren, hier en daar, het ftaan, geweldiglyk te belet-

De Schutterry ziet het aan.

ten. De weinige Schutters, die in 't geweer kwamen, plaatsten zig omtrent eenige Pagters huizen; doch de meesten toonden geen lust om dezelve te befchermen, en zagen 't plonderen, zonder 't zig aan te trekken: 't welk ook zulken, die herts en moeds genoeg hadden, om 't geweld te helpen weeren, noodzaakte, zig ftill te houden. De Direkteurs van den Impost op de Wynen, by tappers en zulken, die veel in kroegen verkeerden, ook by eenige burgers, die oordeelden te hoog door hen gefchat te zyn, zeer in den haat geraakt zynde, werden, fchoon zy de Admodiatie der Wynen flegts bedienden, voor een genootfchap van Wynkooperen; waartoe zy nogtans zelve behoorden, zo min als de overige Pagters, verfchoond van de plondering. 't Kostbaarfte huisraad, fchilderyen, boeken, gemaakt Zilverwerk, alles werdt gefchonden of vernield. De wynen en fterke dranken, die men in de kelders deezer Luiden, in grooten overvloed, aantrof, werden gulziglyk te lyve geflaagen, of baldaadiglyk geplengd. Geheel

Affchuwelyke baldaadigheid aan de huizen der Direkteuren van den Impost der Wynen.

oxhoofden werdt de bodem ingesmeeten : en de roode wyn stroomde zo rykelyk door de gooten en rioolen , dat 'er 't water in de graf-ten door geverwd werdt. Met den avond , en toen 't graauw nu den drank in 't lyf hadt , wakkerde de woede , en borst uit tot de darterlste baldaadigheden : ontziende 't gespuis zig niet ; openbaare ontugt te pleegen , terwyl hunne makkers , met plonderen of zwelgen , bezig waren. Men wil , dat aan één huis , behalve de stukvaten en oxhoofden , wel dertigduizend flesfen vol wyns opgezoopen of vernield zyn. In de meeste huizen , werden alle de vertrekken , tot boven in den top , ledig geplonderd ; en somtyds zwaare stukken huisraad en geldkisten naar beneden gefinakt , dat alles daverde en kraakte , daar 't nederkwam : ook werden de plonderaars , die beneden stonden , en 't afgesmeeten huisraad verder verbryzelden , en in 't water droegen , dikwils gekwetst , en somtyds gedood , door kassen , tafels , deuren , die , zonder iemand te ontzien , ten vensteren uit geworpen werden. De woede hielt , den gantschen nacht en den volgenden dag , aan , onaangezien de Wethouderschap , al by tyds , hadt laaten afkondigen , dat zy van de begeerte der ingezetenen , om de Pagten te hebben afgeschafft , kennis gegeven hadden aan de Staaten en aan zyne Hoogheid , met vermaaning om den uitflag der raadpleegingen op zulk een gewigtig stuk , met geduld , af te wagten. 't Graauw ontzag zig niet , op 't midden van den dag , aan te vallen op 't huis van eenen der Direkteuren van de Wynen , welk op den Vygendam stondt , in 't gezigt van 't Stadhuys.

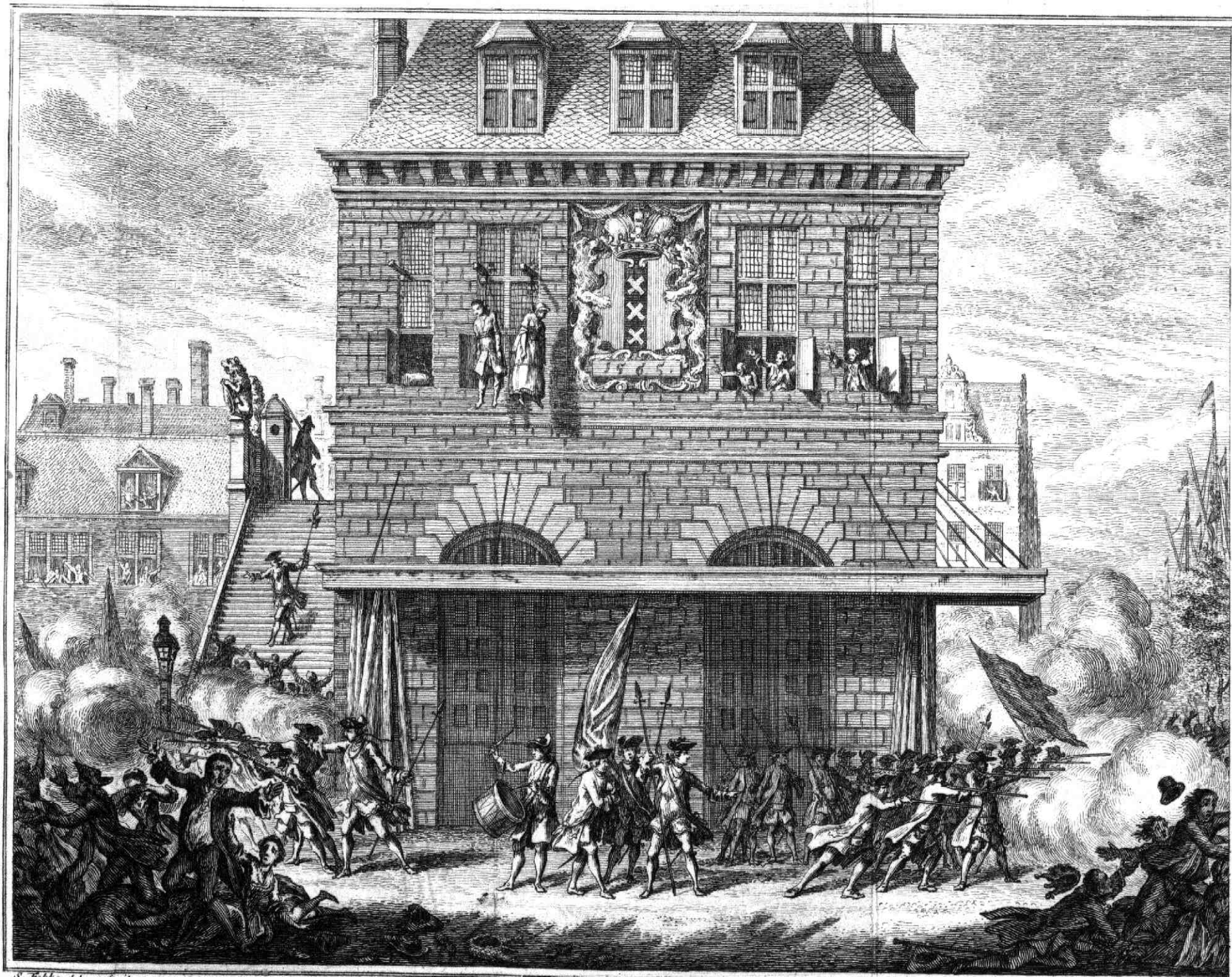
Men

1748.

Men hadt dit huis van 't beste huisraad ontle- digd; voorts geflooten en te huur gezet. Doch 't gefpuis raakte 'er ras binnen, onder een woest gefchreeuw van *Oranje boven!* of *Huzza!* welk de gewoonlyke kreet der plonderaaren was; en alles, wat men 'er vondt, werdt verbryzeld. Een der Burgemeesteren dit geweld, door de glazen van 't Stadhuis, aanschouwende, hadt, zo men verzekert, geen moeds genoeg, of vondt ten minsten ongeraden, om het te doen ftuiten, schoon een der Burger - Kapiteinen hem, daartoe, zynen dienst aanbodt. Aan andere huizen werden, dien dag, diergelyke baldaadigheden gepleegd. Eenige weinige huurhuizen, die men, by tyds, hadt weeten ledig te maaken, werden van verder geweld verfoond. Aan den Kelder, daar de Zoutdraagers 't zout by de zak kwamen haalen, werdt het woeden ook gefluit; latende de plonderaars zig be- duiden, dat 'er niet dan zout, zo noodig tot behoudenis van veele levensmiddelen, in te vinden zou zyn. Nu hadt men omtrent twintig Pagters huizen, in minder dan twee da- gen, geplonderd, toen 't graauw, 't hollen ge- woon, ook andere wooningen begon te dre- gen. Men verfpredde, ten minste, dat de voorgangers lysten by zig hadden, waarop nog veele huizen getekend stonden, die men aan de woede van 't Graauw dagt ten prooije te geeven. De Schutterry, eindelyk, 't gevaar, welk haar en de Stad dreigde, bezeffende, eindelyk, kwam, op vermaaning der Wethouderschap, den Op- roer, eerst in den nademiddag tot omzien. Verschei- den' vendels trokken, met stille trom, op, en voegden zig, op de plaatfen, daar 't meeste ge- vaar

vaar gevreesd werdt, met naame omtrent het
 Stadhuis. Ook werden de Waagdraagers, Bier-
 draagers en Turfdraagers voorzien van geweer.
 Tegen den avond kwamen de plonderaars voor
 't huis van eenen Pagters-bediende, op den
 Blaauwburgwal. Zy streefden, terstond, ter
 deure in naar boven. Doch in dit oogenblik,
 komen twee vendels Schutters, onder de Ka-
 piteinen, *Mattheus Lestevenon Abrahamsz.* en
Theodoor Wynantz, aantrekken; daar zig, kort
 daarna, nog een derde, onder den Kapitein
Jan Fredrik Berewout, byvoegde. De toegan-
 gen werden, terstond, bezet. Doch eenige
 Burgers, te vooren, vuur gegeven hebbende
 op de plonderaars, hadden den vuigen hoop
 reeds verjaagd, en 't huis voor verder geweld
 beschermd. Ook hadt de moedwil zyne kragt
 verlooren, zo dra de Burgery'er zig ernstelyk
 tegen begon te verzetten. Een Zweedsch Boots-
 gezel, die de meeste plonderingen bygewoond
 hadt, en nu nog geweld dreigde, aan 't huis
 van eenen Kleermaaker, werdt, door eenige
 Burgers, doodgeschooten, en naderhand, in
 gevolge van een vonnis van Schepenen, naar
 buiten gesleept, en by een been aan de galg
 gehangen. Eenige oproerigen werden gevat.
 Doch twee dagen laater, werden twee der
 voorgangeren van den woesten hoop in hegte-
 nis genomen, een Tuinman van siegt gerugt,
Pieter van Dort genaamd, en een Vrouw-
 mensch, welk schol, bokking en limoenen
 aan de Beurs plag uit te venten. Beide had-
 den ze de meeste plonderingen aangevoerd.
 De Karel, dien 't Graauw *Burgemeester* noem-
 de, om dat hy, by een' der Pagteren, een'

Twee
 der be-
 hamels
 worden
 gevat en
 gehan-
 gen.

S. Fokke, del. et fecit 1777.

A. Takke Simonsz. excudit

EXECUTIE VOOR DE WAAG TE AMSTERDAM, vrijdag's den 28^{en} Junij A^o 1748.

1748. grooten paruk geroofd en opgezet hadt, voerde, gemeenlyk, 't vendel, en gaf bevelen uit aan 't gespuis, welk hem volgde. 't Vrouwmensch hadt, reeds op de Botermarkt, steenen geraapt, en was een van de eersten geweest in 't plonderen aan 't huis van de Nooy, en aan verscheiden' andere huizen. De Tuinman werdt, door eenige Burgers, uit een' Bierkelder geligt en opgebracht: 't Wyf werdt, door eenen der Onderfchouten, gevat. Zy werden beide voor Schepenen gehoord, ter dood veroordeeld, en des anderendaags, op den middag, uit de Waage opgehangen. 't Wyf schreeuwde, in 't gaan naar de strafplaats, en eer zy gehangen werdt, ysfelyk *Wraak! Burgers, Wraak!* Doch de Karel sloeg geen geluid. Nogtans, was hy naauwlyks ten venstere uit geheist, of daar ontstondt een geweldig gedrang onder de aanschouwers, veroorzaakt, zo men meent, door eenige Burgers, die, de ronde in de Stad gedaan hebbende, langs den Vyngendam, naar den Dam kwamen; en toen de toekykers hun hier den doorgang weigerden, met los kruid, gevuurd hadden, waarop ook, door de Schutterye, die op den Dam stont, met scherp geschooten was, waardoor eenigen gekwetst, en een of meer gedood waren. Elk der toekykeren hierop een goed heenkomen zoekende, raakten veelen onder de voet, en werden deerlyk vertreeden: veelen werden in 't water gedrongen, daar eenigen zig, uit angst, van de hoogten, daar zy op gezeten hadden, lieten invallen. Men wil, dat 'er verscheiden' ongelukkigen in 't gedrang omgekomen zyn. Zeker is 't, dat 'er veelen in 't water smoorden,

Ongeluk-
kige op-
loop op
den Dam.

den , welker getal tot op omtrent veertig be-
 groot is. Met deezen ramp , welks gerugt de
 gantsche Stad met eene ontsteltenis en schrik
 vervulde ; waarvan veelen aan 't kwynen floe-
 gen , eindigde de oproer , die , in Amsterdam ,
 tegen de Pagters aangevangen was. De Schut-
 tery bleef , nog eenige dagen , in de wapenen ,
 en deedt de ronde door de Stad , waardoor al-
 le verdere opstand geweerd werdt. Ook hadt
 de Regeering , na 't stillen van den oproer ,
 dien zy aan de kwaadaartigheid van eenige
 vreemdelingen toefschreef , en na 't bedanken
 der Schutterye , allen Wyken belast , op 't eer-
 ste blyk van opschudding , in de wapenen te
 komen : vyfhonderd guldens beloovende aan
 het eerste Vendel , welk zig verwoegen zou
 voor een huis , dat met plondering bedreigd en
 aangevallen werdt. De Stads Modderluiden
 hadden ook , na 't straffen der twee oproeri-
 gen , last gekreegen om 't vernielde huisraad ,
 welk alomme door de graften dreef , op te vis-
 schen , en in Stads Pakhuizen te bergen ; met
 welk opvisfchen zig , reeds te vooren , eenige
 geringe luiden , onder oogluiking , hadden be-
 zig gehouden.

In andere Steden van Holland en ten platten Somnige
 Lande , werdt ook eenig geweld gepleegd aan de Steden
 wooningen der Pagteren ; doch 't kwam in gee- voorkom
 ne vergelyking by de woede , welke Haarlem , men den
 Leiden , 's Graavenhaage , en boven al Amster- opstand
 dam hadt moeten ondergaan. Ook hadt men , tegen de
 in sommige Steden , middelen gebruikt , om 't Pagtera
 oproer te voorkomen. Te Rotterdam , deedt
 de Schutterye , by tyds en dagelyks , de ronde
 door de Stad , waardoor de famenrottingen be-
 P 2 let

1748

LXXVIII

Pag. 227

Pag. 227

Pag. 227

Pag. 227

Pag. 227

Pag. 227

Pag. 227

Pag. 227

Pag. 227

Pag. 227

1748. let werden. Ook verliet men zig hier op eenige vendels Zwitsers, die digt by de Stad lagen. De Diakenen der Hervorinde Kerke hadden, daarenboven, verklaard, dat zulken die zelve, of welker kinderen de hand in eenige plondering gehad hadden, nimmer eenige ondersteuning van hun hadden te hoopen.

XXII. 't Geviel, ongelukkiglyk, dat zyne Hoogheid, in 't hevigst der bewegingen in de Hollandfche Steden, onpafelyk geweest was, zo dat men hem niet, of naauwlyks hadt konnen raadpleegen, over de middelen, om dezelve te stillen. Men hadt, nogtans, in twee Afkondigingen der Staaten, na 't ontfaan der bewegingen uitgekomen, gelezen, dat hunne Edele Groot-Mogendheden, met kennis en op raad van zyne Hoogheid, beflooten hadden, de Pagten aan te houden. 't Gemeen kon, derhalve, niet verwagten, dat de Prins eenigen voorflag doen zou, om dezelve af te fchaffen. Ook hadt men 'er, ter Vergaderinge van Holland, in 't algemeen, geen vermoeden van. Doch op den vyfentwintigften van Zomermaand, 'sdaags na dat de plondering te Amsterdam aangevangen was, vervoegde zyne Hoogheid, ter naauwer nood van zyne ziekte hersteld, zig in de Vergadering van Holland, den Staaten een' voorflag doende, welke inhieldt „ hoe 't niet nieuw was, dat de ingezetenen deezer Landen geneigdheid hadden „ getoond, om de Pagten van 'sLands gemeene middelen op de Verteering te hebben afgeschafft; terwyl fchrandere verftanden hadden geoordeeld, dat 'er bekwaamer „ middelen waren uit te vinden, om, met „ min-

Zyne Hoogheid staat, ter Vergaderinge van Holland, het afschaffen der Pagterien voor.

„ minder omflag en bezwaaring van de ingeze-
 „ tenen , dezelfde of grooter sommen dan de
 „ Pagten opbragten , in 's Lands Kasse te doen
 „ komen. Dat zig , nogtans , deeze geneigd-
 „ heid nooit zo duidelyk hadt doen zien , als
 „ tegenwoordig , zynde dezelve tot zulk eene
 „ onmaatige drift uitgeborsten , dat de overtui-
 „ gendste redenen , in de afkondiging der Staa-
 „ ten van den negentienden deezer gebruikt ,
 „ die niet tot bedaaren hadden kunnen brengen.
 „ Zelfs waren 'er daadelykheden uit voortgeko-
 „ men , die de droevigste gevolgen zouden kon-
 „ nen naar zig sleepen. Doch hoe zeer deeze
 „ daadelykheden ook te veroordeelen waren ;
 „ was 't egter aanmerkelyk , dat zy , in zo ver-
 „ re , uit geen kwaad beginsel waren ontstaan ,
 „ dat men 'er mede beoogen zou , zig te willen
 „ onttrekken van het draagen der gemeene las-
 „ ten. De oude zugt der regtschaapen' Ne-
 „ derlanderen , om het hunne , gewilliglyk , op
 „ te offeren tot behoudenis van 't Vaderland ,
 „ was nog niet uitgebluscht , ja leefde , zo zeer
 „ als ooit , in de herten : 't welk aan de blymoe-
 „ digheid , met welke zulk een zwaare last , als
 „ de milde Gift was , werdt opgebracht , blyken
 „ kon. 't Stuk met dit oog inziende , hadt zyne
 „ Hoogheid , schoon naauwlyks uit zyne zwa-
 „ re ziekte hersteld , niet langer kunnen nalaa-
 „ ten , in de Vergadering der Staaten te ver-
 „ schynen , en hen op het ernstigst te verzo-
 „ ken , om van stonden aan de Pagten te wil-
 „ len affchaffen , en hunne raadpleegingen , ten
 „ spoedigste , te willen laten gaan , over het
 „ uitvinden en in 't werk stellen van zodanige
 „ andere middelen , als , zonder meerder be-

1748. „ zwaaring van de ingezetenen , in de plaats
 „ van de Pagten , zouden kunnen worden inge-
 „ voerd : waartoe , onder anderen , zyns oor-
 „ deels , het opstellen van eenig Hoofdgeld zou
 „ kunnen in aanmerking komen.”

De Staa-
 ten be-
 fluiten 'er
 toe.

De Leden in 't gemeen , geene verwagting al-
 toos gehad hebbende van zulk een voorstel , za-
 gen op elkanderen , zonder iet te zeggen. Zyne
 Hoogheid liet hun gelegenheid , om 'er op te
 raadpleegen , vertrekkende , terstond , uit de Ver-
 gadering. En 't leedt niet langer dan tot den
 volgenden dag , toen zy de afschaffing van alle
 Pagten , overeenkomstig met den voorslag van
 zyne Hoogheid , openlyk , afkondigden , na dat
 verre de meeste Leden 'er , terstond na 's Prinzen
 vertrek , toe beslooten hadden , na eene korte
 raadpleeging (i). Doch 't Besluit der Stad Am-
 sterdam werd , eerst ten volgenden dage , en na
 dat de Vroedschap , uit eenen brief van de Afge-
 vaardigden ter Dagvaart , kennis gekreegen hadt
 van den voorslag van zyne Hoogheid , ter Verga-
 deringe ingebragt. Doch die voorslag was , eer-
 men nog wist wat 'er op beslooten was , gedrukt ,
 verspreid , door de voornaamste Steden. Men
 hadt dien te Amsterdam , des daags na dat de-
 zelve gedaan was : 't welk niet weinig toebragt ,
 om de Vroedschap te doen besluiten tot bewilli-
 ging. En op deeze wyze werden de Pagterryen
 afgeschafft , die , twee eeuwen of langer , hier te
 Lande , in gebruik geweest waren.

De Pagte-
 rryen wor-
 den afge-
 schafft.

XXIII.

Zyne

Hoogheid

staat een

middel ,

by voor-

De Staaten van Holland hadden , terstond ,
 Gemagtigden aangesteld , om te overleggen , op
 welk eene wyze , men best zou kunnen vinden
 eene somme van omtrent tien millioenen in 't
 jaar , die 't Land , door 't afschaffen der Pagten ,
 stont

(i) Resol. Holl. 25 Juny 1748. bl. 534.

stondt te misfen. Doch men bevondt wel haast, 1748.
 dat de nieuwe middelen, van welken men zig, raad, in
 in de plaats der Pagten, zou moeten bedienen, de plaats
 niet zo spoedig in gebruik gebragt konden wor- der afge-
 den, als vereischt werdt, om den Staat van schafte
 's Lands Geldmiddelen voor onherftelbaare ver- Pagten,
 warring te bewaaren. Zyne Hoogheid, die de voor.
 raadpleegingen, op dit gewigtig ftuk, dikwils,
 in perfoon bywoonde, floeg, derhalve, voor,
 „ dat Burgemeesteren der Steden en Schouten
 „ en Geregten ten platten Lande, by voorraad,
 „ en tot dat men andere middelen zou hebben
 „ beraamd, behoorden te worden aangeflaagen
 „ met den beloop van 't gene het Land, in 't
 „ voorleeden jaar 1747, van de Pagten ontvan-
 „ gen hadt, met de tiende verhooging, de rant-
 „ foenen en eenige onkosten, in alles begroot
 „ op tien millioenen guldens in 't jaar, verdeeld
 „ op den voet der algemeene aanslagen. Dat
 „ men, maandelyks, beginnende met den eer-
 „ ften van Hooimaand, een twaalfde deel van
 „ deezen aanslag zou opbrengen, waarvoor Bur-
 „ gemeesteren en Geregten verantwoordelyk
 „ zouden zyn, het zelve vindende by fchatting
 „ over de Ingezetenen, Huishoudingen en Per-
 „ foonen. Dat, eer deeze fchatting behoorlyk
 „ zou konnen gefchieden, elk moest worden
 „ vermaand, om zig zelve te fchatten, naar 't
 „ gene hy in de Pagten hadt opgebragt, of hadt
 „ behooren op te brengen, en dat men zulke
 „ fommen, by voorraad, van elk ontvangen
 „ moest, tot dat de fchatting, van wege Burge-
 „ meesteren en Geregten, in orde gefchied zou
 „ zyn. En dat Burgemeesteren en Geregten,
 „ hunnen aanslag niet maandelyks voldoende,
 „ door onverwylde uitwinning, hiertoe behoor-
 „ „ den

1748. „ den genoodzaakt te worden.” De Gemagtigden den Staaten verflag hunner raadpleegingen gedaan hebbende, overeenkomstig met het gevoelen van zyne Hoogheid, werdt dit verflag

Eenige Steden vinden 'er zwaarigheid in. overgenomen door de Leden (k), en in de Vroedschappen der Steden, ernstelyk, beredeneerd. Verscheiden' Steden, en Amsterdam inzonderheid, vonden 'er merkelyke zwaarigheden in. Men merkte, onder anderen, aan, dat verscheiden' verpagte middelen genoegzaam alleen gedraagen waren door den Koophandel, en voor een groot gedeelte waren gekomen, ten laste van Vreemdelingen, voor welker rekening, hier eenige Waaren gekogt of verkogt werden: met welken last, men de ingezetenen niet gevoeglyk bezwaaren kon. Doch deeze zwaarigheid werdt

Men besluit eenige verpagte middelen by inzameling te heffen. spoedig uit den weg geruimd. Men besloot, deeze middelen, bestaande in den Impost op de Waage, de ronde maat, de inkomende Graanen, de inkomende Tabak, de grove Waaren en den veertigsten Penning op de Schepen, terstond, van 's Lands wege, by *Collecte* of inzameling, te heffen, gelyk, reeds met het begin van Oogstmaand, geschiedde. Ook namen de Staaten, eerlang, een besluit, welk. in de meeste opzig-

's Prinzen voorflag wordt, met eenige verandering, goedgekeurd. ten, overeenkwam met 's Prinzen voorflag. Alleenlyk, werdt vastgesteld „ dat Burgemeesteren der Steden, tot het doen van den omslag „ over de ingezetenen, Gemagtigden van de „ Staaten en van zyne Hoogheid, nevens zig, „ zouden mogen verzoeken. Dat Burgemeesteren en Geregten, onverhoopt, nalaatig „ blyvende, in 't opbrengen van hun aandeel, „ reden van deeze hunne nalaatigheid zouden „ moeten geeven aan zyne Hoogheid, die, ne-

„ vers

(k) Resol. Holl. 6 July 1748. bl. 558.

„vens eenige Heeren, door hem te kiezen uit 1748.
 „de Vergadering der Staaten, over deeze re-
 „denen oordeelen zou; waarna men het regt
 „van onverwylde uitwinning zou gebruiken,
 „of niet. En dat dit middel slegts voor den
 „tyd van zes maanden zou dienen, zonder dat
 „men verlenging van tyd gedoogen zou, ten
 „ware, na verloop der gemelde zes maanden,
 „nog geene andere middelen mogten zyn uit
 „gevonden en in gebruik gebragt (1).” Wy
 „ders, maakte men eene verdeeling van de tien
 „millioenen, die Holland, in de plaatse der afge-
 „schafte Pagten, opbrengen moest, volgens wel-
 „ke moest betaald worden door

Verdeeling van
 tien mil-
 lioenen
 over Hol-
 land.

Dordrecht en 't gene'er onder behoorde	f 511960	-	-	-
Haarlem en als boven	801200	-	-	-
Delft enz.	1492860	-	-	-
Leiden enz.	783130	-	-	-
Amsterdam enz.	3802790	-	-	-
Gouda enz.	459500	-	-	-
Rotterdam enz.	997950	-	-	-
Gorinchem enz.	141760	-	-	-
Briele enz.	232290	-	-	-

	't Zuiderkwartier	f 9223440	-	-
Alkmaar enz.	-	f 267100	-	-
Hoorn enz.	-	153240	-	-
Enkhuizen enz.	-	105060	-	-
Edam enz.	-	33320	-	-
Monnikendam enz.	-	68420	-	-
Medenblik enz.	-	45460	-	-
Burmerende enz.	-	61260	-	-
De Eilanden	-	42700	-	-

't Noorderkwartier f 776560. - - -

In alles f 10000000. - - -

In

(1) Resol. Holl. 20, 26 July 1748. bl. 593, 630.

1748.

Moeylyk-
heid in 't
invoeren
van het
middel by
voorraad.

In gevolge van deeze schikkingen, werden 's Lands ingezetenen vermaand en belast, om eene of meer maanden, op rekening van 't gene zy in de afgeschafte Pagten hadden moeten draagen, te komen opbrengen. Ook werden, eerlang, de ingezetenen, zo na doenlyk, geschat, naar gelang hunner verteering. Doch deeze schatting kwam meest aan op de gegoedden. Geringen en behoeftigen werden, of niet geschat, of voldeeden niet 't gene hun afgevoerd werd, schoon zy, voorheen, zo wel als de gegoedden en ryken, naar gelang hunner verteeringe, in de afgeschafte Pagten gedraagen hadden. Over de ongelykheid deezer schattinge, een gebrek, dat, vooral in groote Steden, bezwaarlyk te voorkomen is, werdt ook zeer geklaagd. Ook zag men ongaarne, dat de doorreizende Vreemdelingen vry bleeven van verscheiden' lasten; waarin zy te vooren gedraagen hadden: al 't welke te wege bragt, dat de schatting in de plaats der afgeschafte Pagten, niet zonder veel gemor en misnoegdheid, werdt opgebracht. De Staaten klaagden 'er, openlyk, over, in eene Afkondiging van den agtsten van Slagtmaand. Ook hadt het uitvinden van een ander hefmiddel, in de plaats der afgeschafte Pagten, zo veel werks in, dat het middel, by voorraad, voor zes maanden vastgesteld, voor driemaal zes maanden in gebruik bleef, en eerst met het einde des jaars 1749 ophieldt.

XXIV.
Zyne
Hoog-
heid doet
aan een
Ontwerp
van een

Midlerwyl, waren de Pagten zo dra niet afgeschafte, of het regende, alomme, Ontwerpen van andere middelen van belasting, welken men beter hielt. Kundigen en onkundigen hielden zig bezig met dit werk. De meeste Ontwerpen liepen uit op een Hoofdgeld of Familiegeld, en
kwa-

kwamen, in zo verre, overeen met het voorstel van den Prins. Doch men bevondt wel haast, dat, in veelen van deeze Ontwerpen, het getal; in de meesten, het vermogen der ingezetenen veel te groot gesteld werd. Ook oordeelden veelen, dat, wanneer 't een en 't ander, zo na mogelyk, naar waarheid werd gesteld, men, ter oorzaake van het groot getal der arme en geringe ingezetenen, der doorreizende vreemdelingen, en der zeevaardenden, ondoorkome-lyke zwaarigheden ontmoeten zou, in 't opstellen van een algemeen Hoofdgeld, welk zo veel opbragt, als de afgeschafte Pagten gedaan hadden. Maar zyne Hoogheid, onder anderen, een Hoofdgeldhebbende voorgeslaagen, deedt, onder zyn opzigt, vlytiglyk arbeiden aan een Ontwerp ten deezen einde: 't welk egter, eerst in de Lente des volgenden jaars, ter Staatsvergaderinge overgeleverd werd. Het Ontwerp bestondt in een drievoudig Familiegeld. Men stelde voor, om 1. ieder Perfoon twee stuivers ter weeke, of vyf guldens tien stuivers in 't jaar te doen opbrengen. 2. ieder daarenboven, naar gelang van zyne verteering en omslag, op eene hooger somme te doen schatten: welke schatting men zig voorstelde te regelen, naar 't beloop der Huishuuren, mids men opzigt name op de onderscheiden' huuren der huizen in de byzondere Steden. en 3. de neeringdoendeluiden en *Trafi-quanten*, waardoor men Kalkbranders, Steenbakkers, Potten- Pypen- Plateel- en Tegelbakkers, Geschut- en Klokgieters, Katoendrukkers, Groffmids, Olieslaagers, Suikerbakkers, Brouwers, Zeepzieders en veele diergelyken verstondt nog eene byzondere schatting op te leggen, ge-
schikt

1748.

Hoofd-
geld ar-
beiden.

1748. schikt, of naar de werktuigen, tot deeze *Trafiquen* in gebruik, of naar de waaren, welken men tot dezelve bezigde, of naar de huuren der Gebouwen en Plaatsen, in welken zy geoefend werden; of, eindelyk, naar 't beloop van de Verpondingen dier Plaatsen. Doch behalve dit

Midsgaders aan een Ontwerp om de verpagte middelen te doen *collegeren*. Hy levert ze beide den Staaten over.

Ontwerp van een Familiegeld, hadt men ook een Ontwerp gemaakt om de middelen, voorheen verpagt of in *Admodiatie* gegeven, te doen heffen, by wege van *Collecte* of inzameling. Zyne Hoogheid leverde beide deeze Ontwerpen ter Vergaderinge van Holland over, op den tweeden van Bloei maand des jaars 1749, nevens eenen schriftelyken voorslag, behelzende „ dat „ hy, in 't voorleeden jaar, in de plaats der „ Pagten . een Hoofdgeld voorlaande, niet „ beoogd hadt, de raadpleegingen van hunne „ Edele Groot-Mogendheden, daardoor, te „ bepaalen; maar alleenlyk te leiden, tot het „ uitvinden van een bekwaam middel, buiten „ verpagting, waardoor aan de algemeene geneigdheid der ingezetenen mogt kunnen worden voldaan. Dat zyne Hoogheid, midlerwyl, al vroeg, een middel by voorraad hadt voorgeslaagen, waardoor zou kunnen gevonden worden, 't gene het Land, door het afschaffen der Pagten, te kort kwam. Doch dat hy met smert hadt moeten ondervinden, dat de Leden van der Staaten Vergadering, niet met de vereischte vaardigheid, hadden getragt, aan dit middel zyn volkomen beilag te geeven, zynde zelfs van geringe uitwerking geweest de ernstige afkondiging der Staaten van den agtsten van Slagt maand laatstleden, welke ook, onlangs, in Gras „ maand,

„ maand, van eene nadere Afkondiging, tot
 „ vervulling van 's Lands Komptoir met de noodige penningen, uit het middel, by voorraad ingevoerd, hadt moeten gevolgd worden.
 „ Dat zyne Hoogheid deeze redenen gaarne onaangeroerd gelaaten hadt; doch dat hy 'er van hadt moeten gewaagen, om, voor tydenooten en nakomelingen, te toonen, dat hy onschuldig was aan het nadeel, welk het Land uit deeze traagheid leedt, en aan de overige onheilen, welken daaruit verder zouden kunnen voortkomen. Dat de geneigdheid der ingezetenen, om van de kneevelaaryen der Pagteren bevryd te zyn, lang voor het affchaffen der Pagten, gebleeken was, en nog bleek, uit de menigvuldige Ontwerpen van andere middelen van belastinge, hem van tyd tot tyd, aangeboden, en met aangenaamheid ontvangen, om dat 'er uit te bespeuren was, dat de ingezetenen nog geneegen bleeven, om 's Lands lasten blymoediglyk, en met eenpaarige schouders te draagen.
 „ Dat egter, terstond, en by nader onderzoek, langs hoe duidelyker, gebleeken was, dat de invoering van een voltooid Ontwerp van een Familie-Hoofdgeld, welk, by groot en klein, ryk en onvermogend, Koopman en Rentenier, eenpaariglyk, naar elks staat en vermogen, zou worden gedraagen; waardoor de neeringen, handwerken en *Trafiquen*, die zo merkelyk betaald hadden in de afgeschafte Pagten, niet gedrukt; maar, zo veel mogelyk, verligt werden, en waarin, eindelyk, ook het groot getal van doorreizende vreemdelingen en zeevaardenden droeg, veel onderzoek, en
 „ ken-

1748.

„ kennis van zaaken vereischte, eer men 'er zig
 „ eenen gewenschten uitslag van zou konnen
 „ belooven. Doch dat, aan de andere zyde,
 „ de nood ook sterk drong, om een eindelyk
 „ middel in de plaats der Pagten in te voeren.
 „ Dat deeze aanmerkingen zyne Hoogheid niet
 „ hadden afgeschrikt, maar bewoogen, om't stuk
 „ met meerder yver aan te tasten, en, met den
 „ raad en hulp van kundige Luiden, de zwaar-
 „ righeden, zo veel mogelyk, te boven te ko-
 „ men. Dat hiertoe niet meer dan twee wegen
 „ scheenen te vinden te zyn, of het invoeren
 „ van een Familie-Hoofdgeld, in rangen, naar
 „ elks verteering, staat, omflag en vermogen,
 „ verdeeld; of de middelen, waarvan de Pag-
 „ ten waren afgeschafft, op de eenpaarigste,
 „ zekerste en minst kostbaare wyze, te doen
 „ *collekteeren*, of inzamelen. Dat onder't op-
 „ zigt van zyne Hoogheid, reeds voor eenige
 „ maanden, in gereedheid was gebragt een Ont-
 „ werp van een Hoofdgeld; doch dat hy't ag-
 „ tergehouden hadt, uit bekommring, dat
 „ zulks gelegenheid zou hebben konnen geeven,
 „ om de uitvoering van het middel, by voor-
 „ raad vastgesteld, verder te doen verwylen.
 „ Dat zyne Hoogheid, in aanmerking neemen-
 „ de, dat het tyd, en meer dan tyd was, om de
 „ zaaken niet langer in onzekerheid te laten,
 „ eindelyk, beslooten hadt, dit Ontwerp ter
 „ tafel van hunne Edele Groot-Mogendheden
 „ over te leveren, te gelyk met eene korte
 „ schets van een Ontwerp, om de afgeschafte
 „ Pagten te doen inzamelen; op dat de Leden,
 „ uit deeze twee middelen, één zouden kiezen,
 „ waaromtrent hy derzelve raadpleegingen vol-

„ ko-

„ komenlyk vry liet, zonder iet te willen zeg-
 „ gen, tot aanpryzyng van het eene Ontwerp
 „ boven het andere. Doch dat hy niet voorby
 „ kon, hen te vermaanen, tot het neemen van
 „ een spoedig besluit, en om te bezorgen dat
 „ het middel, by voorraad vastgesteld, hangen-
 „ de de raadpleegingen, ter uitvoeringe gelegd
 „ werdt. Dat zyne Hoogheid, hierby, alleen-
 „ lyk ten besluite, in bedenking brengen moest,
 „ of, in geval men de verpagte middelen ver-
 „ koor te doen inzamelen, de kleine Gemeen-
 „ te niet eenigszins diende verligt te worden,
 „ door vermindering van 't regt op de aardappe-
 „ len en 't roggemeel, en of men niet behoorde
 „ te zorgen, dat de onvermögenden den brand,
 „ immers den turf, in den Winter en by besloo-
 „ ten water, tot denzelfden of minder' prys,
 „ konden bekomen dan de vermögenden, die
 „ zig, by tyds, voorzien konden: op dat deeze
 „ kleine Gemeente, ziende hoe vaderlyk voor
 „ haar gezorgd werdt, bewoogen mogt wor-
 „ den, om 's Lands lasten, naar haar vermogen
 „ te helpen draagen (m).”

1749.

Twoe maanden omtrent verliepen 'er, na **XXV.**
 het doen van deezen voorflag, toen de Staaten De Staa-
 openlyk bekend maakten, dat zy beslooten had- ten be-
 den, de middelen, die voorheen verpagt waren, sluiten”
 te doen heffen, by wege van *Collecte* of inzame- alle de
 ling. Men arbeidde, van dientyd af, aan het op- verpagte
 stellen van algemeene en byzondere Plakaaten en middelen
 Ordonnantien; en aan Berigtschriften voor de heffen by
 Hoofd- en mindere *Collecteurs* of Gaarders, in wege van
 de Steden en ten platten Lande, aan alle welken, *Collecte.*
 eene

(m) Resol. Holl. 2 May, 3 Juny 1749. bl. 328, 449.

1748.

eene maatige wedde werdt toegelegd , op dat 'er zo veel te meer van de gemeene middelen in 's Lands Kasfe komen mogt. Ook werdt het stuk der regtspleeginge over de gemeene middelen nader geregeld. De Gekommitteerde Raaden behielden egter , gelyk zy plagten , het hoog opzigt over dezelve. Met den aanvang van 't jaar 1750 , begon dit heffen der gemeene middelen by wege van inzameling , en 't is , tot nu toe , in gebruik gebleeven. De schade , door de plondering der Pagters en Pagtersbedienden , in Holland geleeden , werdt , eerlang , ter somme van omtrent driemaalhonderdduizend guldens , uit 's Lands Kasfe , goed gedaan (n).

't Verhaal van den aanvang en uitflag der be-roerten over de Pagteryen in Holland heeft ons een weinig gevoerd buiten de tydorde der Geschiedenisfe , tot welke wy nu wederkeeren.

XXVI.
Staat der
Vredehan-
delinge te
Aken.

Terwyl de Gewesten , in den Zomer des jaars 1748 , inwendig vol onrust waren , werdt de Vredehandeling te Aken , wakkerlyk , voortgezet. De Wapenschorsing was nu algemeen geworden (o) , de Plakaaten , hier te Lande , tegen den handel op Frankryk uitgekomen , in 't begin van Zomermaand , opgeschort. Doch de Rusfische troepen waren op weg , en in Poolen , hebbende Groot-Britanje en de Staaten den doortogt voor dezelve verzogt van den Koning en van de Republyk. De Zee-Mogendheden vonden niet geraaden , deeze troepen te rug te doen keeren , zo lang de voorafgaande Punten niet aangenomen waren door Spanje , alzo zulks , door de Hoven

van

(n) Resol. Holl. 9 July 1751. bl. 560. 12 April 1752. bl. 564. 5 April 1754. bl. 311.

(o) R. ROLT Represent. of the late War. Vol. IV. p. 559.

van Weenen en Turin, en door den Hertoge van Modena en den Staat van Genua, reeds gefchied was. De Spaanfche Gezant, de Soto Major, eindelyk last tot tekenen gekreegen hebbende, deedt het, op den vyfentwintigften van Zomermaand. Van toen af, wakkerde de handeling. Men hadt te vooren reeds gefproken van den hertogt der Ruffen, waarop de Franfchen ftonden, fchoon zy dien, of by verzuim, of om eenige andere reden, niet hadden bedongen by de voorafgaande Punten. Doch zy verklaarden eerlang, dat zy de overwonnen Plaatsen niet zouden konnen te rug geeven, zo de Ruffen den hertogt niet aannamen. De Staatfchen overleiden dan, of men beter zou doen aan 't wederom ontvangen der Plaatsen, of aan 't behouden der Ruffen: en zy beflooten het eerfte. De Franfche, Engelfche en Staatsche Gevolmagtigden tekenden, op den tweeden van Oogftmaand, eene Overeenkomst, waarby be- raamd werdt „ dat de Ruffifche troepen, die „ toen, door Duitschland, naar de Nederlan- „ den trokken, ten fpoedigfte naar Rusland te „ rug keeren zouden, mids Frankryk een gelyk „ getal van zyne manfchap, die in de Neder- „ landen lag, naar 't binnenfte van Frankryk te „ rug keeren liete, en zig verbonde, het zelve „ buiten dienst te ftellen, binnen eene maand, „ na dat hem zou gebleeken zyn, dat de Rus- „ fifche troepen, inderdaad, naar Rusland op „ weg geflaagen waren. Wyders, dat de Rus- „ fifche troepen, zo lang zy in de foldy van „ Groot-Britanje en de Staaten ftonden, niet „ in den dienst van eenige andere Mogendheid „ zouden mogen worden gebruikt, en door

1748.

Overeen-
komst op
den te
rugtogt
der Rus-
fifche
hulptroe-
pen.

1748. „ Groot-Britanje en de Staaten niet tegen Frank-
 „ ryk, na dat aldaar de gemelde vermindering
 „ van troepen gefchied zou zyn (p).” En dee-
 ze overeenkomst werdt, ter wederzyde, naar-
 gekomen : ’t welk den weg tot het fluiten der
 algemeene Vrede verder baande.

Zwaarig-
 heden
 in het
 Fransch
 Ontwerp
 van Vre-
 de.

’t Vertrek van den Graave van S. Severin naar
 Frankryk fremde egter de handeling voor eene
 wyle. Doch zyne terugkomst en de aankomst van
 de la Porte du Theil gaf gelegenheid, om ’t werk
 ernstelyk by der hand te neemen. Du Theil ver-
 klaarde, t’eenigen dage, aan eenen der Staatsche
 Gevolmagtigden „ dat de laaste woorden, die
 „ de Koning, zyn Meester, by ’t afscheid nee-
 „ men tegen hem gebruikt hadt, geweest waren
 „ *Monfieur, finissez vite*, dat is, *fluit ten spoe-
 „ digfte, myn Heer.*” De Franschen hadden we-
 derom een Ontwerp gemaakt van een Verdrag,
 welk, door de Staatsdienaars der andere Mog-
 endheden, gezien en overwoogen was. Over
 dit Ontwerp werdt, sedert, gehandeld. De Eng-
 elfchen bevonden, dat ’er ’t punt van de As-
 fiento en ’t Zuidzeefchip niet in gebragt was,
 zo als zy ’t gaarne hadden; ’t welk de Franschen
 verklaarden te hebben nagelaaten, om onlust
 tusfchen de twee Ryken te voorkomen, die te
 wagten was, uit het misbruik, welk de Engel-
 fchen van hun voorregt maakten, en uit de
 middelen, welken men, van de zyde van Span-
 je, in ’t werk stelde, om dit misbruik te wee-
 ren. De Staatschen merkten aan, dat men, by
 ’t Ontwerp, de handelende Mogendheden wel
 verbondt om den Koning van Pruiften te hand-
 haa-

(p) R. ROLT Represent. of the late War, Vol. IV. p. 556.

haaven in 't bezit van Silezie en Glatz; doch dat deeze Vorst daartegen niet verplicht werdt tot diergelyke handhaaving van de bezittingen der andere Mogendheden. Ook hadt hy zig, inderdaad, ongeneigd verklaard tot zulk eene algemeene handhaaving. De Graaf van S. Severin zeide, in een der gesprekken, welken hierover vielen „ dat Pruïsen, niet door Frank- „ ryk, maar door Hanover, van den staat der „ handeling onderregt, en in 't vertrouwen ge- „ nomen was.” Met den Graaf van Kaunitz, viel ook gesprek, over 't vernieuwen van het Verdrag van Barriere met de Staaten: waartoe hy niet verstaan kon, schoon hy niet durfde ontkennen, dat dit Verdrag van kragt bleeve. Maar 't Weener-Hof scheen thans buiten staat, om de jaarlyksche kosten, die dit Verdrag vorderde, te draagen: en uit de Oostenryksche Nederlanden, die uitgeput waren door den oorlog, scheenen dezelve ook niet te kunnen gevonden worden. 't Stondt dan geschaapen, dat de Staatschen de vernieuwing van dit Verdrag niet zouden kunnen bedingen, by de Vrede, hoe ernstig zy 'er ook op aanhielden. In 't byzonder, vorderden zy, dat de Plaatsen, die Frankryk, in de Oostenryksche Nederlanden, ontruimen zou, aan de Staaten werden geleverd, tot dat het Weener-Hof in de vernieuwing van het Verdrag van Barriere zou bewilligd hebben. Doch de Graaf van Kaunitz kon hiertoe niet verstaan. Over de wyze van sluiten van 't algemeen Verdrag, viel luttel verschil. Men kwam haast overeen, dat het, even als de voorafgaande Punten, door Frankryk, Groot-Britanje en de Staaten, zou geslooten worden, en dat de

1748. andere Mogendheden daar zouden toetreden. Het Fransch Ontwerp, waarin men weinig of geene verandering hadt kunnen doen maaken; en vooral niet in 't punt van de Asfiento, door de Engelschen, noch in de punten van de Barriere en de handhaaving hunner bezittingen door den Koning van Pruïsen, daar de Staatschen zeer op gesteld geweest waren; werdt, in 't laatst van Herfstmaand, verzonden naar de byzondere Ho-

De Vrede
wordt ge-
tekend.

Inhoud
van het
Verdrag.

ven, en door dezelve goedgekeurd. Op den agttienden van Wynmaand, kwamen de Gevolmagtigden van Frankryk, Groot-Britanje en de Staaten byeen aan de woning der Staatschen, alwaar zy het eindelyk Verdrag van Vrede tekenden. De Graaf van S. Severin d'Arragon, die hier by, ter oorzaake van eenige ongesteldheid, niet tegenwoordig hadt kunnen zyn, tekende, terstond hierna, in zyne eigene woning (q). Het Verdrag bestondt uit *vierentwintig* Leden. In de inleiding werdt gezeid „ dat 'er „ een lange en bloedige oorlog geweest was tus- „ sphen Frankryk ter eener, en den Koning van „ Groot-Britanje en de Koninginne van Hon- „ garye, Roomsche Keizerinne, ter anderer „ zyde; midsgaders tusphen Spanje ter eener, „ en den Koning van Groot-Britanje, de Kei- „ zerin-Koningin en den Koning van Sardinie, „ ter anderer zyde; in welken oorlog ook deel „ genomen hadden de Staaten der Vereenigde „ Gewesten, als helpers van Groot-Britanje „ en van de Keizerinne-Koninginne; de „ Hertog van Modena en de Republyk van Ge- „ nua, als helpers van den Koning van Spanje.”

Voorts,

(q) *Uit egte Stukken, Bescbeiden en Aantekeningen,*

Voorts , werdt erkend „ dat de Voorzienig- 1748.
 „ heid , aan alle deeze Mogendheden tevens ,
 „ den weg ontdekt hadt , langs welken zy zig
 „ met elkanderen konden verzoenen ; dat zy ,
 „ hierop , hunne Gevolmagtigden gezonden
 „ hadden naar Aken , door welken de vooraf-
 „ gaande Punten waren getekend , die van eene
 „ algemeene Wapenschorfing waren gevolgd ge-
 „ worden : waarna men , eindelyk , ook over de
 „ punten eener algemeene Vrede overeengeko-
 „ men was.” De voornaamfte inhoud derzel-
 ven liep op deezen zin : „ Tusschen de agt Mo I.
 „ gendheden , zou eene altoosduurende Vrede
 „ en Vriendschap plaats hebben , zullende zy
 „ nimmer eenigerhande hulp bewyzen aan ie-
 „ mant , die eene der handelende Mogendheden
 „ zou onderneemen te verongelyken. Al wat II.
 „ geduurende den oorlog , voorgevallen was ,
 „ zou in vergetenis gesteld worden , en elk we-
 „ derom treden in 't bezit van de goederen ,
 „ welke hem , ter gelegenheid van den oorlog ,
 „ benomen waren. De Westfaalsche Verdragen III.
 „ van 't jaar 1648 , die van Madrid tusschen
 „ Spanje en Engeland van 1667 en 1670 , die
 „ van Nieuwmegen van 1678 en 1679 , van
 „ Ryswyk van 1697 , van Utrecht van 1713 ,
 „ van Baden van 1714 , het drievoudig Ver-
 „ bond van den Haage van 1717 , het viervou-
 „ dig Verbond van Londen van 1718 , en het
 „ Verdrag van Vrede van 't jaar 1738 werden ,
 „ by het tegenwoordig Verdrag bevestigd , in
 „ zo verre daarin , door het zelve , geene ver-
 „ andering gemaakt was. De wederzydsche IV.
 „ krygsgevangenen zouden , binnen zes weeken
 „ na 't uitwistelen der bekrachtigingen van dit
 „ Q 3 „ Ver-

1748. „ Verdrag, geslaakt, en de schepen, genomen
 „ na den tyd, by de Wapenschorfing bepaald,
 V. „ vry gegeven worden. De Plaatsen, sedert het
 „ begin des oorlogs, en na het tekenen der voor-
 „ afgaande Punten op den dertigften van Gras-
 „ maand, op elkanderen veroverd, beide in de
 „ Indiën en in Europa, zouden allente rug ge-
 „ geven, en de Infant Don Filips gesteld wor-
 „ den in 't bezit der Staaten, hem, by de vooraf-
 „ gaande Punten toegelegd; van welken de han-
 „ delende Mogendheden volkomenlyk afston-
 „ den, met voorbehoudenis nogtans van het regt
 „ van wederkeering, by de gemelde Punten vast-
 VI. „ gesteld. Het te rug geeven en afstaan der Plaat-
 „ sen, in het voorgaande Lid vermeld, zou ge-
 „ schieden, binnen zes weeken na de uitwisfe-
 „ ling der bekrachtigingen van dit Verdrag, door
 „ de agt handelende Mogendheden. De Keize-
 „ rin-Koningin zou hersteld worden, in 't be-
 „ zit van alles, wat zy, voor den oorlog, in de
 „ Nederlanden en elders, bezeten hadt, uitge-
 „ nomen dat gene, waaromtrent, by dit Ver-
 „ drag, eene andere schikking gemaakt was.
 „ Ook zouden de Staaten der Vereenigde Ge-
 „ westen worden hersteld, in het vol en vreed-
 „ zaam bezit van Bergen op Zoom, van Maas-
 „ tricht en van alles, wat zy, voor den oorlog,
 „ in Staatsch Vlaanderen, in Staatsch Brabant
 „ en elders bezaten. Voorts, zouden de plaat-
 „ sen der Nederlanden, waarin zy regt hadden
 „ om bezetting te leggen, aan hunne troepen
 „ worden ingeruimd. De Koning van Sardinie
 „ zou hersteld en gehandhaafd worden, in 't
 „ Hertogdom Savoje, in 't Graaffchap Nizza,
 „ en in alle de Staaten en Plaatsen, op hem
 „ ver-

„ veroverd, ter gelegenheid van den tegenwoor- 1748.
 „ digen oorlog. 't Zelfde zou plaats hebben,
 „ omtrent den Hertoge van Modena en de Re-
 „ publyk van Genua, overeenkomstig met het
 „ *dertiende* en *veertiende* Lid, van het tegen-
 „ woordig Verdrag. De sterke Plaatsen zouden
 „ allen wedergegeven worden, met het geschut
 „ en krysgereedschap, welk'er, ten tyde der
 „ veroveringe in gevonden was, behalve dat het
 „ vervoerde en versmolte geschut, door dierge-
 „ lyk vergoed zou worden. Ook zouden Bei-
 „ gen in Henegouwen, Aath, Oudenzarden en
 „ Meenen, welker Buitenwerken geheelijk
 „ geslegt waren, zonder geschut te rug worden
 „ gegeven. Voor de kosten aan de Vestingwer-
 „ ken van andere Plaatsen, of aan eenige ande-
 „ re openbaare of byzondere werken besteed,
 „ zou niets mogen worden gevorderd. Uit aan- VII.
 „ merking van 't gene, door Frankryk en Spanje,
 „ by dit Verdrag, afgestaan werdt, zouden de
 „ Hertogdommen van Parma, Piacenza en Gua-
 „ stalla, voortaan, toebehooren aan den Infant
 „ Don Filips, en deszelfs mannelyke nakome-
 „ lingen, behoudens het regt van wederkeering
 „ aan de tegenwoordige bezitters, het Huis van
 „ Oostenryk en den Koning van Sardinie, in
 „ geval, de Koning van beide de Sicilien aan
 „ de Kroon van Spanje komen, of de Infant
 „ Don Filips, zonder kinderen overlyden mogt.
 „ Alle de affstanden en wedergeevingen, by dit VIII.
 „ Verdrag beraamd, zouden geschieden, bin-
 „ nen zes weken na 't uitwisfelen der bekrag-
 „ tingen: doch men zou, binnen veertien da-
 „ gen na de tekening van dit Verdrag, door
 „ wederzydsche Gemagtigden, te Brusfel en te

1748. „ Nizza, in onderhandeling treden, over de
 „ wyze, waarop deeze wedergeevingen en af-
 „ standen, op den besten en zekersten voet,
 IX. „ zouden behooren te geschieden. Uit aan-
 „ merking, dat, by de voorafgaande Punten,
 „ beraamd was, dat de wedergeevingen, ter
 „ wederzyde, gelykelyk geschieden zouden,
 „ 't welk ten opzichte van Amerika geene plaats
 „ hebben kon, binnen den tyd van zes weeken
 „ na 't uitwisselen der bekrachtigingen, verbondt
 „ de Koning van Groot-Britanje zig, om twee
 „ Perfoonen van rang, als gyzelaars, naar Frank-
 „ ryk te zenden, om aldaar te blijven tot dat
 „ de Koning van Frankryk zeker berigt gekree-
 „ gen zou hebben van de wedergeefing van 't
 „ Koningklyke Eiland, genoemd Kaap Breton,
 „ en van alle de andere Plaatsen, die zyne
 „ Groot-Britannische Majesteit, voor of na het
 „ tekenen der voorafgaande Punten in Oost-
 „ of Westindie, zou mogen veroverd hebben;
 „ zullende alle andere zaaken aldaar blijven in
 „ den zelfden staat, waarin zy geweest waren
 X. „ voor den tegenwoordigen oorlog. De ge-
 „ woonlyke inkomsten der Landen, welken te
 „ rug gegeven moesten worden, zouden behoo-
 „ ren aan de Mogendheden, die dezelve bezat-
 „ ten, tot op den dag van de uitwisseling der be-
 „ krachtigingen van het tegenwoordig Verdrag.
 „ Doch men zou de troepen van voeder en
 „ noodwendigheden moeten voorzien, tot op
 „ den dag der ontruiming; uit aanmerking
 „ waarvan, de Mogendheden zig verbonden,
 „ niet te vorderen de belastingen, gelegd op de
 „ Plaatsen, geduurende den oorlog ingenomen;
 „ doch niet betaald, op den tyd, dat het beloop
 „ des

- „ des oorlogs de bezitters noodzaakte , deze 1748.
 „ Plaatsen te verlaaten. De Stukken en Papiere-
 „ ren , gevonden in de veroverde Plaatsen , met XI.
 „ naame die van den grooten Raad te Meche-
 „ len , zouden allen te rug gegeven worden :
 „ ook zou men elkanderen overleveren de Pa-
 „ pieren en Brieven , behoorende tot de Staa-
 „ ten en Plaatsen , welken men elkanderen af-
 „ stondt. De Koning van Sardinie zou blyven XII.
 „ bezitten , 't gene hy , van ouds , bezeten hadt ,
 „ en nog tegenwoordig bezat , met naame het
 „ Vigevaneefche , het gedeelte van Pavia en van
 „ het Graafschap Anghiera , welk hy , in 't jaar
 „ 1743 , verkreegen hadt. De Hertog van Mo- XIII.
 „ dena zou ook bezit neemen van alles , wat hy ,
 „ voor den tegenwoordigen oorlog , bezeten
 „ hadt , met het geschut en krygsgereedschap ,
 „ welk in zyne veroverde Staaten gevonden ge-
 „ weest was , zullende hem de waarde van 't ge-
 „ ne vervreemd mogt zyn en van zyne Leenen
 „ in Hongarye , indien hy in dezelve niet her-
 „ steld wierdt , in geld voldaan worden. Ook
 „ zou men hem voldoening geeven , omtrent
 „ zyne eischen op het eigen goed in Guastalla.
 „ De Republyk van Genua zou ook in 't bezit XIV.
 „ treden van alles , wat zy , voor den oorlog ,
 „ bezeten hadt , byzonderlyk ook in het vrye
 „ gebruik van de penningen , welken zy , in de
 „ bank van Weenen in Oostenryk , in Boheeme
 „ en elders , bezat. Alle zaaken in Italie zou- XV.
 „ den , wyders , in den zelfden staat blyven , als
 „ waarin zy geweest waren , voor den oorlog.
 „ Het Assiento-Verdrag van den jaare 1713 , en XVI.
 „ de overeenkomst wegens het jaarlyksch Zuid-
 „ zeefchip , in het gemelde Verdrag begreepen ,

1748. „ werden, door de tegenwoordige Vrede, be-
 „ kragtigd, voor de vier jaaren, in welken het,
 „ ter oorzaake van den tegenwoordigen oorlog,
 XVII. „ opgeſchort geweest was. Duinkerken zou,
 „ van de landzyde, verſterkt blyven, gelyk het
 „ tegenwoordig was, en van den zee kant, op
 XVIII. „ den voet der oude Verdragen. De geldſom-
 „ men, die de Koning van Groot-Britanje, als
 „ Keurvorst van Hanover, van de Kroone van
 „ Spanje vorderde, de geſchillen over de Abt-
 „ dye van S. Hubert, over de ſtreeken, binnen
 „ Henegouwen beſlooten, over de nieuwlings
 „ opgeregte Poſthuizen in de Nederlanden, over
 „ de eiſchen van den Keurvorst van de Palts,
 „ en over andere punten, die, voor het tekenen
 „ van het tegenwoordig Verdrag, niet hadden
 „ kunnen worden afgedaan, zouden, zonder
 „ uitſtel, vereffend worden door Gemagtigden,
 „ wederzyds te benoemen, of op eenige andere
 „ wyze, op welke de belanghebbende Mogend-
 „ heden, met elkanderen, zouden overeenko-
 XIX. „ men. Het *vyfde* Lid van het viervoudig Ver-
 „ bond van den jaare 1713, betreffende de vast-
 „ ſtelling der opvolging op den troon van Groot-
 „ Britanje, in het huis van zyne tegenwoordig
 „ regeerende Britannifche Majesteit, en waarby
 „ ook voorzien was, in alles, wat betrekking
 „ hebben kon tot den Perſoon, die den titel van
 „ Koning van Groot-Britanje aangenomen hadt,
 „ en tot dezelfs aſtammelingen van beiderlei
 „ Kunne, werdt by deezen, uitdrukkelyk her-
 XX. „ haald en bekragtigd. De Koning van Groot-
 „ Britanje werdt, als Keurvorst van Brunswyk-
 „ Lunenburg, benevens alle zyne bezittingen in
 XXI. „ Duifchland, in dit Verdrag begreepen. De
 „ be-

„ belanghebbende Mogendheden in dit Verdrag, 1747.
 „ welken de Pragmatike Sanctie van den jaare
 „ 1713 beloofd hadden te zullen handhaaven,
 „ vernieuwden deeze hunne belofte, by het te-
 „ genwoordig Verdrag op de plegtigste en krag-
 „ tigste wyze, met uitzondering alleenlyk van
 „ 't gene Keizer Karel de VI. zelf en de tegen-
 „ woordige Keizerin van de Oostenryksche be-
 „ zittingen hadden afgeftaan, en waarvan, in
 „ het tegenwoordig Verdrag, gewag gemaakt
 „ was. De Mogendheden, welken het tegen- XXII.
 „ woordig Verdrag hadden aangegaan, beloof-
 „ den den Koning van Pruiften te zullen hand-
 „ haaven in 't bezit van het Hertogdom Silezie
 „ en het Graaffchap Glatz, gelyk deeze Vor-
 „ ftendommen, tegenwoordig, door zyne Pruif-
 „ fifche Majesteit, bezeten werden. Alle de XXIII.
 „ handelende Mogendheden verbonden zig, de
 „ uitvoering van het tegenwoordig Verdrag te
 „ zullen handhaaven. De bekragtgingen van XXIV.
 „ het zelve tufchen de agt handelende Mogend-
 „ heden zouden, ten langften, in eene maand
 „ na de tekening, binnen Aken, worden uit-
 „ gewisfeld. ” By deeze Punten waren nog
 „ twee afgezonderden gevoegd, waarin alleenlyk
 „ verklaard werdt: „ dat niemant eenig nadeel
 „ zou konnen lyden by het gebruik van eenige
 „ titels, in 't hoofd van 't Verdrag; of van de
 „ Fransche taale, in welke het zelve was op-
 „ gefield (r). ”
 „ 't Verdrag van Aken, welk, in 't eerst, al- XXVII.
 „ leen door de Fransche, Engelsche en Staatsche Verschei-
 „ Gevolmagtigden getekend was, werdt, twee den' Pro-
 „ da- testen,

(r) Voyez ROUSSET Recueil, Tom. XX, p. 179 — 204.

1743. dagen laater , op den twintigften van Wijn-
 maand , ook door den Gevolmagtigden van Span-
 je , op den drie-entwintigften door dien van de
 Keizerinne - Koninginne , en op den zevenden
 van Slagtmaand , door dien des Konings van Sar-
 dinie aangenomen. Ook werdt het Verdrag eer-
 lang , door alle deeze Mogendheden , bekrag-
 tigd , en de bekragtingen uitgewisfeld , naar
 behooren. De Hertog van Modena en de Re-
 publyk van Genua waren 'er , insgelyks , in ge-
 treden : hoewel de Gevolmagtigde van Genua
 zig misnoegd hadt getoond over den rang , die
 aan den Hertoge , voor zyne Republyk , gege-
 ven was (s). Ook viel 'er , tusfchen de Gevol-
 magtigden der Keizerinne - Koninginne en des
 Konings van Sardynie , gefchil , over de wif-
 ling van rang , tusfchen deeze twee Mogendhe-
 den , in de byzondere Afschriften van 't Ver-
 drag ; welke wifeling de Gevolmagtigde der
 Keizerinne - Koninginne niet zonder tegenkan-
 ting gedoogde (t). Wyders werden , op de
 Byeenkomst te Aken , ook de meeste *Protesten*
 vernieuwd , welken , te Utrecht , in den jaare
 1713 , omtrent het Prinsdom Oranje en de goe-
 deren van het Huis van Châlons , Neufchâtel en
 Valengyn gedaan waren (u). De Koning van
 Spanje en de Keizerin - Koningin *protesteerden*
 ook tegen elkanderen , wegens het regt van het
 Grootmeesterfchap der Ridderorde van het Gul-
 den Vlies. Ook behieldt het Huis van Beijeren
 zyn regt op het Hertogdom Mirandola en het
 Markgraaffchap Concordia. Doch de Koning
 van

(s) *Voiez Rousset Recueil, Tom. XX. p. 207.*

(t) *Le même p. 210, 211.*

(u) *Zie XVII. Deel, bl. 519.*

van Groot-Britanje en de Staaten bragten, eerlang, te wege, dat 'er een Verdrag getroffen werdt, waarby de Keizerin-Koningin den Keurvorst van Beijeren eenen vierjaarigen onderftand van tienduizend ponden fterlings in 't jaar be- loofde, tegen welken hy van zynen eisch op Mi- randola en Concordia afftondt. 't Verdrag werdt te Hanover, den twee-entwintigften van Oogst- maand des jaars 1750, getekend. De Preten- dent hadt ook een Protest doen overleveren aan de Wethouderfchap van Aken: doch 't werdt, met verontwaardiging, van de hand gewezen. Maar de Protesten van den Paus, wegens Parma en Piacenza; van het Huis van Condé, wegens Montferrat; van het Huis van Tremouille, we- gens Napels, werden aangenomen. Die van de Huizen van Anhalt, Baden, Keur-Saxen, Sa- xen-Gotha, Saxen-Hildburghaufen, Saxen-Sa- lefeld en Beijeren, wegens den inhoud van het *twintigfte* Lid der Akenfche Vrede, te Aken niet hebbende konnen gefchieden, werden, na- derhand, aangenomen, op den Ryksdag te Re- gensburg, fchoon de Koning van Groot-Britan- je, als Keurvorst van Brunswyk-Lunenburg, niet verzuimde, daartegen de vereifchte Tegen-Pro- testen te doen (v). De Staaten der Vereenigde Gewesten hadden zig, als *Executeurs* van den Uiterften Wil van Willem den III, Koning van Groot-Britanje, ten behoeve van het Huis van Nasfau-Oranje, ook de eifchen voorbehouden, welken dit Huis nog hadt ten laste der Kroone van Spanje, uit kragte van het Verdrag van den

jaa-

(v) *Voiez* Rousset Recueil. Tom. XX. p. 220, 222, 224, 225, 232, 233, 242, 223, 326, 328, 330, 333, 337, 339, 341, 344, 347.

1748. jaare 1687, en op den Huize van Isfenghien, volgens de Nieuwmeegsche en Ryswykfche Verdragen, en volgens de Akten van de jaaren 1698 en 1699. tusfchen Engeland en Frankryk gemaakt (w). Wyders, was 'er, omtrent deezen tyd, eene Verhandeling in 't licht gekomen, waarby het regt van den Huize van Hefen-Kasfel op het Hertogdom Brabant, uitvoeriglyk, beweerd werdt (x). Doch ik vind niet, dat

De Keurvorst van de Palts beweert de onafhankelykheid van het Markgraaffchap van Bergen op Zoom.

De Staaten wederleggen zynen eisch.

men, hierover, te Aken gehandeld heeft. Eindelijk hadt de Keurvorst van de Palts, als Markgraaf van Bergen op Zoom, ook een Vertoog overgeleverd te Brusfel, waarby hy beweerde, dat dit Markgraaffchap alle de voorregten van een vry Leen behoorde te genieten, en niet onderworpen te zyn aan de opperfte magt der Vereenigde Staaten (y). Doch op dit Vertoog kwam, vooreerst, geen antwoord van wege de Staaten. De tyd van 't ruimen van Bergen op Zoom ondertusfchen naderende, deedt de Keurvorst een *Protest* overleveren aan de Gemagtigden des Konings van Frankryk, die 't den Staatfchen, nu, met hen, te Brusfel, in onderhandeling over 't ontruimen der veroverde plaatfen, ter hand felden. De Staaten vonden, derhalve, in 't begin des volgenden jaars, geraaden, op het Vertoog en *Protest* beide, te doen antwoorden „ dat men het voorgewend regt des Markgraafs van Bergen op Zoom hierop bouwde, „ dat dit Markgraaffchap een gedeelte geweest „ zou zyn van het aloud Graaffchap van Stryen, „ en dat het, van dit Graaffchap afgefcheiden „ zyn-

(w) ROUSSET Recueil, Tom. XX. p. 232.

(x) Voyez ROUSSET Recueil, Tom. XX. p. 360 & suiv.

(y) Le même, p. 251.

„ zynde , onafhankelyk zou gebleeven zyn 1748.
„ van de Hertogen van Brabant ; doch dat het
„ onderzoek deezer ftellinge het doorbladeren
„ van veele oude fchriften vorderde , 't welk
„ den Sraaten niet te vergen was. Dat zy
„ meenden te kunnen volftaan , met de aan-
„ wyzing van hun regt op dit Markgraaffchap ,
„ verkreegen by plegtige Verdragen , na de
„ opregting hunner Republyk. Dat de opper-
„ fte magt over dit Markgraaffchap hun , by
„ het derde Lid der Munfterfche Vrede , af-
„ geftaan was , op gelyke wyze , als zy dezel-
„ ve over de Vereenigde Gewesten bezaten.
„ Dat by de Nieuwmeegfche en Ryswykfche
„ Verdragen , op welken de Keurvorst zig be-
„ riep , niet anders was vastgefteld , dan dat
„ de Graaf van Auvergne , Kolonel in Fran-
„ fchen dienst , herfteld zou worden in 't be-
„ zit van 't Markgraaffchap van Bergen op
„ Zoom , welk , ter oorzaake van den oor-
„ log , verbeurd verklaard was , en in alle de
„ voorregten , welken hy , in het zelve , beze-
„ ten hadt , voor 't verklaaren van den oorlog.
„ 't Was 'er dan wel verre van af , dat dit
„ Markgraaffchap , toen , als een vry en on-
„ afhankelyk Leen herfteld geweest , of dat ,
„ door deeze Verdragen , eenige verandering
„ gemaakt zou zyn , in het Verdrag van Mun-
„ fter , gelyk men beweerde. Dewyl nu dit
„ Verdrag , zo wel als de twee anderen , ten
„ grondflag gelegd was van het tegenwoor-
„ dig Verdrag van Aken , verftonden de Staa-
„ ten , dat hun regt van oppergezag over
„ Bergen op Zoom niet de minfte krenking
„ geleden hadt , by dit Verdrag , en dat het
„ 'er

1748.

„ 'er , veeleer , op nieuws , door was beves-
 „ tigd geworden. Ook wisten de Staaten niet ,
 „ dat de Markgraaf van Bergen op Zoom ,
 „ tusfchen de Munsterfche Vrede en den oor-
 „ log , die met de Nieuwmeegfche Vrede ge-
 „ eindigd was , en tusfchen de Nieuwmeeg-
 „ fche Vrede , en den oorlog , op welken de
 „ Ryswykfche Vrede was gevolgd , meerder
 „ voorregten genooten hadt , dan hy , voor de
 „ jongfte onlusten , hadt genooten ; doch zy
 „ waren overboodig , om , desaangaande , de
 „ noodige Vertoogen van wege zyne Keurvorf-
 „ ftelyke Doorlugtigheid te ontvangen , zynde
 „ zy niet gezind , iemant , in zyn wettig Regt ,
 „ te kort te doen (z).” Na dit antwoord der
 Staaten , beriep men zig , van wege den Keur-
 vorst , wederom op het oud regt , welk de
 Markgraaven van Bergen op Zoom bezeten
 hadden , voor 't ontftaan van den oorlog , die
 met de Munsterfche Vrede eindigde , welk
 regt men , door eene uitvoerige Verhandeling
 zegt te ftaaven (a). Ook dreef men , dat de
 Punten der Nieuwmeegfche en Ryswykfche
 Verdragen , die van de herftelling des Mark-
 graafs fpraken , op wat meerder moesten zien ,
 dan op den blooten titel en inkomsten des
 Markgraaffchaps , alzo , voor de herftelling
 hierin , reeds by andere algemeener Punten der
 gemelde Verdragen , gezorgd was (b). Doch
 de Staaten oordeelden , dat deeze redenen
 reeds , bondig genoeg , door hen wederlêgd
 wa-

(z) Refol. Gener. Vener. 3 Jan. 1749. *Voiez* ROUSSET Recueil, Tom. IX. p. 250.

(a) *Voiez* ROUSSET Recueil, Tom. XX. p. 270 — 316.

(b) *Voiez* ROUSSET Recueil, Tom. XX. p. 265.

waren, en het Markgraaffchap van Bergen op Zoom bleef in denzelfden staat van afhankelijkheid van hunne Hoog-Mogendheden, waarin het, voor den oorlog, geweest was. De Stad was, den zevenden van Wintermaand des jaars 1748, reeds wederom ingeruimd aan de Staatfche troepen. Omtrent den zelfden tyd, werden ook Staatsch Vlaanderen en de fchanfen aan de Schelde van 't Fransch Krygsvolk verlaaten, en door de Staatfchen bezet. Wat laater, volgde de ontruiming der Oostenrykfche Nederlanden, waaromtrent nog, in 't begin des jaars 1749, eene overeenkomst getroffen werdt, te Brusfel (c). Ook keerden de Staatfche krygsgevangenen, die, in merkelyken getale, tot diep in Frankryk, vervoerd geweest waren, eerlang, van daar te rug. Doch 't Verdrag van Koophandel met Frankryk van den jaare 1739, werdt, vooreerst, nog niet wederom vernieuwd. Ook bleeven 'er nog veele zaaken, de Barriere en een' Lyst der Regten op de inkomende en uitgaande goederen in de Oostenrykfche Nederlanden betreffende, onvereffend: waartoe, eerlang, eene Byeenkomst aangelegd werdt te Brusfel, tusschen de Gevolmagtigden der Keizerinne-Koninginne en der Vereenigde Staaten. Midlerwyl, werdt, hier te Lande, op den zeventienden van Zomermaand des jaars 1749, een plegtige Dankdag gehouden over de Vrede. Ook werdt, ten zelfden dage, na 't eindigen van den openbaaren Godsdienst, in den Haage, een pragtig en kostbaar Vuurwerk afgestoken.

1748.

De Staaten treden wederom in 't bezit der Plaatsen, door Frankryk op hen veroverd.

Op

(c) *Voiez Rousset Recueil, Tom. XX. p. 248.*

XX. DEEL,

R

1748. Op deeze wyze , eindigde een oorlog , die
 omtrent agt jaaren geduurd , en den Mogend-
 heden , die 'er in gemengd geweest waren ,
 geweldige schatten en zeer veel bloeds ge-
 kost hadt : 't welk alleen redens genoeg was ,
 om haar allen te doen haaken naar de Vrede.
 Maar de meeste Mogendheden hadden 'er ,
 daarenboven , nog byzondere redenen toe.
 Frankryk , beoogd hebbende het Huis van
 Oostenryk kleiner te maaken , hadt zyn oog-
 merk , ten deele , bereikt , en zag , sedert
 de nauwe Vereeniging tusschen Groot-Bri-
 tanje en de Staaten , na de verheffing des Prin-
 sen van Oranje , minder kans dan te vooren ,
 om het verder te bereiken. Ook deedt de
 aantogt der Rusfische Hulptroepen Frankryk
 dugten , voor een' ongelukkigen keer der wis-
 selvallige wapenen. Men vondt , derhalve ,
 geraaden , den roem , door den Koning , in
 den oorlog behaald , niet te waagen aan den
 onzekeren uitflag van eenen volgenden Veld-
 rogt. De Keizerin-Koningin van Hongarye ,
 die 't meest verlooren hadt by den oorlog , zag
 zig verpligt , tot het omhelzen der Vrede , na-
 dat Groot-Britanje en de Staaten , van welke
 Mogendheden zy den meesten onderstand ge-
 trokken hadt , hadden doen zien , dat zy den
 oorlog moede waren. Zy hadt , om den Ko-
 ning van Sardinie te winnen , een gedeelte der
 Oostenryksche Staaten in Italie aan hem moe-
 ten afstaan , by 't Verdrag van Worms , en
 bevestigde hem in 't bezit derzelven , by 't
 Verdrag van Aken , waarby zy ook Parma en
 Piacenza moest overgeeven aan den Infant Don
 Filips , behoudens 't regt van wederkeering ,

in twee byzondere gevallen. Doch zy hadt het meeste nadeel geleeden van den Koning van Pruifsen, lang voor 't fluiten der Akenfche Vrede. Aan hem hadt zy 't befté gedeelte van 't Hertogdom Silezie en 't Graaffchap Glatz moeten afftaan, en Frankryk en Groot-Britanje hadden zorg gedraagen, dat de handelende Mogendheden te Aken beloofden, hem, in 't bezit deezer Vorftendommen, te zullen handhaaven. Hy trok, derhalve, het meeste voordeel van 't verlies der Keizerinne-Koninginne. Spanje hadt, alleenlyk, het bezit van Parma en Piacenza, voor den Infant Don Filips gewonnen, by den oorlog: en de Bondgenooten van Spanje, de Hertog van Modena en de Republyk van Genua, moesten zig te vrede houden, dat zy hersteld werden in 't bezit van 't gene hun, voor 't ontstaan van den oorlog, toegekomen hadt. De Koning van Groot-Britanje hadt, ter zee, eenige voordeelen behaald op Frankryk en Spanje, en door het te rug geeven van Kaap Breton, by 't fluiten der Vrede, Frankryk verpligt, om alle zyne overwonnen' Plaatsen in de Nederlanden, insgelyks, te rug te geeven: ook hadt hy 't genoeg van zynen Schoonzoon, den Prins van Oranje, te zien verheffen tot de hooge waardigheden, welken, door deszelfs Voorzaaten, in den Vereenigden Staat bekleed waren. De Staaten, eindelyk, flegts als helpers van Groot-Britanje en van de Koninginne van Hongarye, gemengd geweest zynde in den oorlog, hadden 'er niet dan nadeel by gehad. Een aanzienlyk gedeelte hunner grenzen was, door Frankryk, overweldigd geweest: hunne Barriere, door het flegten van verschei-

1748.

den Vestingwerken aldaar, voor een geruimen tyd, nutteloos gemaakt: 't welk men wel voor een der grootste voordeelen rekenen mag, die Frankryk by den oorlog verkreegen heeft. De Koophandel der Vereenigde Gewesten in 't gemeen hadt ook niet weinig geleden: al't welke de Staaten, met reden, deedt haaken naar de Vrede, by welke zy egter alleenlyk te rug kreegen, 't gene zy verlooren hadden; doch, voor een gedeelte, in veel slegter' staat dan het voor den oorlog geweest was. Doch de Vrede alleen was hun zo veel waardig, dat zy kosten noch moeite spaarden, om dezelve te bekomen. De verandering, die de vorm hunner Regeeringe, in 't voorleeden jaar, ondergaan hadt, hielp zelve de Vrede bevorderen. De Prins van Oranje toonde geene gezindheid altoos, tot het voortzetten des oorlogs, zo dra men kans zag, om daarvan een einde te maaken. Die kans was gemist, toen hy eerst aan 't bewind kwam, door 't afbreken der Bredasche handelingen, buiten zyn toedoen. Doch zyn yver en 't vertrouwen, welk de Landzaaten in hem stelden, bragten de milde Gifte in 's Lands Kasse: de milde Gift hielp de Rusfische hulptroepen in aantogt naar de Nederlanden, en deeze aantogt werkte kragtiglyk mede, tot bevordering der Vrede. Zy werdt veel spoediger getroffen, dan men verwacht hadt. Men haasite zig met tekenen, om te voorkomen, dat de Vredehandeling niet gerekt werdt, ter gelegenheid van de geschillen, welken eenige Duitfche Vorsten voorhadden op dezelve te brengen. Frankryk, Groot-Britanje en de Staaten beslooten, de eersten, tot het tekenen der Vrede: waar-

na de andere Mogendheden wel genoodzaakt werden, de wapenen af te leggen. Jammer was 't alleenlyk, dat men eenige gefchillen onafgedaan laten moest; welke te vooren tot de algemeene Vredehandeling verschooven waren. Ook stondt 'er vry wat te vereffenen, tusfchen Frankryk en Groot-Britanje. De Staa- ten moesten 't stuk hunner Barriere en de Lyst der regten in de Oostenryksche Nederlanden nog nader regelen met de Keizerinne-Konin- ginne: ook moest het Verdrag van Koophandel met Frankryk worden vernieuwd: al het welke aanleiding gaf tot verscheiden' onder- handelingen, welker sommigen van langen na- sleep waren.

1748.

Ondertusfchen, zou men, in 't begin des jaars 1747, veel voordeeliger Vrede, voor den Staat en voor deszelfs Bondgenooten, hebben kunnen sluiten, te Breda, zo het Engelsche Hof zig daartoe genegener getoond hadt. Te Breda, zou de Staat het Verdrag van Koop- handel van den jaare 1739, hebben verkree- gen: 't welk te Aken niet hadt kunnen bedon- gen worden. Te Breda, was men overeen- gekomen, om Duinkerken, ook van de land- zyde, te brengen op den voet der voorige Ver- dragen: te Aken, hadt men alleenlyk kunnen verkrygen, dat zulks van den zee kant geschie- den zou. Te Breda was, van de Hertogdom- men Parma en Piacenza, het gedeelte, welk benoorden de Po legt, bedongen voor het Huis van Oostenryk: te Aken, werden beide deeze Hertogdommen geheellyk, en Guastalla daarenboven afgestaan aan Don Louis. By het Verdrag van Aken waren, van de andere zyde,

1748. geene wezenlyke voordeelen bedongen voor de Staaten en derzelver Bondgenooten, die men, ook te Breda, niet verkreegen zou hebben. 't Verdrag van Barriere van den jaare 1715 werdt in 't geheel niet vernieuwd. Zo dat, met de twee fchadelyke Veldtogten van de jaaren 1747 en 1748, waarvan men zig veel beloofd hadt, niet alleen niets gewonnen; maar zelfs vry wat verlooren was; al 't welke den opmerkenden, uit eene vergelyking van het Ontwerp van den twintigften van Grasmaand des jaars 1747 (*d*), met de punten der Akenfche Vrede, klaarlyk blyken kan.

(*d*) Zie hier voor, bl. 53.

VADERLANDSCHE HISTORIE.

NEGENENZEVENTIGSTE BOEK

I N H O U D.

I. *Voortzetting van 't Ontwerp om de Regeering te veranderen. Zyne Hoogheid dringt op 't afdoen van de punten der Ampten en Posteryen. Te Amsterdam, besluit men, de Posteryen, ten eeuwigen dage, aan de Stad te houden.* II. *Verzoekschriften aldaar verspreid, strekkende tot herstelling en verandering. Vinnig schrift tegen de Regenten in 't gemeen. Heimelyke byeenkomsten, te Amsterdam.* III. *De Wethouderschap doet 'er onderzoek op. De drie Artikelen komen in 't licht. Inneeming der Kloyeniers Doele.* IV. *De Wethouderschap veroordeelt het. De wyken worden samengeropen. De drie Artikelen worden den Prinse vertoond.* V. *Aanspraaken in de Doele gedaan. De Doelisten vorderen, dat men, in de Kerken, voor hun bidde.* VI. *Burgemeesteren en Raaden antwoorden op de drie Artikelen. De Doelisten neemen 'er geen genoegen in. 't Scheepstimmermans-Gilde kiest hunne zyde. Burgerkrygsraad gevorderd. De Wethouderschap bewilligt in de drie Artikelen. en besluit haare ampten neder te leggen.* VII. *Zyne Hoogheid wordt gemagtigd, om de rust in Amsterdam te herstellen. De wyken kiezen Gekommitteer-*

teerden. VIII. Verzoekschriften getekend, tot handhaaving der Regeeringe. De Doelisten vinden middel om het te stuiten. Optogt der Scheepstimmerluiden. IX. De Prins komt in Amsterdam. De Gekommitteerden vorderen verandering der Regeeringe. Onbescheiden eisch aan Burgemeesteren. X. Zyne Hoogheid maakt verandering in Burgemeesters en Raaden. Hy ontslaat veele Leden van den Oud-Raad. XI. Handeling over 't veranderen van den Krygsraad. De Doelisten dringen den Prins bynagt, tot het toestaan van eenen vryen Krygsraad. Zyne Hoogheid bevestigt den verkooren Krygsraad. Vertrekt uit Amsterdam. Gevolgen der Veranderinge. XII. Verandering der Regeeringe. te Haarlem. Te Leiden. Oproer aldaar. Zyne Hoogheid zendt bezetting in de Stad. XIII. Opschudding te Gouda. Beweeging te Rotterdam. Verandering der Regeeringe aldaar. Te Gouda. Te Gorinchem. Te Schoonhoven. Te Schiedam. Te Delft. Te Briele. In Dordrecht, geschiedt geene verandering. XIV. Beweeging te Purmerende. De Regeering wordt aldaar veranderd. Ook te Alkmaar. Te Hoorn. Te Enkhuizen. Te Medenblik. Te Edam en te Monnikendam. XV. Bepaalingen, by deeze veranderingen. Algemeene Vergiffenis. XVI. Verandering der Regeeringe, in Gelderland en in Overyssel. 't Graaffschap Kuilenburg wordt den Prinse opgedraagen. In Zeeland, geschiedt byn geene ongewoone verandering. XVII. Aanmerketyke verandering van den vorm der Regeeringe, in Friesland. XVIII. Opschudding in Groningen. Men arbeidt aldaar, voor en tegen de verandering. De Regeering doet afstand.

Zyne

Zyne Hoogheid maakt 'er merkelyke verandering in. Regt een nieuw Gerechtshof op. XIX. Wordt Erfstadhouder der overige Generaliteits-Landen, en Opper-Directeur der Oost- en Westindische Maatschappyyen. XX. 't Krygsvolk verminderd. Handeling met Frankryk. Engelsche klagten. Handeling met den Koning van Pruissen. Gezant van Tripoli. XXI. De Raadpensionaris Gilles legt zyn ampt neder. Pieter Stein wordt Raadpensionaris. Dood van den Sekretaris Buys, en van den Luitenant-Admiraal Grave. XXII. De Collecte wordt ingevoerd. XXIII. Opschudding te Haarlem. Eenig Krygsvolk overweldigt aldaar de poort, en rukt ter Stad in. Agt Gemagtigden der Burgerye worden op de Gevangenpoort in den Haage gezet. Geslaakt. XXIV. Onlust te Amsterdam en te Rotterdam, over 't asleggen van eenen eed, door de Wynkoopers. De Pakhuizen van eenen Wynkoopster te Rotterdam worden geplonderd. XXV. Beweegingen tot verandering der Regeeringe te Huisduinen en op de Helder, te Zaandam, en te Oudewater. XXVI. Geweldige beroerte te Steenwyk, daar ook verandering der Regeeringe uit ontstaat.

Eer nog de Vrede te Aken getekend was, hoewel de handeling over dezelve reeds op eenen goeden voet stondt, werdt het ontwerp, welk sommigen gemaakt hadden, om de Regeering in de byzondere Gewesten en Steden te veranderen, kragtiglyk, voortgezet. Het afschaffen der Pagteryyen, welk de Regeeringe niet zeer behaagd hadt; doch veelen onder 't

1748.

I.
't Ont-
werp om
de Re-
geering
der Ge-
westen
en Steden

1748. te veranderen wordt voortgezet. volk, in 't eerst, zonderling naar den zin was geweest, hadt, in de Gewesten, daar 't geschied was, reeds eenige vervreemding verwekt, tusschen de Regeering en 't gemeen. Het misnoegen behoefde, derhalve, slegtsleevendig gehouden en gevoed te worden, om beweging te veroorzaken onder 't volk, waaruit verandering in de Regeering te voorzien was, en eerlang, met der daad, volgde. Hoe 't zig, met dit werk, in Holland, en vooral te Amsterdamb, daar 't de meeste beweging maakte, toedroeg, staat ons nu, omstandiglyk, en met zo veele nazuwkeurigheid, als de natuur der zaake gehengen zal, te verhaalen.

Zyne Hoogheid dringt, op 't wegneemen der bezwaarnissen wegens de Ampten, en op 't afstaan der Posteryen aan 't Land.

In den voorslag, dien zyne Hoogheid, op den vyfentwintigsten van Zomermaand, tot affchaffing der Pagten in Holland, gedaan hadt, en die, gelyk wy in 't voorgaande Boek (a) aantekenden, terstond, alomme, verspreid geworden was, hadt men ook gelezen, hoe de Prins, ten zelfden tyde, op de Staaten hadt begeerd „ dat toch eens den ingezetenen al „ le wettige redenen van bezwaaringe, op 't „ stuk van de begeevening der Ampten, mogten „ worden benomen, en dat, zonder eenig „ uitstel, de overweegingen, om de Posteryen aan 't gemeene Land te doen komen, „ mogten hervat, en ten spoedigste tot een „ gewenscht einde gebragt worden.” En men bediende zig van 's Prinsens ernstig verzoek, om nieuwe opschudding te verwekken, onder de Gemeente te Amsterdamb, met welke men 't, blykbaar, gemunt hadt, op het verkrygen van

(a) *Bladz. 228.*

van verandering in de Regeeringe. 't Stuk van de Ampten ging nogtans Amsterdam niet meer aan dan andere Steden: maar 't stuk der Posteryen betrof deeze Stad alleen. Zy hadt, gelyk wy, op zyne plaats, te boek gesteld hebben (b), in 't voorleeden jaar, beslooten, de Posteryen aan zig te houden, en, in den aanvang deezes jaars, verklaard, dat zy, hierin, niet veranderen zou. Maar zyne Hoogheid en de andere Leden begreepen, dat Amsterdam, zo wel als andere Steden, zyne Posteryen aan 't gemeene Land afstaan moest. Ook hadt men, te Amsterdam, zo dra niet vernomen, dat de Prins, op nieuws, op den afstand der Posteryen gedrongen hadt, of de Vroedschap werdt byeengeroepen, om, beide op 't stuk der Ampten en dat der Posteryen, van nieuws, te raadpleegen. Omtrent het eerste punt, werdt der Vroedschap, door Burgemeesteren, vertoond „ dat aan de Resolutien der Staaten, „ daaromtrent genomen, in zo verre, vol- „ daan was door de Stad, dat daaraan niets „ anders ontbrak, dan het gereed maaken en „ overzenden van de beëdigde Lysten van „ de jaarlyksche inkomsten der byzondere „ Ampten en bedieningen: 't welk, ter oorzaak van den grooten omslag, die hieraan vast „ was, tot nog toe niet hadt kunnen geschieden, gelyk ook nog geene der andere Steden, Purmerende alleen uitgezonderd, tot hiertoe, zulke Lysten overgezonden hadt; „ doch dat men, daarmede, reeds zo verre „ gevorderd was hier ter Stede, dat men staat „ „ maak-

1743.

De Vroedschap van Amsterdam besluit, de Posteryen ten eeuwigden dage aan de Stad te houden.

(b) Hier voor, bl. 143, 144.

1748. „ maakte , omtrent het midden van Herfst-
 „ maand , gereed te zullen zyn .” Omtrent
 het punt der Posteryen , werdt der Vroedschap
 herinnerd „ hoe Burgemeesteren eerst
 „ van alle voordeelen , die , uit het openval-
 „ len derzelven , voor hun of de hunnen ,
 „ mogten konnen voortvloeijen , hadden afge-
 „ staan ; hoe de agtbaare Raad , daarop , hadt
 „ beslooten , die voordeelen , voortaan , ten
 „ nutte van de Stad , aan te leggen , en hoe
 „ men egter hadt goedgevonden , te verklaa-
 „ ren , dat men bereid was , nevens de andere
 „ Leden , te raadpleegen , op een middel , om
 „ 't Land , in deszelfs dringenden nood , 't zy
 „ uit de inkomsten der Posteryen , 't zy uit
 „ eenige anderen , eenigen spoedigen onder-
 „ stand te verschaffen : welk laatste , eindelyk ,
 „ eens zou dienen te geschieden , indien men ,
 „ volgens de voorgaande Resolutien , de Pos-
 „ teryen al aan de Stad mogt willen houden ;
 „ weshalve , Burgemeesteren verzogten , het
 „ nader goedvinden van den agtbaaren Raad ,
 „ hierop , te mogen verstaan .” De Vroedschap ,
 op den tweeledigen voorslag van Burgemeeste-
 ren geraadpleegd hebbende , besloot „ hen te
 „ verzoeken , de Lysten op de Ampten ten
 „ spoedigsten in gereedheid te willen doen
 „ brengen .” Omtrent de Posteryen , bleef
 men by de voorgaande Resolutien , en ver-
 klaarde „ dezelve , *ten eeuwige dage* , te zul-
 „ len houden aan de Stad , om eeniglyk te die-
 „ nen , tot noodigen onderstand der armen , tot
 „ herstelling en onderhoud der Godshuizen ,
 „ Kerken , openbaare gebouwen en verdere
 „ werken , na aftrek van 't gene , tot de noo-
 „ di-

„dige beheeringe der Posteryen, zou worden
 „vereischt, en van 't gene, uit de zuivere
 „inkomsten derzelven, aan 't gemeene Land
 „zou moeten worden opgebracht.” Voorts,
 werden Burgemeesteren verzogt en gemagtigd
 „om, met zyne Hoogheid, en met den Raad-
 „pensionaris, te overleggen, wat, van wege
 „de Stad, uit de Posteryen, naar eene billy-
 „ke evenredigheid, ten behoeve van het ge-
 „meene Land, zou behooren te worden op-
 „gebracht (c).”

't Besluit der Vroedschap werdt, terstond,
 in openbaaren druk, uitgegeven, om, ware 't
 mogelyk, 't gemeen, welk sommigen zogten
 diets te maaken, dat Burgemeesteren de Pos-
 teryen, alleen tot hun byzonder voordeel, aan
 de Stad wilden houden, uit deeze dooling te
 redden. Doch men arbeidde, onder de hand,
 om dit oogmerk te verydelen. Verscheiden
 Geschriften werden, gedrukt, verspreid door
 de Stad, waarby, gelyk als uit den naam der
 Burgerye, begeerd werdt „herstelling der ou-
 „de Voorregten en Gildenkeuren, een' Krygs-
 „raad, uit en door burgers gekooren; over-
 „gifte der Schutters Doelen; verkiezing der
 „Vroedschappen en benoeming der Schepe-
 „nen door de burgerye; aanstelling van Be-
 „windhebbers der Oost- en Westindische
 „Maatschappyen, door dezelve; afschaffing,
 „voor altoos, van Pagten, Excynzen en
 „overtollige Lasten op de vaste goederen en
 „Perfoonen; overgift der Posteryen en van
 „'t

1748

II.
 Men verspreidt
 aldaar Verzoekschriften,
 uit den naam der
 Burgerye, strekkende tot
 herstelling en verandering;

(c) Extr. uit de Resol. der Vroedsch. van Amsterd. van 3
 July 1748.

1748. „ 't Courantierschap aan de Burgerye, of aan
 „ zyne Hoogheid; verkooping van alle Amp-
 „ ten enz.” Diergelyke Punten waren ook, in
 „ t jaar 1672, hier ter Stede, verspreid geweest
 (d), en 't bleek klaarlyk, dat men 'er, nu zo
 wel als toen, verandering der Regeeringe me-
 de in den zin hadt. Men gaf voor, dat één
 deezer Geschriften, welk uit *elf* punten be-
 stondt, op den zeventwintigsten van Zo-
 mermaand, vertoond was aan zyne Hoogheid,
 doch hoe 't van den Prinse ontvangen was,
 bleek niet. 't Was, ondertuschen, hier, op-
 gehaald, van wege 't Geregt. Een ander blaauw
 boekje werdt, ten deezentyde, onder den man-
 tel, verkogt en verspreid, genaamd *het gedrag*
van de Regenten der Vereenigde Nederlanden, ge-
duurende den tegenwoordigen oorlog: waarin de
 handelingen van eenige voornaame Luiden,
 met naame van den Raadpensionaris Gilles, met
 haatelyke verwen, gemaald stonden. 's Lands
 Regenten in 't gemeen werden 'er in beschul-
 digd van onverstand, verzuim en trouwloos-
 heid: eenige weinigen, daarentegen, als trou-
 we Liefhebbers des Vaderlands, geroemd. De
 Regeering van Amsterdam in 't byzonder werdt,
 in dit schrift, over 't dringen op het fluiten
 eener Neutraliteit met Frankryk, en vooral
 over 't houden der Posteryen aan de Stad, le-
 lyk uitgemaakt. 't Slot van alles was, dat zul-
 ke Regenten behoorden gestraft, of, ten min-
 sten terstond en voor altoos, van hunne Amp-
 ten verlaaten te worden. 't Schrift kwam voor,
 als zynde *uit het Engelsch vertaald*: doch 't ge-
 leek

Vinnig
 schimp-
 schrift te-
 gen som-
 nige
 voornaa-
 me Amp-
 tenaars,
 en tegen
 de Regee-
 ring in 't
 gemeen.

(d) Zie XIV. Deel, bl. 210, 213.

leek hier luttel naar. Ook stonden, onder de Opdragt, aan alle waare Patriotten, zitting hebbende in de Staaten Generaal, de letters M. D. J. S. U., over welker bekentenis, verscheidenlyk, gegist werdt. 't Hof van Holland verboodt dit Boekje, terstond; doch 't werdt, sedert, te meer verspreid. In Amsterdam, liepen 'er eenigen mede rond, in Herbergen en Koffyhuizen, daar zy 't jongen en onkundigen luiden in de hand staken, en voorlazen: waardoor zy, al lengskens, eenigen aanhang wonnen tegen de Regeering. Met deezen, hielt men, by nagt en ontyde, byeenkomsten, in verscheiden herbergen of kroegen, met naame, in Vredenburg in de lange Leidse Dwarsstraat, alwaar, op den twintigsten van Hooimaand, een ontwerp gesmeed werdt, om, gelyk men in Friesland gedaan hadt, Gekommitteerden te kiezen uit de Burgerye, tot bevordering van herstel.

De Wethouderschap, niet opkundig van dit woelen, hadt egter, tot hiertoe, geen besluit kunnen neemen, omtrent de middelen, welken men in 't werk stellen moest, om het te stuiten, ter oorzaake dat zy onderling verschillende inzigten hadden van het oogmerk en de gevolgen der bewegingen. *Andries Boekelman*, Chirurgyn, een der vergaderden in Vredenburg, werdt egter, op den vierentwintigsten, voor Burgemeesteren ontbooden, en ondervraagd, over de opstellers en voorstanders van het Ontwerp. Hy noemde 'er eenigen, en onder anderen zynen Zwaager, *Henrik van Gimnig*, een' Patroontekenaar van Haarlem, en *Jean Rousfet*; waarop men hem, met eene

17482

Men houdt te Amsterdam heimelyke byeenkomsten

III. De Wethouderschap doet 'er onderzoek op

fcher-

1748. scherpe bestraffing, gaan liet. Weinige dagen laater, werdt 'er, behalve het genoemde Ontwerp tot het kiezen van Gekommitteerden, ook een Verzoekschrift verspreid, onder 't gemeen, welk uit drie punten bestondt, en federt de drie Artikelen, of het *Request van Raap* genoemd werdt. Men wil, dat het hier ter Stede gebragt was, door van der Meer van Rotterdam. 't Was, kort hierop, geraakt in handen van Daniel Raap (1), en men hadt het federt laten drukken. Het behelsde een Verzoek aan Burgemeesteren en Raaden „ 1. om „ de Posteryen, ten spoedigsten, op te draa- „ gen aan den Prinse Erfstadhoudet, in ver- „ trouwen, dat zyne Hoogheid daarvan, ten „ beste van Land en Stad, gebruik zou maa- „ ken. 2. om alle wettige redenen van be- „ zwaarnis, over de misbruiken, in 't stuk „ der Ampten ingesloopen, met allen moge- „ lyken spoed, weg te neemen, en voortaan „ geene Ampten te begeeven, dan aan inge- „ boorene en *genaturaliseerde* gezeten burgers „ en inwooners. 3. om de voorregten der Bur- „ gerye, zo in 't stuk der Gilden als in an- „ dere opzigten, te herstellen, en geene Kolo- „ nellen en Kapiteinen te kiezen dan uit de „ Burgerye, zonder dat dezelve, immer, te „ gelyk, Regenten zouden mogen worden.”

Innec-
ming der
Klove-
niers
Doele.

Op den zelfden tyd, dat dit Verzoekschrift verspreid werdt, liet men 't gerugt ook loopen, dat de Burgers, in 't kort, bezit stonden te neemen van de Kloveniers-Doele in de Doe-
le-

(1) Beide deze Luiden hebben wy, boven (bl. 134. 136.) reeds eenigszins leeren kennen.

1748.

lestraat, op welke, zo sommigen dreeven, zy een oud en gegrond regt hadden; en dat men hier zou arbeiden aan 't herstel van 't gene, meer of min, gebrekkelyk gekeurd werdt in de Regeering der Stad. Ook leedt het slegts tot den negenden van Oogstmaand, toen men eenige burgers en ingezetenen, ten getale van zes of agt, zag treden naar de groote zaal van de Doele, die eenige Luiden, tot het houden eener afzonderlyke Byeenkomst, in huure hadden, doch, wel haast, half met half tegen wil, ruimen moesten. 't Inneemen der Doele maakte zo veel gerugts, dat zig, terstond, eene groote menigte ingezetenen derwaards begaf; eenigen, die van den toeleg onderregt waren, veelen, uit loutere nieuwsgierigheid. Toen men 't getal groot genoeg oordeelde, las Henrik van Ginnig eene aanspraak voor aan de menigte, strekkende om haar te beweegen, tot het beraamen van middelen, om de vervallen' burgerlyke vryheden te doen herstellen: ten welken einde, hy haar 't Ontwerp, in Vredenburg gemaakt, voorhieldt, waarby beraamd was, dat men vyf Persoonen kiezen zou, om te bewerken, dat, uit ieder der zestig wyken, twee, drie, of vier Gekommitteerden werden benoemd, om de punten op te stellen, in welken men betering verzoeken zou. Van verandering in de Regeering rept hy geen woord; 't zy hy geweeten hebbe, dat sommigen het hierop hadden toegelegd, of niet. Zelfs sprak hy met verfoeijing, van den oproerigen inval in 't Stadhuis, van de plondering der Pagters huizen, en van de krenking van 't gezag der Overheid, in 't algemeen. Toen hy uit hadt,

Wat hier gehandeld werdt.

1748.

tekenden eenigen zyn Ontwerp. Maar Raap, of iemand van zynen aanhang las der Vergaderinge de drie Artikelen voor, als behelzende de punten, welken men, voor alle dingen, begeeren moest: en zy werden, zo ik meen, ook terstond, door eenigen, getekend. Des anderen daags, kwam men wederom byeen, in de Doele. De voorstanders der drie Artikelen drongen toen, ernstiger, op het tekenen derzelven. Zy beweerden, dat 'er alles in begreepen was, wat de Burgery, met reden, begeeren kon: 't welk, zo men 't aanneemt, ook te kennen gaf, dat de burgery geene reden hadt, om verandering in de Regeering te begeeren, alzo daarvan niet, of niet uitdrukkelyk (1) gerept was, in de drie Artikelen. Wyders, begeerden zy, dat de vyf Perfoonen, volgens het ander Ontwerp, aangesteld, alleen gemagtigd werden, om de Voorregten der Burgerye op te zoeken uit de Handvesten, en herstelling in dezelve te bevorderen; alzo, dreeven ze, het kiezen van Gekommitteerden uit alle de Wyken, tot zulk een einde, van te veel nasleeps zyn, en tot verwarring en verdeeldheid aanleiding geeven zou, waarvan men, zeiden ze, reeds een voorbeeld zag, in Friesland. Doch veelen bleeven voor 't kiezen van Gekommitteerden. Anderen yverden, daarentegen, sterk, voor het tekenen der drie Artikelen. De twee partyen raakten in hevigen woordenstryd, met elkanderen; doch, voor 't scheiden der Vergaderinge, verklaarden de meesten

Men te-
kent de
drie Arti-
kelen.

(1) Sommigen meenden, dat 'er, bedekelyk, op gezien wordt, in het tweede Artikel, daar herstelling, zo in de Gilden *als anders*, wordt begeert.

ten zig voor het tekenen der drie Artikelen: 't welk, federt, sterk voortging. 1748.

Midlerwyl, hadden Burgemeesteren, terstond, kennis gekreegen van de openbaare Byeenkomst in de Doele, en van 't gene 'er omging. Zy riepen, hierop, den Raad byeen, op den tienden, en beslooten, met deszelfs goedvinden, om 't volk alle billyke voldoening te geeven, en te gelyk, om de gemoeden der meeste Burgeren te ondertasten, den Krygsraad, tegen den twaalfden, te beschryven, en de Hoofd-Officieren te verzoeken, dat zy hunne onderhoorige manschap deden byeenkomen, haar afvragende, of zy iet, tegen de Regeering der Stad, waarop men 't schein gelaaden te hebben, schoon 'er, in de openbaare Aanspraaken op de Doele, nog niet van gewaagd was, of omtrent de voorregten der Burgerye of Gilden, hadden in te brengen. De Oud-Burgemeester *Ferdinand van Collen*, en de Oud-Schepens, *Egbert de Vry Temminck* en *Elias Schellinger*, werden gemagtigd, om uit de Hoofdofficieren der Burgervendelen, te verneemen, wat de Gemeente begeerde: van al 't welke den volke, by openbaare afkondiging, ten zelfden dage, kennis gegeven werdt. Doch te gelyk werdt het inneemen der Doele en het doen tekenen der ontworpen' Artikelen, als onbetaamelyk, afgekeurd, en toegeschreeven aan buitenluiden en vreemdelingen, nydig over de welvaart der Stede. Maar eenige burgers, die deel aan dit werk hadden, namen kwalyk, dat men hen voor vreemdelingen uitgemaakt hadt. Ook hielden zy zig zo zeer gehoond, door de beschuldiging over 't inneemen der Doele, dat zy 't gezelschap, welk zy, in de groote zaale,

IV.
De Wet-
houder-
schap
doet de
Burgery
ondertast
ten, of zy
iet tegen
de Re-
geering
hebbe,

en ver-
oordeelt
het inne-
men der
Doele.

Eenige
burgers
verdedl-
gen zig
deswege.

1748. gevonden hadden, eene verklaring afvergden, dat hun dit verttek, vrywilliglyk, ingeruimd was. Zy gaven deeze Verklaaring, verzeld van eene soort van Verzoekschrift, om in hunne geschonden' eere hersteld te worden, in openbaaren druk: 't welk de Wethouderfchap goedvondt, door de vingeren te zien.

De wyken worden byeengeropen.

De wyken werden, ondertusfchen, elk afzonderlyk, byeengeropen, terwyl de Voorstanders der punten, op de Doele getekend, welken men, sedert, *Doelisten* noemde, hun werk maakten, om aanhang te winnen onder de byzondere vendels. De Hoofdofficiers der Wyken zaten, of in de Kerken, of op de Wagthuizen, of in voornaame Herbergen, om elk gelegenheid te geeven, tot het inbrengen zyn'er bezwaarnisfen. Zeer veele voornaame burgers, niet te klaagen hebbende, en geene verandering begeerende, oordeelden noodeloos, op deeze byeenkomsten te verschynen. Veelen, die goedvonden te komen, verklaarden, dat zy niets hadden in te brengen tegen de Regeering. Sommigen voegden 'er by, dat zy wenschten, dat de Posteryen aan de Stad mogten blyven. Anderen, daarentegen, begeerden, dat men voldeede aan 't gene zyne Hoogheid, laatstelyk, omtrent de Ampten en Posteryen, voorgeslaagen hadt. Doch de gemeene hoop, in verscheiden' wyken, verklaarde zig voor de drie Artykelen, die op de Doele getekend waren: 't welk, grootendeels, toe te schryven was aan den yver der Doelisten, die by de huizen waren rond gegaan, om elk tot tekenen te beweegen. Ook waren de Kapitein *Christiaan Scholten* en verscheiden' Hoofd-
of-

officiers uit het vendel van deszelfs Vader, den Kapitein *Joan Agges Scholten*, den gemeenen, in het tekenen der drie Artikelen, voorgegaan: 't welk veelen tot navolging bewoogen hadt. 't Ontwerp, door den Kapitein *Christiaan Scholten* getekend, werdt ook, terstond, met deszelfs naam in 't hoofd, gedrukt, en in andere wyken rondgezonden, alwaar het veel hielp, om een aanmerkelyk getal der waakende schutters te beweegen tot tekening.

't Verzoekschrift, welk de drie Artikelen inhieldt, was, ondertusfchen, op den dertienden van Oogstmaand, door Raap en eenige andere Doelisten, ongetekend, in Burgemeesters Kamer overgeleeverd; hoewel 't, daarna, door drie van hun, onder welken Raap was, getekend werd. Ten zelfden dage, hadden zy het oorspronkelyk Verzoekschrift, door veelen ondertekend, naar den Haage overgebracht, en den Prinse, by wien zy gehoor hadden weeten te verwerven, in handen gesteld. Twee dagen daarna, deden zy van dit gehoor verflag in de Doele. Zy vertelden „ dat de Prins „ hen minzaamlyk bejegend, en hunne be- „ geerten gebillykt; doch hun tot stilte en „ onderwerping aan de Overheid vermaand „ hadt.” En 't gemeen beantwoordde 't verflag, welk zy deden, met het zwaaijen van den hoed, en met het juichen van *Huzza!*

Terwyl de wyken byeengeroepen werden, werden de Byeenkomsten op de Doele aangehouden. Men deedt 'er, van tyd tot tyd, Aanspraaken, waarvan de meesten, terstond, gedrukt werden. Doch zy behelsden, doorgaans, flegts eenige algemeene aanmerkingen, over

1748.

De drie Artikelen worden aan Burgemeesteren ver- toond. Ook aan zyne Hoogheid.

V. Aanspraaken, in de Doele gedaan.

1748. 't verval van den Staat, van den Koophandel en van de handwerken; waarby eenige vermaaningē tot het voorstaan van Vryheden en Voorregten gevoegd werden. Ook ondernamen, fomtyds, de drie Artikelen te verdedigen, met naame 't gene, in dezelve, omtrent de Posteryen, begeerd was. Doch deeze Artikelen en eenige Aanspraaken werden, ten zelfden tyde, in openbaaren druk, wederlegd. De Aanspraaken hielden, in 't eerst, verscheiden vermaaningē in, tot *liefde en eendragt tuschen de Burgervaders*, gelyk men sprak, *en de Burgerye*. Ook werden 'er de Predikanten, die, in 't gemeen, ten deezen tyde, hun werk maakten, om 't volk tegen oproerigheid te vermaanen, in beschreeven, als *Voorgangers ten goede voor het Vaderland, en beschermers van Godsdiens en Vryheid*. En 't een en ander hielp veel, om eenige vreedzaame luiden en liefhebbers der Kerke te beweegen tot tekening der drie Artikelen: 't welk niet slegts op de Doele geschiedde; maar waartoe Raap ook zyn huis gebruiken liet. In 't heetst van deezen yver, werden, van wegen de Doelisten, gedrukte Briefjes gebragt aan de huizen van veele Gereformeerde en Lutherfche Predikanten, waarby dezelve verzogt werden, openlyk, te bidden voor *de beschermers en herstellers der Vryheid*, gelyk die van de Doele zig noemden. Ook kwam, kort hierop, een voorschrift van een gebed in 't licht, vervattende een korte schets van 's Lands geschiedenissen, en van de doorlugtige daaden der Stadhouderen: voorts, werdt, in het zelve, de plondering van de huizen der Pagteren aangemerkt, als een bewys van de ont-

De Doelisten
begeeren,
dat men,
openlyk,
voor hun
bidde.

ontwaakende Liefde tot de Vryheid; en alles beslooten, met eene omstandige bede voor zyne Hoogheid en voor de Gekommitteerden der Burgerye. Doch de Predikanten vonden niet geraaden, te voldoen aan het verzoek der Doelisten, noch zig te bedienen van hun voorschrift.

1748.

't Liep aan tot den twintigsten, eer Burgemeesteren en Raaden goedvonden te antwoorden op het Verzoekschrift, door Raap en de zynen, ingeleverd. Het antwoord behelsde

„ 1. Dat men, met zyne Hoogheid, over 't
 „ stuk der Posteryen, in minzaame onderhandeling getreden was, en dat men, daarmede, reeds zo verre was gevorderd, dat daarvan, naar alle waarschynlykheid, in de naastkomende Vergadering der Staaten, een gewenscht einde te wagten was. 2. Dat de Lysten op de Ampten, door Burgemeesteren en Raaden, in Herfstmaand, ter Vergadering der Staaten, zouden overgebracht, en daarop, volgens de gedagten der Staaten en zyner Hoogheid, zulk een voet beraamd worden, als heilzaamst zyn zou voor 't gemeen. 3. Dat men bereid bleef, de Burgery en Gilden, by derzelver Voorregten, en wel herbragte Gewoonten te handhaaven, hun altoos vryheid laatende, om, deswege, by Verzoekschrift, in betaamelyke bewoordingen, verzoogen te doen. Doch dat het kiezen van Kollonellen en Kapiteinen, uit de Burgerye alleen, eene nieuwigheid was, srydig met de oude Privilegien en herkomen; waarom men, hierin, niet zou kunnen bewilligen.” De Wethouderschap maak-

VI.
 Burge-
 meeste-
 ren en
 Raaden
 antwoor-
 den op de
 drie Arti-
 kelen.

1748. te dit haar antwoord, terstond, door de druk gemeen. 't Werdt, des avonds, op de Doele, gelezen. Doch sommigen voeren 'er vinnig tegen uit. Een der grootste schreeuwers maakte zulken, die de Posteryen aan zig getrokken hadden, voor dieven uit, en verklaarde, zyn' kop veil te hebben, zo hy deeze beschuldiging niet waar maakte. Midlerwyl, waren eenige Doelisten wederom naar den Haage geweest. Zy verhaalden, op hunne wederkomst „ dat „ zy, andermaal, gehoor gehad hadden by „ zyne Hoogheid, die hun bevestigd hadt, dat „ de Regeering van Amsterdam hem, omtrent „ het stuk der Posteryen, genoeg gegeven „ hadt; dat hy der Burgerye, omtrent de Amp- „ ten in 't gemeen, ook voldoening bezorgen „ zou; doch dat hy, in een' *verwarden boedel* „ gekomen zynde, alles zo spoedig niet her- „ stellen kon.” Voorts, deedt de Prins, zo zy zeiden „ de Burgers, welken hy als zyne „ kinders aanmerkte, tot rust en stilte ver- „ maanen.” Men voegde hierby, dat zyne Hoogheid de ondertekeningen der drie Artikelen met genoeg ontvangen, en verklaard hadt, gaarne, diergelyken te zullen afwagten. 't Gemeen nam diergelyke vertellingen, met zo veel gretigheid aan, dat zy veel hielpen, om den grooten hoop tot tekening te doen besluiten.

'tScheeps- De Krygsraad uit de Burgerye alleen was
 timmer- nu 't eenigste punt, waarin men, met reden,
 mans Gil- kon begrypen. niet bewilligd te zyn door de
 de kiest Regeeringe. Men dreef dan, op de Doele,
 der Doe- dat dit punt, zo wel als de andere, moest wor-
 listen. den doorgedrongen. De Doelisten beweerden
 zelfs,

zelfs , in openbaaren druk , dat het , schoon eene nieuwigheid , door de Burgerye , mogt worden ingevoerd , als zy 't heilzaam keurde. Ook kreegen ze , ten deezen tyde , het Scheepstimmermans Gilde , een der grootsten hier ter Stede , op hunne zyde , hebbende zy , zo my verzekerd is , middel weeten te vinden , om twee der Gildebroederen , die door de overigen waren aangesteld , om derzelve belangen , by de Overluiden van 't Gilde , of ook by Burgemeesteren , voor te staan , in hunne begrippen te brengen ; die , terstond , eenige anderen , en allengskens het grootste gedeelte van 't Gilde overhaalden , om , nevens hen , gelyk 't heette , te arbeiden aan de herstelling van de vervallen' voorregten der Gildebroederen. De driftigsten onder deeze luiden verscheenen nu op de Doele , en riepen , meer dan iemant , om een' Burger Krygsraad. Sommigen dreigden zelfs in de wapenen te willen komen , en de Regeering te noodzaaken , om hierin te bewilligen. Doch zy lieten zig eenigszins stillen , door Raap en anderen , die , ondertusfchen , by Burgemeesteren , breed opgaven van 's volks wrevel , verklaarende , geene kans te zien om het te bedwingen , zo de drie Artikelen niet volkomenlyk werden ingewilligd. De Regeering , niet weetende hoe ver men zou durven gaan , noch op wien , onder de Burgerye , zy zig zou mogen verlaaten , besloot , eerlang , het Verzoekschrift , den zesentwintigsten van Oogstmaand , andermaal , uit te geeven , met deeze aantekening : FIAT , mits niet srydende tegen de Resolutien van haar Edele Groot Mogende , en de intentie van zyne Hoogheid ; en wegens de

1748.

Men dringt op eenen Burger Krygsraad.

De Regeering bewilligt in de drie Artikelen , onder voorwaarde.

1748. *Ampten*, voor zo veel het domesticq is. Men gaf dus, allengskens, meer toe; doch niet dan gedwongen. En veelen meenden, dat de Doelisten nu zouden voldaan geweest zyn. Doch 't viel anders uit. Men bleef te onvrede, op de Doele. 't *Fiat* moest, dreef men eenvoudig, en niet met zo veele bepalingen gegeven geweest zyn: schoon niemant ondernam aan te wyzen, wat, in de gemaakte bepalingen, onredelyk ware. Maar de hoofden der Doelisten hadden andere oogmerken, die zig, allengskens, ontdekten. Men begon nu te dryven, dat zyne Hoogheid verzogt moest worden, herwaards te komen, om de geschillen tusfchen de Regeering en Burgerye by te leggen. Eenigen riepen, dat de Prins de Regeering behoorde te veranderen. Men ging voort met schimpfchriften tegen de Regeering te leezen en te verspreiden; en bleek duide-lyk, dat eenigen der voornaamste schreeuwe- ren 't ontzag voor de Wethouderfchap, welk zy, in 't eerst, hadden willen schynen te be- waaren, t'eenemaal verlooren hadden. Twee luiden werden naar den Haage gefchikt, om den Prins te verzoeken dat hy herwaards kwe- me: en zy bragten, te rug gekeerd, voor be- fcheid, dat zyne Hoogheid, binnen weinige dagen, de reis ftondt aan te neemen. Onder- cufchen, hadden Burgemeesteren, nu reeds geeven verzekerd, dat men verandering in de Regee- ring zocht, op het aanhouden der Doelisten, *Fiat* op de drie beflouten, *Fiat* te geeven op het Verzoek- Artikelen. fchrift, zonder eenige bepaling: 't welk zy, den zeventwintigften, openlyk, bekend maakten.

Doch

De Doe-
listen zyn
'er niet
mede te
vrede.

Zy ver-
zoeken,
dat zyne
Hoogheid
in de Stad
gelievete
komen.

Burge-
meesteren
geeven
onbepaald
Fiat op
de drie
Artikelen.

Doch de voornaamsten der Doelisten, vastgesteld hebbende, 't volk in beweging te houden, tot dat zyne Hoogheid in de Stad zou gekomen zyn, namen nog geen genoegen, in 't verleende *Fiat*. „ De volle Raad was 'er, „ dreef men, niet op vergaderd geweest. En „ dit behoorde te geschieden, zou de Burgery „ gerust zyn, dat haar 't begeerde geworden „ zou.” 't Verzoekschrift werd dan, ten vierde maale, ingeleverd aan Burgemeesteren, nevens een ander, waarby, in veel schorrier styl, begeerd werd, dat, door *de tegenwoordige Regeering*, zonder eenigen *mids* of *informaliteit* *Fiat* gegeven werd op de drie Artikelen. De Raad kwam, derhalve, des anderendaags, byeen. Men was der Gemeente te wille, en verleende *Fiat*, zonder eenige bepaling, uit den naam van Burgemeesteren en Raaden. De uitdrukking van *tegenwoordige Regeering* gaf reeds te verstaan, dat de verzoekers haast eene *andere Regeering* verwagten. Doch de Wethouderfchap was zo wel overtuigd, dat men haar wars zocht te maaken van 't bewind, dat zy, op deezen zelfden dag, zynde den agtentwintigsten van Oogstmaand, besloot, vrywilliglyk afftand te doen van de Regeering, op 't behaagen van zyne Hoogheid, wien, daarvan, terftond, kennis gegeven werd. Te gelyk werden de Posteryen der Stad den Prinse opgedraagen: die ze, gelyk omtrent de overigen geschied was, aan 't Land afftontd (*g*).

Midlerwyl, hadden sommige Doelisten een Verzoekschrift ontworpen aan de Staaten van VII.
Zyne
Hol-Hoogheid

1748

De Doelisten vorderen, dat 'er de Raad ook in bewillige.

't Geschiedt.

Burgemeesteren en Raaden besluiten af te staan van de Regeeringe.

1748. Holland, waarby begeerd werdt, dat hunne Edele Groot - Mogendheden zyne Hoogheid wilden magtigen, om de noodige verandering te maaken in de Regeeringe. Eenigen teken- den dit; doch anderen weigerden 't rondelyk. Ook bleef het overleveren van dit Verzoek- schrift agter, om dat men, eerlang, vernam, dat zyne Hoogheid, den eenendertigsten, op 't verzoek van de Afgevaardigden der Regeeringe, reeds, door de Staaten, gemagtigd was, om de rust in Amsterdam te herstellen, al ware 't ook door verandering te maaken in Burgemeesters en Raaden (h) Twee dagen te vooren, was de Graaf van Bentink hier geweest, om, uit naam van zyne Hoogheid, der Regeeringe en Burgerye af te vraagen, of zy haare belangen goedvonden te stellen in handen van den Prinse. Doch een der Burgemeesteren kwam hem aandienen, dat men 't besluit der Regeeringe hieromtrent reeds bekend gemaakt hadt aan den Prinse. Van wege de Gemeente, kwam Ginnig met hem spreekken; waarna, uit zynen naam, der Vergaderinge in de Doele afgevraagd werdt „ of zy niet be- „ geerde dat zyne Hoogheid in de Stad kwa- „ me? of zy haare belangen niet aanden Prin- „ se verblyven wilde; gelyk de Wethouder- „ schap, van haaren kant, gedaan hadt? en „ of zy zig, midlerwyl, niet stil en vreedzaam „ wilde gedraagen? ” Alle welke vraagen met ja beantwoord werden. En met het verslag van dit antwoord keerde de Graaf van Bentink wederom naar den Haage.

Mid-

(h) Refol. Holl. 31 Aug. 1748. bl. 786.

Midlerwyl, waren verscheiden' Wyken bezig met het kiezen van Gekommitteerden, die met elkanderen, zouden raadpleegen, op het gene men den Prinse, op zyne aankomst, zou voordraagen. Eenigen der yverigste Doelisten hadden list en bedreigingen te baat genomen, om zig te doen kiezen. Doch eenige anderen werden verkooren, zonder dat zy zig van onbehoorlyke middelen bediend hadden. De Gekommitteerden lieten zig, op de Doele, aantekenen, en namen aldaar zitting. Doch enkele Wyken stelden in 't geheel geene Gekommitteerden. Veelen van deeze Gecommitteerden hadden last, om zig voor de drie Artikelen te verklaaren, schoon dezelve, door veelen, uit elke Wyk, nimmer, ondertekend; door eenigen, openlyk, tegengeproken waren. Weenigen of geenen waren gemagtigd, om verandering in de Regeering te begeeren: eenigen om dit stuk geheellyk te stellen aan 't welbehaagen van zyne Hoogheid. Doch de voornaamsten onder de Doelisten ontwierpen, ten deezen tyde, twee Verzoekschriften aan den Prinse: waarby, eindelyk, de verandering in de Regeering, tot Pensionarissen en Sekretarissen toe, met ronde woorden, begeerd werdt. Zy behelsden nog eenige andere punten, en werden, door verscheiden' luiden, getekend. Doch tusfchen de Opstellers van deeze twee Verzoekschriften rees merkelyk verschil, welk te wege bragt, dat de tekening niet sterk kon worden doorgezet.

Ondertusfchen, stondt het openlyk dringen op verandering in de Regeeringe veelen Ingezetenen, die zig niet gemoeid hadden met het

1748.

De Wyken kiezen Gekommitteerden.

VIII. Eenigen ontwerpen en

ge-

1748. gene in de Doele omgegaan was , geweldiglyk tegen de borst. Sommigen ondernamen zelfs, Verklaringen op te stellen, ten voordeele der tegenwoordige Regeeringe , welken zy anderen ter ondertekeninge voorhielden. Men begon met dit werk op den dertigsten. De Verklaringen hielden in „ dat de Ondertekenaars „ nimmer bewilligd hadden in de Verzoekschriften, welke der Regeeringe , als uit den „ naam der gantsche Burgerye , waren overgeleverd ; en dat zy geene verandering be- „ geerden in de tegenwoordige Regeeringe.” Men maakte verscheiden' Affschriften van deeze Verklaringen. Zy werden, gelyk men verspreid en geloofd heeft, door veelen, getekend. Doch het voortzetten deezer tekeningen duurde slegts tot 's anderendaags, wanneer eenigen der drifstigste Doelisten middel

De Doel-
listen vin-
den mid-
del om dit
tekenen
te stuiten.

vonden om het te stuiten. Zy bewoogen een getal van omtrent vyftienhonderd Scheepstimmerluiden, of *Byltjes*, gelyk ze hier, by 't gemeen, genoemd worden, om, op den eenendertigsten van Oogstmaand, voor de Doele te komen; als diende zulks, om de herstelling in hunne Gilderegten te verkrygen. Zy waren allen ongewapend, en eenigen, bedugt dat men iets kwaads in den zin hebben mogt, hadden zig, niet dan door sterk dreigen, laten beweegen, om deel te neemen in den togt. Doch anderen wisten, dat men voorhadt, den tekenaaren voor de Regeeringe eenen schrik aan te jaagen. Aan de Doele gekomen, stelden zig eenigen der stoutste Doelisten, tot vyf of zes in getal, aan hun hoofd: sommigen van welken als Scheepstimmerluiden waren uitgedost.

dost. Men trok, in smalle gelederen, een groot deel der Stad door, stilhoudende voor de huizen of herbergen, daar zulken woonden, of zig onthielden, van welken men wist, of vermoedde, dat zy getekend hadden voor de Regeeringe. Hier en daar werden bedreigingen gebruikt, en deeze oproerige togt baarde zulk eene ontsteltenis door de Stad, dat 'er de voorgenomen' en aangevangen' tekening, geheelijk door gestremd werd. Ook wil men, dat eenige Leden der Regeeringe den voorstanderen deezer tekening, onder de hand te verstaan gaven, dat zy zig vergeefs affloofden, en dat de verandering der Regeeringe niet zou kunnen voorkomen worden.

1748

Optogt
der
Scheeps-
timmer-
luiden

Terwyl men nu zyne Hoogheid, binnen twee dagen te gemoet zag, gingen de Wyken sterk voort, met het stellen van Gekommitteerden, welken, in eene herberg byeengekomen, allen, of meest allen de drie Artikelen tekenden, en daarna zes uit hun aanfelden, om 't woord te voeren by den Prins, die, op den tweeden van Herfstmaand, ten tien uren des morgens, in de Stad kwam, met vier koetsen. Zyne Hoogheid hadt overnacht op 't Huis Zwaanenburg, halfwege Haarlem. Zyne Lyfwagt te paarde verzelde hem slegts tot aan de Poort, alwaar zy eenigen tyd vertoefde, en toen naar halfwege Haarlem keerde. De Schutterij was in de wapenen gekomen, en stondt geschaard langs de Straaten en Graften, daar zyne Hoogheid door reedt. Raap en eenigen der zynen, die, over het tekenen der jongste Verzoekschriften, met de andere party, over hoop lagen, hadden den Prins aan de tweehonderd

IX.

Zyne
Hoog-
heid
komt
in de
Stad.

1748.

derd roeden buiten de Stad, begroet; doch geleidden hem niet naar binnen. Zulks geschiedde, door omtrent dertig van de nieuwlings gekooren' Gekommitteerden der Burgerye, onder welken de driftigste Doelisten waren; en door een' hoop van drie of vierduizend Byltes, voor welken een Oranje vendel gedraagen werdt, waarop voor *Oranje en de Vryheid* te leezen stondt. Zyne Hoogheid nam zynen intrek in't Oude-Zyds-Heeren-Logement, daar hy, terstond, door drie der regeerende Burge-meesteren, Gerrit Corver, Heer van Velzen, *Jan Sautyn* en *Pieter van de Poll*, begroet, en zo lang hy hier verbleef, op Stads kosten, onthaald werd. 't Logement werdt, by dage en by nagt, geduurende dien tyd, bewaakt door twee vendelen Schutters, aan welken de Prins gewoon was, de leuze of het woord te geeven.

De Gekommitteerden vorderen de verandering der Regeeringe.

't Eerst, welk men ter hand nam, na dat de Prins te Amsterdam was gekomen, was het bewerken van de voorgenomen' verandering der Regeeringe. Zyne Hoogheid verklaarde, by verscheiden' gelegenheden „ hoe wee hem „ deedt, dat het volk zo misnoegd was op de „ Regenten: onder welken'er waren, die hy „ gaarne zou laten aanblyven, schoon hy „ vreesde, niet te zullen kunnen.” Omtrent twintig Wyken hadden nog maar Gekommitteerden gekooren, toen zyne Hoogheid in de Stad kwam. Doch de zes luiden, uit deeze Gekommitteerden aangesteld, om met zyne Hoogheid te handelen, hadden reeds een wyd-luftig Verzoekschrift ontworpen, waarby de verandering der Regeeringe, en met naame

ook

ook het ontslaan der twee Pensionarissen , uitdrukkelyk , begeerd werdt. 't Gene omtrent de Pensionarissen werdt verzogt , gaf vermoeden , dat de Opsteller van 't Verzoekschrift op eene Pensionarisplaats vlamde. Doch hy bereikte zyn oogmerk niet , zo hy 't anders waarlyk beoogd heeft. De Pensionarissen bleeven in bediening. 't Verzoekschrift werdt den Prinse , den derden van Herfstmaand , overgeleverd. Het kwam voor , als behelzende de begeerte der gantsche Burgerye , schoon de meeste Wyken nog geene Gekommitteerden gekooren hadden , en veele Burgers , ook in de Wyken , daar men Gekommitteerden hadt , niet tot derzelve aanstellinge gestemd hadden. Doch men voer , na 's Prinzen aankomst , sterk voort , met het kiezen van Gekommitteerden , tot dat , eindelijk , byna alle de Wyken van Gekommitteerden voorzien raakten , schoon de zes luiden , te vooren benoemd , 't voornaam beleid der handeling behielden.

Terwyl de Prins raadpleegde , op 't stuk der veranderinge , boezemden sommigen den Scheepstimmerluiden argwaan in , over de gemeenzaamheid der regeerende Burgemeesteren met zyne Hoogheid , als of , hieruit , iet na-deeligis voor hun Gilde te dugten geweest ware. Twintig of dertig uit den hoop lieten zig , hierop , door eenigen der stoutste Doelisten , beweegen , om hen , op den vierden , des avonds , te verzellen aan de huizen der Burgemeesteren : drie van welken , zynde den vierden , den Heere *Jan Six* , niet in de Stad , zy , vrymoediglyk , afvraagden , *waarom zy niet , terstond , afstonden van de Regeeringe ?* 't Ant-

Onbe-
scheiden
eisch aan
de hui-
zen der
Burge-
meeste-
ren.

1748. woord, dat zulks aan zyne Hoogheid gelaaten was, voldeedt niet. Men moest hun verze-
 ren, dat 'er, binnen twee dagen, verandering
 komen zou. Ook regelde zyne Hoogheid, des
 anderendaags, deeze verandering, die, op de
 twee volgende dagen, bekend werdt.

De Koop- Midlerwyl, hadt een groot getal van Koop-
 luiden verwer- luiden, in eene voornaame herberg samenge-
 ven ge- komen zynde, vierentwintig uit hun benoemd,
 hoor by om zyne Hoogheid, over deszelfs aankomst
 den Prin- alhier, te begroeten, en om zyne gunstige be-
 fe. scherming over den handel te verzoeken. Zy
 verwierven, eerst op den vyfden, des avonds,
 gehoor. De aanspraak geschiedde, door den
 Heere *Josua van der Poorten*, en werdt, door
 den Prins, minzaamlyk beantwoord, verklaa-
 rende zyne Hoogheid, onder anderen, dat zyne
 agting voor de Koopluiden haast blyken zou,
 uit de aanstelling van nieuwe Raaden, die den
 zevenden afgekondigd werdt.

X. De vier regeerende Burgemeesters werden
 7yne ontslaagen, zonder hersteld te worden. Doch
 Hoogheid uit de zesendertig Raaden, welken ook allen
 verandert ontslaagen waren, werden 'er negentien her-
 de Burge- steld: waarby zyne Hoogheid zeventien ande-
 meesters ren voegde, die nimmer in de Regeeringe ge-
 en Raa- weest waren. De Heeren, welken tot Burge-
 den. meesteren werden aangesteld, waren Mr. Fer-
 dinand van Collen, Mr. *Kornelis Trip*, Mr.
 Gerard Arnoud Hasfelaer, thans Gevolmagtig-
 de op de Vredehandeling te Aken, en *Willem*
Gideon Deutz. De verandering geschiedde,
 by een' beslooten brief van den Prins, gerigt
 aan den Hoofdofficier de Dieu, in welken zyne
 Hoogheid verklaarde „ dat hy alle mogelyke

„ poogingen hebbende aangewend , om het 1748.
 „ wantrouwen en misnoegen der Burgerye te-
 „ gen de Regenten weg te neemen , tot zyn
 „ leedwezen , bevonden hadt , dat alle deeze
 „ poogingen vrugteloos waren geweest : waar-
 „ om hy , tot voorkoming van de uiterfte on-
 „ heilen , goedgevonden hadt , gebruik te maa-
 „ ken van de magt , hem , door de Staaten ,
 „ den eenendertigften van Oogstmaand , ver-
 „ leend ; en van de aanbieding van vrywilli-
 „ gen afftand , door de Burgemeesteren en
 „ Vroedschappen gedaan , en in 't besluit der
 „ Staaten vermeld , en dat hy gemelde Burge-
 „ meesteren en Vroedschappen allen ontsloeg ,
 „ zonder dat zy , daardoor , in hunnen goeden
 „ naam , zouden gehoond gerekend worden ,
 „ of verdagt gehouden , als of zy zig , in de
 „ Regeering van den Lande , niet naar be-
 „ hooren gedraagen hadden , zullende zyne
 „ Hoogheid zig , ten allen tyde , bereid too-
 „ nen , om hen en hunne huisgezinnen en goe-
 „ deren , des noods , in zyne bescherming te
 „ neemen .”

Doch deeze verandering was nauwlyks be-
 kend gemaakt , of de zes Gekommitteerden der
 Burgerye , 't zy uit eigen' beweeging , of door
 aandryving van anderen , beweerden , dat ook
 de Oud-Raad , die uit regeerende en afgegaa-
 ne Burgemeesters en Schepens bestondt , en
 regt hadt om in de verkiezing van Burgemees-
 teren te stemmen , behoorde gezift en veran-
 derd te worden . Maar hiertoe was zyne Hoog-
 heid niet gemagtigd , door de Staaten . Hy gaf
 'er Burgemeesteren kennis van , hun , te gelyk
 voorhoudende „ dat hy bedugt was , of derust

Hy ont-
 slaat vee-
 le Leden
 van den
 Oud-
 Raad.

1748. „ in de Stad wel volkomenlyk zou kunnen
 „ worden hersteld , zo lang de Resolutie der
 „ Staaten niet tot den Oud-Raad werdt uit-
 „ gebreid.” Men vaardigde, hierop, uit den
 naam der Burgemeesteren, brieven af aan alle
 de Leden van den Oud-Raad, waarby hun ge-
 vraagd werdt, of zy gezind waren, deeze hun-
 ne hoedanigheid te stellen ter beschikkinge van
 zyne Hoogheid, even als de regeerende Bur-
 gemeesters en Vroedschappen te vooren gedaan
 hadden. Zy volgden allen dit voorbeeld. De
 Staaten magtigden zyne Hoogheid ook op den
 tienden, om het Besluit van den eenendertig-
 sten van Oogstmaand uit te breiden tot den
 Oud-Raad (*i*). En 't behaagde zyne Hoog-
 heid, eerlang, op gelyke voorwaarde als de re-
 geerende Burgemeesters en Raaden, vier regee-
 rende Schepens, zeven Oud-Burgemeesters en
 drie-entertig Oud-Schepens van deeze hunne
 waardigheid te ontfaan, de Plaatsen der vier
 regeerende Schepenen, ten zelfden tyde, met
 vier anderen, vervullende: van welke veran-
 dering, der Gemeente, op den veertienden,
 kennis gegeven werdt.

XI.
 Handeling
 over't ver-
 anderen
 van den
 Krygs-
 raad.

Doch eer dit gebeurde, hadt men gearbeid
 aan de herstelling of verandering in den Krygs-
 raad, op den voet, in de drie Artikelen be-
 geerd. De Doelisten hadden 't volk, welk hen
 kwam hooren, al vroeg, verzekerd, dat zyne
 Hoogheid der Burgerye, in dit opzigt, genoe-
 gen geeven zou, en eenen Krygsraad stellen
 buiten de Regeering, of uit de Burgerye al-
 leen. Ook waren de Kolonellen en verschei-
 den

(*i*) Resol. Holl. 10 Sept. 1748. bl. 822.

den' Kapiteinen, of Leden der ontflaagen' Regeeringe, of aan dezelve vermaagfchapt geweest; waarom 't ongeraaden schein, hun, na de verandering, 't bevel over de gewapende manschap der Stede in handen te laten. 't Was dan zo vreemd niet, dat zy, die verandering in de Regeering gezogt hadden, ook verandering zogten in den Krygsraad. Men hadt, hierom, begeerd, dat de Kolonellen en Kapiteinen, voortaan, uit de Burgerye mogten worden aangesteld, en geheel onafhankelyk zyn van de Regeeringe. En 't schein niet, zo lang de Regeering nog niet veranderd was, dat men haar gezag zogt te zwakken, door den Krygsraad onafhankelyk van haar te maaken. Maar deeze schyn hieldt op, na dat de Regeering veranderd was. Men schein nu de nieuwe Regeering te hoonen, als men langer dreef, dat de Krygsraad geheel onafhankelyk van haar zyn, en alleen uit de Burgerye bestaan moest. En 't was, moest men denken, niet zonder onheuschheid, te vergen van den Prinse, dat hy eene Regeering, door hem zelve gesteld, zou willen schynen te mistrouwen, door het instellen van eenen Burger-Krygsraad, die geheel niet van haar afhing. De Doelisten ook, die, tot hiertoe, voor eenen vryen of Burger-Krygsraad geyverd hadden, begonden eenen anderen toon te slaan, en 't schein, als of zy dit stuk dagten optegeven. Maar eenige Gekommitteerden en Scheepstimmerluiden druischten hier tegen aan in de Doele, dryvende, dat men niet rusten moest, voor men eenen vryen Krygsraad verkreegen hadt. Van Gimnig, Raap en eenige anderen werden be-

1748. schuldigd, dat zy zig hadden laten omkoo-
pen, door 's Prinzen Hovelingen, om de Bur-
gery te misleiden. Zo hoog liep de twist in
de Doele, dat Raap en zes van de zynen, op
den negenden, hun affcheid namen, openlyk
betuigende, dat men hen, ten onregte, ver-
dagt hielt.

Na hun vertrek, speelden de Byltjes en der-
zelve Gekommitteerden de hoofdperfoonaad-
jen op de Doele, roepende de eerften geduu-
riglyk, om een' vryen Krygsraad, zonder een'
eenig' Officier, uit de nieuwe zo min als uit de ou-
de Regeeringe. Men ftrooide briefjes op rym,
onder 't Volk, inhoudende, dat het met de
Vryheid uit was, zo men geenen vryen Krygs-
raad verwierf. De gantsche Stad fcheen in be-
weeging, om een punt door te dryven, waarin
de ontslaagen' Regeering reeds bewilligd hadt,
en 't welk, zo de Doelisten verzekerd hadden,
ook voorheen, door den Prinse, was goedge-
keurd. De Gekommitteerden der Scheepstim-
merluiden, een en andermaal, by zyne Hoog-
heid, ter gehoor geweest zynde, verhaalden
egter nu, dat de Prins van zins was, twee
Kolonellen van de vyf, die hy dagt aan te
stellen, en eenige Kapiteinen te neemen uit
de tegenwoordige Regeeringe. Doch 't volk
druischte hiertegen aan, begeerende, dat 'er
geen een' Hoofdofficier werdt aangesteld, die
of in de Regeeringe, of aan eenen Regeerings-

De Doe- perfoon vermaagschapt was. Zo hoog steeg de
listen ko- drift, dat een tamelyk getal van Scheepstim-
men des merluiden, met eenige Doelisten aan 't hoofd,
nagts in 't merluiden, met eenige Doelisten aan 't hoofd,
flaap ver- zig, des nagts na den negenden van Herfst-
trek van maand, naar 's Prinzen Logement begaven,
zy-

zyne Hoogheid, die zig reeds ter rust begeven hadt, doende wekken, en hem voorhoudende 1748.
 „ dat het volk langer niet te stillen was ; dat den Prin-
 „ het eenen vryen Krygsraad begeerde, of se, drin-
 „ tot uitfpoorigheden dreigde over te flaan ; gende op
 „ en dat zyne Hoogheid hun diende te wille een' vry-
 „ te zyn, om verdere onheilen te voorkomen.” raad.
 De Prins gaf egter uitftellend antwoord. Des
 anderendaags, was de Stad vervuld met het ge-
 rugt van den overlast, dien men zyner Hoog-
 heid hadt aangedaan. Men verhaalde ook, dat
 de Prins, ongeduldig geworden, gedreigd hadt
 „ de Stad, ja 't gantsche Land en zyne Amp-
 „ ten te zullen verlaaten, en naar zyne Duit-
 „ sche Staaten te zullen vertrekken, indien
 „ men hem langer lastig viel.” Zyne Hoog-
 heid gaf egter, dien zelfden dag nog, verlof ^{Zyne} Hoogheid
 tot het houden van eenen vryen Krygsraad, ^{geeft 'er}
 „ bestaande uit Kapiteins, Luitenants en Ver- ^{verlof}
 „ drigs, door elke Kompagnie, uit de tegen- ^{toe.}
 „ woordig dienende, gekooren ; welke Krygs-
 „ raad vyf Kolonellen zou noemen, en de
 „ plaatfen der Hoofdofficieren, welken aan
 „ derzelve Kompagnien onaangenaam waren,
 „ vervullen, of anders een dubbel getal derzel-
 „ ven aan zyne Hoogheid aanbieden, om de
 „ verkiezing uit het zelve te doen.” Doch 't
 bleek niet, uit dit verlof, of zyne Hoogheid
 het woord *vryen Krygsraad* in den zelfden zin
 als 't Volk verftondt. 't Volk verftondt 'er
 een' Krygsraad door, welks Leden noch tot
 de Regeering behoorden, noch aan Regee-
 rings Perfoonen vermaagfchapt waren : doch
 zyne Hoogheid fcheen dit onbepaald telaten :
 't welk tot verfchil onder de Burgerye aanlei-

1748.

Bewee-
ging in de
Wyken.

ding gaf. Ook scheen men, in een ander opzigt, den Prins kwalyk begreepen te hebben. Hy vorderde niet, dat de byzondere Kompagnien, in de plaats van de Officieren, die hun onaangenaam waren, anderen zouden aanstellen; maar dat zulks, door den Krygsraad, alleen uit aangenaame Officiers bestaande, geschieden zou. De meeste Wyken oordeelden, daarentegen, dat zy zelve regt hadden, om hunne Officiers te kiezen. 't Verlof van zyne Hoogheid hielp alle Wyken in beweging. Sommige Schutters wilden hunne Kapiteinen behouden, schoon zy tot de oude of tegenwoordige Regeering betrekking hadden. Anderen kanteden zig hiertegen, dikwils niet zonder hevige bedreigingen. In sommige Wyken, liepen de woorden zo hoog, dat de degens uit de schede raakten: in anderen moest de trom, des nagts, nog te wapen slaan. Ondertuschen, werdt 'er eene soort van een' Krygsraad gehouden; doch zo verwardelyk, dat Leden, die den eenen dag aangenaam verklaard waren by hunne vendels, den anderen dag wederom verworpen werden. Het woelen en warren in de byzondere Wyken duurde, tot dat 'er vyf Kolonellen buiten de Regeering waren benoemd; en tot dat genoegzaam alle de vendels, 't zy op benoeming der Schutteren, 't zy alleen op aanstelling van den Krygsraad, van Hoofdofficieren uit de Burgerye voorzien waren. Niemant, die aan de oude of nieuwe Regeering vermaagschapt was, behieldt zyn ampt onder de Schutterye, of verkreeg 'er een. De Kapitein Christiaan Scholten zelf, hoe zeer hy voor de drie Artikelen geeyverd hadt, werdt bedankt, om dat zyn Vader tot Raad was

aan

aangesteld door den Prinse. Zyne Hoogheid bevestigde de Kolonellen en verdere Hoofdofficieren in hunne ampten, en, op den vyftienden van Herfstmaand, werdt, uit 's Prinzen naam, van de puije van 't Stadhuis afgekondigd, dat

„ sommige kwaadmeenenden aan de Burgers
 „ een' verkeerden indruk hebbende gegeven van
 „ 't bestaan van eenen vryen Krygsraad, hier
 „ uit waren voortgekomen zulke ongerymde
 „ verzoeken, dat derzelver inwilliging eene in-
 „ breuk op der Stede Privilegien, en eene ver-
 „ nietiging van de wettige voorregten des Krygs-
 „ raads zou hebben mede gebragt. Dat zyne
 „ Hoogheid egter, de zaak, tegen veeler ver-
 „ keerd begrip, niet hebbende willen beslissen,
 „ verklaard hadt, dat, uit de aangenaame Offi-
 „ cieren, een vrye Krygsraad zou worden ge-
 „ houden, die de open' plaatsen of zelf, of door
 „ 't noemen van een dubbel getal, waaruit zy-
 „ ne Hoogheid de verkiezing zou doen, ver-
 „ vullen zou. Doch dat hierop, in de byzon-
 „ dere Kompagnien, verscheiden' onbetaam-
 „ lykheden, te vooren reeds gemeld, waren
 „ gevolgd, waardoor de vryheid des Krygsraads
 „ belemmerd was, en Burgers tegen Burgers
 „ waren opgezet. Dat zyne Hoogheid egter,
 „ uit Vaderlyke genegenheid en toegeevend-
 „ heid, de gedaane verkiezing van vyf Kolo-
 „ nellen en verdere Hoofdofficieren wel wilde
 „ goedkeuren, schoon, in de wyze van 't benoe-
 „ men der Leden van den Krygsraad, en in 't
 „ belemmeren van deszels Vryheid, tegen zy-
 „ ne Hoogheids verklaarde meening, was aan-
 „ gegaan. Dat deeze Kolonellen en Officieren,
 „ nevens de aangebleevenen, voortaan, den

1748.

Zyne
 Hoog-
 heid be-
 vestigt
 den
 nieuwen
 Krygs-
 raad.

1748.

„ Krygsraad zouden uitmaaken , niet dan met
 „ voorkennis van Burgemeesteren , en op be-
 „ schryving der Kolonellen , vergaderen , en
 „ de aanstelling der openvallende Kolonels- en
 „ Hoofdofficiers- plaatsen hebben , volgens de
 „ Privilegien en oude herkomens. Dat hy , wy-
 „ ders , voor deeze reize , de bedreeven' onge-
 „ regeldheden over 't hoofd wilde zien , mids
 „ elk zig stil en onderworpen aan zyne wettige
 „ Overheid gedroege , en alle openlyke Verga-
 „ deringen naliete , en de Gekommitteerden der
 „ Wyken zig , van nu af , hielden ontslaagen
 „ van die en diergelyke Kommisfien.”

Zyne Hoogheid vertrekt uit Amsterdam.

Terwyl deeze afkondiging geschiedde , stondt de Prins op zyn vertrek uit Amsterdam. Gim-
 nig nam , uit den naam der Gekommitteerden
 uit de Burgerye , afscheid van zyne Hoogheid ,
 met eene aanspraak , die hy sedert drukken liet ,
 en op welks titel hy den Prins *Willem den Groo-
 ten* noemde. Zyne Hoogheid vertrok op den
 middag , zynen weg neemende door de Leid-
 sche Poort , en voorts over de Veenen naar den
 Haage. Een goed getal van ontslaagen' Gekom-
 mitteerden en vier- of vyfhonderd Scheepstim-
 merluiden deden den Prins uitgeleide tot op den
 Amstelveenschen weg , waarna zy naar de Stad
 te rug keerden. Amsterdam raakte , na de ver-
 andering der Regeeringe , allengskens , in rust ,
 schoon men , in 't eerst , nogeenige nieuwe Ver-
 zoekfchriften strooide onder 't gemeen , waarin
 verscheiden' vreemde eischen vervat waren. De
 ontslaagen' Heeren onthielden zig , voor eenen
 geruimen tyd , uit de Kerken , om dat de tegen-
 woordige Wethouderschap nog niet vastgesteld
 hadt , of zy aldaar , in hun gewoonlyk plegtig
 ge-

Gevolgen
 der veran-
 deringe.

gewaad en op hunne gewoonlyke Plaatsen, zouden verschynen, waartoe egter, tegen 't einde des jaars, beslooten werdt. Men zaaide, ondertusfchen, in 't eerst, eenige vinnige Schimpfchriften tegen de ontflaagen' Regenten. Doch 't gemeen veranderde allengskens, hieromtrent, zo zeer van gedrag, dat 'er, door den tyd, meer tot lof dan tot laster van deeze Heeren geschreeven en gesproken werdt. De Doelisten raakten daarentegen, binnen weinige maanden, in de gemeene veragting: waartoe niet weinig hielp, dat zyne Hoogheid zelf Jean Rousset de Akte, waarby hy deezen tot zynen Historieschryver hadt aangesteld, in 't begin van Zomermaand des jaars 1749, wederom deedt afvorderen. Ook werdt hy, kort hierna, onder anderen, wegens het schryven van zeker nieuwschrift, vervuld met schampere aanmerkingen tegen eenige uitheemsche Mogendheden, [met naame tegen Frankryk], openlyk ingedaagd. Te gelyk werdt verboden, eenigen zyner schriften te drukken, zonder byzonder verlof (k). 't Geregt van Amsterdam hadt hem, kort te vooren, in zyn huis gezogt; doch hy was 't gevaar, welk hem dreigde, ontweeken, en onthieldt zig, sedert, buiten de Stad. De haat tegen de Doelisten nam, eerlang, zo sterk toe, dat het graauw, in grooten gerale op de been gekomen, verhinderd heeft, dat men Daniel Raap, die, in Louwmaand des jaars 1754, overleedt, eene gewoonlyke begraaftenis aandeedt. De Lykbaar werdt vernield, en de Wethouderschap genoodzaakt, het Lyk, ter middernagt, met eene Vragtlede naar de Kerk te

(k) Resol. Holl. 2 July 1749. bl. 476.

1748. te laten fleepen, Ondertusfchen hadt de bewil-
 liging der voorgaande Regeeringe in de drie Ar-
 tikelen, voor welken hy geyverd hadt, te wege
 gebragt, dat 'er, ook in de Gilden, merkelyke
 veranderingen kwamen, door 't aanstellen van
 nieuwe Overliuden, en door 't vernieuwen van
 oude en 't verieenen van nieuwe Gildenkeuren,
 waaraan de tegenwoordige Regeering, maanden
 agtereen, veel tyds besteedde. Wy hebben de
 verandering, in Amsterdam voorgevallen, wat
 uitvoeriger willen te boek stellen, om dat deeze
 aanzienlyke Stad de eerfte in Holland was, daar
 men, ten deezen tyde, ondernam, de dienende
 Regenten te doen ontzetten van 't bewind. In
 de meeste andere Hollandfche Steden, werdt, na
 dar zyne Hoogheid daartoe ook op den eenen-
 twintigften van Herfstmaand gemagtigd gewor-
 den was (1), de Regeering in dit en in het vol-
 gende jaar, byna op gelyke wyze, en by gelyke
 gelegenheid, veranderd; waarom 't alleenlyk
 noodig zal zyn, beknoptelyk te gewaagen van 't
 gene in dezelve byzonders voorviel.

XII.
 Verande-
 ring der
 Regee-
 ringe te
 Haarlem.

Binnen Haarlem, was 't Volk, na 't affchaf-
 fen der Pagten, niet regt gerust geweest. Zyne
 Hoogheid hadt, reeds in 't begin van Oogst-
 maand, den Baron van Grovestins derwaardsaf-
 gevaardigd, om de Vendels, een voor een, voor
 zig te ontbieden, en derzelve bezwaarnissen te
 hooren; waarop zyne Hoogheid eene fchikking
 maakte, die den tienden in den Haage gedag-
 tekend was, en daarna, te Haarlem, werdt af-
 gekondigd. By dezelve, werdt de Krygsraad
 veranderd, en twee Kolonellen uit de Vroed-
 fchap

(1) Refol. Holl. 21 Sept. 1748. bl. 909.

fchap en de overige Officiers uit de Burgerye aangesteld. Doch in 't begin van Herfstmaand, sloeg een Lid der Vroedschap, *Mr. Remees Floris van Zanen*, zynen Mederaaden voor „ of „ men, uit aanmerking der bewegingen te Amsterdam, „ daar nu reeds verandering in Burgemeesteren en Raaden gemaakt was „ zyne „ Hoogheid niet behoorde te verzoeken, om, „ ook in Haarlem, zulks te voorzien op 't stuk „ der Regeeringe, als hy, ten nutte van Stad en „ Land, zou bevinden te behooren.” Doch de Vroedschap nam geen besluit op deezen voorflag. Midlerwyl bleeven de bewegingen onder 't gemeen duuren. De Wethouderfchap besloot, Gemagtigden van zyne Hoogheid te verzoeken, om dezelve te stillen, en, tegen 't einde van Herfstmaand, kwamen de Heeren Fredrik Henrik, Baron van Wassenaer, Heer van beide de Katwyken, en *Willem Pauw*, Raadsheer in den Hoogen Raade, in deeze hoedanigheid, binnen Haarlem. De gantsche Regeering hadt, reeds te vooren, gelyk die van Amsterdam, haare Ampten gesteld ter bescheidenheid van zyne Hoogheid; waarop, den zevenden van Wynmaand, uit 's Prinzen naam, werdt afgekondigd, dat de Vroedschap, voortaan, uit tweependertig, in de plaats van vierentwintig, Leden bestaan zou. Zeven Leden der Vroedschap bleeven ontslaagen. Voorts werdt het volk tot stillte en onderdaanigheid vermaand.

Weinige dagen laater, kwamen de Gemagtigden van zyne Hoogheid, die te Haarlem de Regeering veranderd hadden, ten zelfden einde te Leiden, daar, met het begin van Herfstmaand, dezelfde soort van bewegingen verwekt waren

1748.

onder 't volk. Men hielt byeenkomsten, men koos Gekommitteerden, men ontwierp en tekende Verzoekschriften; een van welken, eerlang, werdt overgeleverd aan de Regeering, en daarna ook aan zyne Hoogheid. De Regeering, niet onkundig van het oogmerk deezer bewegingen, toonde egter geene genegenheid altoos om, vrywilliglyk, af te staan van haare ampten. Ook begon een groot getal van Burgers, ten haaren behoeve te arbeiden, dryvende, dat de zogenoemde Gekommitteerden der Wyken, buiten of tegen last, verandering der Regeeringe zогten. Doch 't Koffyhuis, daar men, ten deezen einde, tekenen liet, werdt door 't graauw, gedreigd met plondering: waardoor 't werk gestremd werdt. De Gemagtigden van zyne Hoogheid, midlerwyl, een' keer naar den Haage gedaan hebbende, waren, andermaal, in Leiden gekomen, zonder dat de Regeering nog hadt kunnen besluiten, haare Ampten neder te leggen. Doch 't graauw viel, eerlang, aan op de huizen van eenige Leden der Regeeringe, die, met moeite, beschermd werden door de Schut-terye. De Burgemeester Joan van den Berg, werdt, van 't Stadhuis gaande, onheuschelyk bejegend en gedreigd. Eindelyk, liet de Regeering zig, na veel handelens, overhaalen, om haare bedieningen af te staan. Den Raadsheer Pauw, 's Prinsen uitersten last hebbende gaan haalen, werden de Vroedschappen en Veertigen, den agttienden van Wynmaand, allen ontflaagen; doch, op vier na, die verlaaten bleeven, wederom hersteld in 't bewind. De Burgemeester van den Berg, een van deezen vier, en de Sekretaris van Royen hadden, reeds te voeren,

ver:

verzocht, van hunne bedieningen ontslaagen te worden. De laatste werdt egter, eerlang, tot Pensionaris der Stad verkooren, en is, sedert, aangesteld tot Sekretaris van den Raad van Staate. De zogenaamde Gekommitteerden, die tot de verandering der Regeeringe hadden mede gewerkt, raakten, terstond hierna, zo zeer in den gemeenen haat, dat zy, voor hun lyf bedugt, tekenars zогten te winnen, onder eene Verklaaring, dat zy zig, alleszins, gedraagen hadden, in gevolge van den last, hun, door de Burgerye, gegeven. Eenigen uit hunnen hoop verwekten, sedert, nieuwe opschudding byragt, roepende, dat 'er Krygsvolk in aantogt was, welk men moest buiten houden. Ook leverden zy wederom nieuwe Verzoekschriften in, waarin de Wethouderfchap bewilligen moest. Doch op den zestienden van Slagtmaand, met het aanbreeken van den dag, rukte de Generaal *Roufe*, aan 't hoofd van eene bende Dragonders en Zwitfers, uit de Lyfwagt van zyne Hoogheid, onverhoeds, in de Stad, zynde hy, op 's Prinses last, des avonds te vooren, omtrent ten elf uren, uit den Haage vertrokken. De aankomst van dit Krygsvolk herstelde de rust in Leiden. Vier luiden, die zig in de jongste opschudding gemengd hadden, werden, sedert, in hegtenis genomen, en naar den Haage gevoerd. Zy werden, eerst in Lentemaand des volgenden jaars, gevonnist. Een werdt met het zwaard over 't hoofd gestraft, voorts tot eene agtjarige gevangenis, en daarna tot altoosduurende ballingschap verweezen: een ander was tot eene tweejarige gevangenis, en daarna tot gelyke ballingschap veroordeeld; doch hy werdt, op

1748.

Oproer
aldaar,
na de
verande-
ring.

De Stad
ontvangt
bezetting
van
Krygs-
volk.

zyn

1748. zyn verzoek, onder de algemeene Vergiffenis, die in Wynmaand afgekondigd werdt, begreepen, en bekwam zyne vryheid weder. De derde was voor twintig jaaren gebannen, en de vierde ontflaagen. Twee zogenaamde Gekommitteerden of Spreekers, die voortvlugtig geweest, en viermaalen, openlyk, ingedaagd waren, kwamen, na 't afkondigen der algemeene Vergiffenisse, van welke zy niet waren uitgeslooten geweest, insgelyks, in de Stad te rug.

XIII. Omtrent het midden van Wynmaand, was
Opsehud- Gouda ook in roere geraakt, by gelegenheid van
ding te een gerugt, dat de Stad, met een Regiment
Gouda. knegren, stondt bezet te worden. De Burgery kwam in de wapenen, de poorten werden geflooten, de boomen en sluizen digt gehouden, 't geschut geplant op de wallen. Zestien Soldaaten, leggende, sedert eenige maanden, aan de groote Sluis, buiten de Rotterdamse Poort, werden ontwapend en verjaagd door de Burgerye: 't welk euvel genomen werdt door zyne Hoogheid, die ook aan de Regeering van Gouda schreef, dat het gerugt, als of de Stad bezetting te wagten hadt, louter verzierd was. Men maakte deezen brief gemeen onder 't volk, welk nu ook, gelyk in andere Steden, aan 't opstellen van Verzoekschriften gevallen was: waarin zy, door den Schout der Stad, met raad geholpen werden. Eenige Gemagtigden uit de Burgerye toogen naarden Haage, met een Verzoekschrift, waarby onder anderen, het afvaardigen van Kommisfarissen van zyne Hoogheid naar Gouda begeerd werdt. Zy deden, te rug gekomen, verslag, dat zyne Hoogheid vorderde, dat de Burgery eerst de wapenen afleide,
eer

eer men haar Kommisfariſen zou toefchikken. Ook werden, federt, de boomen en poorten geopend, de Schuttery trok af, en de Stad raakte wederom in ſtilte. Men verwagte nu, eerſtdaags, de Heeren van Waſſenaer-Katwyk en Pauw in Gouda; doch zy namen, onverhoeds, hunnen weg op Rotterdam, daar zy den eenentwintigſten van Wynmaand, aankwamen.

Hier was, zelfs na 't ontſtaan der beweegingen te Amſterdam en te Haarlem, alles ſtil gebleeven: waarom veelen van gedagten waren, dat de Regeering onveranderd gelaaten zou worden. Maar met den aanvang van Wynmaand, waren eenige jonge luiden, ten huize van eenen Tabaksverkooper, begonnen, met het opſtellen en tekenen van zekere Gefchriften, waarby eenige Regenten van ſlinkſchen handel en knevelaary beſchuldigd werden. Het tekenen werdt bevorderd door eenigen, die de hand ook in de bewegingen te Amſterdam gehad hadden, en nu uit den Haage herwaardskwamen. Drie Leden der Regeeringe, welken, met naame, beſchuldigd waren, vonden raadzaam, zig in openbaaren druk te verdedigen; waarop zeven Burgers, onder welken ook Laurens van der Meer was, inſgelyks in openbaaren druk, verklaarden, dat zy geen deel hadden aan de opgeworpen' beſchuldigingen. De tekeningen gingen midlerwyl voort, en toen men eenige honderden tekens byeen hadt, beſloot men 't Verzoekschrift den Prinſe ter hand te ſtellen. Terſtond hierna, vondt zyne Hoogheid geraaden, de twee Gemagtigden, Waſſenaer-Katwyk en Pauw, af te vaardigen naar Rotterdam. Zy hoorden, kort na hunne aankomſt, de luiden,

1743.

Bewee-
ging te
Rotter-
dam.

1748. die de tekening van 't Verzoekschrift bevorderd hadden. Ook werden hun, eerlang, twee andere Verzoekschriften ter hand gesteld, getekend door eenigen, die wel te vrede waren met de tegenwoordige Regeeringe, en verklaarden, dat zy veel meer tekenars zouden hebben weeten te bekomen, zo hun de tyd niet ontbroken hadt. Doch deeze Verzoekschriften werkten luttel uit. De Gemagtigden, een' keer naar den Haage gedaan hebbende, kwamen, den vierentwintigsten van Wynmaand, te rug, bedankten de gantsche Regeering, en herstelden ze wederom, op vyf Leden der Vroedschap na, welken verlaaten bleeven. Drie van deeze vyf hadden zig te vooren, wegens de beschuldigingen, welken men tegen hen ingebragt hadt, verdedigd. Ook werden zy, sedert, niet gemoeid, over 't gene hun te last gelegd was.

De Regeering
werdt aldaar ver-
anderd;

Ook te
Gouda;

Twee dagen laater, kwamen 's Prinzen Gemagtigden te Gouda, daar zy de Verzoekschriften der Burgerye ontvingen, vervolgens verflag deden aan den Prinse, en, op den eersten van Slagtmaand, te rug gekeerd, de gantsche Regeering ontloegen, en, op zes Leden na, die buiten bewind bleeven, wederom herstelden. Op de verdere punten, uit den naam der Burgerye begeerd, werdt ook schikking gemaakt door zyne Hoogheid.

Te Gorinchem;

Van Gouda, begaven zig de Gemagtigden naar Gorinchem, daar, sedert eenigentyd, ook beweging ontstaan was, over eene belasting, van wege de Stad, op de huizen gelegd, en welke eenige Burgers begeerden te hebben afschaft. De Regeering hadt hierin bewilligd. Doch 't gemeen, niet voldaan, stontd, sedert,

op

op ontheffing van andere lasten. Men handelde hierover in den Haage, en kwam, eindelyk, overeen, dat de onlusten, gereezen tusfchen de Regeering en Burgerye, door Gemagtigden van zyne Hoogheid, gestild zouden worden. De verandering in de Regeering geschiedde hierop, den vyftienden van Slagtmaand. 't Getal der Vroedschappen werdt van zeventien op vierentwintig vermeerderd. Voor 't overige, bleeven de oude Regenten allen in 't bewind.

1740

Hierna, begaven zig 's Prinzen Gemagtigden naar Schoonhoven, daar men ook wakker in de weer geweest was met het tekenen en inleveren van Verzoekschriften, waartoe twee Leden der Vroedschap den ingezetenen de hand geboden hadden. De Regeering hadt, op een deezer Verzoekschriften, schikking gemaakt; doch het antwoord op de twee anderen verbleeven aan de Gemagtigden van zyne Hoogheid, die, den zes- tienden, in de Stad kwamen, en, den eenen- twintigsten, de gantsche Regeering ontfloegen; doch, op drie Leden na, wederom aanstelden. Voorts, werdt het getal der Vroedschappen, van zeventien, tot eenentwintig, en dat der *Electeuren* of Kiezeren, van eenentwintig, tot zesentwintig vermeerderd. Ook maakten de Gemagtigden schikking op eenige punten, door de Burgerye begeerd: de overigen werden gelaaten aan de schikking der Vroedschap.

Te
Schoon-
hoven;

Te Schiedam, hadden de Verzoekschriften der Burgerye, met welken op te stellen en te doen tekenen, men, eerst in 't begin van Slagt- maand, begonnen was, het zelfde gevolg als in de andere Steden. 's Prinzen Gemagtigden, her- waards gekomen, ontfloegen den negenentwin-

Te
Schie-
dam;

1748.

tigften, de gantsche Regeering, herstelden ze wederom op één Lid na, welk verlaaten bleef, en vermeerderden 't getal der Vroedschappen, van twintig op vierentwintig perfoonen. Voorts werdt ook op de Verzoekschriften der Gemeente schikkingen gemaakt.

Te Delft; Te Delft, daar een goed gedeelte van 't gemeen afhangt van de Platteelbakkers, de voornaamste handelaars hier ter Stede, was 't volk tamelyk gerust geweest, tot in het begin van Slagtmaand, wanneer 'er beweging onder ontstondt, ter gelegenheid dat zyne Hoogheid een' der Veertigen tot Schout der Stad zocht te doen benoemen, die by de meeste Leden der Regeeringe en by 't gemeen niet zeer geagt was. Men bragt dan te wege, dat 'er een Verzoekschrift aan den Prinse ontworpen en getekend werdt, waarby men begeerde, dat zyne Hoogheid iemand anders tot Schout aanstelde. Ondertuschen hadt de Vroedschap niet durven nalaaten, den Perfoon, door zyne Hoogheid aangepreezen, nevens twee anderen, tot Schout te benoemen. Doch 't Verzoekschrift van een aanzienlyk gedeelte der Burgerye stremde de verkiezing. Midlerwyl, vondt de Perfoon, op wien de Prins het oog hadt, middel, om eenige luiden ten zynen voordeele te doen tekenen. De strydige tekeningen verwekten eenige beweging in de Stad, waarvan Burgemeesteren den Prinse kennis gaven. Zyne Hoogheid deedt, hierop, de Gemeente van Delft vermaanen tot stilte, te gelyk verklaarende, dat het aan hem stondt, de verkiezing van eenen Schout te doen, wanneer hy 't best geraaden vinden zou. Midlerwyl, bleeven de gevoelens der ingezetenen verdeeld. De
Ge-

Gemagtigden van zyne Hoogheid kwamen, niet voor den negenden van Wintermaand, te Delft, en hoorden eenigen uit de ingezetenen. Zy deden verscheiden keeren naar den Haage, eer zyne Hoogheid een besluit nam omtrent de verandering der Regeeringe. Eindelyk, werden de Regenten, op den zestienden ontslaagen; doch met verlaating van een enkel Lid der Vroedschap wederom aangesteld. De plaats van Schout werd wat laater, op den voorslag van zyne Hoogheid vervuld door de Staaten. De Prins vondt goed buiten de benoeming te gaan, in gevolge van de magtiging der Staaten, op de voorstelling der ruste in de Steden; zo dat de Heer, dien zyne Hoogheid, te vooren, het Schoutsamt toegedagt hadt, voorbygegaan werd.

1748.

Van Delft, vertrokken 's Prinzen Gemagtigden naar den Briele, alwaar genoegzaam geene beweging geweest was onder 't volk. Ook beftondt de verandering, welke hier, op den agttienden, geschiedde, alleen in 't vermeerdeden van 't getal der Vroedschappen van vyftien tot twintig Perfoonen. Dus was, met het einde des jaars, de verandering der Regeeringe geschied, in alle de Steden van 't Zuiderkwartier van Holland, behalve te Dordrecht, alwaar deeze verandering noodeloos, of ondienftig geoordeeld werd. Ook hadt deeze Stad, kort na de verandering der Regeeringe te Amsterdam, den eerften voorslag gedaan ter Vergaderinge van Holland, om zyne Hoogheid te magtigen, tot herstelling der ruste in alle de Steden van 't Gewest, zelfs door 't veranderen der Regeeringe, daar 't noodig was. De Staaten hadden hiertoe beslooten, op den eenentwintigsten van Herfst-

In Dordrecht wordt geene verandering gemaakt.

1748. maand, mids aan elke Stad vryheid latende, om, binnen agt dagen, te verklaaren, of zy verandering behoefde; en Medenblik was de eenigste Stad, die verklaard hadt, geene verandering noodig te hebben.

XIV.
Bewee-
ging te
Purmer-
ende,

In de meeste Steden van 't Noorderkwartier, hadt men, tot hiertoe, nog geene beweging bespeurd onder 't gemeen, waarmede verandering der Regeering bedoeld werdt. Ook hadt 's Prinzen vertrek naar Friesland, zyne Hoogheid, veelligt, verhinderd, Gemagtigden derwaards te zenden. Maar omtrent het midden van Wintermaand, viel men, te Purmerende, ook aan het opstellen en tekenen van twee Verzoekschriften, die vierkant tegen elkanderen aanliepen: strekkende het eene tot verandering, het andere tot handhaaving der tegenwoordige Regeeringe. En deeze Verzoekschriften gaven, eerlang, gelegenheid, tot het afzenden van Gemagtigden naar deeze Stad. Zy kwamen 'er, niet voor den vierden van Sprokkelmaand des jaars 1749: en deden, na 't onderzoeken van den staat der zaaken, een' keer naar den Haage. Midlerwyl, werden 'er eenige Ruiters in Purmerende gelegd, tot bewaaringe der ruste onder 't volk. De Gemagtigden kwamen, eerst op den elfden van Lentemaand, te rug, en deden den volgenden dag, de beraamde verandering der Regeeringe afkondigen. Drie Leden der Regeeringe bleeven ontslaagen. Voorts werdt 'er, ook uit den naam van zyne Hoogheid, eenige schikking gemaakt, omtrent andere punten, die door de Burgerye verzogt waren.

Verande-
ring der
Regee-
ringe al-
daar.

Midsga- 's Prinzen Gemagtigden vertrokken van Purmer.

1748.

ders te
Alkmaar

merende, naar Alkmaar, daar de Wethouder-
 fchap de ingezetenen, terftond, by openbaare
 afkondiging, deedt nodigen, om 't gene zy te
 zeggen mogten hebben, hunnen Edele Mo-
 gendheden, op eene betaamlyke wyze, voor
 te draagen. Doch de Gemagtigden bleeven,
 verſcheiden' dagen toeven te Alkmaar, zonder
 dat 'er eenige Burgers voor hun kwamen klaagen.
 Eindelyk, verſcheenen 'er eenigen, die ette-
 lyke nieuwe Gildekeuren verzogten. De Ge-
 magtigden keerden, hierop, naar den Haage.
 Doch 't liep aan tot den eenentwintigften van
 Bloeiamaand, eer zy te Alkmaar te rug keer-
 den, om de Regeering te veranderen. Agt
 Leden van de Vroedſchap bleeven verlaaten,
 hoewel een derzelven, eerlang, door zyne
 Hoogheid, op den gewoonlyken tyd en wyze,
 wederom, tot Burgemeester gekoozen werdt.
 In de afkondiging, die, wegens de buitenge-
 woone verandering der Regeeringe te Alkmaar,
 geſchiedde, werdt niet het misnoegen der Bur-
 gerye genoemd, als eene oorzaak dier veran-
 dering; maar „'sPrinſen toeleg, om de Ste-
 „den te brengen in zulk eene orde en regee-
 „ring, dat, daardoor, derzelve rust en voor-
 „ſpoed mogt worden bevestigd.”

In 't begin van Sprokkelmaand, hadt de Wet-
 houderſchap van Hoorn zyne Hoogheid ver-
 zocht, dat de Stad verſchoond mogt worden
 van 't ontvangen van 'sPrinſen Gemagtigden,
 alzo de Burgery aldaar geen misnoegen tegen
 de Regeering hadt opgevat: doch men moest,
 ook hier, eerlang, beſluiten, het voorbeeld
 der andere Steden te volgen, en de Ampten
 van Regeeringe te ſtellen ter beſchikkinge van

Te
Hoorn;

1748.

zyne Hoogheid. De Gemagtigden kwamen 'er den zestienden van Grasmaand, en hoorden eenige ingezetenen; die, nogtans, zo ver gebleeken is, geene klagten deden over de Regeeringe. 's Prinzen Gemagtigden trokken, na eenige dagen toevens, naar Medenblik: voorts naar Enkhuizen, Edam en Monnikendam, op alle welke Plaatsen zy zig eenigen tyd ophielden; waarna zy naar den Haage te rug keerden. Na dat, in Bloei maand, de Regeering te Alkmaar veranderd was, kwamen zy wederom te Hoorn, daar de bezetting, zynde een gedeelte van het Regiment van *Schaik*, in de wapenen gebragt was. Op den drie-entwintigsten werdt de Regeering veranderd, om gelyke redenen als te Alkmaar. Zeven Vroedschappen bleeven ontslaagen, in welker plaats, anderen werden aangesteld. 't Getal der Boongangeren, die, oudtyds, uit de gegoedste Ingezetenen plagten te bestaan, en uit welken negen Personen geloot worden, die, jaarlyks, Burgemeesters kiezen, was, in 't jaar 1745, bepaald op zestig; doch dit getal werdt, in Grasmaand des jaars 1748, met vierentwintig vermeerderd: een jaar laater, werden 'er nog agtenveertig bygevoegd: en in 't jaar 1750, bestondt het uit honderd en zeventig Personen, de Vroedschap daar onder begreepen.

Te Enkhuizen;

Van Hoorn, vertrokken de Gemagtigden naar Enkhuizen, daar 't Gemeen hunne aankomst zo ongaarne vernam, dat de mesfen, hier en daar, reeds uit de schede raakten, en men dreigde met steenen te smyten. Doch de bezetting hielt het volk in bedwang. De verandering der Regeeringe geschiedde hier ook,
op

op den drie-entwintigsten. Twee Leden der Vroedschap bleeven buiten bewind : de overigen werden allen hersteld. 1748.

Te Medenblik, alwaar den volgenden dag verandering gemaakt werdt door 's Prinses Gemagtigden, schoon de Wethouderfchap dezelve te vooren onnoodig geoordeeld hadt, werdt het getal der Vroedschappen, van veertien op zestien gebragt. Vier Leden bleeven ontslaagen: een van welken, in 't jaar 1740, op de gewoonlyke wyze, wederom in het bewind hersteld werdt.

Te Edam, geschiedde de verandering op den agtentwintigsten. Twee Vroedschappen bleeven hier verlaaten van hunne waardigheid. De overigen werden hersteld. Te Edam;

Ten laafsten, kwamen de Gemagtigden te Monnikendam, daar alle de Leden der Regeeringe eerst ontslaagen, en vervolgens, uit naam van zyne Hoogheid, wederom aangesteld werden. Eene opengevallen' Burgemeesters-Plaats werdt, ten zelfden tyde, vervuld. Te Monnikendam.

Op deeze wyze liep, eindelyk, het gewigtig werk van de verandering der Regeeringe, in de Steden van Holland en Westfriesland, af. Alomme werdt, volgens gewoonte, verklaard „ dat de ontslaagen' Regenten, in „ hunnen goeden naam, gehouden werden „ ongekrenkt. Ook werdt hun, des noods, „ 's Prinses bescherming toegezeid. „ Meest overal, werdt ook verzekerd „ dat de verandering, alleenlyk, tot herstelling of behoudenis van de rust en welvaart in de Steden, „ geschiedde, en dat dezelve niet zou mogen „ geagt worden te strekken, tot krenkinge

XV.
Bepalingen, met welken alle deeze veranderingen geschieden.

1748. „ van eenige Privilegien, die allen in kragt en
 „ waarde zouden blyven.” ’t Gantsche werk
 Algemeene Ver- werd besselooten, met het afkondigen eener al-
 giffenis afgekondigd. gemeene Vergiffenis; die, op den voorflag
 van zyne Hoogheid, in ’t begin van Wynmaand
 des jaars 1749, geschiedde (*m*). De Staaten
 verklaarden, by dezelve „ alles wat, geduu-
 „ rende de jongste verwarringen in de Steden,
 „ ter gelegenheid van het houden van Ver-
 „ gaderingen, en het voeden van argwaan en
 „ wantrouwen tegen de Regenten, voorge-
 „ vallen was, te houden voor vergeven en
 „ vergeten.” Zy verbooden, wyders „ de
 „ Overheden en Amptenaaren, op eenigerlei
 „ wyze, te beledigen, vooral niet ter zaake
 „ van het voorgevallene, in of buiten de ge-
 „ houden’ Vergaderingen, onder bedreiging,
 „ dat zulken, die zig hierin vergreepen, met
 „ naame-zulken, die zig, daartoe, van eenige
 „ wapenen, of gewapend Volk bedienden,
 „ vrouwen zo wel als mannen, zonder eenige
 „ verschooning, met de dood zouden gestraft
 „ worden. Ook zouden zy, die, door het aan-
 „ leggen of bywoonen van eenige Vergade-
 „ ring; door het geeven van benaamingen aan
 „ elkanderen, of op eenige andere wyze, met
 „ woorden of daaden, gelegenheid tot dier-
 „ gelyke geweldenaaryen geeven hadden,
 „ strengelyk, en zelfs, naar bevindtenis van
 „ zaaken, ook met de dood, gestraft worden.
 „ Elk werdt gelast, zulke geweldenaaryen daa-
 „ delyk, en zelfs met de wapenen, te keer te
 „ gaan. ’t Beledigen en hoonen der ontflaa-
 „ gen

(*m*) Resol. Holl. 1 Octob. 1749. bl. 825.

„ gen' Regenten werdt, insgelyks, verbooden, onder bedreiging, dat zy, die 'er zig in vergreepen, naar regte en 's Lands Plakaten, zouden geftraft worden. Eindelyk, werdt elk het opbrengen van 's Lands fchattingen en lasten, ernstelyk aanbevolen, zullende zy, die de Amptenaars, tot het invorderen deezer lasten gesteld, geweldiglyk tegenstonden, ook zwaarlyk, en zelfs met de dood worden geftraft." 't Verhaal van den afloop der beweegingen in Holland, heeft ons een weinig gevoerd buiten de orde der overige geschiedenissen des jaars 1748, tot welke wy nu wederkeeren.

1748:

Eer nog de verandering der Regeeringe, te Amsterdam, geschied was, hadt zyne Hoogheid goedgevonden, de Regeering te Nieuwmegen te veranderen, by eenen beslooten brief, welks inhoud, op den drie-entwintigsten van Oogstmaand, terwyl de bezetting in de wapenen stondt, openlyk, afgekondigd werdt. De Raad der Stad werdt, van twaalf op twintig; de Gemeentsluiden, van twintig op twee-entertig Persoonen gebragt. De Gemeente was hier ook onrustig, en, reeds in 't voorleeden jaar, in de weer geweest, met het ontwerpen van Verzoekschriften, tot vermeerdering van 't gezag van zyne Hoogheid. Doch ten deezen tyde, was 'er geene merkelyke beweeging onder 't volk bespeurd. Alleenlyk, werden, na 't verstellen der Regeeringe, aan sommige huizen, de glazen ingesmeeten. Veele hadden zig verbeeld, dat de oude Regeering in 't bewind gebleeven zou zyn, na dat zy, in Zomermaand, beslooten hadt, nevens de

XVI.
Verandering der Regeeringe, in Gelderland en Overysfel.

Het Gaafschap Kuilenburg

an-

1748. andere Leden des Kwartiers, het Graaffchap
 ———— Kuilenburg, welk de Staaten des Kwartiers,
 wordt in 't jaar 1720, gekogt hadden, op te draagen
 aan zyne aan zyne Hoogheid. Doch zy vonden zig be-
 Hoogheid droogen. De Prins nam, na 't veranderen der
 opgedraa- Regeeringe te Nieuwmegen, door Gemagtig-
 gen. den, bezit van 't Graaffchap, en ontving de
 hulde en eed der Wethouderfchap en Burgerye,
 na dat zyne Gemagtigden haar eerst gezworen
 hadden. In de andere Gelderfche Steden,
 werdt, federt, ook verandering in de Regeering
 gemaakt, onaangezien in fommigen, gelyk te
 Arnhem, de aanzienlykfte Burgers de hand-
 haavinge der tegenwoordige Regeeringe, door
 eene plegtige bezending, op zyne Hoogheid be-
 geerd hadden. De vorm der Regeeringe werdt
 in Gelderland, genoegzaam gebragt, op den
 zelfden voet, als hy, ten tyde van Willem den
 III, geweest was. 't Zelfde gefchiedde in de
 Provinciën van Utrecht en Overyffel, alwaar
 zyne Hoogheid het zelfde gezag verkreeg, welk
 Prins Willem de III, in de jaaren 1674 en 1675
 over de Regeering van deeze twee Gewesten,
 bedongen hadt (n) Ook werdt de Regeering
 van verfcheiden Overyffelche Steden, buiten-
 gewoon veranderd.

In Zee- Maar in Zeeland viel geene buitengewoone
 land, ge- verandering der Regeeringe voor, behalve
 fchiedt die, welke, kort na de aanftelling van den
 genoeg- Prinfe tot Stadhouder, te Zierikzee en elders,
 zaam gee- gefchied was. Ook hadt men, in dit Gewest,
 ne buiten- middel gevonden, om de Pagteryen te hand-
 gewoone haaven (o), onaangezien het graauw, in fom-
 verande- mi-

(n) Zie XIV. Deel, bl. 327, 359, 360.

(o) Zie hier voor, bl. 208.

mige Steden, reeds beweging gemaakt hadt, om dezelve te doen afschaffen. Doch de Regeering deedt twee of drie belhamels by den kop vatten, die, niet dan na lang zitten, wederom vry raakten. Aan twee derzelve werden, eerlang, door zyne Hoogheid, Brieven van * Utwisfching van misdaad bezorgd (p). Voorts, werdt een enkel Lid der Regeeringe van Middelburg bewoogen, om vrywilliglyk af te ftaan van 't bewind.

1742.

ring der Regeeringe.

* Abolitic.

In Friesland, werdt, daarentegen, degantfche gedaante der Regeeringe op eenen anderen voet gebragt. Zyne Hoogheid, in Wintermaand derwaards vertrokken, leverde den Staaten een Reglement over, uit een en zestig punten bestaande: 't welk terfcond werdt afgekondigd. By het zelve werdt bepaald „ wie „ voor Edelen en Eigenerfden, uit welken de „ Afgevaardigden ten Landdage gekooren werden, zouden worden gehouden. Voorts, „ werden verfcheiden' misbruiken, in 't ftemmen tot Afgevaardigden ten Landdage, ge- „ weerd, en bepaald, dat, in geval van 't fteeken der ftemmen, de befliffing aan 't lot ge- „ laaten zou worden. In 't benoemen van eenen Grietman, waarvan de verkiezing aan den Erfstadhouders ftondt, zou men op be- „ voegde Perfoonen moeten agt geeven, en zo „ hierover verfchil viel, zouden de Stadhouders in der tyd eenige Leden magtigen, om „ deswege onderzoek en uitspraak te doen. „ Wethouders of Amptenaars der Steden zou- „ den

XVII.

Aanmerkelyke verandering van den vorm der Regeeringe in Friesland.

(p) Notul. Zeel. 24 Febr. 3, 4 Maart, 1749. bl. 95, 112, 223.

1748. „ den te gelyk geene Grietluiden , Byzitters ,
 „ Sekretarissen noch Fiskaalen eener Griete-
 „ nye mogen zyn , noch , wegens dezelve , op
 „ den Landdag afgevaardigd worden. De ge-
 „ woonlyke Landdag zou , gelyk van ouds ,
 „ eens 's jaars gehouden worden ; in Sprok-
 „ kelmaand aanvangen , en ten langsten zes
 „ weeken duuren. Het Hof zou de volle
 „ Regtsoefening behouden , gelyk van ouds ;
 „ doch zig niet steeken in de *politike* bestiering
 „ der byzondere Steden of Landstreeken. De
 „ Neder - Geregten zouden ook gehandhaafd
 „ worden , in de Regtsoefening , hun , van
 „ ouds , hebbende toebehoord.” Op 't invor-
 „ deren en aanleggen van 's Lands geldmiddelen
 „ werden , wyders , ook eenige schikkingen ge-
 „ maakt , en , eindelyk , allen hoogen en laagen
 „ Wethouderen en allen voornaamen Amptenaar-
 „ ren , het beëedigen van 's Lands Wetten en
 „ Plakaaten opgelegd , met naame ook van het
 „ tegenwoordig Reglement , „ van welk zyne
 „ Hoogheid , nogtans , de nadere uitlegging
 „ aan zig behieldt , zo als hy , by opkomend
 „ geschil over hetzelve , naar gelegenheid van
 „ tyden en zaaken , zou bevinden te behoo-
 „ ren.” Op de afkondiging van dit Regle-
 „ ment , volgde die van eene algemeene Vergif-
 „ fenis , wegens 't gene , gedurende de jongste
 „ beweegingen , voorgevallen was. Zy geschied-
 „ de , op den naam der Staaten van 't Gewest.
 „ De Prins bleef nog eenige dagen in Friesland ,
 „ binnen welken , hem het regt tot de bestelling
 „ der Wethouderen te Leeuwaarden en te Fran-
 „ neker opgedraagen werdt. Beide deeze Steden
 „ waren de eenigsten in Friesland , welke , tot
 „ hier

hiertoe , hunne eigen' Wet befteld hadden. Zyne Hoogheid , de algemeene en byzondere Regeering van 't Gewest , in deezer voege veranderd hebbende , keerde , nog voor 't einde des jaars , te rug naar den Haage.

1743:

Doch het uitwerken van diergelyk eene verandering , in de Stad Groningen en in de Ommelanden , hadt nog veele voeten in de aarde. Veele Ingezetenen der Stad , en de meeste Landluiden , befpeurende , dat het gezag , welk men den Prinfe , tot hiertoe , opgedraagen hadt , zig nog niet uitftrekte tot de magt , om de Regeering te veranderen , arbeidden onder de hand , om 't zo ver te brengen. Een groot getal van Boeren , met ftokken en knodfen gewapend , trok , eindelyk , tegen 't laatst van Oogstmaand , onverhoeds ; ter Stad in. Ten zelfden tyde , leverden eenige luiden , zig noemende *Volmagten der Burgerye* , een Verzoekschrift in aan Burgemeesteren en Raad , waarby zy , onder anderen , nader verklaarden , dat zy , door de *volle maate en magt* , welke zy den Prinfe wilden opgedraagen hebben , verftonden „ alles , wat de tegenwoordige Erfstouder , in eenige Provincie , bezat , of „ door iemand zyner Voorzaaten , met naame „ door Willem den III , in alle of in eenige „ Provincien , bezeten was en geoefend werdt , „ of geoefend mogt worden , bestaande in „ het regt van afdanking der Wethouderen „ voor eens , of in het eeuwig en erfelyk regt , „ om Krygsampten en Ampten van Regeeringe te begeeven ,” en in veele andere voorregten , welken , in 't Verzoekschrift , ftukswyze , werden opgeteld. De Regeering der Stad

XVIII:
Men arbeidt , in Groningen en de Ommelanden , tot het verkrygen van verandering in de Regeeringe.

1748.

Stad en de Staaten van 't Gewest, ontbloomt van Krygsvolk, om zig tegen 't geweld der Boeren te verzetten, en op de Burgery ook niet konnende vertrouwen, waren genoodzaakt te bewilligen in de Verklaaring, door de Volmagten gedaan, en in 't gene verder, door de opgezetenen ten platten Lande, op hen begeerd was. Men zondt Gemagtigden naar den Haage, om den Prins van alles kennis te geeven. Midlerwyl, bleef de beweging duuren in de Stad. Zyne Hoogheid zondt, derhalve, omtrent het midden van Wynmaand, eenige Ruitery en Voetvolk in Groningen, om 'er te blyven, tot dat hy gelegenheid hebben zou, om zelf derwaards te komen, of Gemagtigden te zenden, tot herstelling der ruste van 't Gewest. Midlerwyl, werdt 'er een Geschrift getekend onder de Burgerye, strekkende om de Regeering, en elk byzonder Lid derzelve, by zyne verkreegen' waardigheid, te handhaaven, ten ware hy zig ergens in vergreepen mogt hebben, in welk geval, men vorderde, dat hy geregtelyk beschuldigd werdt. 't Liep tot in 't midden van Wintermaand aan, eer de Gemagtigden van zyne Hoogheid, die zelf naar Friesland gereisd was, te Groningen aankwamen, zonder dat de Regeering, vooraf, kennis gehad hadt van kunne komst. Zy werden egter, na 't overleveren hunner Geloofsbriefen, terstond, in hunne hoedanigheid, erkend. Het gedeelte der Burgerye, welk, te vooren, voor 't veranderen der Regeeringe, geyverd hadt, en de Volmagten van 't platte Land vervoegden zig, terstond, aan de herberge van 's Prinzen Gemag-

Sommigen werken 'er tegen aan.

Zyne Hoogheid zendt Gemagtigden naar Groningen.

magtigden , dringende , met veel drift , op de *Licentiatie* , of het ontlag der Regenten , eer men aan eenige andere punten van herstelling de hand sloege . Zyne Hoogheid , die toen te Leeuwarden was , kreeg 'er wel haast kennis van , en 't was op zynen last , dat de Gemagtigden , zynde de Heeren *Baron van den Capelle* , Heer van den Boedelhof , uit de Ridderichap van Zutfen , en *Wybrand van Isma* en *Antoni Joan Perfoon* , Burgemeesters van Harlingen en Deventer , in 't begin des volgenden jaars , Gekommitteerden verkoozen uit den Raad , gezwooren' Gemeente en Burgerye der Stad , en uit den Heeren- en Boerenstand der Ommelanden , om met hen in orde te handelen , over 't gene herstelling zou noodig hebben . Terwyl deezen met 'sPrinsfen Gemagtigden in gesprek getreden waren , borst de drift om de tegenwoordige Regeering ontslaagen te zien , in eenigen tot daadelykheden uit . Men smeet op den zesentwintigsten van Louwmaand de glazen in , by eenigen , die voor de tegenwoordige Regeering getekend hadden . De Volmagten of Gekommitteerden der Burgerye werden gedrongen , door een getal van omtrent driehonderd Ingezetenen , om de Schuttery op de been te brengen , en , aan 't hoofd derzelve , de afdanking der gantsche Regeeringe te vorderen van 'sPrinsfen Gemagtigden . 't Een en 't ander geschiedde , op den agtentwintigsten . De Burgers begaven zig , ongewapend , in grooten getale , onder hunne vendels . De Volmagten hielden hun voor , wat men in den zín hadt , elk vryheid geevende , om naar huis te gaan , zo zy zwaarigheid maak-

1748.

1749.

1749. ten , om 't afdanken der Regeeringe te be-
 ren. Doch niemand durfde zig van deeze vry-
 heid bedienen. Men trok dan naar de herber-
 ge van 'sPrinzen Gemagtigden , daar 't voor-
 genomen verzoek gedaan werdt. De Gemag-
 tigten beloofden , dat zy 'er den Prinse ken-
 nis van geeven , en deszelfs uitspraak afwagten
 zouden. Doch eer deeze te Groningen zyn
 kon , hadden Burgemeesteren en Raad , oud
 en nieuw , midsgaders Taalmannen en gezwooren
 Gemeente , geene kans ziende , om de
 drift , die tegen hen gaande gemaakt was , te
 stuiten , beslooten , hunne Ampten en *Com-
 missien* in den schoot van zyne Hoogheid neder
 te leggen. Die van de Ommelanden namen ,
 ten zelfden dage , 't was den dertigsten
 van Louwmaand , een diergelyk besluit , om-
 trent de Ampten der Provincie , in 't gemeen.
 Den volgenden dag , kwamen de Boeren , in
 grooten getale , ongewapend , en met Oranje-
 tekenen versierd , in de Stad , om diergelyk
 verzoek te doen , als de Burgery , of zulken ,
 die de Burgery vertoonden , reeds gedaan
 hadden. Zy voerden een vierkant Bord voor
 zig : waarop te leezen stondt :

De Regeering doet
 afstand , op 't wel-
 behaagen van zyne
 Hoogheid.

BRAVE HEEREN
 COMMITTEERDEN VAN ZYNE
 HOOGHEIT
 BIED ONS DE HAND.
 LICENTIEREN
 IS 'T BEGEREN
 VAN BURGERS EN BOERENSTAND.

De

De standaard, waaraan dit bord gehegt was, werd geplaatst voor de herberg der Gemagtigden, die den Landluiden het zelfde antwoord gaven, welk zy, te vooren, den Gekommitteerden uit de Burgerye gegeven hadden. De Landluiden egter, bezeggende, dat de Ommelander Heeren alleenlyk beslooten hadden, met de Stad, te stemmen, in 't afstaan der Provinciaale Ampten, vielen in 't Ommelander Huis; wilden den *Syndicus* der Ommelanden te lyve, en bragten 't, eindelyk, zo ver, dat de Ommelander Heeren ook beslooten, hunne byzondere Ampten, 't platte Land afzonderlyk betreffende, ter bescheidenheid van zyne Hoogheid te stellen. Midlerwyl, hielden de Volmagten der Burgeren en Boeren, dagelyks byeenkomsten in de Stad; alwaar, eerlang, beslooten werdt, de Officieren der Schutterye ook van hunnen dienst te ontzetten, en 't vervullen van derzelver plaatsen te stellen aan den Prinse; dien men ook besloot te verzoeken, om een Geregthof over Stad en Lande. Zyne Hoogheid, kennis van alles gekreegen hebbende, stelde de gewigtige veranderingen, welken men begeerde, nog eenigen tyd, uit. Ondertusschen ontstondt 'er merkelyke beweging in de Stad, onder zulken, die tegen de *Licentiatie* geweest waren. Men tekende verscheiden' Geschriften, waarby dezelve afgekeurd werdt, en stelde ze den Gemagtigden van zyne Hoogheid ter hand; doch zy weezen ze, eindelyk, af, onder verklaring, dat zyne Hoogheid van de meening der Ingezetenen reeds onderregt was. De Prins vondt, sedert, geraaden, eene Ommelander Staatsvergadering

1749.
De Boesren vallen in 't Ommelander Huis.

1749.

te doen beschryven, op welke egter, niemand toegelaten zou worden, dan die, vooraf, door de Gemagtigden van zyne Hoogheid, bevoegd verklaard was; waarna de Prins de Ommelander Regeering, uit deeze bevoegde Leden, stondt te kiezen. Doch met het onderzoek der bevoegden, waartoe zyne Hoogheid zes Gemagtigden hadt aangesteld, voor welken te bevoegdheid van ieder, die zig aanboodt, voor en tegen bepleit werdt, verliep zeer veel tyds. Ondertusichen, werdt ook hier, gelyk in Holland, vastgesteld, 's Lands gemeene middelen, die te vooren verpagt geweest waren, by wege van *Collecte* of inzameling, te heffen: 't welk egter niet geschiedde, zonder eenige tegenkanting van 't gemeen. Doch de komst van zyne Hoogheid, die, eindelyk, op den twee-entwintigsten van Slagtmaand, in Groningen, werdt ingehaald, herstelde de rust allengskens. Eerst maakte de Prins verandering in de Regeering der Stad, en te gelyk in de *Commissien*, welken, van wege de Stad, uit den naam der Provincie, bekleed werden. Verscheiden' Heeren bleeven van hunne Ampten verlaaten; eenigen werden in laager' Ampten gesteld, eenigen bevorderd. Voorts werden de Ommelander-Ampten ook, door den Prinse, vervuld, uit de bevoegdverklaarde Heeren. Zyne Hoogheid regtte een Provinciaal Geregthshof op, en deedt eindelyk, een geheel nieuw Reglement op de Regeering goedkeuren, door de Staaten: alles in gevolge en uit kragte van de *volle maat en magt*, hem, in 't voorleeden jaar, by Staatsbesluit, opgedraagen. Volgens dit Reglement „ zou-
„ den

Onderzoek van de bevoegdheid der Ommelander Heeren tot de Regeeringe.

De Prins komt in Groningen.

Verandert de Regeering.

Regt een Provinciaal Geregthshof op

„ den Taalmannen en gezwooren' Gemeente,
 „ voortaan, by uitlootinge van vyfzwarte boonen,
 „ de keuze hebben van den Raad en gezwooren' Gemeente, mids de zittende Raad
 „ het oordeel over de bevoegdheid der verkoorenen behielde, nevens de magt om, by
 „ 't affterven van een Lid van den zittenden Raad, een' ander' in deszelfs plaatse te stellen,
 „ en om, uit hun midden, Burgemeesteren te kiezen. Doch de Erftadhouder in
 „ der tyd zou de gedaane verkiezing moeten goedkeuren, en de magt hebben, om, zo
 „ hy 't geraaden vondt, andere bekwaame Perfoonen, uit het lighaam der Burgerye,
 „ in de plaatse der verkoorenen aan te stellen. Burgemeesters en Raad zouden, gelyk van
 „ ouds, de Burger-Officiers stellen. De Regeering der Ommelanden zou blyven bestaan
 „ uit Jonkeren, Hovelingen, Eigen-Erfdien en Volmagten, uit Hunfingo, Fivelingo
 „ en 't Westerkwartier, zullende de Onderkwartieren en Smaldeelingen, waardoor de
 „ Regeering, ligtelyk, aan weinigen zou kunnen gebragt worden, voortaan ophouden,
 „ en, met twee kwartieren, worden beslooten. Uit Delfzyl, werden zulken, die een
 „ eigen huis bewoonden, en hoofd- en haardstedegeld betaalden, bevoegd verklaard,
 „ om een of twee Volmagten te zenden op den Landdag. Appingadam werdt hersteld
 „ in zyn regt, om, wegens de Gemeenschap, ten Landdage af te vaardigen. De
 „ Monfter-Heeren en *Arbiters* zouden, door den Erftadhouder, gekooren worden uit
 „ de Leden der Ommelander - Regeeringe.

1749.

„ Gemaakte en geleende bevoegdheden zou-
 „ den , voortaan , ongeoorlofd zyn ; midsga-
 „ ders de Verdragen , waarby de Eigen- Erf-
 „ den zig verbonden , om alleen zekere Per-
 „ foonen te stemmen. Ook zou het affcheiden
 „ van Heerlykheden en Geregtigheden van
 „ de Huizen , Landen en Haarden , waartoe
 „ zy , oorsprongkelyk , behoorden , voortaan ,
 „ ongeoorlofd zyn. De Geregten ten platten
 „ Lande zouden , volgens de oorsprongkely-
 „ ke brieven hunner opregtinge , worden her-
 „ fteld. Tot handhaavinge van het Regt , bei-
 „ de over de Stad en 't Land , zou dienen de
 „ hooge Justitie-Kamer , bestaande uit een' Lui-
 „ tenant en agt Hoofdmannen , benevens een
 „ Prokureur-Generaal en twee Sekretarissen ,
 „ die allen , door den Erftadhouder , zouden
 „ gesteld worden , zonder eenige voorafgaande
 „ benoeming. De Erftadhouder zou het regt
 „ van Vergiffenis hebben , even als in Holland.
 „ In geval van verschil , tusfchen de Stad en
 „ de Ommelanden , tusfchen eenige Kollegien
 „ en Geregten , onderling , of met de hooge
 „ Justitie-Kamer , zou de Erftadhouder de
 „ bemiddeling , of , des noods , de uitspraak
 „ hebben. De Erftadhouder zou 't regt van
 „ goedkeuring hebben op alle buiten- en bin-
 „ nenlandsche *Commiffien* , zonder gehouden
 „ te zyn , eenige reden van afkeuringe te gee-
 „ ven. Alle hooge Provinciale en Stads- en
 „ Landsbedieningen van Regeeringe , als Sin-
 „ diken , Sekretarissen , Rentmeesters , Ontvan-
 „ gers , Drostten enz. zouden , voortaan , door
 „ den Erftadhouder begeven worden. De Cu-
 „ ratoren der Hooge Schoole zouden ook ,
 „ door

„ door den Erffstadhouder , als *Rektor magni-*
 „ *ficentissimus* , worden gesteld. Ook zou hy , 1749
 „ met overroeping der Curatoren , de Hoog-
 „ en andere Leeraars kiezen.” Voorts , wer-
 den ook , op 't stuk der Geldmiddelen , eeni-
 ge schikkingen gemaakt by het Reglement ,
 midsgaders , omtrent het stuk van de Jagt ,
 waartoe een Jagtgerigt zou worden aangefteld ,
 door den Erffstadhouder , die altoos Opper-
 Houtvester zyn zou , en den Luitenant - Hout-
 vester en zes Meesterknaapen kiezen. „ Alle
 „ Regenten en Amptenaars zouden , by het
 „ aanvaarden hunner bedieninge , by eede ,
 „ de onderhouding van 's Lands Wetten , en
 „ byzonderlyk van dit Reglement , moeten
 „ belooven , en hunne Ampten verbeuren ,
 „ zo dra zy hiertegen aangingen. Eindelyk ,
 „ behieldt zyne Hoogheid de verklaring van
 „ dit Reglement aan zig , indien hy zulks ,
 „ by opkomende gelegenheden , noodig mogt
 „ oordeelen.” De Prins , het Reglement ,
 door de van nieuws aangestelde Regenten ,
 hebbende doen beëedigen , verliet Groningen
 in het begin van Wintermaand. Kort na zyn
 vertrek , werdt , op den naam der Staaten ,
 eene algemeene Vergiffenis van de gepleegde
 onbehoorlykheden afgekondigd , en te gelyk
 de onderwerping aan de Hooge en mindere
 Overheid , ernstelyk , aanbevolen. Sedert ,
 geraakten de Stad en 't Gewest , allengskens ,
 in rust. 't Leedt , ondertusfchen , tot in 't
 laatst van Hooimaand des jaars 1750 , eer het
Diploma op de opdracht van 't Erffstadhouder-
 schap aan zyne Hoogheid , in orde , weert
 overgeleverd.

Alge-
meene
Vergiffe-
nis , te
Gronin-
gen , af-
gekon-
digd.

1749. Dus liepen, eindelyk, de onlusten, die in 't voorleeden' jaar, in alle de Gewesten, waren ontstaan, ten einde, op eene wyze, waar door 't gezag van zyne Hoogheid hooger rees en vaster gevestigd werdt, vooral in Gelderland, Friesland en Stad en Lande, daar het, by Berigtschriften, merkelyk bepaald was geweest. 's Prinzen aanzien, in den Vereenigden Staat, steeg, hierdoor, dat van zyne Voorzaaten verre te boven. De algemeene Staaten zig, ten behoeve van zyne Hoogheid, ook willende ontdoen van het Stadhouderlyk bewind in de overige Generaliteits Landen, hadden hem, op 't einde des voorleedenjaars, ook het Erffstadhouder-Kapitein-Generaal en Admiralschap, over het Staatsch Brabant, Vlaanderen en Opper-Gelderland, opgedraagen. Omtrent den zelfden tyd, werdt ook, door de Bewindhebbers der Oostindische Maatschappye, op het aanhouden van omtrent zestig Deelgenooten, beslooten, zyne Hoogheid tot Opper-Directeur en Gouverneur hunner Maatschappye aan te stellen (g): welke waardigheid nimmer, door eenigen Stadhouder, bekleed geweest was, en den Prinse, in dit aanzienlyk lighaam, groot gezag gaf. Hy verwierf het regt „ om voor te zitten in alle de Vergaderinge der Maatschappye, 't zy in Persoon, „ of door een' of meer Heeren, door zyne „ Hoogheid zelve, te kiezen uit de Hoofd- „ deelgenooten, en te voorzien van eene *In-* „ *structie*; mids de *Representanten* geene ande- „ re bediening, in of buiten de Oostindische „ Maat-

XIX.
De Prins
wordt Erf-
stadhou-
der van
Staatsch
Brabant,
Vlaande-
ren en
Opper-
Gelder-
land.

en Opper-
Directeur
der Oost-
en West-
indische
Maat-
schap-
pyen.

(g) Refol. Gener. June 24 Maart 1749.

„ Maatschappye , zouden mogen bekleeden , 1749.
 „ en in Holland of Zeeland woonagtig zyn. ———
 „ De Prins , of deszelfs Representanten zou-
 „ den voorflagen mogen doen over alles , wat ,
 „ ten beste der Maatschappye , ftrekken kon ,
 „ en zo wel besluitende als raadgeevende ftem
 „ hebben. Zyne Hoogheid zou de Regten ,
 „ Oktrojen , Voorregten en Reglementen der
 „ Maatschappye doen onderhouden en hand-
 „ haaven , en alle misbruiken weeren. De
 „ verkiezing van Bewindhebberen , uit de be-
 „ noeming van een drietal , werdt ook aan
 „ den Prinse gefield , die , daarbenevens , het
 „ regt verkreeg , om uitspraak te doen over
 „ de gefchillen , die tufchen de byzondere Ka-
 „ mers ontftaan mogten. Ook zou hy de Ad-
 „ vokaats- , en andere hooge Ampten , hier
 „ te Lande en in de Indiën , uit een benoemd
 „ drietal , of uit een of meer voorgestelde Per-
 „ foonen , vervullen. Voorts , zou hy , met
 „ voorkennisfe van Bewindhebberen en beëde-
 „ digde Hoofddeelgenooten , orde ftellen op
 „ de huishondinge der Maatschappye , op 't
 „ beftier der zaaken in de Indiën , en byzon-
 „ derlyk , op de verfterking en verdediging
 „ van de Landen der Maatschappye , aldaar.
 „ Hy zou de Hoofddeelgenooten mogen be-
 „ fchryven , en hunne voorflagen , by meer-
 „ derheid van ftemmen zynde goedgekeurd ,
 „ door de beëedigde Hoofddeelgenooten , ter
 „ Kamere van Zeventienen , doen inbrengen ,
 „ Eindelyk , zouden Bewindhebbers en Hoofd-
 „ deelgenooten alles wat , by deezen , niet
 „ of niet klaarlyk , aan zyne Hoogheid opge-
 „ draagen was , by nadere verklaaring , onder
 „ X 5 „ be-

MR. GERARD AARNOUT HASSELAER
Burgermeester en Raad
der Stad Amsterdam,
Eertyds Gevolmagtigde op de Vredehandeling
te Aken.

A. Scheuman ad viv. del. 1759

J. Neubraeken fec.

Is. TIRION excud.

1749.

„bekragtiging van hunne Hoog-Mogendheden, aan hem mogen opdraagen.” Zyne Hoogheid hadt de Wedde, wegens het Opperbewindhebberschap der Maatschappye, van de hand gewezen. In Hooimaand, werden de Heeren *Filips van der Ghiesen* en *Josua van der Poorten*, beide te Amsterdam woonagtig, tot zyne Representanten by de Oostindische Maatschappye, in alle de Kamers, aangesteld. In Zeeland, werdt deeze waardigheid, eerlang, aan den Heere *Leendert Bomme* opgedraagen. De Bewindhebbers der Westindische volgden, wat laater, het voorbeeld van die der Oostindische Maatschappye, zyne Hoogheid, insgelyks, verkiezende tot Opper-Directeur. De Prins benoemde, hier, de Heeren *Jan van Marcellis* en *Thomas Hope*, tot zyne Representanten. De Heer Gerard Arnoud Hasfelaer, Oud-Burgemeester van Amsterdam, was reeds te vooren, tot Representant van zyne Hoogheid, in de Admiraliteits-Kollegien in Holland aangesteld.

XY. Het treffen der Vrede hadt, midlerwyl, de Staaten, terstond, doen bedagt zyn, op de vermindering van Krygsvolk. De Waardgeldeners, die, by de algemeene monstering, in Lentemaand des voorleeden jaars, slegts vierduizend man sterk bevonden werden, waren, in Slagtaand daarna, reeds allen afgedankt. Doch met den aanvang deezes jaars, werdt tot eene merkelyke vermindering van 't Voetvolk en de Ruitery beslooten. Twee Regimenten werden, geheellyk afgedankt. In Herfstmaand daaraan, werdt tot eene verdere vermindering en afdanking beslooten, waardoor de Staat van

OOI-

oorloge van twaalfduizend agthonderd en vyftig man verligt werdt.

1749.

Den handel met Frankryk , na 't fluiten der Vrede , wederom herfteld geworden zynde , zocht men van de zyde der Staaten , het Verdrag van Koophandel van den jaare 1739 , te doen vernieuwen. Doch 't Franfche Hof liet zig , hiertoe , voor eerst niet beweegen. Alleenlyk befloot de Koning , in Slagtmaand , de Staatfche Koopvaardyfchepen , by voorraad , voor den tyd van zes maanden , te ontheffen van de betaaling van vyftig ftuivers van 't vat. Ook werdt het inkomend regt van den Zouten Visch gefteld op twaalf ftuivers van de ton. De Ambafadeur van Hoey , die , meer dan twintig jaaren , zyn verblyf gehouden hadt aan 't Franfche Hof , was van daar , in de Lente deezes jaars , op zyn verzoek , te rug geroepen.

Handeling met Frankryk.

Twee Engelfche Oostindifche Schepen , in 't voorleeden jaar , op eene Chineefche reize , eenigen overlast , zo men voorgaf , geleeden hebbende van de onzen , werdt , hierover , door den *Graave van Holdernefs* , geklaagd in den Haage , beweerende hy , dat het belemmeren der Engelfche Vaart , op vrye en onzydige havens in de Indiën , aanliep tegen de Verdragen. De Staaten antwoordden „ dat „ zy zig , wegens 't gebeurde , nader zouden „ laaten onderregten , door de Bewindhebber „ ren der Oostindifche Maatfchappye ,” den Gezant , wyders , verzekerende „ dat zy niet „ van zins waren , eenige nieuwigheid in te „ voeren (r).”

Klagten der Engelfchen.

De

(r) Refol. Holl. 9 Dec. 1749. bl. 1243.

MR. PIETER STEYN,
Raadpensionaris van Holland
enz.

L. Schouman ad viv. del. 1759

J. Koubraken fec.

IS. TIRION excud.

1749. De Koning van Pruifsen hadt , te vooren ,
 Hande- by de algemeene Staaten , aangehouden , om ,
 ling met nevens hem , mede te werken tot herftelling
 den Ko- van den vervallen Koophandel op de Maaze.
 ning van Doch deeze zaak hadt te veel raadpleegens
 Pruifsen. noodig , om fpoedig te konnen worden afge-
 daan. De afloffing der Hoofdſommen , hier
 te Lande , ten behoeve van Embden en Oost-
 friesland geligt , en de betaaling der Intreften
 van deeze Hoofdſommen , niet zo geregeld ge-
 fchiedende , als beloofd en verwacht was (s) ,
 hadden de Staaten , reeds federt eenigen tyd ,
 by 't Hof van Berlyn , doen dringen op gree-
 der voldoening aan de gemaakte overeenkomst :
 waartoe zyne Pruifſche Majesteit zig eindelyk
 van nieuws , in Sprokkelmaand deezes jaars ,
 verbonden hadt.

Gezant In Grasmaand , was , in den Haage , een
 van Tripoli-Gezant van Tripoli aangekomen , tot onder-
 li in den houding en aankweeking van Vriendſchap met
 Haage. den Staat. Men verleende hem openbaar ge-
 hoor. In Oogstmaand nam hy zyn affcheid ;
 met een gefchenk van tweeduizend guldens
 vereerd zynde , door de Staaten. Doch de
 aanzienlyke gefchenken voor de Regeering van
 Tripoli werden gefcheept in een Oorlogſchip
 van zesendertig ſtukken , welk den Gezant te
 rug voerde.

XXI. De Raadpenſionaris Gilles hadt , onaange-
 zien de verandering in de Regeering van den
 Raad- Staat , federt de verheffing van zyne Hoogheid
 penſiona- voorgevallen , zyn ampt , tot hiertoe , waar-
 ris Gilles genomen. Doch in 't begin van Blozimaand ,
 legt zyn der. ampt neder. werd

(s) Zie XIX. Deel, bl. 484.

werdt hy te raade, zig van het zelve te ontslaan. Hy behieldt den titel van Thesaurier-Generaal van Holland, op eene wedde van vierduizend guldens, benevens eene andere van gelijke fomme, als Oud-Raadpensionaris, die hem, te vooren, waren toegestaan. Doch van de zitting in de hooge Vergaderingen, die hem ook beloofd was, vondt men nu geraaden hem te ontheffen (u). De Heer *Pieter Stein*, regerend Burgemeester van Haarlem, die, op den raad van zyne Hoogheid, aangesteld was, om het ampt van Raadpensionaris, by voorraad, waar te neemen (v), werdt 'er, insgelyks op 's Prinses raad, den eenentwintigsten van Hooimaand, mede bekleed. By 't aanvaarden van het ampt, werdt hem vergund „ dat hy zig, „ ten allen tyde, van het zelve zou mogen „ ontslaan; dat hy zyne Instructie zo naauw- „ keurig zou naarkomen, als 't een' eerlyk en „ getrouw Staatsdienaar mogelyk ware, en „ als de voorige Raadpensionarissen, die in dit „ opzigt de stipten geweest waren, dezelve „ naargekomen hadden; en dat hy een' Sekre- „ taris, in de plaats van een Klerk, in zyn' „ dienst zou mogen neemen; waartoe hem „ twaalf- of vyftienhonderd guldens zouden „ worden toegelegd (w).” By het *derde* Lid zyn'er Instructie, die, met kennis en goedvinden van zyne Hoogheid, was vastgesteld, werdt hem gelast „ zorg te draagen, dat de „ tegenwoordige Regeeringsvorm, met naa- „ me

1749.

De Heer
Pieter
Stein
volgt
hem op.

(u) Refol. Holl. 3 May 1749. bl. 383.

(v) Refol. Holl. 10, 12, 13, 14, 24, Juny 1749. bl. 394, 395, 598, 400, 426.

(w) Refol. Holl. 18, 22 July 1749. bl. 543, 548, 561.

1749. „ me de Resolutie op het Erftadholderschap
 „ van den zestienden van Slagtmaand des
 „ jaars 1747, gehandhaafd werdt; en den Staa-
 „ ten en den Heere Erftadhouder kennis te
 „ geeven van 't gene hem mogt voorkomen,
 „ dat daartegen mogt ondernomen worden.
 „ Ook moest hy, volgens het *zevende* Lid,
 „ den Heere Erftadhouder van alle Staatszaa-
 „ ken verslag doen (x).”

Dood
 van den
 Sekretaris
 Buys en
 van den
 Luite-
 nant-Ad-
 miraal
 Grave.

De Sekretaris der Staaten van Holland, de Heer Willem Buys, dien wy, uit het voorgaande gedeelte deezer Geschiedenisfen, ter gelegenheid van 't verhaal zyner gewigtige Staatshandelingen, in Engeland, in Frankryk, op de Byeenkomsten te Geertruidenberg, te Utrecht en elders, hebben leeren kennen, was, op den tienden van Sprokkelmaand, in 't agt-entagtigste jaar zyns ouderdoms, overleeden. Ook stierf te Amsterdam, op den vyfentwintigsten van Lentemaand, Henrik Grave, Luitenant-Admiraal van Holland, onder 't Kollegie op de Maaze, in den ouderdom van ontrent negenenzeventig jaaren. By zyne begraafenis, in de Nieuwe Kerke, werdt de Persoon van den Prinse van Oranje, als Admiraal-Generaal, verbeeld door den Heere Gerard Arnoud Hasfelaer, die 't Lyk onmiddelyk volgde, in eene Koets met zes paarden gespannen.

XXII.
 Invoe-
 ring van
 het collec-

Tegen 't einde deezes jaars, werden, in Holland, de vereischte toebereidsfels gemaakt, om de middelen, die verpagt of in *Admodiatie* ge-

(x) Resol. Holl. 25, 26 July, 5 July 1749. bl. 427, 444, 509

gegeven plagten te worden, voortaan, by wege van *Collecte* of inzaming, te heffen. In de andere Gewesten, alwaar de Pagten, geheel of gedeeltelyk waren afgeschaft geworden, waren zy, of wederom ingevoerd, of men hadt de ingezetenen, in de plaats derzelve, ook, even als in Holland, geschat, gelyk in Friesland geschied was. Doch in dit Gewest, waren, ter gelegenheid deezer schattinge, of uit andere oorzaaken, nieuwe beroerten ontstaan, die egter, met geweld, gestuit, en in sommige belhamels, strenglyk, en zelfs met de dood, gestraft waren. Ook werdt de schatting, hier, zo ongaarne, betaald, dat men, sedert, ook tot het *collecteeren* of inzamelen der verpagte middelen komen moest. In Groningen en Ommelanden, gedroeg men zig, ten deezen opzigten, even als in Friesland, eerst eene algemeene schatting, en daarna, de *Collecte* invoerende. 't Zelfde was, in Utrecht, geschied. In Overysfel, werden de verpagte middelen ook, voor een gedeelte, geheeven by *Collecte*; voor 't overig gedeelte, verpagt. In Gelderland, hieldt men zig aan 't verpagten: waarby men ook in Zeeland gebleeven was. Men volgde dus, in de meeste Gewesten, het spoor van Holland. Doch in dit Gewest, werdt de *Collecte* niet in gebruik gebracht, zonder dat 'er, in eenige Steden, met naame te Haarlem, te Amsterdam en te Rotterdam, eenige opschuddingen uit ontstonden, welker beloop en uitslag hier kortelyk verdient te worden aangetekend.

De Schatting, in de plaats der afgeschafte XXIII.
Pag. Opschud-

1749

teeren of
inzame-
len der
verpagte
middelen.

1749. ding te Haarlem, ter deezer gelegenheid. Pagten, die noodwendig niet dan zeer ongelijk hadt kunnen geschieden, hadt reeds merkelyk gemor veroorzaakt, in eenige Steden. Te Enkhuizen, hadden eenige Ingezetenen, aldaar in 't Noord woonende, den agttienden van Oogstmaand, een klokje getrokken, ende briefjes, waarby hun betaaling der schatting werdt afgevorderd, in een zak verzameld, op 't Stadhuis in Burgemeesters Kamer gebragt, en verklaard, dat zy ze niet konden betaalen. De Regeering, hiervan kennis gegeven hebbende ter Vergaderinge van Holland, kreeg aanzegging, dat zy de briefjes wederom uitzenden, en de Ingezetenen tot betaaling noodzaaken moest (z). Doch nergens hadt de beweeging meer gevolg, dan te Haarlem, daar men zig 't meest hadt ingebeeld van de voordeelen, die uit het afschaffen der Pagten te wagten waren, en hierom nooder kwam, tot het voldoen, in ééne reize, van 't gene men, te vooren, by kleine sommen tevens, en dus schier ongevoelig opgebragt hadt. Veelen bleeven, inderdaad, agterlyk, om de somme, op welke zy geschat waren, te voldoen, uit onwil ten deele, en ten deele ook uit onvermogen. Men begon, derhalve, tegen 't einde des jaars, te spreken van zulken, die nog niet betaald hadden, geregtelyk, te noodzaaken tot betaalinge. 't Gemeen, hiervan de lust krygende, en te gelyk verneemende, dat de gemeene middelen, tegen 't volgende jaar, zekerlyk, by wyze van inzameling, stonden geheeven te worden, stak de hoofden byeen. Men

(z) Refol. Holl. 22 Aug. 1749. bl. 738.

Men maakte elkanderen diets, dat de *Collecte* streedt, met de meening van zyne Hoogheid, en niet moest worden gedoogd. Men strooide schimpfchriipten tegen de Regenten, onder welken, men sommigen dreigde met plondering. De Wethouders, bedugt, dat de Nieuwjaarsnagt, waarin, gemeenlyk, eenige uitgelaatenheid gepleegd wordt, gelegenheid tot grover buitenspoorigheden geeven mogt, waren daartegen, na dat zy den raad van zyne Hoogheid hadden ingenomen, eenigszins, op hunne hoede. Zy maakten, onder anderen, op den zevenentwintigsten van Wintermaand, eenen brief van zyne Hoogheid gemeen, waarby het handhaaven der *Collecte*, en 't invorderen der agterstallige schattinge, ernstelyk, aanbevolen werdt, niet zonder bedreiging aan zulken, die oproerige redenen gevoerd hadden. Doch 't graauw hielt staande, dat de brief verdigt was, en bleef beweeran, dat de *Collecte* den Prinse tegenstondt. Midlerwyl, was ook, ten zelfden dage, bekend gemaakt, dat de Stads Excynzen, insgelyks, met den aanvang des jaars, by wege van *Collecte*, zouden geheeven worden: 't welk het gemeen nog meer verbitterde tegen de Regeering. Tot voorkoming van oproer, kwamen 'er, tegen Nieuwjaarsnagt, op last van zyne Hoogheid, vierentwintig uitgelezen karels, met twee Officiers, in silte en vermomd, in de Stad, zig vervoegende aan de huizen van zulke Regenten, die, meer dan anderen, gedreigd waren, en zig, hierom, van schietgeweer voorzien hadden. De trommen der Burgervendelen werden aan de huizen der Kapi-

Voorzorg
aldaar
gebruikt.

1749.

teinen gebragt, en den Winkelieren bevolen, niemant eenig kruid of lood te verkoopen, voor nader verlot. De Weeshuizen werden geflooten gehouden: de Schuttery gepolst, en andere voorbehoedfels genomen. Al het welke van dit gevolg was, dat de gevreesde Nieuw-

1750.

jaarsnagt, in veel stilde, gesleeten werdt. Ook liep de volgende voorby, zonder dat 'er eenige moedwil werdt gepleegd. Ondertusfchen, waren de afgezondene knegten, op last van eenen der Burgemeesteren, op den eersten dag des jaars, reeds wederom, even heimelyk, ter Stad uit getoogen, tot merkelyk misnoegen van zyne Hoogheid, die begeerd hadt, dat zy 'er zig ten minsten nog een' nagt zouden hebben opgehouden. Hun vertrek werdt, by den Prinse, te ontydiger geoordeeld, om dat zy geen teken altoos hadden gegeven aan den Wagtmeester der Dragonders, die voor de groote Houtpoort lag, en last hadt, in geval van onraad, verscheiden' *Piquetten*, die op zekere afftanden stonden, te doen aantrekken. Doch den volgenden nagt, ziet en hoort hy drie snaphaanschooten by de Houtpoorte, het beraamde teken, afgaan. Hy rydt, hierop, naar het eerste *relais*; deelt daar aan de *Ordonnantie* Dragonders zekere verzegelde briefjes uit, waarin stondt *het is te Haarlem onklaar*; welke tyding, terstond van *relais* tot *relais*, naar Leiden, en voorts naar der Haage wordt overgebragt. Het *Piquet*, dat te Leiden stondt, trekt, hierop, ten half vier uren, naar Haarlem, en komt, den tweeden van Louwmaand, tusfchen zeven en agt uren des morgens, aan de Stad; rydt, ten getale van vyf-

Eenige
Dragon-
ders ko-
men in de
Stad.

vyftig man, ter groote Houtpoorte in, tot voor 't Huis van den Burgemeester *Jakob Deutz*, die, verneemende, dat eenige Burgers gedreigd hadden de Poort te zullen fluiten, den bevelhebbenden Ritmeester *Willemsdorf* riedt, met zyn volk, te rug te keeren, ge-
 lyk zy, na een kort verblyf, deden. Men wil, dat zy gebleeven zouden zyn, zotwee Piquetten voetvolk, welken, door bevel van zyne Hoogheid, met fchuiten, naar de Stad gefchikt waren, niet door de vorst verhindert waren geweest, by tyds, aan te komen; wanneer beide ruiters en knechten zouden hebben gediend, om de gedreigde oproerigheid te beletten. Doch de Prins, federt, verneemende, dat 'er geene merkelyke beweging in de Stad was, hadt dit voetvolk te rug doen keeren naar den Haage. De aankomst der Dragonderen hadt, ondertusfchen, eenige ontfteltenis verwekt onder de Schutters, die den voorgaanden nacht gewaakt hadden, en nog niet naar huis gegaan waren. Men drong eenen der Kolonellen verlof af, om de overige Burgervendels in de wapenen te doen komen. De Poorten werden geflooten en bewaakt, en men liet, niet dan met moeite, de aankomende reizigers door de Stad, dezelve, van de eene poort naar de andere, door een geleide van Schutteren, doende verzellen. De Peiling of opneeming der waaren, die Impost onderhevig waren, ondertusfchen zynde aangevangen, werdt, wel haast, geweldiglyk, gefluit. De Burgemeesteren zagen geen middel, om de Burgery te stillen, dan door eene plechtige verklaring, dat zy geene kennis gehad hadden

1730.

Keerente rug.

De Schuttery fluit de poorten.

1750. van de aankomst van 't Krygsvolk; welke verklaring Burgemeester Deutz, reeds te voren, hadt moeten doen. Doch deeze verzekering gaf nog geen volkomen genoegen. De *Collecte* was veelen tegen den zin. De Wethouderfchap vondt, derhalve, goed, den vendelen, een voor een, op 't Stadhuis, te laten aanzeggen „dat zy, bezwaarnissen hebbende, „ dezelve konden openleggen voor zyne „ Hoogheid, en zig, vooraf, naar de Doele „ begeeven, om hiertoe Gemagtigden te noemen. Burgemeesteren zouden den Prinse „ van 't gebeurde, den volgenden dag, ook „ verslag doen.” Straks hierop, streefden de voorbaarigsten naar de Doele, daar een Verzoekschrift voorgelezen, en, na veel harrewarrens, welk tot diep in den nacht duurde, goedgekeurd werdt. Men benoemde agt Gemagtigden, een uit ieder vendel, om het, den volgenden dag, aan zyne Hoogheid over te leveren. Het Verzoekschrift bestondt uit vier punten. Men begeerde „ 1. dat zyne Hoogheid Opper-Financier van Haarlem geliefde te worden. 2. dat de *Collecte* mogt agterblyven, en een ander middel in de plaats gesteld worden, volgens de belofte van Burgemeesteren en van den Baron van Grovestins, uit 's Prinsen naam. 3. dat niemant, wegens de schatting voor de afgeschafte Pagten, *geëxecuteerd*, en in tegendeel, eene algemeene *Doleantie* toegestaan mogt worden, en 4. dat de Ampten verkogt, of, ten behoeve der Stad, naar 't goedvinden van zyne Hoogheid, bezwaard „ mogten worden.” Op deeze punten, moesten

De burgers stellen een Verzoekschrift aan den Prinse op.

Agte Ge-

ten

ten de agt Gemagtigden, die meest gemeene burgers waren, schriftelyk antwoord verzoeken. Zy begaven zig, des morgens van den derden van Louwmaand, op reis naar den Haag. De Afgevaardigden uit de Wethouderschap waren, kort voor hen, vertrokken. Midlerwyl, bleeven de poorten nog al dicht. Zyne Hoogheid, nader berigt van de toeneemende beweging in Haarlem gekreegen hebbende, vondt geraaden, den tegenwoordig zynde Gekommitteerden Raaden daarvan te onderregten; die beslooten, twee Heeren uit hunne Vergadering, *Cuneus* en de *Gyzelaar*, met den Fiskaal *Wybo*, derwaards te zenden. Op hun verzoek, deedt zyne Hoogheid het voervolk, dat reeds op weg naar den Haag was, den togt naar Haarlem vervolgen, 't bevel daarover opdraagende aan den Generaal-Majoor *Cornabé*, die last hadt „ de gemeene rust „ in Haarlem te herstellen en te bewaaren; „ en, des noods, geweld met geweld te keeren.” De Luitenant *Poepel*, te paarde voor de groote Houtpoort gekomen, werdt, schoon hy verklaarde brieven van den Prinsse aan de Regeering by zig te hebben, niet dan te voet, en onder 't geleide der Schutteren, in en uit gelaaten. Hy hadt Burgemeesteren 't Patent gebragt van 't Krygsvolk, welk nu op weg was: doch men droeg zorg, dat zyne boodschap, vooreerst, geheim bleef voor 't volk. 't Gerugt van den aantogt van 't Krygsvolk, ondertuschen, hand over hand toeneemende, scheen men zig te schikken om het buiten te houden. Men riep en liep om kruid en lood. Men trok de brand- en doodklok. Het hek

1750:

magtigden
bren-
gen 't
naar den
Haage.

1750.

Eenig
Krygs-
volk
maakt zig
van de
grootte
Hout-
poort
meester,
en rukt
ter Stad
in.

buiten de groote Houtpoort, voor welke men 't Krygsvolk verwagtte, bleef geslooten, en agter 't zelve, naar de poort toe, hielden eenige burgers de wagt, die egter, op 't eerste gezigt van eenige Officiers, welken vooruit gekomen waren, schreeuwende, naar binnen weeken. 't Voetvolk, gevolgd van dezelfde dragonders te paarde, die, 'sdaags te voren, in de Stad geweest waren, ondertusfchen, genaderd zynde, bleef, een stuk wegs van 't hek, ftaan, beflaande de breedte van 't plein: terwyl de Major *du Perron*, aan 't hoofd van vierentwintig Zwitsers te voet, vooruit trok naar de Poorte. Voor 't hek gekomen, riep hy, tot driemaal toe, met luider ftemme, *dat men hem openen zou.* Doch hy werdt, door 't klinket, met een musketschoot, beantwoord. Straks daarop, beval hy zyne manfchap, gelykelyk, los te branden op de Poorte. En fchoon men flegts in de lugt fchoot, werdt de poort, terftond, door die van binnen verlaaten. 't Slot van 't hek werd toen verkragt: de kleine deur der poorte, met bylen, in flukken gehakt, terwyl men, om ruimte te maaken, nu en dan, een' fchoot naar binnen deedt, waardoor een jongen gekwetst werdt. Zo dra 't Krygsvolk meester van de poorte was, en de groote deuren ook open gearbeid hadt, trok het, in goede orde, ter Stad in, omtrent ten drie uren na den middag. De burgers, die zig, in en omtrent de poort, bevonden hadden, waren allen, op 't eerste fchieten, geweeken. Eenigen, die onder weg ontmoet werden, trokken af, op de woorden, *met uw geweer naar huis toe!*

Doch

Doch eenige weinigen hielden stal, omtrent de markt, zig, van tyd tot tyd, vertoonende, en scheldende op de naderende knegten. Een van hun loste zelf 't geweer op 't Krygsvolk, zonder egter iemant te treffen. Du Perron, na herhaalde waarschuwingen, dat men 't geweer zou nederleggen en wyken, beval, eindelyk, ook vuur te geeven: 't welk, door het eerste gelid van zyn *Peloton*, welk nu in twee gelederen geschaard was, geschiedde. Doch alzo 'er nog niemant gekwetst werdt, bleeven twee of drie van de stoutsten onder de burgerye nog staan dreigen; een van welken, terstond daarop, doorschooten werdt. Kort hierna, werden 'er nog twee burgers geschooten, dat zy 't, eerlang, bestierven. Een van de twee hadt, meent men, kort te vooren, eenen Serjant van 't voetvolk, met een' kogel, geraakt, doch niet gevaarlyk. Hiermede was 't oproer zyne kragt benomen, de marktschoon gevaagd. 't Geweer der burgeren, welk 'er was blyven leggen, werdt vernield door 't Krygsvolk. De Burgers, die op 't Stadhuis de wagt hadden, werden van hunne wagt ontslaagen, en trokken af; waarna 't Krygsvolk, in alles omtrent driehonderd man sterk, 't Stadhuis en de poorten bezette, en, te voet, en te paarde, by hoopen, door de Stad trok, om alle famenrottingen te voorkomen. Twee der geschooten' en overleeden' burgers werden, daarna, by de beenen, aan de galge gehangen. 't Krygsvolk bleef, veertien dagen, in de Stad, en werdt toen, door andere manschap, afgelost. Doch de rust in de Stad was, terstond, hersteld, en de *Collecte* werdt, hier

1750.

Dwaaze
stoutheid
van eeni-
ge bur-
gers.

1750. zo wel als elders, ingevoerd. Ondertuschen, waren de agt Gemagtigden der Burgerye, in den Haage, gelyk men denken kan, niet naar hun genoegen ontvangen. Zy hadden zig, te gelyk met de Afgevaardigden der Regeeringe, naar 's Prinzen Hof begeven. Doch zyne Hoogheid vondt niet goed, den Afgevaardigden der Regeeringe, veel min die der Burgerye gehoor te verleenen. Men liet de laatsten wel een uur toeven, en beval hun, daarna, des anderendaags, ten elf uuren, weder te komen. Zy begaven zig, hierop, naar hunne herberg, en, eerlang, ter ruste; doch 'snachts ten half twee uuren, toen men lang tyding hebben kon van den toestand van Haarlem, werden zy, op last van Gekommitteerde Raaden, met overleg van zyne Hoogheid, allen van 't bed geligt, en gevangkelyk naar de Voorpoorte geleid (z), daar zy elk afzonderlyk geplaatst werden. Zy werden, sedert, door Gemagtigden van Gekommitteerde Raaden, verhoord, en verschoonden zig, wegens 't opstellen van 't Verzoekschrift, het dighouden der Poorten, en het wederstreeven der Collecte, zo goed als zy konden. Zes hunner werden, na ruim twee weeken verloops, op vrye voeten gesteld: de zevende, wat laater; doch de agtste, die geoordeeld werdt, de meeste schuld te hebben, in Lentemaand, voor tien jaaren, ten Lande uit gebannen. Midlerwyl, hadt zyne Hoogheid, reeds op den agtsten van Louwmaand, der Vergaderinge van Holland te kennen gege-

De agt Gemagtigden worden op de Gevangenpoort gezet.

Hoe 't met hen afliep.

(z) Resol. Holl. 8 Jan. 1750. bl. 17. en eenige gedrukte en geschreeven Verhaalen.

geven, dat de Regeering en 't Geregt van Haarlem, zyns oordeels, te flap geweest waren in 't voorkomen en weeren der oproerigheid. De Staaten hadden, hierop, tegen den zin van Amsterdam, beslooten de Gemagtigden der Gekommitteerde Raaden, die thans in Haarlem waren, te belasten om hierop onderzoek te doen (a). De Gemagtigden, Karsseboom, die in de plaats van Cunæus gekomen was, en de Gyzelaar, deden, eerlang, verslag van 't gene zy te Haarlem vernomen hadden (b). De Regeering der Stad maakte 'er haare aanmerkingen op. De Staaten beslooten, eindelyk, de Burgemeesters, zo wel als den Schout, te vermaanen tot meerder vlyt en wakkerheid, in diergelyke zorgelyke omstandigheden: schoon zy tevens en by herhaalinge verklaarden, met dit onderzoek geenszins beoogd te hebben, der Stad of der Regeeringe eenige kleinigheid aan te doen (c).

In Amsterdam, waren, gedurende den Zomer des voorleeden jaars, nu en dan, nog byeenkomsten gehouden door eenigen der genen, die, in 't jaar 1748, meest geyverd hadden, voor de verandering der Regeeringe. Zelfs hadt men, in eene kroeg in de Plantaadje, ondernomen, den dag van 't inneemen der Doele te vieren. En men kwam, sedert, ter zelfder plaats, meermaalen samen; tot dat eenige Schuitvoerders en anderen, voorgeevende te yveren voor de rust en welvaart der Stede, de byeenkomsten kwamen stooren. Ook verboodt de Wet-

XXIV.
Onlustte
Amster-
dam over
't afleg-
gen van
den eed,
door de
Wynkoo-
pers.

(a) Resol. Holl. 8 Jan. 1750. bl. 24.
(b) Resol. Holl. 6 Maart 1750. bl. 237.
(c) Resol. Holl. 29 Aug. 1750. bl. 628.

1750.

houderfchap , kort hierop , diergelyke byeenkomften. Zulken , die men *Doelisten* noemde , waren , federt eenigen tyd , gelyk wy reeds , by eene andere gelegenheid (*d*) , hebben aangetekend , in de gemeene veragting geraakt. Verfcheiden' Officiers der Schutterye , die , meer dan anderen , geyverd hadden in de Doele , waren , by verfcheiden' gelegenheden , afgezet , door den Krygsraad. De naam van *Doelift* was , allengskens , een der fchandelykften geworden , welken men elkanderen geeven kon. 't Misnoegen tegen deeze yveraars nam toe , tegen 't einde des jaars , toen nu de *Collecte* kort aanftaande was , die veelen niet aanftondt , en , ten onregte , gehouden werdt , door eenige zogenaamde Doelisten , bewerkt te zyn. Vooral , waren de Wynkoopers in Amfterdam , zo wel als te Dordrecht en te Rotterdam , te onvrede , dat de Impost hun niet , gelyk voorheen , in *Admodiatie* gegeven ; maar ook van 's Lands wege , *gecolleeteerd* zou worden. De Vleeschhouwers in 't gemeen zouden ook gaarne den Impost op het Beestiaal , en de Zeepzieders dien van de twaalf ftuivers op de tonne Zeep in *Admodiatie* gehad hebben ; doch de Gekommitteerde Raaden verftonden , dat men den laaften alleen behoorde te vergenoegen , en dat het belang van den Lande vorderde , dat de Imposten op de Wynen en het Beestiaal , gelyk alle de overigen *gecolleeteerd* of ingezameld werden. En de Staaten hielden zig aan hunne meening. Te Amfterdam , hielden de Wynkoopers byeenkomften , om te overleggen , welken weg men diende in

te

(*d*) Boven , II. 299.

te slaan, om den Impost der Wynen in Admo-
 diatie te bekomen: doch eenigen; die voor Doe-
 listen gingen, kantten zig hier tegen, en brag-
 ten, eerlang, te wege, dat'er een Verzoekschrift
 getekend werdt, onder de Scheepstimmerlui-
 den, waarby men, tegen den zin der meeste
 Wynkoopers, het *colleeteeren* van den Impost
 der Wynen begeerde. Van de andere zyde,
 wist men, daarentegen, verdeeldheid te ver-
 wekken onder 't Scheepstimmermans Gilde, en
 veele Gildebroeders over te haalen, om zig by
 Burgemeesteren te vervoegen, aan welken ver-
 zocht werdt, dat den Gemagtigden van 't Gilde,
 die 't eerstgemelde Verzoekschrift voorstonden,
 gelast mogt worden, zig met geene zaaken te
 moeijen dan die 't Gilde aangingen. Ondertus-
 schen, vielen alle poogingen, om 't *colleeteeren*
 van den Impost der Wynen te voorkomen,
 vrugteloos uit. Doch over 't doen van den
 eed, waarby de Wynkoopers zig verbinden
 moesten, 's Lands regt niet te verkorten, ont-
 stondt, eerlang, nog grooter beweeging. De
 Staaten, bevindende, dat de Impost der Wy-
 nen, in het tegenwoordige jaar 1750, veel
 minder hadt opgebracht, dan men'er van ver-
 wagt hadt, beslooten, in Grasmaand des jaars
 1751, alle Wynkoopers onder zulk een' eed te
 brengen: welken die van den Haage, om van
 peilingen bevryd te blyven, in dit jaar, reeds
 vrywilliglyk hadden aangeboden. Doch te
 Amsterdam en te Rotterdam, werdt merkelyke
 zwaarigheid gemaakt, in het afleggen van dee-
 zen eed. De Staaten gaven zig de moeite, om
 de bedenkelykheden, welken de Wynkoopers,
 open-

1750

Impost
 der Wy-
 nen in
 Admo-
 diatie te
 beko-
 men,

1750. openlyk , inbrengen durfden , by een nader Plakkaat , op te losfen : doch men nam 'er geen genoegen in . De gelegenheid der twee Steden hadt het fluiken van den Impost der Wynen zo gemakkelyk gemaakt , dat men 'er zig , federt lang , eene fchier algemeene gewoonte van gemaakt hadt : waarom de Admodiateurs genoodzaakt waren geweest , een groot deel van den Impost te vinden by fchatting van de Ingezeten , die geoordeeld werden , Wyn te gebruiken . Doch deeze fchatting , waarover ook zeer geklaagd was , zou , nu men 't geheele middel by inzameling heffen moest , geene plaats konnen hebben . Men was , derhalve , in de noodzaakelykheid gebragt , om nieuwe middelen uit te vinden , tot het voorkomen der fluikeryen , waaronder de eed der Wynkoopers een der kragtigften gerekend werdt . Doch de Wynkoopers in Amfterdam en Rotterdam , voor verlies van neering bedugt , als zy zulk een' eed deden en onderhieken , toonden zig ongezind om dien af te leggen , en verzogten 'er van ontflaagen te worden (e) . De Wynkoopersknegts , die voordeel plagten te trekken van 't verkorten van 's Lands regt , waartoe zy de hand leenden , verfterkten hunne Meesters in deeze ongezindheid . Zulke Wynkoopers , op welken vermoeden viel , dat zy zig naar de bevelen der hooge Overheid zouden voegen , werden gedreigd met plondering . Men ftrooide fchimpfchriften , en zegt , inzonderheid te Amfterdam , het gemeen te ontrusten , door gerugten , dat men hier , zo wel als te Haarlem , Krygs-
volk

(e) Refol. Holl. 13 Mey 1751. bl. 711.

volk te wagten hadt, welk men met geweld weeren moest, zo men de vryheid en welvaart der Stad niet wilde in de waagschaale stellen. De Wethouders gaven zig veel moeite, om de gedreigde onlusten te voorkomen, en te gelyk, den gevorderden eed te doen afleggen. Men verboodt alle famenrottingen, vooral van Wynkoopers knegten, die zig, wanneer de eed stontd afgelegd te worden, van omtrent het Stadhuis onthouden moesten. De Wynkoopers van beide de Steden werden, tegen den veertienden van Hooimaand des jaars 1751, gedagvaard, om den eed, voor Schepenen-Gemagtigden tot de regtspraak over de gemeene middelen, te komen afleggen. Eenigen deeden 't, ten bestemden dage: de overigen volgden: zulken alleenlyk uitgenomen, die goedvonden, zig voor Handelaars in 't groot te verklaaren. Te Amsterdam liep alles, zonder opschudding, af. Doch te Rotterdam ontstontd eene gevaarlyke beroerte. De Wynkoopers hadden hier, eenpaariglyk, geweigerd, den eed te doen: doch also hun, hierop, door den Collecteur of Gaarder, ook in- en uitslag-briefjes geweigerd waren, schein de wynhandel stil te zullen staan, en pakhuizen en kelders geslooten te zullen blyven. Dit ongemak hadt veelen, die in 't eerst, ook te Amsterdam, den eed geweigerd hadden, binnen weinige dagen, bewoogen tot onderwerping. Doch te Rotterdam bleef elk verscheiden' weeken agtereen, den eed afflaan. Men zontd eenigen naar den Haage, om, ware 't mogelyk, ontheeven te blyven van den eed; doch zy keerden te rug, met bescheid, dat de eed

1750/

Voor-
zorg der
Wethou-
derschap
tegen
oproer.

De eed
wordt te
Amster-
dam ge-
daan.

Te Rot-
terdam,
blyft men
't weiger-
ren.

1750.

eed volstrektelyk geschieden moest (f). 't Voorbeeld der Amsterdammers, daar 't getal van zulken, die den eed deden, dagelyks toenam, woog minder by de Rotterdammers, dan de vrees, dat die van Amsterdam hun, eerlang, de Wynneering onttrekken zouden, zo zy geene in- en uitflag-briefjes bekomen konden. Men kon egter nog niet besluiten te zweeren; maar kwam, op den dertienden van Oogstmaand overeen, om een ernstig Vertoog te doen aan den Prins, en daardoor, ware 't mogelyk, eenige verligting in de gemeene bezwaarnissen te verwerven. Doch terwyl men, met het rond-
 draagen en tekenen van dit Vertoog bezig was, bestondt de Wynkoper *Gerrit Hagedoorn*, op den zeventienden, het eerst, den eed af te leggen. Terstond daarna, hadt hy de handen vol met het afleveren van wyn: 't welk niet naliet, zynen medehandelaaren en 't gemeen in 't oog te steeken. 't Graauw, aangezet door eenige Wynkoopers en Wynkoopers knechts, eerlang in merkelyken getale, voor zyn huis en pakhuisen, zynde samengeschoold, sneet, tegen den avond, de glazen van 't woonhuis in, en overweldigde de twee pakhuisen, daar stukvaten en oxhoofden den bodem ingeslaagen, en duizenden van flessen vernield, geroofd en ledig gezoopen werden. Toen de gulzigheid en woede hier haar zat gehaald hadt, streefde de woeste hoop wederom naar 't woonhuis, dat naauwlyks opgelopen was, of twee vendelen Schutters, van wederzyde aangerukt, voorkwamen de plondering. 't Gespuis, welk zig, in 't eerst, door

(f) Resol. Holl. 11, 14 Aug. 1751. bl. 715, 720.

't werpen met wynflesfen , verdedigde , werd
 haast verjaagd : waarna de oproerige hoop zig
 ftil hieldt. Ook deedt de Wethouderfchap , den
 volgenden dag , een ernstig verbod van allerlei
 moedwil afkondigen (g). De fchade , door
 Hagedoorn geleeden , en , naderhand , op om-
 trent agtduizend tweehonderd en veertig gul-
 dens begroot , is hem , van Stads wege , vergoed
 geworden. Op zynen voorgang , was , midler-
 wyl , ook door de andete Wynkoopers van Rot-
 terdam de eed afgelegd. De Wynkoopers in't
 gemeen , immers die van Amsterdam , verbeeld-
 den zig , dat zy , flegts voor den tyd van een
 jaar , aan deezen eed verbonden zouden zyn.
 Doch de Staaten vonden geraaden , na verloop
 van het zelve , een en andermaal te verklaaren ,
 dat zy de eeden , te vooren , op het geregtelyk
 voldoen van 's Lands Imposten afgelegd , hiel-
 den voor vernieuwd , fchoon zy ze , gemaks-
 halve , niet wederom lieten herhaalen. Onder-
 tusfchen , zag men hieraan , hoe veel moeite het
 inhadt , de Gemeente te gewinnen aan eene
 nieuwe wyze van heffinge van 's Lands gemeene
 middelen. De *Collecte* geraakte egter , allengs-
 kens , in ftand. De Wethouders dedden , al-
 omme , hun best , om ze te handhaaven , en 't
 gemeen fchikte 'er zig zo wel naar , als voor-
 heen naar de verpagting.

Maar eer men 't , hiermede , zo verre gebragt
 had , waren 'er , ook uit andere hoofden , aan
 fomnige oorden , bewegingen ontftaan , die
 met moeite gefild werden. Wy hebben , te voo-
 ren ,

XXV.
 Bewee-
 gingen in
 fomnige
 kleine

(g) Refol. Holl. 18, 20, 26 Aug. 27 Sept. 2, 9, 12 Octob.
 1751. bl. 725, 744, 751, 917, 943, 976, 977.

1750. Steden en
ten platten
Lande,
tot veran-
dering
der Re-
geeringe
strekken-
da: als, te
Huisdui-
nen en op
de Hel-
der. ren, verhaald, hoe men 't in de stemmende Steden van verscheiden' Gewesten hadt aangelegd, om verandering te wege te brengen in de Regeeringe, en hoe deeze toeleg, byna alomme, gelukt was. Doch sommigen scheenen eerlang, den zelfden voet te willen volgen, in Steden, die niet ter Staatsvergaderingen stemmen, en ten platten Lande. En 't zal niet ondienstig zyn, hier, kortelyk, te melden, hoedanig de uitslag hunner poogingen geweest zy. Omtrent den aanvang des jaars 1749, hadden eenige opgezeten van Huisduinen en de Helder een Ver-
toog overgeleverd aan zyne Hoogheid, vervuld met klagten over de knevelaaryen en geweldenaaryen hunner Regenten, en sluitende met een verzoek, dat de Prins deeze Regenten wilde doen bestraffen, naar behooren. Zyne Hoogheid, federt, de verdediging der Regenten, en 't berigt van den Baljuw daarop, schriftelyk, ontvangen hebbende, beval, in Oogstmaand daaraan, dat de opgezetenen den Regenten den verschuldigden eerbied zouden toedraagen, alzo hy niet hadt kunnen vinden, dat deezen zig kwalyk gekweeten hadden van hunnen pligt. Doch 't volk, niet gediend met deeze uitspraak, bleef morren op de Regenten. In 't begin van Sprokkelmaand deezes jaars, dwong men zelfs de Regenten, die eenen Schoolmeester hadden aangesteld, tegen den zin van 't gemeen, tot het afleggen van hunne bedieningen. Doch het Hof van Holland nam kennis van deeze onge-
regeldheid, en zondt, eerlang, Gemagtigden naar Huisduinen en de Helder, die de afgezette Regenten wederom in 't bewind stelden; waarmede 't gemeen zig moest laten genoegen.

1750.

Te Zaandam.

Te Zaandam, werwaards, in Oogstmaand des jaars 1749, reeds eenige ruiters en knegtengenzonden waren, om dat men voor eenige opschudding onder 't volk bedugt was (*h*), werdt, ruim een jaar laater, terwyl 'er 't Krygsvolk nog lag, toeleg gemaakt, op eene zonderlinge verandering in de Regeering. Een Heelmeester van Oostzaandam, *Jan Pigge* genaamd, gemeenschap houdende met den Amsterdamschen Porceleinkooper Daniel Raap, bestondt, zo geloofd werdt, op deszelfs aandryven, een Verzoekschrift rond te draagen en te laten tekenen, waarby begeerd werdt, dat de Ambagtsheerlykheid van Oostzaanen en Oostzaandam, die, voor eenige jaaren, door de Regenten gekogt was; afgestaan werdt aan zyne Hoogheid, en aan deszelfs wettige Opvolgers in de Stadhouderyke waardigheid. Diergelyk Verzoekschrift was ook; te Westzaandam, met opzigt op de Ambagtsheerlykheid van Westzaanen en Westzaandam opgesteld, en door eenigen getekend. Men beloofde elkanderen groote voordeelen van deeze verandering; met naame in de Scheepmaakery, en in den handel van 't gezaagd Hout, welke, te Zaandam, meer dan tegenwoordig; plag te bloeijen. Het eerste Verzoekschrift werdt den Regenten van Oostzaanen en Oostzaandam overgeleverd, op den derden van Wynmaand. Doch men verschoof het antwoord op het zelve, eerst vier weeken, en toen, tot in Louwmaand des jaars 1751. Midlerwyl, begaven zig eenigen;

(*h*) Resol. Holl. 20 Aug. 1749. bl. 685.

1750. gen, met het Verzoekschrift naar 't Loo, daar de Prins zig toen onthieldt, om te verneemen, of de opdracht der twee Ambagtsheerlykheden hem aangenaam zou zyn. Doch zyne Hoogheid wees hun voorstel, met verontwaardiging af. De Regenten, in Louwmaand des gemelden jaars, egter, op nieuws, aangezigt om antwoord, gaven, eindelyk, voor bescheid „ dat „ zy zig niet verplicht vonden, teantwoorden; „ dat zy de hoogste agting voor het Huis van „ Oranje; doch met de inleveraars van 't Verzoekschrift niets te doen hadden:” waarby de zaak steeken bleef. Maarte Oudewater, werdt de Regeering in Oogstmaand deezes jaars 1750, buitengewoon, veranderd. Hier was, al federt vier jaaren, verschil ontstaan, onder de Regenten, ter gelegenheid, dat eenigen den Lutherfchen Predikant van Woerden veroorlofd hadden, voor eene enkele reize, in de Hervormde Kerke van Oudewater, te prediken en het Avondmaal uit te deelen, voor zyne Geloofsgenooten, hier bezetting houdende: 't welk anderen voor onbetaamlyk hielden, en zогten te beletten. 't Was egter geschied. Doch een der Predikanten woog dit zo zwaar, dat hy'er opzettelyk tegen predikte, niet zonder de Regenten, die 't gedoogd hadden, te beschryven, als hadden ze, hierin, 's Lands Plakaaten overtreden. Doch deezen, de gelegenheid waarneemende, dat eenige Leden der Regeeringe, die de zyde des Predikants hielden, afwezig waren, beslooten, den Onder Baljuw aan te beveelen, dat hy den Predikant geregtelyk aansprakke. Maar de Baljuw zelf verstondt, dat het befluit,

Te Oudewater.

sluit, hiertoe, niet wettiglyk genomen was. Midlerwyl, gaf dit verschil aanleiding tot eene duurzame tweedragt onder de Regenten. Zy, die den Lutherfchen geene vryheid geeven wilden, om, fomtyds, in de Hervormde Kerke, te prediken, federt de fterkften geworden zynde, weigerden 't, toen 't hun, naderhand, wederom, verzogt werdt. Doch de Staaten zelve gaven ftrydigen last, waarna de Wethouderschap zig moest voegen. De oneenigheid in de Regeering en in den Kerkenraad bleef egter duuren, tot in de Lente deezes jaars; wanneer de Baljuw en eenige Vroedschappen, geen genoeg fchepende in de Nominatie der Wethouderen, zyne Hoogheid verzogten, dat daarin verandering gemaakt mogt worden: 't welk ook een der beoemden begeerde, en in 't byzonder, dat hy 'er afgelaaten werdt. De Prins besloot, hierop, Gemagtigden te zenden naar Oudewater, om van den ftaat der zaaken verflag te doen. Die 't minfte getal maakten in de Vroedschap, en voor de vryheid der Lutherfchen gestemd hadden, stelden hunne ampten ter believen van zyne Hoogheid, en begeerden 'er zelfs ontslag van: de anderen volgden hun voorbeeld. De Gemagtigden, verflag aan den Prinse gedaan hebbende, en, in Oogstmaand, te Oudewater zynde wedergekeerd, ontsloegen de gantsche Regeering van haaren dienst, en stelden, nevens elf uit de oude, zeven nieuwe Vroedschappen aan: waarmede de rust in de Regeering hersteld werdt. Ook raakte de Kerkenraad in stilte, sedert dat de Gemagtigden, die voor de vryheid der Lutherfchen gestemd hadden, de meerderheid ver-

1750.

kreegen hadden in de Vroedschap. Doch nergens was de tweedragt, insgelyks uit Kerkelyke oorzaaken ontstaan, hooger gestegen, dan te Steenwyk in Overysfel: waarom 't niet ondiensftig zyn zal, dat wy 't gene hier voorviel, eenigszins omftandiger te boek stellen.

XXVI.
Oorzaak
eener geweldige
beroerte
te Steenwyk.

Verfchil
over het
beroepen
van eenen
Predikant.

Te Steenwyk, was, ter gelegenheid van 't vertrek eens Predikants, die naar elders beroepen was, reeds in 't jaar 1745 verfchil ontstaan, tusfchen de Regeering en den Kerkenraad: hebbende den Kerkenraad eene *Nominatie* gemaakt, zonder daartoe, vooraf, handopening verzogt te hebben van Burgemeestèren, die zig, hierdoor, beledigd hielden, en door de Staaten van 't Gewest gedekt werden. De Kerkenraad, sedert, handopening hebbende verzogt, tradt tot eene nieuwe *Nominatie*, en voorts tot een beroep: doch de Wethouderschap den beroepen Predikant kennis gegeven hebbende, dat zy zyne wedde merkelyk dagt te befnoeijen, weigerde hy, 't beroep te aanvaarden. Men moest, derhalve, komen tot eene nieuwe *Nominatie*. De Wethouderschap gaf te kennen, dat zy gaarne eenen Predikant op het tweetal gebragt, en vervolgens beroepen zag, die 't meerderdeel van den dienenden Kerkenraad niet aanftondt; waaruit volgde, dat het tweetal, geduuriglyk, afgekeurd werdt door de Wethouderschap, en men, in verfcheiden jaaren, geen beroep doen kon, in eene Gemeente, die uit meer dan elfhonderd Ledemaaten bestondt, en nu niet meer dan éenen Predikant hadt. 't Gefchil kwam wederom voor de Staaten, die de Wethouderschap

de

de hand boven 't hoofd bleeven houden; doch den Kerkenraad, gedekt door de Klasfis, niet konden doen besluiten, om in 't benoemde tweetal verandering te maaken. Ondertusfchen verwekte deeze verdeeldheid merkelyk misnoegen, tusfchen een goed gedeelte der Burgerye en de Wethouderfchap. Zy bragt veel toe, om eenige Ingezetenen de hand te doen leenen, tot het ontwerpen en tekenen van een Verzoekschrift aan de Regeeringe, waarby herftelling in eenige Punten begeerd werdt. De voornaamfte voorftanders van dit Verzoekschrift waren *Herman Koops Fledderus*, *Pagter* en *Koopman* hier ter Steede; de Advokaat en Diaken *Hillebrand Tuttel*, de Schipper *Jan Thomasz.* en eenige anderen. Zy begonden 't werk, in Zomermaand des jaars 1748, toen de nabuurige Gewesten, Friesland en Stad en Lande, vol beweeging waren, om de Pagten afgefchaft te krygen; en toen men, ook in Steenwyk, reeds eenige beginfels van oproerigheid befpeurd hadt, die door de inlegering van eenig Krygsvolk gefluit waren. 't Verzoekschrift werdt, eerlang, door honderdvierenzestig Ingezetenen getekend, en, uit den naam van agt Perfoonen, uit deezen hoop, die zig, federt, Gekommitteerden der Burgerye noemden, aan de Wethouderfchap ter hand gefield, die niet goedvondt om het te beantwoorden. Tuttel en Fledderus bragten het, daarna, naar den Haage aan den Prinfe, met verzoek, dat zyne Hoogheid de Wethouderfchap beweegen wilde, om 'er in te bewilligen: of de besliffing der gefchillen, tusfchen

1750:

Men tekent 'er een Verzoekschrift, tot herftel van eenige punten.

Twee Gekommitteerden, Tuttel en Fledde-

1750. de Wethouderſchap en Ingezetenen , op zig
neemen. De Prins gaf uitſtellend antwoord :
rus, bren- doch zy keerden , tamelyk voldaan , naar Steen-
gen 't wyk te rug. Midlerwyl , hadden nog eenige
naar den Ingezetenen , by ondertekening , verklaard ,
Haage. dat zy in 't Verzoekſchrift bewilligden. Doch
alle deeze tekenaars liepen geweldiglyk in 't
Fledderus oog , by de Wethouderſchap. Ook klaagden
en de zy- zy federt , dat men hun , by de inlegering van
nen regten eenig doortrekkend Krygsvolk , boven hunne
op eigen medeburgers . bezwaard hadt. Na 't uittrek-
gezag , ken van al't Krygsvolk , beſtonden zy , zonder
verlof der Regeeringe , een Vendel Schutters
op te regten , om met het zelve , zo zy voor-
gaven , by gelegenheid , ter eere van zyne Hoog-
heid , eens op te trekken. Fledderus werdt
Majoor , en de meeste andere Gekommitteer-
den Officiers onder dit Vendel , welk men den
naam van de *Oranje Vry-Kompagnie* gaf. De
een ven- Wethouderſchap , eenig arg vermoeden kry-
del Schut- gende van den toeleg der opregeren van dit
ters op. Vendel , bragt te wege , dat veele andere Bur-
gers zig begaven onder een ander nieuwlings
opgeregt Vendel , waarvan een der Burgemees-
teren het hoofd was. 't Laatste Vendel hielt
de nagtwagt op 't Stadhuis , zonder dat men
gedoogen wilde , dat de Oranje-Kompagnie ,
nevens het zelve , waakte , gelyk zy aanbodt.
Midlerwyl , liet de Oranje-Kompagnie , by
tromſlag , de Ingezetenen nodigen aan 't huis
van Fledderus , op een half vat biers : 't welk
zo euvel genomen werdt , door de Regee-
ring , dat zy de trom , op 't Stadhuis , in ver-
zekering deedt brengen ; hoewel zy'er , federt ,
op

op 't sterk aanhouden van Fledderus en de zynen, agt guldens voor liet betaalen. Doch men deedt, midlerwyl, met eene andere trom, omslaan, den Tromslaager doende geleiden, door eenige Officiers der Oranje-Kompagnie, en onder anderen door Fledderus, die zig, hierdoor, zo zeer in den haat bragt by allen, die 't met de Regeeringe hielden, dat hy, op eenen nagt, met gezelschap, voorby 't Stadhuis gaande, na eenige woorden en wederwoorden, door de Burgerwagt, geslaagen en verjaagd werdt. Zelfs werdt 'er, ter deezer gelegenheid, op hem en de zynen, met scherp geschooten, waardoor zyn Dogtertje en eenige anderen, ligtelyk, gekwetst werden. Tuttel en Fledderus begaven zig, hierop, wederom naar den Haag, om by den Prinse te klaagen over 't leed, welk hun aangedaan was, en te gelyk, om uitspraak te verzoeken op het Smeekschrift, welk zy den Prinse, voorheen, hadden ter hand gesteld. Zyne Hoogheid zondt het Verzoekschrift, welk zy, ter deezer gelegenheid, overgegeven hadden, aan de Wet-houderschap van Steenwyk, om hem, daarop, te dienen van berigt. Tuttel en Fledderus waren naauwlyks drie dagen t'huis geweest, of de laatste werdt, door twee Officiers uit het Regiment van Ailua, een gedeelte van welk, thans, te Steenwyk bezetting hieldt, in eene herberg, over zyne deur, vastgehouden, en daarna, door de Burgerwagt, op de Stads Gyzelkamer, gezet, zonder dat men iemand by hem toeliet. Zyne Huisvrouw vervoegde zig, kort hierna, by den Prinse, die zig, op 't

Fledderuswordt in begrennis genomen.

1750. einde des jaars 1748, wanneer dit voorviel, in Friesland bevondt; om, ware 't mogelyk, te verwerven, dat men haaren man op vrye voeten stelde: doch haar Verzoekschrift werdt den Staaten van Overysfel in handen gesteld. De Sekretaris van Steenwyk bevondt zig, ten zelfden tyde, te Leeuwaarden, om den Prinse het berigt der Wethouderschap op de Verzoekschriften der Gekommitteerden over te leveren. 't Bleef, midlerwyl, te Steenwyk, niet

Nog twee by het vatten van Fledderus. Twee anderen
van zynen van zynen aanhang raakten, in 't begin van
aanhang. Louwmaand des jaars 1749, in hegtenis. Hunne vrienden hielden, op nieuws, aan by den Prinse, om spoedige verlossing. Doch hun Verzoekschrift werdt, wederom, in handen van de Wethouderschap gesteld. Ook kwam, eerlang, op het Verzoekschrift der Huisvrouw van Fledderus, voor bescheid „ dat zyne „ Hoogheid, het berigt der Heeren Staaten „ ontvangen hebbende, in haar verzoek niet „ treden kon; maar haare zaak aan den ge- „ woonlyken Regter overliet.” Kort hierna, keurde de Prins de verandering der Regeeringe te Steenwyk, die, onlangs, op de gewoonlyke wyze geschied was, goed: 't welk hy, in 't voorleeden jaar, niet hadt geraaden gevonden. Men besloot hieruit, dat zyne Hoogheid geheellyk op de zyde der tegenwoordige Regeeringe was, en bedreef 'er openlyke vreugde over, waarin egter, gelyk men denken kan, de Gekommitteerden en derzelve vrienden geen deel namen. Maar het nieuwe vendel Schutters, welk, onder een' der Burge-
 mees-

meesteren , opgerecht was , trok op , met zonderlinge zwier . De Wethouderschap , nu vastgenoeg meenende te zitten , deedt een der gevangenen , beschuldigd , de Schildwagt geweld aangedaan te hebben , eerlang , voor drie jaaren , tot het Landschaps-Tugthuis te Zwolle veroordeelen . De andere werdt , federt , losgelaaten . Fledderus werdt , midlerwyl , ook verhoord . Doch daar verliepen meer dan drie maanden , eer hy gevonnist werdt . Weinige dagen te vooren , werden nog twee Gekommitteerden vastgezet , Tuttel en *Vogelzang* , en eerlang vervoerd naar Vollenhove , daar men den Schipper , Jan Thomasz. ook gevangen genomen hadt . Fledderus , omtrent den zelfden tyd , uit de Gyzelkamer , alwaar hy , tot hiertoe , gezeten hadt , gebragt in eenen afzigtelyken Kerker , ontving , twee dagen daaraan , het vonnis des doods , en werdt , op den vierentwintigsten van Grasmaand , op de gewoonlyke Gerechtsplaats , buiten Steenwyk , opgehangen . In 't vonnis , werdt hem te last gelegd „ dat hy , zynde , reeds te vooren , om „ ondernomen' Vrouwenkragt , in hegtenis , „ en , daarna , voorvlugtig geweest , in 't jaar „ 1748 , oproerige vergaderingen , ten zynen „ huize , gehouden , 't gemeene volk beschonken , en , door zyne vrouw , aangezet hadt , „ om eerst tot zynent de glazen in te slaan . „ Dat hy een der eerste opstellers en tekenaaren geweest was van een Verzoekschrift , „ strekkende tot verandering van de geheele „ wyze van Regeeringe ; en dat hy , voorgeevende voor den Prinse te yveren , ook an-

Fledderuswordt ter galge verweezen.

Inhoud van zyn vonnis.

1750. „ deren tot tekenen aangezet hadt. Dat hy
 „ zig, op eigen gezag, zonder kennis der
 „ Staaten en zyner Hoogheid, en tegen den
 „ wil der Wethouderschap van Steenwyk, ge-
 „ steld hadt aan 't hoofd van eene zogenaam-
 „ de Kompagnie; dat hy de trom hadt doen
 „ roeren, om volk tot deeze Kompagnie te
 „ werven, en toen de trom op 't Stadhuis ge-
 „ haald was, eene andere doen gebruiken, de
 „ eerste, of geld daar voor, met bedreigin-
 „ gen, van eenen der Burgemeesteren te rug
 „ vorderende. Dat hy, by nacht, aan 't hoofd
 „ van eenig opgeraapt volk, de Burgerwagt
 „ gehoord, *Gekommitteerden boven! Burge-*
 „ *meesters onder!* geroepen, en eenen gevan-
 „ gen', met geweld, uit handen van 't Geregt
 „ geholpen hadt." Indeezen stand der zaaken,

Men treedt tot het beroep van eenen Predikant. zittende den Diaken Tuttel, te Vollenhove, in hegtenis, terwyl verscheiden' andere Ingezetenen van Steenwyk, die zyne zyde gehouden hadden, gevlugt waren, vondt de Wethouderschap geraaden, het beroep van eenen Predikant door te zetten, doende hetzelve nu, met meerderheid van stemmen, ligtelyk vallen op den Persoon, op wien zy, sedert eenigen tyd, het oog gehad hadt, die 't beroep eerst aannam; doch daarna, elders geplaatst wordende, wederom opschreef. Men tradt dan tot een nieuw beroep, welk nu spoediger voortging. Midlerwyl, hadden de vrienden der gevangenen en de voorvlugtigen zig

zyne Hoogheid stuit de regtspleeging tegen eenige vervoegd by zyne Hoogheid, die, eerlang, beval, dat men de zaak der gevangenen in staate houden, en den voorvlugtigen vryheid laa-

laaten zou, om zig, onverhinderd, in de Stad te onthouden. Tuttel en Jan Thomasz. waren, eer dit bevel te Steenwyk kwam, reeds wederom derwaards gevoerd, en 't is niet onwaarfchynlyk, dat men hen, gelyk Fledderus, gehandeld zou hebben, zo 's Prinſen laſt de regtſpleeging niet geſtuit hadt. 't Liep aan tot in Oogſtmaand, eer zyne Hoogheid Gemagtigden zondt naar Steenwyk, om in zynen naam van het voorgevallene kennis te neemen. Hy benoemde hiertoe de Heeren *Willem, Baron van Haarſolte*, Heer van Yrſt, beſchreeven in de Ridderſchap van Gelderland en Burgemeester van Hattum, en *Fredrik Robert van Lathum*, Burgemeester der Stad, en Sekretaris des Graaffchaps Zutſen. Tuttel, Jan Thomasz. en Vogelzang, welke laaſte nog te Vollenhoven zat, werden, terſtond na de aankomſt der Gemagtigden, onder borgtogt, onſlaagen. Sedert, werden de Wethouders en de Gekommitteerden der Burgerye, tegen elkanderen, gehoord, voor 's Prinſen Gemagtigden, die, eindelyk, in Slagtmaand, een nieuw Reglement op de Regeeringe deden afkondigen, waarby, in ſommige opzigten, voldaan werd't aan 't Verzoekſchrift der Gekommitteerden uit de Burgerye. De twee nieuwlings opgeregte Burgervendels werden ook vernietigd, en elk vermaand tot ſtilte en ruſt: waarna de Gemagtigden van zyne Hoogheid wederom ver trokken. Doch het onderzoek van de zaak der gevonnisten en beſchuldigden, verſchafte hun,

1750.

gevangenen,

en zendt Gemagtigden naar Steenwyk.

1750. hun , daarna , nog veel werks. Zy hoorden de Wethouderfchap aan de eene zyde ; waartegen , aan de andere , de verdediging der befchuldigten , geftaafd door veele getuigeniften , ten hunnen voordeele , overwoogen werd : 't welk veel tyds fleet. De uitlag

Zyne Hoogheid herftelt Fledderus en de andere gevonniften en befchuldigten in hunne eere.

De Regeering van Steenwyk wordt veranderd.

Fledderus wordt eerlyk begraven.

van alles was , dat zyne Hoogheid , verftaan- de dat de gevonniften en befchuldigten niets gedaan hadden , waardoor zy zulke zwaare ftraffen , gevangeniften en vervolgingen hadden verdiend , dezelve allen , Fledderus niet uitgezonderd , in Hooimaand deezes jaars 1750 , in hunne eer en goeden naam herftelde , en van alle verdere Geregtelyke vervolgingen onthefte. De Gemagtigden , ten deezen tyde , te Steenwyk wedergekeerd , deden dit , aldaar , op den agtentwintigften , openlyk , afkondigen. Zy traden , terftond daarna , tot eene buitengewoone verandering der Regeeringe. De dienende Wethouders werden allen ontslaagen , en verfcheiden , die te vooren Gekommitteerden geweest waren , of tot Burgemeesters , of tot Gemeentsluiden aangefield. Tuttel werd Sekretaris. In de bediening van Geregtsbode , en in verfcheiden' andere bedieningen , werd , inſgelyks , verandering gemaakt. De Perfoon , die tot het Landfchaps Tugthuis veroordeeld was geweest , werd , terftondt hierop , geflaakt. De Weduwe van Fledderus , verwierf , op haar verzoek , terftond , verlof , om het Lyk van haaren man , welk by de galg begraven was , te doen ontgraaven , en , op eene eerlyke wyze ,

ze , ter aarde te laten bestellen : 't welk , 1750.
 onder 't geleide der nieuwe Wethouderschap ,
 der Predikanten , en eener groote meenigte
 van Ingezetenen , allen versierd met Oranje-
 strikken , geschiedde. De galg , aan welke
 Fledderus gehangen hadt , werdt , wat laa-
 ter , door eenige yveraars voor zyne eere ,
 by nacht , aan brand gesteken en vernield.
 's Prinzen Gemagtigden , nog eenige byzon-
 dere zaaken veressend hebbende , vertrokken
 uit Steenwyk , op den zesden van Oogst-
 maand , na dat hun door de Wethouderschap ,
 in erkentenis der bewezen' diensten , het
 groot Burgerfchap der Stad vereerd was. Ook
 geschiedde 'er , eerlang , eene bezending uit
 de Wethouderschap aan den Prinse , om zy-
 ne Hoogheid dank te zeggen , voor 't her-
 stellen der Regeeringe , en 't beschermen der
 beschuldigten. In deezer voege , eindigden ,
 na vyf jaaren verloops , de hoog gereezen'
 onlusten , in 't kleene Steenwyk ; die , eerst
 gesprooten uit Kerkelyke geschillen , eerlang
 gevoed werden , door begeerte naar veran-
 dering der Regeeringe , en eindelyk zo ver-
 liepen , dat het gezag van zyne Hoogheid
 tusfchen beide komen moest , om 'er een ein-
 de van te maaken. Steenwyk was de laat-
 ste Stad in de Vereenigde Gewesten , waar ,
 onder het Stadhouderlyk bewind van den
 Prinse , eenige buitengewoone verandering
 der Regeeringe voorviel. 't Volk , na dat
 zyne Hoogheid de Regeering , alomme , in
 de voornaamste opzigten , gebragt hadt op
 den

1750. den voet , waarby zy , onder 't Stadhouderschap van Willem den III , bestaan hadt , geene gelegenheid meer hebbende , om , met vrugt , te haaken naar nieuwe verandering , schikte zig , allengskens , tot onderwerping en rust.

*

VADERLANDSCHE HISTORIE.

TAGTIGSTE BOEK.

I N H O U D.

- I. *Handelingen tot verzekering der Vrede van Aken. Verdrag van Onderstand met den Keurvorst van Beijeren. Diergelyk Verdrag met den Koning van Poolen, Keurvorst van Saxon.*
- II. *Gezamschap naar Frankryk. De Abt de la Ville neemt afscheid van de Staaten.*
- III. *Beroeringen in eenige Gereformeerde Kerken deezzer Landen Met naame, te Nieuwkerk op de Veluwe. In Gelderland. In Gooiland. In Groningen en Drente. In Zuidholland*
- IV. *Prins Lodewyk van Brunswyk Wolfenbittel wordt Veldmaarschalk.*
- V. *Doorbraak in den Lekdyk.*
- VI. *Zyne Hoogheid doet zig inhuldigen tot Markgraaf van Veere en Vlissingen.*
- VII. *De Westindische Kamer van Tienen besluit de Vaart op Essequibo aan te moedigen. De Hoofddeelgenooten ter Kamer Zeeland be- weeren, dat de Zeeuwen een uitsluitend regt op deeze Volkplanting hebben.*
- VIII. *De Kamer Amsterdam wederlegt hunne meening, in een uitvoerig Vertoog. Doet een voorslag.*
- IX. *Antwoord der Zeeuwsche Hoofddeelgenooten op het Vertoog der Kamer Amsterdam.*
- X. *De Kamer*
Am-

Amsterdam levert een tweede Antwoord ter als gemeene Staatsvergaderinge over. 't Geschied blyft hangen. XI. De Koning van Pruissen regt eene Oostindische Maatschappij op, te Embden. Hy verzoekt, dat de Staaten de Schepen deezer Maatschappij, in de Oostindische havens, ontvangen. Antwoord der Staaten. XII. Maatschappij van Vischery, in Engeland opgeregt. Middelen om te voorkomen, dat 'er de Haringvaart deezer Landen nadeel van lyde. Vlaardingen zoekt als eene beslooten Stad aange-merkt te worden. XIII. Zyne Hoogheid doet een voorslag tot herstelling der Fabrieken. Besluit der Staaten hierop. XIV. Inhoud eener Verhandeling over den Koophandel van deezer Staat. Verval en Middelen van herstellinge van den zelyen aangewezen. XV. Zyne Hoogheid pryst het Ontwerp van eene bepaalde Porto Franco den Staaten aan. XVI. Oordeelen van 't Gemeen over dit Ontwerp. De Kollegien ter Admiraliteit in Holland oordeelen, dat men 't, onder zekere voorwaarden, zou kunnen invoeren. XVII. Het Kollegie ter Admiraliteit in Zeeland maakt 'er veele zwaarigheden tegen. Staat andere middelen voor, tot herstelling van den Koophandel. XVIII. Zyne Hoogheid wordt onpafelyk. Gebruikt de Wateren, te Aken. Keert van daar te rug. De Ziekte verheft zig. De Prins sterft. XIX. De Staater neemen der Prinsesse Weduwe den Eed af, als Gouvernante en Voogdesse van den jongen Erfstadhouder, WILLEM DEN VYFDEN. XX. 't Lyk van zyne Hoogheid wordt op een Praalbed gelegd,

en plegtelyk ter aarde besteld. XXI. Afbeelding van wylen zyne Hoogheid.

Sedert het sluiten der Vrede te Aken, 1750. hadt men gearbeid, aan de vereffening van 't gene, by 't Verdrag, onafgedaan gebleeven was, en te gelyk, aan eenige Verdragen, die dienen konden, tot bevestiging en behoudenis der herstelde rust in Europa. 't Gelukte, eindelyk, den Koning van Groot-Britanje, in Wynmaand deezes jaars, eene Overeenkomst te sluiten, met het Hof van Madrid, waarby hy afftondt van het Assiento-Verdrag, welk, volgens het Verdrag van Aken, nog vier jaaren duuren moest; tegen eene somme van honderdduizend ponden sterlings, welk de Koning van Spanje beloofde, hem te zullen betaalen. Voorts, werdt het Verdrag van Koophandel van den jaare 1667, by deeze Overeenkomst, bekragtigd, en den onderdaanen des Konings van Groot-Britanje vryheid verleend, om zout te mogen laaden aan het Eiland Tortudos, gelyk zy, ten tyde van Koning Karel den II. gewoon geweest waren (a). Koning George en de Staaten handelden, daarenboven, ook met de Hoven van Dresden en München, over Verdragen van onderstand, strekkende, om deeze Hoven nader aan hun belang te verbinden, dan zij gedurende den jongsten oorlog, geweest waren. Eindelyk, werdt, den twee-entwintigsten van Oogstmaand, te Hanover, een Verdrag, voor den

1750.

I.
Overeenkomst
tusfchen
de Koningen
van Spanje en
Groot-Britanje.

Verdrag
van Onderstand
tusfchen
Groot-Britanje,
de Staaten en
den Keurvorst van
Beijeren.

(a) Voyez ROYSSER Recueil, Tom. XX. p. 349.

1750.

den tyd van zes jaaren, te rekenen van den eenentwintigsten van Hooimaand, getekend, tusfchen den Koning van Groot-Britanje, de Staaten en den Keurvorst van Beijeren. De Zee-Mogendheden verbonden zig, by het zelve „den Keurvorst, jaarlyks, eenen onder- „ftand van veertigduizend ponden fterlings, „of vierhonderdveertigduizend guldens Hol- „landfch te zullen betaalen: waarvan twee „derde deelen, door Groot-Britanje, en een „derde deel, door de Staaten, zouden worden „opgebragt.” Hiertegen verbondt zig de Keur- vorst „om zesduizend man op de been te „zullen houden; beloovende hij, dezelve, „noch tegen zyne Keizerlyke Majesteit, noch „tegen het Ryk te zullen laten gebruiken. Ook „zou hy de inzigten van zyne Groot-Britan- nifche Majesteit, op den Ryksdag, helpen „onderfteunen. En zo hij, door eenige Mo- gendheid, uit hoofde van dit Verdrag, mogt „aangevallen worden; zouden de Zee-Mo- gendheden hunne poogingen aanwenden, „om hem vergoeding van fchade van den „aanvaller te bezorgen.” Uit aanmerking van dit Verdrag, ftondt de Keurvorst, op nieuws (b), ten behoeve der Keizerinne Koninginne, af van zyne eifchen op het Hertogdom Mi- randola en op het Markgraaffchap Concordia: waartegen haare Majesteit zig verbondt, hem een vierde van den beloofden onderftand van veertigduizend ponden fterlings te zullen be- taalen: zo dat de Zee-Mogendheden niet meer dan dertigduizend ponden hadden op te bren-

(b) Zie hier voor, bl. 253.

brengeu. 't Liep nog langer dan een jaar aan, eer men diergelyk een Verdrag, met den Koning van Poolen, Keurvorst van Saxon, treffen kon. De Heer Calkoen handelde 'er over, aan 't Hof van Dresden; en 't werdt, hier, eerst op den dertienden van Herfstmaand des jaars 1751, getekend. Het kwam, in inhoud en oogmerk, overeen met het Verdrag, met den Keurvorst van Beijeren aangegaan, uitgenomen dat het slegts op vier jaaren, te rekenen van S. Michielsdag, zynde den agtsten van Zomermaand, bepaald was; en dat de beloofde onderftand agt- en veertigduizend ponden sterlings, en dus agt- duizend ponden sterlings meerder, beliep. Ook verbondt zig de Koning van Poolen, Keurvorst van Saxon, zo lang dit Verdrag duurde, geen deel te zullen neemen, in eenen oorlog, die tegen Groot-Britanje, de Staaten, of de twee Keizerlyke Hoven mogt ondernomen worden; zullende hy Groot-Britanje en de Staaten, indien een van beide vyandelyk mogt aangevallen worden, met zesduizend man of meerder, bystaan. 't Verdrag, waarvan wy spreekken, was in de Fransche taale gesteld. En toen 't in Zee- land kwam, merkte men, terstond, op, dat, in het zelve, van deezen Staat gewaagd werdt, onder den naam van *la Republique de Hollande*, dat is, *de Staaten van Holland*. Doch men droeg zorg, dat deeze spreekwys veranderd werdt, en dat men, in de plaats daarvan, stelde *la Republique des Provinces Unies des Pais-Bas*, dat is, *den Staat der Vereenigde Nederlanden* (c).
De

(c) Notul. Zeel. 25 Octob. 3 Novemb. 13 Decemb. 1751. bl. 451, 470, 487.

1759.

H.
Gezant-
schap
naar
Frank-
ryk.

De Abt
de la Vil-
le neemt
affcheid
van de
Staaten.

De Staaten der Vereenigde Gewesten, zig, door 't sluiten van deeze twee Verdragen van onderstand, zoekende te beveiligen, tegen eenige onderneemingen, tot krenkinge der onlangs geslooten' Vrede, verzuimden, ondertuschen, niet, de herstelde vriendschap met Frankrijk aan te kweeken, door 't afzenden van eenen gewoonlyken Ambassadeur: waartoe, in 't begin deezes jaars, de Heer *Mattheus Lestevenon*, Heer van Berkenrode, benoemd was. Hy was, in Lentemaand, te Parys, aangekomen, en deedt 'er, sedert, eene staatelyke openbaare intrede. De Koning van Frankryk zondt, in Herfstmaand daaraan, den *Markgraaf de S. Contest*, in de hoedanigheid van zynen gewoonlyken Ambassadeur, naar den Haage. De Abt de la Ville, die thans in Frankryk was, nam, kort hierna, schriftelyk, afscheid van de Staaten, wordende zyn Vertoog, door den Markgraave de S. Contest, ter algemeene Staatsvergaderinge ingeleverd; waarop hem het gewoonlyk geschenk werdt toegelegd. In 't Vertoog van den Abt, vondt men opmerkelyk de verklaring „dat de Koning, „ zyn Meester, geene zwaarigheid maaken zou, „ om wederom in oorlog te treden, indien hy, „ door hooger aanmerkingen van zynen roem, „ van de ondersteuning zyner Bondgenooten, „ of van de trouw zyner verbintenisfen, daar- „ toe genoodzaakt mogt worden; schoon hy „ hertelyk bleef verlangen, om van de magt „ en het aanzien zyner Kroone geen ander ge- „ bruik te maaken, dan tot bevordering van „ de rust van alle volken, en van 't welzyn zy- „ ner Onderdaanen in 't byzonder.” Ook bragt het voorzigtig beleid van verscheiden' Mogend-
he-

heden, die in den jongſten oorlog waren ingewikkeld geweest, te wege, dat de algemeene Vrede, nog eenigen tyd, bewaafd werd.

1750.

Maar in verſcheiden Geweſten van den Vereenigden Staat, waren na 't ſtillen der bewegingen, waaruit, onlangs, verandering in de Regeeringe geſprooten was, nieuwe beroerten ontſtaan in de Kerke, die geſchaapen ſtonden, gevaarlyke gevolgen te zullen hebben, zo de wysheid der Overheid geen middel gevonden hadt, om ze te ſtillen. 't Zou, in onze Hiſtorie, daar wy genoegzaam alleen van weereldlyke zaaken handelen, niet voegen, omſtandiglyk te gewaagen van 't gene, ten deezen tyde, de Kerk deezer Landen ontrustte. Doch 't werk heeft te veel gerugts gemaakt, ender burgerlyke Overheid ook te veel zorg gekost, om 'er geheel van te zwygen. Wy zullen 'er egter alleen kortelyk en ſchetswyze van gewaagen; doch te gelyk, met zo veel klaarheid en onpartydigheid, als ons mogelyk zal zyn.

III.
Schets van de beroerten in de Gereformeerde Kerken aan verſcheiden oorden deezes Lands;

't Was nu en dan gezien, in de Hervormde Kerken deezes Lands, dat ſommige toehoorders, inzonderheid vrouwen, die in 't gemeen ligter aangedaan worden, en ſterker van hertogten zyn dan de mannen; 't zy door de ernſtige taale des Leeraars, of uit andere oorzaaken, zo zeer getroffen werden, dat zy tot weenen, luid ſchreeuwen en gillen voortſloegen, en, ſomtyds, den Predikant hinderden, in 't prediken. Doch deeze en nog veel geweldiger bewegingen werden nu, aan verſcheiden oorden, gemeen, en ſloegen, gelyk eene Landziekte, over, van de eene Plaats naar de andere. Eerst en ſterkst, werden zy beſpeurd, te Nieuwkerk

met naame te Nieuwkerk op de Veluwe;

1750. op de Veluwe, in den Herfst des voorleeden jaars, en wel meest, onder 't prediken en in de Katechisatiën van *Gerardus Kuipers*, een jong, welbespraakt' en yverig' Leeraar, hier, onlangs, van Jutfaas beroepen. Veelen onder de toehoorders raakten, van tyd tot tyd, en doorgaans verscheiden' te gelyk aan 't schreijen, handwringen, roepen, tieren, slaan en kloppen, niet zonder, somtyds, met luider stemme, hunne zonden te verfoeijen, den Duivel af te zweeren, en hunne toevlugt te neemen tot 's Weerelds Heiland. Eenigen kreegen geweldige stuiptrekkingen, vielen in zwym, en raakten zo geheellyk buiten kennis, dat men ze ter Kerke uit draagen moest. Doch sommigen, uit hunne benaauwdheid bekomende, vielen aan 't zingen, in de volle Kerke. Al 't welke niet nalaaten kon, de aandagt der overige toehoorderen, geweldiglyk, te stooren. Na 't eindigen van den openbaaren Kerkdienst, en op andere tyden, hieldt de Predikant Kuipers oefening, ten zynen huize en elders. Ook werden, door anderen, geduuriglyk, oefeningen gehouden; somtyds, zelfs tot laat in den nagt: alwaar dezelfde beweegingen voorvielen. Zulke byzonderheden konden niet nalaaten veel gerugts te maaken, door 't gantsche Land. Veelen spoorden 'er de vermoedelyke oorzaaken van naar, en hadden 'er verschillende gedagten over. Men vindt 'er, die de Nieuwkerksche beroeringen aanzagen voor werkingen der Hemelsche genade; en Kuipers zelf scheen, in 't eerst, niet vreemd van deeze meening. Doch anderen oordeelden, dat men ze aan geene bovennatuurlyke oorzaak behoefde toe te schryven; maar ten deele aan de pre-

predikwyze des Leeraars, ten deele aan de ligtgeraakte gesteldheid eeniger toehoorderen, welker voorbeeld ook van kracht was op anderen, met naame op jonge vrouwspersonen en kinders van agt of tien jaaren. Ook waren 'er, die, in aanmerking neemende, hoe zeer, door deeze bewegingen, de Godsdienst gestoord werdt, 't werke eer aan eenen boozen, dan aan eenen goeden Geest toeschreeven. Men twistte, hierover, ook in openbaaren druk, niet zonder eenige hevigheid en schimp, van de eene en de andere zyde. Ondertusfchen, sloegen de bewegingen, die te Nieuwkerk waren aangevangen, wel haast, over naar de naaste Dorpen van de Veluwe, het Stigt en Gooiland. Aan sommige oorden, hadden 'er de Predikanten dezelfde hooge gedagten van, die Kuipers, in 't eerst, sctieen te hebben. En hier duurden de bewegingen langst. Doch op andere plaatfen, vermaanden de Predikanten tegen alles, wat den openbaaren Kerkdienst stooren kon, en bragten, hierdoor, te wege, dat de beroeringen kleinen opgang maakten, en, hier en daar, van zelve, ophielden. Allengskens, bleek ook, dat zig, onder deeze beroerden, vrouwluiden, jongens en kinderen mengden, die de bewegingen, welken zy anderen zagen maaken, meer of min konstelyk, wisten naar te bootsen, om, daardoor, voor iet byzonders door te gaan, van werken verlost te worden, en het medelyden en de gaaven van anderen te winnen. Men getuigt, dat sommige beroerden, in de Kerke en in de oefeningen, tekenen gaven van bekeering en Godsdienstigheid, schoon zy, daar buiten, niet schroomden, zig in eene ongebonden' leevenswyze toe te geven;

1750.

en in andere Dorpen van de Veluwe, het Stigt en Gooiland;

1750. ven; hoewel 't ook niet ontbrak aan eenigen, die duurzaame blyken gaven van verbetering der zeden. Doch 't getal van deezen was zo klein, dat men 't werk, allengskens, ook op Plaatsen, daar men 'er zeer mede ingenomen geweest was, verdagt begon te houden. Kuipers zelf, van hooger hand, zo men wil, vermaand, sprak 'er, na verloop van een jaar, merkelyk slauwer van dan in den beginne. Ook nam de Kerkenraad van Nieuwkerk, in Wynmaand deezes jaars 1750, op zynen voorflag, een besluit, om zulken, die voortaan, door sterk schreeuwen, stuiptrekkingen en diergelyke lighaamsbeweegingen, den Godsdienst zouden stooren, terstond, ter Kerke uit te doen brengen: allen, die aan diergelyke beroeringen onderhevig waren, daarbenevens, vermaanende, zig niet, gelyk zy plagten, te plaatsen midden in de Kerke, maar dicht aan de deuren. Men beduidde, sedert, den luiden, dat stuiptrekkingen en geweldige lighaamsbeweegingen den mensch buiten staat stelden, tot het waarneemen van zynen pligt; waarom niemand reden hadt, om 'er naar te verlangen; maar zy, die 'er aan onderhevig waren, veeleer, behoorden te bidden, om 'er van verlost te worden. Al't welke de Kerkdienststoorende beweegingen, eerlang, te Nieuwkerk, in zulk eene kleinagting bragt, dat zy, allengskens, ophielden. Doch in Groningen en in 't Landschap Drente, openbaarden zig dezelfde soort van beweegingen, in de Lente des jaars 1751, toen zy, op de meeste Plaatsen in Gelderland, daar zy eerst begonnen waren, nauwlyks meer gezien werden. Maar Predikanten en

ook in
Gronin-
gen en in
't Land-
schap
Drente;

en Overheid sloegen hier de handen in een, om ze spoedig te stuiten. De *Graaf van Styrum*, die den persoon van zyne Hoogheid verbeeldde in 't Landschap Drente, droeg, eenige maanden laater, ernstelyke zorg voor 't weeren der beroederen van den openbaaren Godsdienst. Op zyne aanrading, besloot de Sinode van Drente zulken, die zig, te vooren, in merkelyke bewegingen vergreepen hadden, te verplichten tot openbaare schuldbekentenis, en sommigen onder dezelve, voor eenen tyd, te houden van 't Avondmaal. Het stoorren der Godsdienstige samenkomsten werdt, ook hier, en in 't Drostamt van Vollenhove, by openbaare afkondiging, verboden. Men moest dien zelfden weg, eerlang, ook houden, in 't Zuiderkwartier van Holland, daar dezelve soort van bewegingen, op veele Dorpen en in eenige Steden, begonden bespeurd te worden, in den Herfst des jaars 1751. Doch hier werdt, klaarlyk, en door veelen, ontdekt, dat 'er gemaaktheid en bedrog liep onder een werk, welk eenigen voor iet wonders hielden. Verscheiden' Dorpen van de Alblasferwaard werden 'er door onrust, tot in 't volgende jaar 1752. Men vreesde toen, dat de kwaal naar Dordrecht zou overflaan. Doch de Wethouderschap weerde ze wysfelyk, door eene ernstige Waarschuwing, behelzende „ dat zy met de uiterste aandoe-
 „ ning vernomen hadt, hoe verscheiden' lui-
 „ den, in de naaste Dorpen, zig niet ontza-
 „ gen, te schreeuwen, en andere beweegin-
 „ gen en hertstogten te vertoonen, in de Ker-
 „ ken;

1752

en in 't
Zuider-
kwartier
van Hol-
land.

Te Dor-
drecht,
wordt 'er
tegen ge-
waakt.

LODEWYK,
HERTOG VAN BRUNSWYK-WOLFENBUTTEL,
Veldmaarschalk van den Staat
der Vereenigde Nederlanden enz.

A. Scheeman del. 1759

J. Houbraken fec.

Is. TIRION excud.

1750.

„ ken; en hoe men zulke kwaade oogmerken;
 „ ook daar ter Stede, begon te smeeden, wel-
 „ ker gevolgen niet dan nadeelig konden zyn
 „ voor zwakke gemoeden, dezelveu aftrek-
 „ kende van de waare Christelyke Godvrug-
 „ tigheid; behalve, dat zy den Leeraaren, in
 „ 't verkondigen van Gods woord, hinderlyk
 „ waren, veele regtzinnigen buiten de Ker-
 „ ken hielden, de liefdegaaven aan de behoef-
 „ tigen deeden afneemen, en de rust in den
 „ Burgerstaat, zo wel als in de Kerke, ver-
 „ stoorden: zaaken allen, waarvan regt-
 „ schlaapen' Christenen een' afkeer hadden,
 „ en die, volgens alle wetten van deezen Lan-
 „ de, ten hoogste strafbaar gerekend moes-
 „ ten worden. Zy verbooden, hierom, alle
 „ diergelyke verstooringen van den openbaa-
 „ ren Godsdienst wel ernstelyk, aan ingeze-
 „ tenen en vreemden; met verklaring, dat
 „ de Ouders voor hunne kinders en de Voog-
 „ den voor hunne weezen zouden moeten
 „ verantwoorden." En dit Verbod was van
 „ zo veel kragt, dat niemant, sedert, onder-
 „ nam, eenige ongewoone beweging te veroor-
 „ zaaken, in de Kerken van Dordrecht. In an-
 „ dere Steden, heeft de bloote tegenwoordig-
 „ heid van den Schout gevreesde en voorspel-
 „ de bewegingen belet. En deeze opschud-
 „ dingen, die, in 't eerst, een byster aanzien
 „ hadden, zyn, zo dra ze verbooden en veragt
 „ werden, eindelyk, t'eenemaal opgehouden.
 „ Doch 't verhaal van den afloop deezer Kerk-
 „ beroerte heeft ons reeds gevoerd buiten de
 „ orde der overige Geschiedenissen van deezen
 „ tyd, tot welken wy nu wederkeeren.

Zyne

Zyne Hoogheid, de Prins Erfstadhouders, sedert eenigen tyd, zyne lighaamelyke gezondheid voelende afneemen, hadt de algemeene Staaten bewoogen, om den Prins *Lodewyk van Brunswyk-Wolfembuttel*, vermaagschapt aan de Koninglyke Prinsesse, aan te stellen tot Veldmaarschalk over 't Krygsvolk van den Vereenigden Staat, op eene wedde van vierentwintigduizend guldens: en 't leedt niet lang daarna, of zyne Hoogheid deedt dezen Vorst voorschikken, om, by zyn overlyden, het Krygsvolk, als Overhoofd te gebieden: waartoe hem eene wedde van veertigduizend guldens werd toegelegd (d) Prins Lodewyk was Generaal in Keizerlyken dienst geweest, en hadt zig, in den jongsten oorlog, loffelyk gekweeten. Kort hierna, werd hy, door zyne Hoogheid, met een Regiment begiftigd.

Het hoog opperwater in de Rivieren, sedert eenige jaaren, verscheiden' doorbraaken en overstromingen veroorzaakt hebbende, drong, op den drie-entwintigsten van Lentemaand des volgenden jaars 1751, wederom, by Jaarsveld, door den Lekdyk, waarin twee gaten vielen, een van dertig en een van elf roeden wyd. De Lopikkerwaard, het Land van Ysfelstein en een gedeelte van de Krimpenerwaard werden, hierdoor, onder water gezet. By Beuzighem, bezweek de dyk, insgelyks. Doch de schade was niet groot. Ook gaf het gunstig jaargetyde gelegenheid, tot het spoedig herstellen der dykaadjen.

Tot

1750.

IV.

Prins
Lodewyk
van
Brunswyk
Wolfembuttel
wordt tot
Veldmaarschalk
aangesteld.

V.

Doorbraak in
den Lekdyk by
Jaarsveld.
1751.

(d) Resol. Holl. 22 Dec. 1750. bl. 947.

1751.

VI.
Zyne
Hoog-
heid doet
zig inhul-
digen tot
Mark-
graave
van Veere
en Vlis-
singen.

Tot hiertoe, hadt de Prins-Erffthouder nog geene gelegenheid kunnen vinden, om zig, in Zeeland, te doen inhuldigen, tot Markgraave van Veere en Vliſſingen; doch nu begaf hy zig derwaards, in Bloeiimaand. Hy tradt eerst aan land te Middelburg, nam in de Vergadering der Staaten van 't Gewest zitting, en begaf zig, vervolgens, naar Veere, daar de inhuldiging zeer plegtiglyk geschiedde, op den eerſten van Zomermaand. De Wethouderſchap, den Prinſe te gemoet gegaan zynde, boodt hem de Stads ſleutels aan. De Prins, op 't Stadhuis gekomen, deedt eerst den eed, als Markgraaf; waarna de Wethouderſchap, de Overſten der Schutteryen en Gilden hem, inſgelyks, trouwe zwoeren. Voorts, werdt 'er, dien dag, met ſchieten en klokluiden, en met het verlichten der wooningen, allerlei blyk van vreugde gegeven. Vier dagen daarna, werdt zyne Hoogheid, op gelyke wyze, ontvangen en ingehuldigd, te Vliſſingen. De Prins deedt, in beide de Steden, een groot getal van zilveren penningen, en ook eenige gouden ſtrooijen en uitdeelen, waarop Ulyſſes, na een veeljaarig omzwerven, in zyn Ryk Ithaka wederkeerende, by zynen Zoon en Vriend, verbeeldt ſtondt: met dit randſchrift, VETEREM DOMINUM VIDENTIS ULYSSEM, *Gy ziet hier Ulyſſes, uwer ouden Heer.* Onder aan, las men, SUUM CUIQUE, *Elk het zyne.* Op de keerzyde, zag men een Raadhuis, van welks puije, de Prins penningen ſtrooide, onder eene vergaderde menigte. Om den rand ſtondt ADGNOSCO STUDIUM

DIUM MENTEMQUE MEGURUM, *Ik erken des* 1751
yver en zugt der mynen. En nog, FIDES CI-
 VIUM VERÆ & VLISSINGÆ, *Trouw der Bur-*
geren van Veere en Vliissingen. De Prins hieldt
 zig, na 't voltrekken deezer plegtigheid,
 nog eenige dagen op, in Zeeland, om orde
 te stellen op de Regeeringe, en op 't begee-
 ven der Ampten; waarna hy naar den Haage
 te rug keerde (e).

De Kamer der Westindische Maatschappye VII.
 in Zeeland was, sedert eenigen tyd, in ge- De West-
 schil geraakt, met de overige Kamers, welk indische
 nog niet hadt kunnen worden bygelegd. Kamer
 De Kamer van Tienen, in Oogstmaand des van Tie-
 leeden jaars, in Amsterdam vergaderd geest nen be-
 zynde, hadt, op den elfden, beslooten „ alle sluit de
 „ byzondere Kamers te verzoeken, dat zy de Vaart op
 „ Reeders en handelaars op Rio Esfequebo, Esfeque-
 „ wilden aanmoedigen, om schepen derwaards bo aan te
 „ te zenden; also men bevondt, dat de ge- moedi-
 „ wasfen der Maatschappye en der byzonde- gen.
 „ re Planteren, by mangel van schepen, al-
 „ daar te lang leggen bleeven.” De Afgevaar-
 digden der Kamer van Zeeland hadden zig
 egter ongelast verklaard, om in dit besluit te
 bewilligen (f). Ook leedt het niet lang, of De
 eenige Hoofddeelgenooten deezer Kamer be- Hoofd-
 weerden, in openbaaren druk, dat dezelve deelge-
 een uitsluitend regt hadt, om alleen op Esfe- nooten
 quebo en de onderhoorige Rivieren te vaaren ter Kamer
 en te handelen. Zy merkten aan „ dat de Zeeland
 „ Zeeuwen de eersten geweest waren, die bewe-
 „ Guajana, waarvan Esfequebo een gedeelte ren, dat de
 „ was, Zeeuwen
 een uit-
 sluitend

(e) Resol. Holl. 22. July, 1751. bl. 474.

(f) Resol. Holl. 8. Octob. 1750. bl. 711.

1751. „ was, bevaaren hadden, voor het einde der
 „ zestiende eeuw. Dat Zeeland, ook in laa-
 „ ter' tyd, verscheiden' Volkplantingen op de
 „ kust van Guajana gehad, en Suriname, Ber-
 „ bice en Cajenne, by verscheiden' gele-
 „ genheden, aan anderen verkogt en afge-
 „ staan hadt. Dat de Zeeuwen, op Esfequebo
 „ in 't byzonder, reeds in 't jaar 1621,
 „ toen de Maatschappy opgeregt werdt, plag-
 „ ten te vaaren; dat zy, als Stigters en voor-
 „ standers deezer Volkplantinge, waren be-
 „ kend geweest, en dat ze 'er, hierom, den
 „ naam van *Nova Zelandia* of *Nieuw Zeeland*
 „ aan gegeven hadden. Dat, toen men, in
 „ 't jaar 1632, ter Vergaderinge van Negen-
 „ tienen, in overleg nam, de Volkplanting te
 „ verlaaten, de Kamer Zeeland zulks tegen-
 „ stemde. Dat zy 'er op bleef handelen, tot
 „ in 't jaar 1657; wanneer de Maatschappy,
 „ door 't verlies van Brazil, buiten staat ge-
 „ raakt was; 't welk haar ook deedt besluiten,
 „ Esfequebo over te geeven aan de drie Wal-
 „ cherfche Steden, Middelburg, Vlisfingen
 „ en Veere, mids dat vier Bewindhebbers,
 „ nevens vier Gemagtigden uit de Wethou-
 „ derfchap der drie Steden, 't bestier hielden
 „ over de Volkplanting. Dat, Suriname en
 „ Esfequebo, in 't jaar 1665, door de En-
 „ gelschen veroverd, en Esfequebo, daarna,
 „ door de Franschen, geplonderd zynde, de
 „ Staaten van Zeeland, in 't volgende jaar,
 „ een Esquader onder Abraham Krynszoon
 „ gezonden hadden naar Amerika; wien 't
 „ gelukt was, Suriname te herwinnen, en Es-
 „ fequebo en Tabago, van den vyand verlaa-
 „ ten,

regt heb-
 ben om
 op deeze
 Volk-
 planting
 te hande-
 len.

„ ten, in te neemen en te bezetten. Dat de
 „ Staaten van Zeeland, hierdoor gekomen in
 „ het wettig bezit van Esfequebo, deeze Volk-
 „ planting, in 't jaar 1668, hadden opgedraa-
 „ gen aan de drie Walcherfche Steden, die
 „ ze, in 't volgende jaar, den Staaten we-
 „ derom overgegeven hadden; waarna de
 „ Gekommitteerde Raaden dezelve, in 't
 „ jaar 1670, wederom aan de Kamer der West-
 „ indifche Maatschappye in Zeeland afstonden,
 „ onder uitdrukkelyke voorwaarde, dat
 „ niemant op deeze Volkplanting zou mogen
 „ vaaren, noch dezelve beplanten of bebouwen
 „ dan deeze Kamer en de ingezetenen van Zee-
 „ land: welke voorwaarde, benevens de an-
 „ deren, op welken deeze opdracht gefchied
 „ was, door de algemeene Staaten, was goed-
 „ gekeurd, hebbende de Staaten van Zeeland,
 „ vooraf, duidelyk verklaard, dat zy, zonder
 „ deeze goedkeuring, in het nieuw Oktroi der
 „ Maatschappye, niet zouden hebben kunnen
 „ bewilligen. Dat de Vergadering van Tie-
 „ nen, in de jaaren 1635 en 1686, wel eeni-
 „ ge inbreuk gezogt hadt te doen op het regt
 „ der Kamer in Zeeland, door het aanstellen
 „ van eenen Bevelhebber over Esfequebo, en
 „ door 't openzetten der Vaarte op deeze
 „ Volkplanting; doch dat Middelburg de ge-
 „ volgen deezer inbreuk hadt weeten te voor-
 „ komen. Dat de Kamer van Zeeland, federt,
 „ wel opening gedaan hadt aan de algemeene
 „ Maatschappye van de uitrustingen, welken
 „ zy op Esfequebo deedt, en van de voordee-
 „ len der Volkplantinge, doch dat dit haar
 „ regt om alleen op dezelve te handelen niet

1751.

„ ver-

1751.

„ verminderen kon. Dat dit regt nader be-
 „ vestigd werdt, door eene ongestoorde be-
 „ zitting van honderd en dertig, immers,
 „ buiten tegenspraak, van tagtig jaaren. Dat
 „ het besluit der Vergaderinge van Tienen,
 „ om de Vaart op Esfequebo open te zetten,
 „ tegen 't gevoelen der Afgevaardigden van
 „ Zeeland genomen, hierom, moest gehou-
 „ den worden voor onwettig; te meer, om
 „ dat het zelve, op verzierte gronden, steun-
 „ de; zynde 'er altoos overvloed van schepen
 „ aan Esfequebo geweest, om de gewassen en
 „ waaren af te haalen, zelfs tot zo verre, dat
 „ sommigen, nog onlangs, hunne volle vrugt
 „ niet hadden kunnen bekomen; en 't gebrek
 „ aan schepen, welk men, in 't jaar 1747,
 „ gehad mogt hebben, alleen veroorzaakt,
 „ doordien de Admiraliteit in Zeeland drie
 „ schepen, die altoos op Esfequebo plagten te
 „ vaaren, tot bescherming en dekking van
 „ Holland en Zeeland, hadden geprest. 't
 „ Nut voor de Maatschappye in 't gemeen,
 „ welk men zig, uit het openstellen der Vaar-
 „ te op Esfequebo, zou mogen belooven, gaf
 „ geene vryheid, om eens anders regt te kren-
 „ ken. Ook zou 't gebruiken van zulk eene
 „ overmagt kwalyk voegen in een vry Land,
 „ en onder eene vrye Regeering. En zo de
 „ grootste Kamer op ééne na eens haar regt
 „ verlooren hadt, mogten de kleine Kamers
 „ wel toezien. Behalve dat tweedragt altoos
 „ nadeel doen zou aan de Maatschappye. Zee-
 „ land hadt, ondertusfchen, groot belang,
 „ by 't behouden der byzondere Vaarte op
 „ Esfequebo. Veele ingezetenen van meerder
 „ en

„ en minder vermogen bestonden 'er van. De
 „ Planters in Esfequebo waren allen veel schul-
 „ dig aan Zeeuwfche Koopluiden : welke schuld
 „ zy onbetaald zouden laten , zo de Vaart open
 „ gezet werdt , en zy zig , by nieuwe Kooplui-
 „ den , voorzien konden. 't Was , derhalve , te
 „ hoopen , dat de Vergadering van Tienen het
 „ genomen besluit wel zou willen intrekken.”

1751.

Men hadt het , in Zeeland , niet gelaaten by dit
 Vertoog. De Staaten van 't Gewest hadden ,
 op verzoek der Zeeuwfche Hoofddeelnooten ,
 hunnen Afgevaardigden ter algemeene Staats-
 vergaderinge gelast , ernstelyk aan te houden ,
 dat den Bewindhebberen der algemeene Maat-
 schappye , door hunne Hoog-Mogendheden ,
 bevolen werdt , 't bewuste besluit in te trek-
 ken , immers , by voorraad , niet uit te voeren.
 Doch de Afgevaardigden van Holland namen
 deezen voorflag over. De Vergadering magtig-
 de egter eenige Leden , om dien te onderzoeken ,
 en schreef aan de voorzittende Kamer
 Amsterdam om berigt : terwyl de Kamer Zee-
 land , op uitdrukkelyken last der Staaten van 't
 Gewest , haaren Bevelhebber op Esfequebo aan-
 schreef „ dat hy geeneschepen , zonder Hout-
 „ en Zoutbrief der Kamer Zeeland , aan Esfe-
 „ quebo of in de naaste Rivieren , zou toelaa-
 „ ten te laaden of te lossen.”

De Staa-
 ten van
 Zeeland
 doen
 poogin-
 gen om
 het be-
 sluit der
 Vergade-
 ringe van
 Tienen
 vrugtc-
 loos te
 maaken.

't Liep niet langer aan , dan tot in Louw-
 maand deezes jaars , wanneer de Representan-
 ten van zyne Hoogheid en de Bewindhebbers
 der voorzittende Kamer te Amsterdam , den
 algemeenen Staaten een uitvoerig Berigt toe-
 zonden , waarin zy 't , voor eerst , vreemd
 vonden „ dat die van Zeeland spraken van het

VIII.
 De Re-
 presen-
 tanten
 van zyne
 Hoog-
 geid en
 de Be-
 windheb-

XX. DEEL.

B b

„ open-

1751. „ openstellen der Vaarte op Esfequebo , by een
 „ besluit der Vergadering van Tienen , in
 bers der „ Oogstmaand laatsleeden genomen ; daar dit
 Westindi- „ besluit alleenlyk sprak van het aanmoedigen
 scheMaat- „ hier Vaarte , welke , naar men 't , ter voor-
 schappye „ zittende Kamer van Amsterdam , inzag , reeds
 ter Kamer „ voor meer dan zestig jaaren , opengesteld ge-
 Amster- „ weest was.” Om voorts reden te geeven
 dam we- „ van het genomen besluit , merkten zy aan „ dat
 derleggen „ by het Oktroi van den jaare 1674 , Esfe-
 die van „ quebo uitdrukkelyk gesteld werdt onder de
 Zeeland „ algemeene bezittingen der Maatschappye.
 uitvoerig. „ Dat ook , by een besluit der Vergaderinge
 „ van Tienen , genomen in 't jaar 1685 , Es-
 „ sequebo en Bourona open gesteld waren voor
 „ allen , die op deeze Rivieren zouden willen
 „ handelen. Dat wel waar was , dat de Ge-
 „ kommitteerde Raaden van Zeeland , in 't
 „ jaar 1670 , met de Kamer der Westindi-
 „ sche Maatschappye aldaar , eene overeen-
 „ komst geslooten hadden wegens Esfeque-
 „ bo ; dat ook de Staaten van Zeeland hunne
 „ bewilliging in de verlenging van 't Oktroi ,
 „ welk toen verzogt werdt , verbonden had-
 „ den aan de bevestiging deezer overkomste ,
 „ door de algemeene Staaten. Doch dat dee-
 „ ze verlenging van 't Oktroi nimmer verwor-
 „ ven was ; dat hunne Hoog-Mogendheden
 „ de Maatschappye , met eene Kamer van wel-
 „ ke , de overeenkomst wegens Esfequebo ,
 „ in 1670 , geslooten was , in 1674 , geheel-
 „ lyk hadden vernietigd ; waarin de Staaten
 „ van Zeeland zelve hadden bewilligd , en te
 „ gelyk in de opregting eener nieuwe Maat-
 „ schappye , die , volgens het eerste Lid van
 „ der-

„ derzelver Oktroi , met de oude geheel gee-
 „ ne gemeenschap hebben zou. Dat de Ver-
 „ gadering van Tienen , in 1676 , met bewil-
 „ liging der Kamer van Zeeland , de vergun-
 „ ningen , door de vernietigde Maatschappye
 „ verleend , vervallen hadt verklaard. Dat
 „ men , ten onregte , hiertegen inbragt , dat
 „ het vernietigen der oude Maatschappye geen
 „ nadeel doen kon aan byzondere Perfoo-
 „ nen , geene Leden der Maatschappye zyn-
 „ de : alzo de byzondere Perfoonen , die , in
 „ gevolge der Overeenkomfte van den jaare
 „ 1670 , bevoegd waren geweest , om op Es-
 „ sequebo te vaaren , geen verder regt verkry-
 „ gen konden dan op de Kamer Zeeland , die ,
 „ in 't jaar 1674 , zo wel als de overige Ka-
 „ mers der oude Maatschappye , vernietigd
 „ geworden was. Dat alle de bezittingen der
 „ oude Maatschappye onder de beheering der
 „ nieuwe waren gesteld , met naame ook Es-
 „ sequebo. Dat de Kamer van Zeeland , fe-
 „ dert , de bezorging wel gehad hadt over
 „ deeze Volkplanting ; doch alleen , als daar-
 „ toe gemagtigd zynde door de Vergadering
 „ van Tienen , en voor rekening der algeme-
 „ ne Maatschappye ; even als de Kamer van
 „ Amsterdam gemagtigd geweest was , om
 „ voor Curaçao te zorgen , zonder dat hieruit
 „ volgde , dat de eerstgemelde Kamer alleen
 „ op Essequebo vaaren mogt , zo min als de
 „ laatstgemelde alleen op Curaçao mogt vaa-
 „ ren. Dat de Vergadering van Tienen dik-
 „ wils besluiten genomen hadt , om zig te
 „ handhaaven in 't bewind over Essequebo.
 „ en niet , gelyk men nu voorgaf , by overdrin-
 „ ging aan de Kamer van Zeeland ; alzo dee-

1751.

„ ze Kamer , in 't jaar 1680 , zelve onder de
 „ punten van beschryvinge gesteld hadt het
 „ overleg , by alle de Kamers te maaken , om
 „ de Vaart op Esfequebo voor de byzondere
 „ Planters open te stellen ; gelyk , in 't jaar
 „ 1685 , met der daad geschied was , zonder
 „ dat bleeke , dat de Kamer van Zeeland toen
 „ verschild hadt van de overigen , hebbende
 „ 'zy alleenlyk , in 't volgende jaar , te kennen
 „ gegeven , dat Middelburg eenige zwaarig-
 „ heid gevonden hadt in 't vast gestelde ; waar-
 „ op geen verder besluit gevallen was. Dat ,
 „ in 't jaar 1689 , op een punt van beschry-
 „ vinge , ook door de Kamer van Zeeland zel-
 „ ve gesteld , by de Vergadering van Tienen
 „ beslooten was , Esfequebo en Bourona , ten
 „ behoeve der Maatschappye , aan anderen
 „ over te doen , op deeze voorwaarde , onder
 „ anderen , dat de Vaart daarop aan alle In-
 „ gezetenen van den Staat zonder onderscheid
 „ zou open staan. Dat de zelve Vergadering
 „ van Tienen , in de volgende vyftig jaaren ,
 „ dikwils besluiten genomen hadt , Esfequebo
 „ en den handel en vaart op deeze Volkplan-
 „ ting betreffende ; uit welken bleek , dat 'er
 „ de Maatschappy in 't gemeen regt op hadt.
 „ Dat men , wyders , geen punt van beschry-
 „ vinge behoefde te maaken , om te raadplee-
 „ gen en te besluiten , over 't aanmoedigen
 „ eener Vaarte , die reeds open gesteld was ;
 „ dat men , over diergelyke punten , in veel
 „ hooger Kollegien , gewoon wast besluiten ,
 „ by meerderheid van stemmen , gelyk ook
 „ hier geschied was ; en dat men niemants regt
 „ zocht te krenken , noch overmagt te oefenen
 „ over zyns gelyken ; maar alleenlyk te voor-
 „ „ ko-

„ komen, dat de geringe vermogens der Maat-
 „ schappye, door het onderhouden eener las-
 „ tige Volkplantinge, niet verder verteerd wer-
 „ den. Dat men zig, wegens het gebrek aan
 „ schepen in Esfequebo, gegrond hadt op de
 „ brieven, van daar ingekomen; en dat, in
 „ allen geval, het aanmoedigen der Vaarte niet
 „ anders dan ten gemeenen nutte strekken kon.
 „ Dat, wyders, de ongestoorde bezitting van
 „ tagtig jaaren, waarop men zig, in Zeeland,
 „ beriep, geheel geen grond hadt. Esfeque-
 „ bo was, in deeze eeuw ten minsten, ook
 „ bevaaren door Hollanders, en, reeds in 't
 „ jaar 1621, begreepen binnen de paalen van
 „ het Oktroi, toen aan de Maatschappye ver-
 „ leend, binnen welken, in dien tyd, geene
 „ byzondere Persoonen vaaren mogten. Men
 „ hadt, eenige jaaren daarna, wel geraad-
 „ pleegd, om deeze Volkplanting, die weinig
 „ voordeel gaf, te verlaten; doch 't bleek
 „ niet, dat 'er de Maatschappye immer van af-
 „ gestaan hadt: waarom zy, in 't jaar 1667,
 „ niet scheen te kunnen gehouden worden,
 „ voor een goed, welk, gelyk men voorgaf,
 „ niemant toekwam. Hoe 't ook ware, Esfe-
 „ quebo was, by de opregting der nieuwe
 „ Maatschappye, aan dezelve overgegeven,
 „ gelyk Suriname, Berbice en Cajenne aan
 „ anderen waren afgestaan. De Overeenkomst
 „ van 't jaar 1670, waarop men zig beriep,
 „ om 't uitfluitend regt der Zeeuwen te be-
 „ wyzen, was nimmer naargekomen door de
 „ Kamer van Zeeland. Zy hadt geen Bevel-
 „ hebber op Esfequebo gesteld. De Gekom-
 „ mitteerde Raaden van Zeeland, hadden 'er

1751. „ geene bezetting gehouden. De Kamer hadt
 „ 'er , jaarlyks , geene vyfhonderd Slaaven
 „ geleverd. Zy hadt het onderhoud der Volk-
 „ plantinge niet bekostigd. Al dit was ge-
 „ schied , en geschiedde nog , door de alge-
 „ meene Maatschappye ; schoon het , volgens
 „ de letter der Overeenkomfte , of , volgens
 „ het gene 'er klaarlyk uit volgde , alleen door
 „ die van Zeeland hadt behooren te geschie-
 „ den. De nietigheid deezer Overeenkomfte
 „ bewees , wyders ; dat de Vergadering van
 „ Tienen besluiten mogt neemen , omtrent
 „ Esfequebo , zonder daartoe de bewilliging
 „ van die van Zeeland te behoeven. By de
 „ jongste vernieuwing van het Oktroi der
 „ Maatschappye , in de jaaren 1729 en 1730
 „ verzogt , hadden de Staaten van Zeeland
 „ zelve geoordeeld , dat de Vaart , door de
 „ gantsche uitgestrektheid van het Oktroi ,
 „ behoorde te worden opengesteld , zonder ,
 „ schoon 'er van Esfequebo gewag gemaakt
 „ was , een woord te melden van het uitflui-
 „ tend regt van Zeeland , om op deeze Volk-
 „ planting te handelen ; ja zelfs , met dui-
 „ delyke verklaring , dat de gemeene Maat-
 „ schappy in de bezitting was om alleen Slaa-
 „ ven te brengen op Esfequebo , en andere
 „ Plaatsen daaromtrent , en dat men niets be-
 „ geerde , dan 't gene het gemeen belang der
 „ Gewesten vorderde ; en allen Ingezetenen
 „ van den Staat , die belang by de Zeevaart
 „ hadden , gelyke vryheden als die van Zee-
 „ land wilde laten genieten. Men hadt hier-
 „ om , met ongenoegen , gezien , dat de Staa-
 „ ten van Zeeland den Bevelhebber op Esfe-
 que-

„ quebo gelast hadden , geene schepen aldaar
 „ te laten losfen of laaden , die niet met een'
 „ Hout-en Zoutbrief , afgegeven by de Kamer
 „ Zeeland , voorzien waren. 't Moest , naam-
 „ lyk , elk vreemd voorkomen , dat een der
 „ Bondgenooten uitfluitende bevelengaf , om-
 „ trent iet , waartoe de gezamenlyke Bondge-
 „ nooten geregtigd waren." Op deeze wyze , Voorflag
 „ beantwoordden de Representanten van zyne van de
 Hoogheid en verdere Bewindhebbers ter Ka Kamer
 mer Amsterdam de redenen , met welken die Amster-
 van Zeeland het besluit der Vergaderinge van dam aan
 Tienen , omtrent Esfequebo , hadden tegen de Kamer
 gesproken. Wyders , sloegen zy voor „ het Zeeland.
 „ gantsche bezit van Esfequebo aan de Ka-
 „ mer Zeeland wel te willen afftaan , zo dee-
 „ ze de Maatschappy voldeede de onkosten ,
 „ ter zaake van deeze Volkplanting gedaan ,
 „ en het onderhoud derzelve , voor het toeko-
 „ mende , op zig name." Zy merkten aan „ dat
 „ deeze onkosten , van vierduizend tot dertig-
 „ en veertigduizend guldens in 't jaar , waren
 „ opgeklommen , en dat het niet redelyk wa-
 „ re , dat Zeeland alleen de voordeelen van
 „ Esfequebo trok , en de gemeene Maatschap-
 „ py met het lastig onderhoud deezer Volk-
 „ plantinge bezwaard liet." Doch alzo wel te
 voorzien was , dat Zeeland deezen voorflag niet
 aanneemen zou , verzogten ze , ten besluite ,
 „ dat hunne Hoog-Mogendheden het verzoek-
 „ schrift der Zeeuwfche Hoofddeelgenooten ,
 „ waarby begeerd was , dat het besluit der Ver-
 „ gaderinge van Tienen niet ter uitvoeringe
 „ gelegd mogt worden , geliefden van de hand
 „ te wyzen."

1751.

IX.
Antwoord
der
Zeeuw-
sche
Hoofd-
deelge-
nooten
op het
berigt der
Kamer
Amster-
dam.

Doch de Zeeuwfche Hoofddeelgenooten lie-
ten dit Berigt, welk hun, door hunnen Bewind-
hebber ter Kamer Zeeland, ter hand gekomen
was, niet onbeantwoord. Zy zonden, in Len-
temaand, den algemeenen Staaten een tegen-
berigt toe, behelzende „ dat het befluit der
„ Vergaderinge van Tienen, waarover zy zig
„ beklaagd hadden, wel geene woordelyke,
„ maar eene daadelyke openftelling der Vaarte
„ op Esfequebo inhieldt; dat men zig, voor-
„ bedagtelyk, van het woord *aanmoediging*,
„ liever dan van het woord *openftelling* be-
„ diend hadt, op dat men niet zou mogen
„ fchynen erkend te hebben, dat de Vaart te
„ vooren geflooten geweest was. Dat het be-
„ fluit der zelfde Vergaderinge, ten zelfden
„ einde, voor meer dan zestig jaaren, met
„ duidelyker woorden, doch even onwettig,
„ genomen, door den yver van Middelburg,
„ niet ter uitvoeringe gebragt was. Dat de
„ Zeeuwen, federt, altoos, in hun regt op
„ Esfequebo gehandhaafd waren geworden.
„ De andere Kamers hadden, beweerde men,
„ nooit eenige uitrusting gedaan op Esfeque-
„ bo; noch Slaaven derwaards gebragt. Een
„ fchip, in 't jaar 1694, door de Kamer in 't
„ Noorderkwartier, uitgerust, zou, zo de
„ afpraak was, tweehonderd Slaaven, in 't
„ voorbyzeilen, aan Esfequebo hebben moe-
„ ten uitzetten; doch men hadt het, aldaar,
„ nimmer vernomen; fchoon 't, in 't jaar 1696
„ reeds wederom, behouden, in Texel, te rug
„ gekeerd was. Maar de Kamer van Zeeland
„ hadt, federt, dikwils Slaaven gevoerd naar
„ Esfequebo. De Representanten van zyde

„ Hoog-

„ Hoogheid en verdere Bewindhebbers be- 1751.
 „ weerden, dagten ze, ook ten onregte, dat
 „ de Overeenkomst van den jaare 1670 geene
 „ betrekking hadt tot de nieuwe Maatschap-
 „ pye, die, in 't jaar 1674, werdt opgeregt.
 „ Om dit klaarlyk te toonen, hadt men, al-
 „ leenlyk, de Zeeuwfche Staatsbesluiten, en
 „ het Oktroi van den jaare 1674, zelf in te
 „ zien. Uit de eerften bleek, dat men beoog-
 „ de, het Oktroi, welk met het jaar 1671 ten
 „ einde liep, te doen verlangen tot het jaar
 „ 1700; doch onder geene andere voorwaar-
 „ de, dan dat de Vergadering van Negentien-
 „ nen in de Overeenkomst van den jaare 1670
 „ zou bewilligen, en daarop bekräftiging van
 „ hunne Hoog-Mogendheden verwerven. 't
 „ Een en 't ander was, sedert, gevolgd, en
 „ hierop waren de Staaten van Zeeland gerust
 „ geweest, waarom zy ook geene zwaarig-
 „ heid hadden gemaakt, om de verlenging
 „ van 't Oktroi tot het einde des jaars 1700
 „ toe te staan, en zelfs de opregting der nieu-
 „ we Maatschappye, in 't jaar 1674; zonder
 „ dat zy toen noodig geoordeeld hadden, de
 „ voorwaarde te herhaalen, op welke zy, te
 „ vooren, in de verlenging van 't Oktroi be-
 „ willigd hadden, blykende duidelyk genoeg,
 „ dat hun oogmerk geweest was, de Over-
 „ eenkomst van den jaare 1670 te doen stand
 „ grypen, 't zy men 't Oktroi der oude Maat-
 „ schappye verlengde, of aan eene nieuwe
 „ Oktroi gave, tot het einde van den jaare
 „ 1700. By dit Oktroi nu, was verklaard,
 „ dat de Ingezetenen gehandhaafd zouden wor-
 „ den, by hunne voorige Vaarten, Verdra-
 „ B b 5 „ gen

1751. „ gen en Verbonden ; dat ook alle de Reso-
 „ lutien en schikkingen , ten behoeve der oude
 „ Maatschappye genomen en gemaakt , zou-
 „ den blyven in haar geheel : waaruit besloo-
 „ ten werdt , dat de Overeenkomst van den
 „ jaare 1670 , by dit Oktroi , in volle kragt
 „ gelaaten was. Men erkende wel , dat de
 „ vaart en handel op Esfequebo geschiedde ,
 „ uit den naam der Vereenigde Maatschappye ;
 „ doch hieruit volgde niet , dat deeze Vaart
 „ voor alle Ingezetenen van den Staat behoor-
 „ de open te staan ; also zy , volgens 't Ok-
 „ troi , tot de paalen der Maatschappye be-
 „ hoorde , zo wel als Curaçao , waarop de
 „ Vaart , eerst in 't jaar 1675 , by byzondere
 „ vergunning van hunne Hoog - Mogendhe-
 „ den , vry gesteld was. Doch diergelyk eene
 „ vergunning was nimmer verleend , ten op-
 „ zigte van Esfequebo. De besluiten der Tie-
 „ nen , evenveel , op wiens voorflag , dezelve
 „ ook mogten genomen zyn , waren van geene
 „ kragt , tegen de Oktrojen der hooge Over-
 „ heid , die nog in 't jaar 1730 , verklaard hadt
 „ dat de handelaars hunne Slaaven niet zou-
 „ den mogen brengen aan Suriname , Esfe-
 „ quebo of Berbice , alwaar zulks alleen door
 „ de Westindische Maatschappye , in gevolge
 „ van het Oktroi en de *Overeenkomsten* , daar-
 „ toe betrekkelyk , zou mogen geschieden.
 „ Maar omtrent Esfequebo waren , sedert de
 „ opregting der nieuwe Maatschappye , geene
 „ Overeenkomsten gemaakt : weshalve , hier ,
 „ op de Overeenkomst van den jaare 1670 ge-
 „ zien werdt. De Kamer van Zeeland hadt ,
 „ ingevolge deezer Overeenkomst , in 't jaar
 „ 1719 ,

„ 1719, ook een Bevelhebber over Esfequebo 17513
 „ aangesteld; schoon dezelve, door de Ver-
 „ gadering van Tienen, bevestigd geworden
 „ was: 't welk men alleenlyk uit inschikking,
 „ niet uit verpligting, toen en federt, hadt
 „ toegestaan; hoewel 't zeer te wenschen wa-
 „ re, dat deeze en diergelyke inschikkelykhe-
 „ den, waaruit men slegts nadeelige gevolgen
 „ trok, in 't toekomende, werden nagelaaten.
 „ Zo hadt men ook, uit inschikking gedoogd,
 „ dat Esfequebo, in 't jaar 1723, als een goed
 „ der gemeene Maatschappye, op derzelve
 „ boeken gebragt, en dat deszelfs waarde, te
 „ gelyk met die van andere zogenaamde be-
 „ zittingen der Maatschappye, om redenen,
 „ wel bekend aan sommige Hoofddeelgenoo-
 „ ten, in een' oogenblik, met zeven negende
 „ deelen, verhoogd was. Redelyk was 't ook,
 „ dat de gemeene Maatschappye deelde in de
 „ moeite en kosten, vereischt tot het onder-
 „ houd van Esfequebo, om dat zy haar aan-
 „ deel ook hadt in de overwinst deezer Volk-
 „ plantinge, die, in zeventien jaaren tyds,
 „ honderd agt en dertigduizend tweehonderd
 „ zeven guldens en zestien stuivers beloo-
 „ pten hadt. Ook zou zy tien ten honderd genoo-
 „ ten hebben van de mynstoffen, naar wel-
 „ ken men, aldaar, in 't jaar 1721, besloot
 „ te zoeken. Eindelyk, hadden de Staaten
 „ van Zeeland, in 't jaar 1730, niet bewil-
 „ ligd, in 't vrystellen van den Slaavenhan-
 „ del, dan met uitsluiting, onder anderen,
 „ van Esfequebo, in gevolge van het Oktroi
 „ en de *Overeenkomsten*, daartoe betrekkelyk,
 „ dat is, de *Overeenkomst* van den jaare 1670.
 „ Ten

1751.

„ Ten besluite , lieten zy ter verantwoordinge
 „ van Bewindhebberen , of onder de lasten van
 „ Essequibo , die , onlangs tot dertig- en veer-
 „ tigduizend guldens zouden zyn vermeerderd,
 „ niet behoorden geteld te worden de gewel-
 „ dige sommen , sedert weinige jaaren , op her-
 „ haalde bevelen der Vergaderinge van Tie-
 „ nen , aan den Bergwerker *Hildebrand* en de
 „ zynen , tot het zoeken naar mynstoffen , zo
 „ ongelukkiglyk gespild ; dan of dit jaarlyksch
 „ verlies ook ware toe te schryven aan twee-
 „ dragt onder de Leden der Vergaderinge van
 „ Tienen ; of aan 't niet bezorgen der gemeene
 „ Plantaadjen van Slaaven en andere nood-
 „ wendigheden ; of , eindelyk , ook ten deele
 „ aan de hedendaagsche wyze van bestiering.”
 't Slot van alles was eene ernstige bede , dat
 het voorig Verzoekschrift niet mogt van de hand
 gewezen worden.

X.
 De Kamer
 Amster-
 dam le-
 vert een
 t veede
 antwoord
 op de re-
 denen der
 Zeeuw-
 sche
 Hoofd-
 deelge-
 nooten ter
 algemeene
 ne Staats-
 vergade-
 ringe
 over.

De Afgevaardigden van Holland , dit Te-
 genberigt overgenomen hebbende , zonden 'er
 een Affchrift van aan de Kamer Amsterdam ;
 daar men , eerlang , eenige nadere Aanmer-
 kingen ontwierp , die , op den naam van Re-
 presentanten en Bewindhebberen , den eenen-
 dertigsten van Oogstmaand , ter algemeene
 Staatsvergaderinge werden overgeleverd , en ,
 ten voornaamsten deele , hierop uitkwamen :
 Men merkte aan „ dat , gelyk de voorzittende
 „ Kamer de billykheid der Resolutie van Oogst-
 „ maand des voorleeden jaars verdedigd hadt ,
 „ uit het Oktroi van den jaare 1674 , en uit het
 „ besluit van den jaare 1685 , en de gewoone
 „ handelwyze der Maatschappye ; de Zeeuw-
 „ sche Hoofddeelgenooten , de orde omkeere-
 „ ren.

„ rende, eerst het besluit van 't jaar 1685, en
 „ 't gene verder uit de handelwyze der Maat-
 „ schappye was afgeleid, hadden tegengespro-
 „ ken, en daarna, uit het Oktroi van den jaa-
 „ re 1674, tegen de meergemelde Resolutie
 „ van den voorleeden jaare, hadden gereden-
 „ kaveld. Zy hadden, *vooreerst*, beweerd,
 „ dat Middelburg te wege hadt gebragt, dat
 „ het besluit van 1685, niet ter uitvoeringe
 „ was gesteld. Doch om van deeze zaak regt
 „ te oordeelen, moest men 't gevoelen der
 „ Maatschappye, en der Kamer Zeeland in 't
 „ byzonder, onderscheiden van 't gevoelen
 „ der Stad Middelburg. Nu bleek, dat de
 „ Afgevaardigden der Kamer van Zeeland,
 „ in de Vergadering van Tienen, te Amster-
 „ dam beschreven, in Herfstmaand des jaars
 „ 1685, uitdrukkelyken last gehad hadden,
 „ om het openstellen der Vaart op Essequibo
 „ voor te slaan, gelyk zy gedaan hadden. De
 „ Vergadering hadt, hierop, tot de openstel-
 „ ling beslooten: waarvan de Zeeuwfche Af-
 „ gevaardigden aan hunne Kamer verslag ge-
 „ daan hadden, gelyk, uit de eigen' Registers
 „ deezer Kamer beweezen werdt: uit welken
 „ daarenboven bleek, dat men, by deeze Ka-
 „ mer, in Slagtmaand 1685 en in Louwmaand
 „ 1686, besluiten genomen hadt, waarin het
 „ daadelyk openstellen van Essequibo erkend
 „ werdt: 't welk men niet zou hebben gedaan,
 „ zo men geoordeeld hadt, dat het besluit van
 „ 1685 van geene kragt geweest was. Wat
 „ de Stad Middelburg betrof; deeze hadt, 't
 „ was waar, de aanstelling van eenen Bevel-
 „ hebbet eenigen tyd gestuit; maar men hadt,
 „ „ mid-

1751.

„ midlerwyl het regt der Walcherfche Steden
 „ op Esfequebo onderzocht, en bevonden, dat
 „ het, na 't verlaaten der Volkplantinge door
 „ deeze Steden, aan de Westindifche Maat-
 „ fchappye was overgegaan, waarna die van
 „ Middelburg zelven verklaard hadden, dat
 „ zy ze wel aan de beftiering der algemeene
 „ Maatfchappye wilden overlaaten, gelyk, in
 „ de Registers der Vergaderinge van Tienen,
 „ op den vyfden van Grasmaand des jaars
 „ 1686, met ronde woorden, aangetekend
 „ ftondt. De reden, waarom het fchip, welk
 „ in 't jaar 1694, Slaaven aan Esfequebo moest
 „ uitgezet hebben, aldaar niet was geland,
 „ was geene andere, dan dat het, door te-
 „ genwind en tegenftroom, de Rivier voorby
 „ geraakt, en hierom genoodzaakt geweest
 „ was naar Curaçao voort te zeilen: 't welk,
 „ met het Dagregister van den Schipper, be-
 „ weezen werdt. De Kamer Zeeland hadt
 „ wel, gemeenlyk, de bezorging der uitrus-
 „ tingen naar Esfequebo gehad, even als de
 „ Kamer Amfterdam, die naar Curaçao; doch
 „ beide voor rekening en na bekomen' mag-
 „ tiging van de gemeene Maatfchappye, en
 „ zo, dat haar deeze uitrustingen, voor beur-
 „ ten, in de gemeene uitrustingen, werden
 „ toegerekend, gelyk met verfcheiden' voor-
 „ beelden getoond werdt. Ten opzigte de
 „ Overeenkomfte van den jaare 1670 was, *ten*
 „ *anderen*, de vraag niet, of de Staaten van
 „ Zeeland hunne bewilliging in de verlenging
 „ van 't Oktroi voor de oude Maatfchappye,
 „ tot het jaar 1700, niet gehegt hadden aan
 „ de bekragtiging van deeze Overeenkomst;

„ maar

„ maar of , wederzyds toegestaan zynde , dat
 „ de oude Maatschappy vernietigd was , de
 „ nieuwe was opgeregt , op den voet van de
 „ Overeenkomst. En het tegendeel hiervan
 „ bleek duidelyk. Zeeland hadt in de opreg-
 „ ting der nieuwe Maatschappye bewilligd ,
 „ zonder eenige voorbehouding der Overeen-
 „ komste , die ook , door 't vernietigen der ou-
 „ de Maatschappye , met der daad vervallen
 „ was. Hiertegendeedt niet , dat , by het nieuw
 „ Oktroi van het jaar 1674 , verklaard werdt ,
 „ dat de ingezetenen , by hunne voorige vaart
 „ en handel , zouden blyven ; alzo , in 't ver-
 „ volg , bleek , dat zy , binnen de grenzen ,
 „ daar beschreeven , en onder welken ook Es-
 „ sequebo behoorde , niet zouden mogen vaa-
 „ ren , dan uit den naam der vereenigde Maat-
 „ schappye. Veel minder deedt hiertegen ,
 „ dat by 't zelfde Oktroi verklaard was , dat de
 „ Ingezetenen blyven zouden by hunne Ver-
 „ dragen en Verbonden ; alzo zulks , met ron-
 „ de woorden , bepaald was tot Verbonden en
 „ Verdragen met uitheemsche Mogendheden.
 „ En 't laatste punt van 't Oktroi zag , blykbaar ,
 „ op de behoudenis van Privilegien en Vryhe-
 „ den , aan de oude Maatschappy , ten haaren
 „ voordeele , gegund , niet op Verdragen en
 „ Overeenkomsten eener byzondere Kamer.
 „ Daarenboven , behelsde zelfs de berugte
 „ Overeenkomst alleenlyk eene verklaring ,
 „ dat de Ingezetenen van Zeeland op Esse-
 „ quebo vaaren mogten ; niet , dat 'er ande-
 „ re Ingezetenen van den Staat , geheellyk ,
 „ van uitgeslooten waren , behalve , dat de Ka-
 „ mer Zeeland den handel der Orliane-Verwe

1751.

„ alleen voor zig zelve behieldt. Maar de
 „ Resolutie van den jaare 1685 hadt de Vaart
 „ op Esfequebo voor allen open gezet. Men
 „ hadt zig, eindelyk, ook beroepen op een
 „ Reglement van den jaare 1730, waarby ge-
 „ waagd werdt van het Oktroi, en van de
 „ *Overeenkomsten*, daartoe betrekelyk, door
 „ welke *Overeenkomsten* men, onder anderen,
 „ die van den jaare 1670 wilde verstaan heb-
 „ ben. Doch hoe kon deeze *Overeenkomst*
 „ betrekking hebben tot een Oktroi, vier jaa-
 „ ren laater verleend; daar 'er, in dit Oktroi,
 „ geen woord van deeze *Overeenkomst* gerept
 „ werdt? De *Overeenkomsten*, in 1730 ver-
 „ meld, waren die, by welken Suriname, in
 „ 1683, en Berbice in 1714, waren verkogt.
 „ En 't was aanmerkelyk, dat, by 't gemelde
 „ Reglement, de Maatschappy alleen, en niet
 „ de Kamer Zeeland in 't byzonder, bevoegd
 „ verklaard werdt, om Slaaven te brengen on-
 „ der anderen aan Esfequebo; gelyk zy, tot
 „ hiertoe, gedaan hadt." By deeze aanmer-
 „ kingen, strekkende om den grond weg te nee-
 „ men, waarop men 't besluit van Oogstmaand
 „ des voorleeden jaars afkeurde, voegden de
 „ Representanten en Bewindhebbers ter Kamer
 „ Amsterdam nog eenige Bewyzen, dat de Be-
 „ velhebbers aan Esfequebo, sedert de opregting
 „ der tegenwoordige Maatschappye, altoos door
 „ de Vergadering van Tienen aangesteld waren,
 „ zynde het slegts eene enkele reis gebeurd,
 „ dat deeze aanstelling, door de Kamer in Zee-
 „ land geschied, en door de Vergadering van
 „ Tienen goedgekeurd was. Ten besluite, her-
 „ haalden ze hunne aanbieding, om Esfequebo

aan

aan Zeeland te willen afftaan, midt men de Maatschappyy schadeloos stelde, en het onderhoud der Volkplantinge, voortaan, bekostigde. 1751.

Kort voor dat deeze aanmerkingen ter algemeene Staatsvergaderinge waren overgeleverd, hadden de Bewindhebbers der Westindische Maatschappyye ter Kamer Zeeland den algemeenen Staaten ook een Vertoog ter hand doen komen, waarin zy, op de gronden, door de Hoofddeelnooten, te vooren, gelegd, hun uitsluitend regt tot de vaart op Esfequebo zогten te verdedigen. Doch alzo, in dit Vertoog, de voorige redenen alleenlyk wat breeder voorgesteld en nader aangedrongen werden, zonder dat 'er de redenen, in 't jongste berigt der voorzittende Kamer Amsterdam bygebragt, door werden wederlegd, zullen wy 'er ons niet mede ophouden. Alle deeze berigten en tegenberigten moesten, eindelyk, de Staaten en zyne Hoogheid in staat stellen, om over 't geschil uitspraak te kunnen doen. Doch het affsterven van den Prinse, welk, niet lang hierna, voorviel, en andere redenen waren oorzaak, dat het geschil, vooreerst ten minsten, onvereffend bleef.

Ondertuschen, was, uit het ernstig dryven van dit geschil, ter wederzyde, gebleeken, hoe men 't, na 't sluiten der Vrede, met nieuwe vlyt, zогt toe te leggen op het herstellen van den vervallen Westindischen Koophandel. Men verzuimde ook niet, aan de verbetering van andere takken des handels, de hand te slaan, en zelfs tot eene algemeene herstelling in de Scheepvaart en Koophandel deezer Lan-

't Geschil
blyft
hangen.

XI.

De Koning van Pruisfen regt eene Oostindische Maatschappyy op, te Embden.

1751.

den te arbeiden. Ook werdt dit te noodiger geoordeeld, om dat de Vrede eenigen der nabuuren aanleiding gegeven hadt, om zig, sterker dan voorheen, op de Scheepvaart en Vischerye toe te leggen. De Koning van Pruisen hadt, in den Herfst des voorleeden jaars, eene nieuwe Oostindische en Afrikaansche Maatschappij opgerecht te Embden (g), en aan dezelve Oktroi verleend, voor den tyd van vyftien jaaren. De Hoofdform deezer Maatschappij werdt, eerlang, op een millioen Ryksdaalers bepaald. Ook leedt het niet lang, of zy bragt een schip in zee, welk naar China gezonden werdt. De Koning gaf den Staaten kennis van deeze onderneeming, in Slagtmaand deezes jaars, hun te gelyk verzoekende „ dat zy de schepen, die, onder zyne „ vlagge, aan eenigen hunner havenen, in Europa of in Oostindie, en vooral aan de Kaap de Goede Hoop komen mogten, vriendelyk, geliefden te behandelen, en, onder „ anderen, zig te laten voorzien van water.” De Staaten antwoordden op dit verzoek „ dat „ zy gezind bleeven, om, met zyne Pruisische Majesteit, vriendschap te onderhouden, „ en, derhalve, zynen onderzaaten niet zouden weigeren, het inloopen in alle zulke havens van hunnen Staat, die voor alle volken open stonden. Doch dat zy niet konden nalaaten, den Koning onder 't oog te brengen, dat de Oostindische Maatschappij deezer Landen, sedert veele jaaren, een uitfluitend Oktroi om op de Oostindien te handelen, „ de-

Hy verzoekt, dat de Staaten de schepen deezer Maatschappij, in hunne havens in Oostindie, ontvangen. Hun antwoord.

(g) Resol. Holl. 5 Sept. 1750. II. 663.

„ delen verworven hadt; waarby zelfs aan alle
 „ andere Onderdaanen van den Staat, met
 „ naame aan zulken, die in dienst der Maat-
 „ schappye geweest waren, de vaart en han-
 „ del derwaards verbooden was. Dat zy van
 „ zins waren, de Maatschappy, by dit Oktroi,
 „ te handhaaven, en hierom van 'sKonings
 „ regtmaatigheid verwagttten, dat hy niet zou
 „ gedoogen, dat Onderdaanen van den Staat,
 „ en vooral luiden die, in dienst der Neder-
 „ landsche Maatschappye, geweest waren, met
 „ zyne schepen, afvoeren naar Oostindie; al-
 „ zo de Maatschappy niet zou kunnen nalaa-
 „ ten, in zulk een geval, de Plakaaten, tot
 „ handhaving van hun Oktroi gemaakt, ter
 „ uitvoeringe te doen stellen, en zulke On-
 „ derdaanen van den Staat, strengelyk, en zelfs
 „ met de dood, te doen straffen (h).” De Emb-
 „ der Maatschappy raakte, ondertuschen, in
 „ stand, en zondt, eerlang, nog een schip naar
 „ China.

1751

In Engeland, hadt men, reeds in 't jaar
 1749, een Ontwerp gemaakt tot de opregting
 eener nieuwe Maatschappye van Haringvaart,
 die, zo sommigen vreesden, geschaapen stontd,
 de Haringvischery deezer Landen merkelyke
 afbreuk te doen. Het Parlement hadt, sedert,
 aan zulk eene Maatschappye, die de *Maat-*
schappy der vrye Britsche Vischerye genoemd, en
 welker Hoofdsom op vyfmaalhonderd duizend
 ponden sterlings begroot werdt, Oktroi ver-
 leend, voor den tyd van eenentwintig jaaren;
 en dit Oktroi was, door den Koning, bekrag-

XII.
 Men
 regt, in
 Eng-
 land, ee-
 ne Maat-
 schappy
 van Vis-
 scherye
 op.

(h) Resol. Holl. 2 Dec 1751. bl. 1071.

1751.

tigd. By het zelve, werdt, uit 's Konings inkomsten, eene vereering van dertig schellingen sterlings van ieder half last Haring in 't jaar aan de Reeders toegelegd, voor den tyd van veertien jaaren; doch langer niet, mids men zig hield aan de punten van 't Oktroi (*i*). Omtrent den zelfden tyd, hadt men, in Engeland, beslooten, de Walvischvangst ook sterker voort te zetten. Doch alzo de Haringvaart, door de vereering, by 't Oktroi beloofd, zo sterk aangemoedigd was, spaarde men, aldaar, geene vlyt, om deezen handel, die, in vroeger tyd, meer dan eens, met flegten uitflag, ondernomen was (*k*), voordeeliger te dryven dan voorheen. Men lokte eenige Hollandfche Visfchers naar Engeland: 't welk de Staaten bewoog, in Bloei maand des jaars 1750, een streng Plakaat uitgegeeven, waarby, gelyk meermaalen te vooren gefchied was, aan alle ingezetenen van deezen Staat verboden werdt, zig, zonder verlof van hunne Hoog-Mogendheden, of van de Kollegien ter Admiraliteit, in vreemden dienst ter Koopvaardye of Visfcherye te begeeven. Zulken ook, die zig reeds aan uitheemschen mogten verbonden hebben, werdt belast, dien dienst, terftond, te verlaaten, en, binnen twee maanden, hier te Lande, te rug te keeren, op verbeurte van lyf en goed, en onder bedreiging van eeuwige ballingschap, zo zy afwezig bleeven, en dat hunne vrouwen en kinderen hun zouden toegezonden worden, en midlerwyl geen' onderftand van Aalmoesfe-

Hier te Lande, worden middelen gebruikt, om te voorkomen, dat 'er de Haringvaart geen na-deel van tyde.

(*i*) Resol. Holl. 28 April. 8 Off. 1750. bl. 344, 710.

(*k*) Zie X. Deel, bl. 42. XI. Deel, bl. 260.

feniers of Diakenen genieten. Elk ook, die iemand bewoog tot vreemden dienst, zou, voor ieder' Perfoon, driehonderd guldens verbeuren, boven goeddunkelyke straffe. De uitvoer van ledige Haring-tonnen, Duigen, Hoepen, Want, Dryftuig, en Pekel werdt, insgelyks, van nieuws, verbooden. En tot aanmoediging van de Haringvaart, die, dus spraken de Staaten, van buitens Lands, met afbreuk werdt gedreigd, werdt de Haring van de Visfcherye deezer Landen, die reeds vry van inkomende regten was, ook van alle uirgaande regten ontheeven, voor den tyd van drie jaaren, welke tyd, naderhand, verlengd is. De Staaten van Holland stonden den Haringreederen en die van de Yslandsche Visfcherye ook vryheid toe van de Imposten op alle middelen van vertee- ringe, die, op de fchepen, gebruikt werden. Hierdoor, en door de vlyt, zuinigheid en bekwaamheid der Visfcheren hier te Lande, hoop- te men in staat te zullen blyven, om tegen de Engelfchen, buitens Lands, te kunnen mark- ten. Vlaardingen, welk meer belang hadt by de Haringvaart, dan eenige andere Plaats in Holland, gaf zig, tot betere voortzetting der- zelve, omtrent deezen tyd, veel moeite, om aangemerkt te worden als eene beslooten' Stad, gelyk van ouds gefchied was. Gelegenheid hiertoe hadt gegeven, dat deeze Stede, by de invoering der Collecte van de gemeene mid- delen op de vertee- ring, zonder Hoofd-Col- lecteur gelaaten, en onder de Hoofd-Collec- teurs of van Delft, of van Schiedam gebragt was; daar zy, ten tyde der Pagteren, haare

1751.

Vlaardin-
gen zoekt
als eene
besloo-
ten' Stad
aange-
merkt te
worden.

1751.

penningen, regelregt, aan 't Komptoir van Delft plag te brengen. Hier kwam nog by, dat, by de nieuwe Ordonnantie, wegens den Impost op het Zout en op de Wynen, verklaard was, dat geen Zout of Wynen, Mee en Azy- nen, uit zee komende, ergens anders dan in eene beslooten' Stad zouden mogen worden gelost; daar men deeze beiderlei waaren, die, en het Zout inzonderheid, noodig waren tot de Haringvaart, dikwils, te Vlaardingen, plag te lossen. Al dit bewoog de Regeering deezer Stede haare bezwaarnisfen te brengen in de Vergadering van Holland, met een ernstig verzoek, om daarvan ontheeven, en, ten opzigte van 's Lands Imposten, van het dry- ven van allerlei neering en handel, ook van de Brouw- en Zoutkeetneering, als eene beslooten' Stad, aangemerkt en gehandeld te worden. Doch op het Verzoekschrift, welk zy, ten deezen einde, inleverde, kwam geen antwoord naar genoeg.

XIII. De zorg voor den algemeenen Koophandel en Weeveryen ging, midlerwyl, ook den Prinse-Erftadhouder, sedert eenigen tyd, zonderling ter herte. In Bloei maand des jaars 1749, hadt zyne Hoogheid, ter Vergaderinge van Holland, reeds eenen voorflag gedaan, tot herstelling der Weeveryen in 't gemeen, en in 't byzonder van die der Zyden-Stoffen, ter gelegenheid dat hem, door de Gemagtigden der Zyden-Weeveryen te Amsterdam, vertoond was, hoe de Zyden-Weeveryen zeer vervallen waren, sedert het uitvoeren van Weef- en Werkgereedschappen, en sedert het invoeren van

van vreemde Zyden-Stoffen, welk beide zy be-
geerden, dat mogt verboden worden. De
Prins stelde den Staaten hun verzoek ter over-
weeging voor, te gelyk verklaarende, dat hy,
tot aanmoediging der inlandfche Weeveryen,
beslooten hadt, voor zig en zyn Hof en be-
dienden, niet dan inlandfche Zyden-, Wollen-
en andere Stoffen te gebruiken: welk voor-
beeld hy hoopte, dat, door de Leden der Ver-
gadering en door de Landzaaten in 't gemeen,
zou worden nagevolgd. Ook beslooten de Staa-
ten, eenige maanden laater, den uitvoer der
voornaamfte Weevers-gereedschappen, op eene
boete van duizend guldens en verdere straf-
fe, te verbieden. De Regenten en Ampte-
naars werden, wyders, verzogt, zig, op 't
voorbeeld van zyne Hoogheid, van inlandfche
geweeven' Stoffen, tot kleeding voor zig en
voor hunne huisgezinnen, te bedienen. Doch
het verbieden of verder bepaalen van den invoer
van vreemde Stoffen, waarby ook uitheemsche
Mogendheden, met welken de Staat in ver-
bond stondt, belang hadden, vondt men on-
geraaden.

De Weeveryen waren het eenige voorwerp
niet geweest van 'sPrinsfzorg. Zyne Hoog-
heid maakte zyn werk, om zig, door ervaa-
ren' Koopluiden, te laten onderregten, om-
trent den waaren staat van 'sLands Koophan-
del in 't gemeen; en zo men bevinden mogt,
gelyk verzekerd werdt, dat dezelve merkelyk
vervallen was, omtrent de middelen, waar-
door men dien zou kunnen herstellen. En in
den Zomer deezes jaars, was den Prins e-

1751.

Besluit
der Staa-
ten hier-
op.

XIV.
Inhoud
eener
Verhaa-
delinge
over den
Koop-
handel
van den
Staat:
waarin
aange-
weezen
wordt:

1751. ne *Verhandeling over den Koophandel van den Staat der Vereenigde Nederlanden* ter hand gesteld, waarin, wegens het een en het ander,

Voor eerst dat dezelve zeer vervallen was.

opening gegeven wordt. Omtrent het eerste punt, den staat des Koophandels betreffende, was, door eenige voornaame Koopluiden, welken men geraadpleegd hadt, eenpaariglyk, geoordeeld „ dat dezelve, sedert vyfentwintig of meer jaaren, merkelyk verminderd, „ en in veele takken verlopen was.” Doch om de redenen van dit oordeel in orde te ontvouwen, wordt eerst onderzocht, welke de oorzaken geweest waren, waardoor de Handel zig, eertyds, hier te Lande gevestigd hadt?

Drieërlei oorzaken van den voorleeden bloei des Koophandels:
1. natuurlyke,

En deezen hielt men *drieërlei* geweest te zyn:
1. *natuurlyke*, 2. *zeëlyke* en 3. *toevallige of van buiten komende oorzaken*. Tot de *eersten*, bragt men 1. de *gelegenheid* van deezen Staat, „ in 't midden, tusschen het Noorder- en „ Zuidergedeelte van Europa: 't welk den „ wederzydschen Koopluiden gelegenheid ge- „ geven hadt om hunne overvloedige waaren „ herwaards te brengen, en tegen anderen te „ verruilen; waardoor hun de moeite en 't „ gevaar van lange reizen bespaard wordt. „ 2. de *onvrugtbaarheid* des gronds, en de be- „ hoefte, daaruit ontstaande; door welke, de „ nyvere Landzaaten werden aangezet, om „ by vreemden te gaan zoeken, 't gene zy „ t'huis niet bekomen konden. 3. de *Vischryk-* „ *heid* der nabuurige zeeën, waardoor men „ gelegenheid kreeg, om de onvrugtbaarheid „ en engte des gronds te boeten, en zelfs, „ met den overvloed der Vangst, uitheem- „ schen

„ fchen handel te dryven.” Onder de *zedelyke* 1751.
 of Staatkundige oorzaaken rekende men : „ 1. ———
 „ ’t verleenen van *Vryheid van Godsdienst*, welk 2. zede-
 „ veele Ingezetenen der nabuurige Gewesten lyke,
 „ herwaards gelokt hadt. 2. ’t *Befchermen van*
 „ *verdrukte en vervolgde Vreemdelingen*, een be-
 „ ftendigen grondregel van den Staat. Hier-
 „ door waren ook veele Vreemdelingen her-
 „ waards getrokken, die, behalve hun geld en
 „ goed, ook veelerlei konften, weetenschappen
 „ en handwerken, hier te Lande gebragt
 „ hadden: al’t welk den handel hadt doen bloei-
 „ jen. 3. De *gefteldheid der Regeeringe*, en daar-
 „ uit volgende *Vryheid in den Burgerftaat*, die
 „ niet gedoogde, dat iemants leeven of goed
 „ afhing van eens anders willekeurige magt. 4.
 „ De *onzydige oefening des Regts* om trent groo-
 „ ten en kleinen, vreemdelingen en inwooners.
 „ En 5. de *Wysheid in’t Staatsbestier*, de *goede*
 „ *trouw* in’t naarkomen der gemaakte Verbind-
 „ tenisfen, en, vooral, de voorzigtige zorg,
 „ om zig buiten oorlog te houden, en de *Vrede*
 „ te verzekeren: welke drie laafte oorzaaken,
 „ niet minder dan de twee eerften, veele vreem-
 „ de Koopluiden bewoogen hadt om zig hier te
 „ komen nederzetten.” Onder de *toevallige of*
 „ *van buiten komende* oorzaaken, werdt gefield :
 „ 1. Dat de Koophandel, in andere Landen,
 „ verwaarloofd of verdreeven werdt, toen men
 „ hier, de regte middelen ter hand floeg, om
 „ dien te doen bloeijen. De vervolgingen om
 „ den Godsdienst in verfcheiden’ Landen, dree-
 „ ven de Koopluiden naar een Land, daar zy
 „ hun geweeten vry beleeven mogten. 2. De
 „ langduurige burgerlyke oorlogen, eerst in
 „ Frank-

en 3. toe-
 vallige of
 van bui-
 ten ko-
 mende.

1751. „ Frankryk, toen in Duitschland, in Engeland
 „ en elders, hadden daar den Koophandel be-
 „ let; hier gevestigd. 3. Dat Spanje en Portu-
 „ gal, terwyl de Staat met hen in oorlog was,
 „ hunne zeemagt verwaarloosd hadden, terwyl
 „ men ze hier in eenen ontzaglyken staat hadt
 „ weeten te houden.”

Tegen-
 woordige
 staat dee-
 zer oor-
 zaaken.

Na 't openleggen van de oorzaken der op-
 komst des Koophandels hier te Lande, werd in
 de Verhandeling aangemerkt: „ 1. Dat de na-
 „ tuurlyke oorzaken nog genoegzaam dezelfde
 „ waren als eertyds. Alleenlyk, waren de mon-
 „ den der Rivieren merkelyk ondieper en enger
 „ geworden: 't welk het in- en uitloopen der
 „ fchepen ongemakkelyker maakte: ook hadden
 „ wy de Vischery in de naaste Zeeën gemeen
 „ met anderen: waardoor de Haring Kappel-
 „ jaauw- en Walvischvangst verminderd was. 2.
 „ De zedelyke of Staatkundige oorzaken waren
 „ allen nog in volle kragt. 3. Doch de toevalligen
 „ hadden merkelyke verandering ondergaan.
 „ De vervolging om den Godsdienst was op-
 „ gehouden: de veragting, welke men buiten
 „ 's Lands, voor den Koophandel plag te heb-
 „ ben, verminderd. De uitheemsche Mogend-
 „ heden yverden om sryd, tot voortzetting van
 „ den Koophandel, Vischeryen en Handwer-
 „ ken. Al 't welke onzen Koophandel geen
 „ kleinen krak gegeven hadt. De Engelschen
 „ waren de eersten geweest, die, nu eene eeuw
 „ geleeden, Wetten hadden gemaakt, enkelyk
 „ strekkende, om den Koophandel van deezen
 „ Staat tot zig te trekken (1); daar men, geene
 „ hal-

(1) Zie XII. Deel, bl. 212.

„ halve eeuw te vooren , de Wolle nog her-
 „ waards plag te voeren , 't gene nu strenge-
 „ lyk verboden was. De meeste andere Ry-
 „ ken hadden dit voorbeeld gevolgd , hun best
 „ doende , om ons den handel te onttrekken.
 „ En deeze poogingen , al bleek schoon nog
 „ niet , dat de handel , hier te Lande afgeno-
 „ men was , moesten ons aanzetten , om voor
 „ deszelfs behoudenis , met allen ernst , te
 „ waaken.

1751.

„ Doch om , met eenige naauwkeurigheid ,
 „ te bepaalen , of en in hoe verre ieder tak van
 „ Koophandel afggenomen ware , zou men , ver-
 „ volgde de Verhandeling , veel lichts kunnen
 „ scheppen , uit de boeken der Admiraliteiten ,
 „ waarby blyken kon , wat van elke Koopman-
 „ schap , voorheen en nu , in- en uitgevoerd
 „ was. De Admiraliteiten hadden zelve , in
 „ 't jaar 1745 , erkend , dat de handel , sedert
 „ veele jaaren , zeer vervallen was. Elk , die
 „ van den handel beftondt , hadt 'er den mond
 „ vol van. In de voornaamste Koopfteden ,
 „ ftondt een geweldig getal van Winkelhuizen
 „ ledig. Die Amsterdam over vyftig jaaren ge-
 „ kend hadt , ftondt 'er over verfteld. 't Boots-
 „ volk was fchaarfer. Men voer nu , met de
 „ voortbrengfels van het Noorden en de Oost-
 „ zee , het Land voorby naar Frankryk , Spanje ,
 „ Portugal en Italie , en van daar Noordwaards
 „ te rug : daar men , eertyds , deeze beider-
 „ lei Gewesten , uit de Pakhuizen onzes Lands ,
 „ plag te voorzien. Amsterdam was , nog voor
 „ weinige jaaren , de marktplaats van Indigo en
 „ andere Verwftoffen : nu vondt men 'er fchier
 „ geene overblyffels van.

Bewy-
 zen van
 het ver-
 val des
 Koop-
 handels.

„ fe-

1751. „ sedert eenige jaaren , de Fransche , Spaan-
 „ sche , Portugeesche en Italiaansche waaren
 „ regelregt , en liet ze , te Altona en te Ham-
 „ burg , aankomen. Uit Bordeaux was , in 't
 „ laatste jaar , driemaal meer Suiker , Koffy en
 „ Indigo gevoerd naar Hamburg , dan naar dee-
 „ ze Landen. Hennip , Vlas en andere Oos-
 „ tersche waaren werden 't Land voorby , West-
 „ waards gebragt. In Spanje , waren geene
 „ Hollandsche Huizen van Koophandel meer.
 „ Onze Landsluiden hadden maar weinig aan-
 „ deel meer in de laading der Gallioenen , en
 „ onze handel op de Levant was sterk afgeno-
 „ men. De Katoendrukkeryen , Suikerbakke-
 „ ryen en andere *Trafiquen* , onlangs in Ham-
 „ burg en Breemen , en zelfs in Brabant en
 „ Vlaanderen opgeregts , waren ook bewyzen
 „ van 't verval des handels hier te Lande.

Weder-
 legging
 der rede-
 nen , ten
 regendee-
 le byge-
 bragt.

„ Doch onaangezien alle deeze redenen ,
 „ vondt men luiden , die dreeven , dat onze
 „ Koophandel nog in den zelfden staat was ,
 „ als voor deezen. Zy bouwden hierop : 1.
 „ Dat de in- en uitgaande regten , 't Waag-
 „ geld , 't Lastgeld op de schepen , de regten
 „ op de Verteering enz. niet waren verminderd.
 „ 2. Dat de Klagten der Koopluiden niets be-
 „ weezen : alzo de winsten dezelfde , doch al-
 „ leenlyk onder meer Persoonen verdeeld wa-
 „ ren. 3. Dat de pragtige Leevenswyze der
 „ Koopluiden veel kostte , en reden tot klaagen
 „ gaf.” Maar op deeze redenen werdt , in de
 „ Verhandeling , aangemerkt „ dat de aanwas of
 „ standhouding der inkomende regten geen be-
 „ wys was van eenen bloeienden Koophandel ;
 „ alleenlyk bleek 'er uit , dat men meer over-
 „ „ tol-

„ tollige vreemde Waaren behoefde ; welke
 „ behoefte vermeerderd was , ten deele , door
 „ de toeneemende pragt , ten deele , door de
 „ gevolgen van den strengen Winter des jaars
 „ 1740 . die den invoer van veele uitheemfche
 „ Leevensmiddelen ; ten deele , door de aan-
 „ houdende fterfte onder 't Vee , die den in-
 „ voer van vreemde Beesten , Boter en Kaas
 „ noodzaakelyk gemaakt hadt. Zeker , zo onze
 „ Koophandel alleen bestondt , in een' invoer
 „ van vreemde waaren , zou hy , in plaats van
 „ voordeelig , bederfelyk zyn voor 't Land. Dat
 „ de inkomende regten niet verminderd waren
 „ bewees , derhalve , niet , dat de Koophandel
 „ niet verminderd was. Bloeiende Koophandel
 „ kon alleen door het standhouden of aanwassen
 „ der uitgaande regten beweezen worden. Doch
 „ als men de jaaren van den jongften oorlog
 „ uitzonderde , in welken Frankryk , Spanje en
 „ Engeland hunnen handel gedreeven hadden
 „ over deeze Landen , 't welk veel vertiering en
 „ uitvoer veroorzaakt hadt ; zou men bevinden ,
 „ dat de uitgaande regten fterk waren vermin-
 „ derd. Maar hieruit bleek , dat de uitvoer van
 „ vreemde ingevoerde waaren alleen den han-
 „ del bloeijen deedt. De Staat trok geen voor-
 „ deel van 't zenden der Gewassen en voort-
 „ brengfels van 't Noorden en de Oostzee re-
 „ gelregt naar Frankryk , Spanje , Portugal en
 „ Italie , wanneer hiertoe alleen vreemde fche-
 „ pen gebruikt werden ; 't welk flegts van 't ge-
 „ val afhing. Om zulk een' handel te dryven ,
 „ behoefde men ook niet , te Amfterdam of te
 „ Rotterdam , ook zelfs in 't geheel niet in de
 „ Vereenigde Gewesten te woonen. De belas-
 „ „ tin-

1751.

„ tingen op de vervoering over deeze Landen
 „ hadden deezen handel voorby ons Land ver-
 „ oorzaakt; dien men niet dan door ontlasting,
 „ scheen te kunnen doen afneemen. Dat, wy-
 „ ders, de Lastgelden op de schepen niet minder
 „ opbragten dan voorheen, leverde ook geen
 „ bewys van bloeienden Koophandel uit. In
 „ den laatsten oorlogstyd, waren onze schepen
 „ veel gebruikt door vreemden, die zelfs de
 „ hunnen aan de Hollanders hadden moeten ver-
 „ koopen: 't welk de scheepvaart welen derde
 „ hadt doen toeneemen. Doch men kon Scheep-
 „ vaart en Reedery hebben, zonder veel Koop-
 „ handel; als vreemden onze schepen gebruik-
 „ ten, om hunne waaren te vervoeren, zonder
 „ dat ze hier kwamen. Friesland hadt veel
 „ Scheepvaart; doch geen [of weinigen]
 „ buitenlandschen Koophandel. 't Standhou-
 „ den der regten op de verteering, was alleen
 „ [of genoegzaam alleen] van invloed op de
 „ Weeveryen, Fabrieken en Neeringen, en
 „ kwam, hierom, niet in aanmerking, in 't on-
 „ derzoek van den staat des Koophandels.”
 Oorzaaken van 't verval des Koophandels.
 Beweezen zynde, dat de Koophandel sterk
 afgenomen was, onderzocht men, in de Verhan-
 deling, de oorzaaken van dit verval, welken
 men vondt „ 1. in de zwaare belastingen, op
 „ den Koophandel gelegd, gelyk waren de in-
 „ en uitgaande Regten, het Lastgeld, Waag-
 „ geld enz. en 2. in den yver van de meeste
 „ vreemde volken, die zig, in de voorleeden'
 „ eeuw, meer dan voorheen, hadden begonnen
 „ toe te leggen op den regtfreekfschen Koop-
 „ handel; en ons Land voorby gevaaren waren.
 „ Zo men de eerste oorzaak kon wegneemen,
 „ ZOM

„ zou de tweede veellig ook veel van haare
 „ kragt verliezen. En de zaak schein gevon-
 „ den te zullen zyn , zo men eene algemeene
 „ *Porto franco* of vrye haven invoerde, en den
 „ Koophandel van alle verdere belastingen ont-
 „ heffen kon. Doch zulks schein ondoenlyk.
 „ De Admiraliteiten hadden haare inkomsten
 „ hoognoedig. De vrye in- en uitvoer van aller-
 „ lei vreemde waaren zonder onderscheid zou
 „ 's Lands Gewassen, Fabrieken, Volkplantin-
 „ gen in Oost- en Westindie, Vischeryen enz.
 „ merkelyk benadeelen. Konst was 't dan,
 „ deeze verschillende belangen te vereenigen.
 „ 't Kwam meest aan, op het uitvinden van an-
 „ dere inkomsten voor de Admiraliteiten ; op
 „ het weeren der verkortingen van 's Lands reg-
 „ ten, en op het invoeren eener eenpaarige hef-
 „ finge van 's Lands gemeene middelen, in alle
 „ de Gewesten. 't Belang van den Staat moest,
 „ boven dat van een byzonder Gewest ; 't be-
 „ lang van een byzonder Gewest, boven dat
 „ van eene enkele Stad geschat worden. Men
 „ beoogde egter niet, de inwendige gesteldheid
 „ van den Staat te veranderen ; maar alleenlyk
 „ den Koophandel te ontlasten. Hieromtrent
 „ nu kwam in aanmerking 1. welke goederen,
 „ voornaamlyk, behoorden ontlast te worden,
 „ en naar welke regels ? en 2. waarin de ont-
 „ lasting behoorde te bestaan ? De goederen,
 „ welken men behoorde te ontlasten, oordeel-
 „ de men te moeten zyn : 1. Zulken, die door
 „ vreemden gebruikt, en van hier getrokken
 „ werden. 2. Zulken, die tot onze Fabrieken,
 „ Weeveryen, Handwerken en Neeringen wer-
 „ den verbezigt. 3. Zulken, die, van buiten
 „ „ ko-

1751.

Ten
 tweeden,
 waarin
 middelen
 tot her-
 stelling
 voorge-
 slaagen
 worden.

1751.

„ komende, hier eerst uitgezigt, in foorten ge-
 „ bragt, gezift, en daarna wederom verzonden
 „ werden. 4. Zulken, waarvan hier stapel ge-
 „ houden werdt, en die hier, door vreemden,
 „ dikwils tot minder prys, konden gekogt wor-
 „ den, dan ter plaatfen daar zy vielen. En 5.
 „ zulken, die niet nadeelig waren aan onze Fa-
 „ brieken, en egter meest binnens Lands ge-
 „ bruikt werden.” Op de tweede vraag, werdt
 „ alleenlyk aangemerkt „ dat de ontlasting zo
 „ groot behoorde te zyn, als mogelyk ware.
 „ Doch zulke goederen, door welker invoer,
 „ onze Fabrieken, Weeveryen, Handwerken,
 „ Gewasfen, Volkplantingen en Vischeryen
 „ benadeeld werden, behoorden niet alleen
 „ niet ontlast, maar, zo ver zy alleen tot pragt
 „ frekten, zo zwaar als doenlyk ware, belast
 „ te worden: alleenlyk moest men agt geeven,
 „ dat men zig hielde aan de Verdragen van
 „ Koophandel, en dat men, door veel te ei-
 „ fchen, geene gelegenheid gawe tot fluike-
 „ ryen, waardoor men minder ontving, dan
 „ men gedaan zou hebben, zo men minder ge-
 „ vorderd hadt.”

Onder
 welken,
 eene be-
 paalde
Porto
Franco
 meest
 aange-
 preezen
 wordt.

Na 't voorstellen van deeze algemeene aan-
 merkingen, ging de Verhandeling over, tot het
 aanwyzen van vier Ontwerpen, om den verval-
 len Koophandel te heritellen. Het *eerfte* be-
 stondt in eene vrye *transit* of doorvoering van
 alle waaren, die van buiten kwamen, en weder-
 om naar buiten gingen. Het *tweede* was eene
 merkelyke vermindering der regten, by de Lyst
 van den jaare 1725 vastgesteld, voornaamlyk
 omtrent zulke goederen, die meest plagten ver-
 zonden te worden. Het *derde* bestondt in eene
 al-

algemeene *Porto Franco*; waartegen 't Lastgeld op de schepen, wederom, op zulk eene wyze, zou moeten worden verhoogd, dat de Admiraliteiten hunne inkomsten zouden behouden. Het vierde, welk meest, in de Verhandeling, aangepreezen werdt, bestondt in eene *bepaalde Porto Franco*, waarby eenige goederen geheel vry van in- en uitgaande regten zouden zyn; en anderen iet, by den invoer, zouden moeten betalen; doch wanneer sommigen van deezen geschikt waren, om wederom buitens Lands vervoerd te worden, zou de Koopman 't betaalde inkomend regt te rug krygen: 't welk men, met een Engelsch woord, *drawbak* noemde; of de goederen zouden vry mogen worden doorgevoerd. Van de goederen, die geheel vry behoorden te zyn, en van zulken, die, op 't inkomen, zekere regten zouden behooren te betalen, waren twee Lysten, nevens de Verhandeling gevoegd: in 't openstellen van welke Lysten, men de voorgestelde algemeene gronden in 't oog gehouden hadt. „ De eerste soort „ van goederen zou, op het inkomen, door „ 's Lands Kommizen, moeten onderzocht wor- „ den: de regten op de tweede soort van goe- „ deren zouden, op eenen eenpaarigen voet, „ moeten worden geheeven.” Om den aanvoer deezer tweede soort van goederen aan te moedigen, verklaarde men zig, in de Verhandeling, minst voor het toestaan van een *drawbak*, meest voor het verleenen eener vrye doorvoeringe of *Transit*, tegen 't misbruik van welke, reeds by voorige Plakaaten, gezorgd was. De goederen, welker invoer, by voorige Plakaaten, geheel ver-

1751.

benevens
eene vrye
Transit
of door-
voering
van eeni-
ge goe-
deren.

1751. booden geweest was, en van welken een derde Lyst by de Verhandeling was gevoegd, behoorden, dagt men, verbooden te blyven. Men gaf deeze Lysten niet op voor volkomen uitgewerkt; schoon men zig van 't algemeen Ontwerp veel voordeels beloofde, mids het verzeld ginge van verbeteringen in byzondere opzigten, waarover men niet geraaden vondt zig, in 't breede, uit te laten. Doch men oordeelde, dat alles vergeefs zou zyn, zo de sluikeryen niet geweerd, en de middelen te water niet geheeven werden op eenen eenpaarigen voet. „ Sedert het invoeren der Convooi-Lyste van den jaare 1725, „ waren 'er veele sluikeryen gepleegd; en zo „ eenig Gewest of Stad hieromtrent goedvondt oogluiking te gebruiken, was het, in zig zelve, onmogelyk, diergelyke oogluiking, in andere Steden of Gewesten, te voorkomen. „ Hieruit ontfontd, dat elk, om den Koophandel te behouden, de sluikeryen door de vingeren zag. 't Weeren der sluikeryen was noodiger, wanneer men, gelyk nu, voorfloeg, de inkomsten der Admiraliteiten te verminderen: doch men hadt dit werk altoos zeer moeilyk gevonden, vooral in ons Land, welks gelegenheid aan 't water, zo wel als het verschillend belang en Regtsgebied der Gewesten en Steden, zo veel aanleiding gaven tot sluiken; waarop men ook zo veele konstgreepen uitgedagt hadt, dat men 't niet dan door buitengewoone middelen zou kunnen voorkomen; om welke middelen in 't werk te stellen, de Gewesten en Steden de handen in een behoorden te slaan.”

Doch de middelen te water moesten vooral op eenen eenpaarigen voet geheeven, en de sluikeryen geweerd worden.

Men

Men ging, vervolgens, over tot het voorflaan
 deezer middelen, die bestaan moesten: „ 1. in
 „ 't verzaaren der straffe op de sluikerye; die,
 „ fomtyds, in 't eerloos verklaaren, in 't ban-
 „ nen, en in 't dooden bestaan, en zonder oog-
 „ luiking uitgevoerd worden moest. 2. in 't
 „ verleenen van meerder ruimte tot onderzoek,
 „ vooral als men vermoeden van bedrog hadt.
 „ 3. in 't maaken van nieuwe Ordonnantien,
 „ omtrent allen, die tot het losfen van goede-
 „ ren gebruikt werden. 4. in elk verlof te gee-
 „ ven tot het aanbrenge van sluikeryen, met
 „ belofte van strafvryheid voor de medeplig-
 „ tigen. 5. in de Paspoorten te laten by de
 „ goederen, die langs de Rivieren inkwamen.
 „ 6. in de inkomende Regten, alleszins, als
 „ een Generaliteits, niet als een Provinciaal
 „ middel, te behandelen, ten welken einde, 't
 „ gezag der Admiraliteits-Kollegien behoorde
 „ gehandhaafd en gesterkt, en de Wethouders
 „ der Steden, by eede, verplicht te worden, om
 „ den Convoobedienden de behulpzaame hand
 „ te bieden, zulken, vooral, die zig aan slui-
 „ kery schuldig gemaakt hadden, niet van 't
 „ Regtsgebied der Admiraliteiten aftrekkende
 „ voor de Schepens-banken. De Admiralitei-
 „ ten zouden zig, insgelyks, by eede, moeten
 „ verbinden, om 's Lands regten te doen heffen
 „ op eenen eenpaarigen voet, zonder de oog-
 „ luiking, die door sommigen gebruikt mogt
 „ worden, terstond na te volgen; waartoe ook
 „ eenige Reglementen, omtrent derzelver be-
 „ dienden, zouden moeten worden gemaakt.
 „ De inkomsten der Admiraliteiten zouden,
 „ wyders, blyven bestaan, in de regten op die

1751.

Wyze
 waarop
 zulks
 zou be-
 hooren
 te ge-
 schieden.

1751. „ foort van goederen , welken nog zouden be-
 „ last blyven ; in de Lastgelden op de fchepen ,
 „ en in het Zegelgeld. En naardemaal , vol-
 „ gens het tegenwoordig Ontwerp , de regten ,
 „ ten strengfte , zouden moeten worden inge-
 „ vorderd ; vertrouwde men , dat deeze inkom-
 „ ften niet alleen niet verminderen ; maar zelfs
 „ merkelyk toeneemen zouden , alzo men re-
 „ den hadt , om vast te ftellen , dat van meer
 „ dan de helft der goederen , welke thans bin-
 „ nen deeze Landen gebragt werden , geene
 „ noemenswaardige Regten , werden betaald.”

Optelling
 der voor-
 deelen ,
 uit de in-
 voering
 van dit
 Ontwerp
 te wag-
 ten.

Vervolgens , kwam men , in de Verhandeling ,
 tot het optellen der voordeelen , die uit de invoer-
 ring van het Ontwerp te wagten waren. „ De
 „ Koophandel zou niet alleen voor verder ver-
 „ loop bewaard worden ; maar 't was te hoopen ,
 „ dat hy merkelyk zou aanwasfen. De Scheep-
 „ vaart zou ook , naar gelang , toeneemen ; en
 „ beide Koophandel en Scheepvaart zouden el-
 „ kanderen doen aanwasfen. De af- en aanvoer
 „ dier goederen , welke de *Porto Franco* genie-
 „ ten zouden , zou veel vertiering geeven. Men
 „ zou wederom in 't bezit raaken van den han-
 „ del van 't Noorden naar 't Westen , en te rug.
 „ Men zou beletten , dat die van Hamburg ,
 „ Lubek en Breemen , de Deenen en andere
 „ handeldryvende Volken ons geen verder na-
 „ deel toebagten , en den handel aan andere
 „ Plaatfen , in zyne opkomst , konden smooren.
 „ 't Vermeerderen van den buitenlandschen han-
 „ del zou ook den binnenlandschen doen aan-
 „ wasfen , veelerlei menschen aan middel van
 „ beftaan helpen , en voor Weeveryen en Hand-
 „ werken voordeelig zyn. De Koopman zou ,
 „ ten

„ ten minsten , altoos voordeel trekken van 't
 „ ontvangen en verzenden ; en van 't uitzetten
 „ zyner penningen onder vreemden. 't Verze-
 „ keren en 't wisselen zou ook toeneemen. De
 „ vermeerdering van den geldhandel zou onze
 „ Landsluiden beletten , hunne penningen in
 „ vreemde *Fondsen* te beleggen , en 't zeevaa-
 „ rend Volk zou overvloediger worden , naar
 „ gelang dat de Koophandel en Scheepvaart toe-
 „ namen : 't welk , in oorlogstydén , van eene
 „ uitsteekende nuttigheid was. Eindelyk , was
 „ het voorgeslaagen Ontwerp minst belast met
 „ overtollige wetten ; 't kwam best overeen met
 „ den tegenwoordigen staat van den Koophan-
 „ del , en 't voorkwam het sluiken , meer dan
 „ eenig ander. ”

De zwaarigheden , welken men , tegen 't Ont-
 werp over 't geheel , maaken kon , werden ver-
 volgens overwoogen. Men kon „ 1. tegenwer-
 „ pen , dat de sluikeryen den Koophandel reeds
 „ zo veel ontlast hadden , als men dien , door
 „ het Ontwerp ontlasten wilde ; en dat de Koop-
 „ handel , desonaangezien , vervallen was. ”
 Hierop antwoordde men „ dat het , schoon de
 „ last dezelfde bleeve , nogtans veel scheidde ,
 „ op welke waaren die gelegd werdt. Zomen
 „ de hoogste regten hieve van waaren , die bui-
 „ tens Lands vertierd werden , en de minsten
 „ van zulken , die alleen binnens Lands werden
 „ gebruikt , kon zulks niet dan ten hoogste na-
 „ deelig zyn voor den Koophandel. De onge-
 „ lyke ophef der middelen tē water en de oog-
 „ luiking , op de eene Plaats meer dan op de
 „ andere , was , zo wel als het aanhoudend

1751.

Oplos-
 sing der
 zwaarig-
 heden te-
 gen het
 Ontwerp.

1751.

„ sluiken van sommige Koopluiden , ook be-
 „ derfelyk voor den Koophandel in 't gemeen.
 „ En dit beiderlei nadeel zou , door 't nieuw
 „ Ontwerp , voorkomen worden.” Men zou
 2. kunnen zeggen „ dat de lyst van 't jaar 1725
 „ ingesteld geweest was , met het zelfde oog-
 „ merk , als het tegenwoordig Ontwerp ; doch
 „ dat , by de uitkomst , was gebleeken , dat 'er
 „ de handel niet door toegenomen was.” Maar
 men antwoordde „ dat de vermindering , by
 „ deeze Lyst bepaald , niet groot genoeg , en
 „ de regten te ongelyk verdeeld geweest wa-
 „ ren : tot zo verre , dat men reden hadt , om
 „ te vermoeden , dat men , met het instellen
 „ deezer Lyste . eerder beoogd hadt de inkom-
 „ sten der Admiraliteiten te vermeerderen . dan
 „ den Koophandel te bevoordeelen . Ook wa-
 „ ren de sluikeryen , federt , meer toe- dan af-
 „ genomen.” Men zou 3. kunnen aanmerken ,
 „ dat de slegte staat van 's Lands Geldmidde-
 „ len , en de onzekere uitslag van de middelen ,
 „ by 't Ontwerp voorgeslaagen , waarvan , in
 „ allen geval , de voordeelen nog in lang niet
 „ zouden kunnen getrokken worden , veeleer
 „ vorderden dat men de zaaken liete op den ou-
 „ den voet.” Doch hierop werdt geantwoord ,
 „ dat de goede uitslag van 't Ontwerp niet on-
 „ zeker , maar , uit de natuur der zaake zelve ,
 „ te verwagten was . Uit vreeze voor verwar-
 „ ring , alles op den ouden voet te willen laa-
 „ ten , floot de deur voor allerlei verbetering .
 „ En niemant zou zulk een' regel in zyne Huis-
 „ houding willen laten gelden.” Wyders ,
 „ zou men ook kunnen zeggen „ 4 dat het op-
 „ reg-

„ regten van eene bepaalde *Porto Franco* onze 1751.
 „ nabuuren tot afgunst verwekken zou, en hen
 „ alle middelen doen in 't werk stellen, om ons
 „ dezelve te onbruik te maaken, door tot hun-
 „ nent dezelfde ontlastingen in te voeren; of,
 „ op het voorbeeld der Engelschen, te bevee-
 „ len, dat men geene waaren by hen bragte,
 „ dan met schepen van het Volk of de Plaats,
 „ daar zy vielen of gemaakt werden.” Maar
 op deze bedenkelykheid werdt geantwoord,
 „ dat de nabuuren, die gewoon waren, zig van
 „ onze Koopluiden en Schepen te bedienen,
 „ tot het slyten en vervoeren hunner gewasfen,
 „ niet tot afgunst zouden verwekt worden, zo
 „ lang de Staat, volgens deszelfs bestendigen
 „ grondregel, zig bleef wagten voor het geeven
 „ van billyke reden van misnoegen aan deeze
 „ nabuuren. Anderen hadden altoos getragt,
 „ onzen Koophandel te stremmen, en zouden
 „ 't altoos doen. Daarenboven, waren de na-
 „ buuren niet in staat, om tegen ons te hande-
 „ len, na dat men eens beslooten zou hebben,
 „ den buitenlandschen Koophandel, zo veel
 „ mogelyk ware, te ontlasten en te begunsti-
 „ gen. De gantsche Staat was geschikt tot den
 „ Koophandel: deszelfs gelegenheid ten hoog-
 „ ste voordeelig, beide tot den Handel met
 „ gantsch Europa, en tot de Vischery. Hoe
 „ gemakkelyk, onkostbaar en spoedig, konden
 „ de waaren, in deeze Landen, door de me-
 „ nigte van binnenwaters, van de eene Plaats
 „ naar de andere gevoerd worden! Immers,
 „ was 'er geen volk, welk meer kennis hadt
 „ van den Koophandel en Scheepvaart. De
 D d 4 „ deug-

1751. „ deugden, in Koopluiden vereischt, werden,
 „ hier te Lande, in hooger' trap dan ergens ge-
 „ vonden: vooral, de naarstigheit en zuinig-
 „ heid, waarin geen handeldryvend volk met
 „ het onze te vergelyken was. Een schip, daar
 „ anderen agtentwintig man op zetteden, werdt
 „ hier, met agttien of twintig koppen, bemand.
 „ Hier wist men de Scheepstoerusting te bezui-
 „ nigen, en de Schepen veel langer te gebrui-
 „ ken dan elders. Hier was nog overvloed van
 „ geld, 't welk gelegenheid gaf, om goedkoop
 „ te koopen, en by tyds voorraad op te doen.
 „ Geen volk vergenoegde zig met zulke kleine
 „ winsten als het onze. Hier was geen'dwang
 „ tot den Krygsdienst: en voor de meeste In-
 „ gezetenen weinige heilige dagen. Geen Land
 „ ook bekwaamer, om Zeevolk aan te fokken.
 „ De Oostindische handel, met naame die der
 „ Speceryen, gaf ons ook veel voordeel boven
 „ andere Volken. Al 't welke deedt zien, dat
 „ anderen ons niet ligt gelyken zouden kunnen,
 „ in 't dryven van uitlandschen Koophandel,
 „ zo men dien, hier, slegts genoeg ontlastte,
 „ en den blyvenden last verdeelde, naar behoo-
 „ ren. 't Was wel waar, dat onze handel be-
 „ dorven zou kunnen worden, zo alle onze na-
 „ buuren den invoer verbooden van zulke waa-
 „ ren, die niet vielen of gemaakt waren, ter
 „ Plaats, daar de Schepen, met welken zy wer-
 „ den aangebragt, t' huis hoorden. Doch zulk
 „ een verbod was niet zeer te vreezen. 't Was
 „ zeer nadeelig voor zulke Volken, die zelve
 „ veele Gewassen en Fabrieken te vertieren had-
 „ den. Behalve, dat zulk een verbod evenge-
 „ „ vaar-

„ vaarlyk voor onzen handel zyn zou, al liet
 „ men de zaaken op den ouden voet.” Eindelyk, kon men nog zeggen „ 5. dat het Ont-
 „ werp van eene bepaalde Porto Franco eene
 „ nieuwigheid was; de gewoone tegenwerping
 „ van zulken, die, by de oude misbruiken,
 „ voordeel vonden.” Men stondt, in 't beant-
 „ woorden deezer tegenwerpinge, toe „ dat het
 „ Ontwerp nieuw was. Doch 't steunde, be-
 „ weerde men, op oude, bekende gronden,
 „ welken men met onderscheid te pasfe bren-
 „ gen moest, wanneer de omstandigheden on-
 „ zes Lands en die onzer handeldryvende na-
 „ buuren veranderd waren; *verzettende*, vol-
 „ gens het spreekwoord, *de bakens, als het diep*
 „ *verloopen was*. Als onze nabuuren, by voor-
 „ beeld, den Koophandel begunstigten, be-
 „ hoorden wy 't, naar gelang, ook te doen,
 „ volgens een'ouden grondregel van den Staat,
 „ dat men den handel, in zekere evenredigheid
 „ met zyne nabuuren, behoorde te belasten, of
 „ te ontlasten. Gantsch Europa was nu, met
 „ opzigt op den Koophandel, veranderd van
 „ gedaante. In vroeger' tyd, hadden onze
 „ Landsluiden den Koophandel alleen in bezit.
 „ Andere volken haalden de waaren, niet daar
 „ zy vielen of gemaakt werden, maar voorza-
 „ gen zig, hier, van 't gene zy noodig hadden.
 „ Thans was 'er geen volk, welk zig niet, meer
 „ of min, op den Koophandel toeleide, tot mer-
 „ kelyk agterdeel van den Staat. Frankryk en
 „ Engeland in 't byzonder hadden, sedert de
 „ opregting van deezen Staat, gezogt, hunnen
 „ handel, wyd en zyd, uit te breiden, Enge-

1751. „ land vooral hadt ons zulke zwaare flagen
 „ toegebracht, dat wy 't grootſte gevaar lie-
 „ pen van te vergaan, zo wy geene nieuwe
 „ ſchikkingen op onzen handel maakten. In
 „ de Oostenrykſche Nederlanden, waren ook,
 „ federt de Vrede, maatregels genomen, om
 „ den Handel derwaards te lokken. Menigten
 „ van ſchepen voeren, dagelyks, Oostende in
 „ en uit. Duinkerken, Hamburg, Breemen,
 „ Lubek, gantsch Deenemarke en veele andere
 „ Landen en Steden in de Oostzee verwaarloos-
 „ den niets, om hunnen handel te doen aan-
 „ wasfen. Van Koppenhagen waren, in 't voor-
 „ leeden jaar 1750, zesendertig ſchepen naar
 „ Kadix gezeild. In 't zelfde jaar, waren aldaar
 „ meer dan zeshonderd Koopvaardyſchepen
 „ aangekomen. De Deenen ſtonden gefchaap-
 „ pen, zig van de gansche vaart op de Oostzee
 „ meester te maaken. Zulke nieuwigheden ver-
 „ pligtten ons, eene nieuwe wys te ſtellen op
 „ onzen handel, die, eens verlopen zynde,
 „ niet ligt te herroepen zou zyn, gelyk men, uit
 „ het voorbeeld der oude Hanze-Steden, leeren
 „ kon. 't Verval van den Koophandel was ge-
 „ vaarlyker, in een Land, daar men, grooten-
 „ deels, beſtaan moest by den Koophandel en
 „ Scheepvaart, en daar veelen 't Land zouden
 „ moeten verlaaten, zo 't van den Koophandel
 „ ontbloor werdt; waartoe zy zelfs nog, door de
 „ nabuurige Mogendheden, zouden aangemoed-
 „ igt worden. Doch zulk een gevaar liep men
 „ niet in andere Landen, daar de voornaamſte
 „ bezittingen in vaste goederen beſtonden, die
 „ de bezitters zo ligt niet beſlooten agter te laa-
 „ ten

„ ten. Men behoorde, hierom, den Koophan-
 „ del te begunstigen, eer de Koopluiden 't
 „ Land begonden te ruimen. Eene bepaalde
 „ Porto Franco was, hiertoe, een bekwaam mid-
 „ del: 't welk, wat men 'er ook tegen mogt in-
 „ brengen, veel minder zwaarigheden hadt;
 „ dan die, welke den Staat dreigden, zo men
 „ langer stil zate. Men hadt, in 't Ontwerp,
 „ alleenlyk beoogd, den Koophandel in 't ge-
 „ meen te bevoordeelen, zonder, voor als nog,
 „ stil te staan op de verbetering van veele by-
 „ zondere takken van Koophandel: 't welk,
 „ naderhand, zou kunnen geschieden. Ook zou
 „ men zyne gedagten nog byzonderer moeten
 „ laten gaan op de herstelling der Scheepvaart
 „ en Fabrieken: en vooral op het gene men,
 „ tot bevordering van den Koophandel en
 „ Scheepvaart, aan buitenlandsche Hoven zou
 „ kunnen te wege brengen. Van verscheiden'
 „ misbruiken, die 't verval van den Koophan-
 „ del veroorzaakt hadden, en van de meerdere
 „ bescherming, welke aan den zelve zou be-
 „ hooren te worden verleend, zou, insgelyks,
 „ hierna, kunnen gehandeld worden. Het te-
 „ genwoordig Ontwerp moest slegts worden
 „ aangezien, als de eerste en moeilykste trap,
 „ langs welke men hooger zou kunnen opklim-
 „ men, om dit Land wederom, gelyk voor-
 „ heen, ryk, gelukkig en magtig te maaken."

Zyne Hoogheid, de Verhandeling over den
 Koophandel, van welke wy den inhoud, dus om-
 standiglyk, te boek gesteld hebben, ontvangen
 hebbende, vondt geraaden, dezelve, op den
 zeventwintigsten van Oogstmaand, ter alge-
 mee-

1751.

XV.
 Zyne
 Hoog-
 heid
 pryst het
 Ontwerp
 van eene

1751. meene Staatsvergaderinge, en ter Vergaderinge van Holland (*m*), over te leveren: te gelyk ver-
 bepaalde Porto „ dat hy, sedert het aanvaarden van
 Franco „ het Stadhouderfchap deezer Landen, niets
 den Staa- „ meer ter herte genomen hadt, dan den Staat
 ten aan. „ in zyn voorigen bloei te herftellen: 't welk
 „ hy gemeend hadt, in 't byzonder, te moeten
 „ gefchieden, door de herftelling van den Koop-
 „ handel, een' der voornaamfte zuilen van 't
 „ Gemeenebest." Wyders, prees de Prins den
 beiderlei Staaten de Verhandeling aan, als be-
 helzende een' voorflag van een middel tot her-
 ftelling van den vervallen Koophandel, welk
 hem zeer bekwaam fcheen, om het einde, welk
 men 'er zig in voorftelde, te bereiken: waarom
 hy vertrouwde, dat men 'er fpoedig op raad-
 pleegen zou, en daarna een heilzaam besluit
 neemen. Men bedankte zyne Hoogheid voor
 zyne byzondere opmerkzaamheid en zorge, en
 befloot, terftond, Afdrukfels van de Verhan-
 deling te zenden aan de Staaten der byzondere
 Gewesten, en aan de Kollegien ter Admirali-
 teit, in vertrouwen, dat men 'er, onpartydig-
 lyk, op raadpleegen, en fpoedig befluiten zou.
 Den Admiralteits-Kollegien in 't byzonder werdt
 aangefchreeven, dat zy 't Ontwerp onderzoeken,
 en den Staaten verflag doen zouden van hunne
 bevindtenis.

XVI. 's Prinsfen voorflag, en de Verhandeling over
 Oordee- den Koophandel, terftond, in 't licht gegeven
 len van 't zynde, werdt, by de Koopluiden in 't gemeen,
 gemeen met zo veel genoegen ontvangen, dat 'er, van
 over dit Ontwerp. hun-

(*m*) Refol. Holl. 27 Aug. 29 Sept. 1751. bl. 752, 918.

hunnent wege, uit verscheiden' Steden, bezendingen geschieden naar den Haage, om zyne Hoogheid voor zyne zorge te danken, en om den Koophandel, verder, zyner oplettendheid aan te beveelen. Doch veele makers van geweeven' Stoffen klaagden, dat 'er, by 't Ontwerp, door den Prinse angepreezen, niet genoeg voor hun byzonder belang gezorgd was. En deeze klagten gaven aanleiding, tot het wisselen van eenige schriften, in openbaaren druk, waarin 't stuk, voor en tegen, beredeneerd werdt. Ondertusfchen, verliepen 'er eenige maanden, eer de Admiraliteits Kollegien hunne gedagten openen over 's Prinse voorflag. De Kollegien in Holland verklaarden eindelyk, eenpaariglyk, in Grasmaand des volgenden jaars „ dat zy, met „ de opstellers der Verhandeling, toestonden, „ dat de Koophandel deezer Landen ten uiterste vervallen was, en dat ontlasting het eenige middel was, om dien wederom opte beuren. Doch zy waren van gedagten, dat zulk eene ontlasting, de Kasfe der Admiraliteit, reeds ten hoogste bezwaard, nog verder drukken zou, en geheellyk buiten staat stellen, om eene behoorlyke Zeemagt te onderhouden, tot bescherming van den Koophandel; en om de schulden, die ten haaren laste liepen, immers de Intresten der zelve, geregeld te kunnen voldoen. Van het onderhoud der Kollegien en van de wedden van derzelve Bedienden wilden zy niet reppen. Zy stonden gereedelyk toe, dat men den Koophandel van deezen last behoorde te ontheffen, indien de zaaken, die, langer dan eene eeuw, aan de „ Kol-

1751:

De Kollegien der Admiraliteit in Holland oordeelen, dat men 't, onder zekere voorwaarden, zou kunnen invoeren.

1751. „ Kollegien ter Admiraliteit , waren toever-
 „ trouwd geweest , op eene andere en min kost-
 „ baare wyze , konden bestierd worden. Zy be-
 „ flooten , derhalve , dat eene bepaalde Porto
 „ Franco , of eene vrye Transit of doorvoering
 „ niet met den tegenwoordigen staat van de geld-
 „ middelen der Admiraliteiten overeen gebragt
 „ kon worden ; al ware 't schoon , dat de naauw-
 „ keurige uitvoering van de Wet tegende slui-
 „ keryen , en de eenpaarige heffing der midde-
 „ len te water , gevoegd by den aanwas des
 „ Koophandels , welken men zig van het nieuw
 „ Ontwerp beloofde , de inkomsten der Admi-
 „ raliteiten , merkelyk , deden vermeederen :
 „ om dat men deeze vermeederen , niet dan
 „ na verloop van verscheiden jaaren , zou kon-
 „ nen gewaar worden. Zy waren , hierom ,
 „ van gedagten , dat men het nieuw Ontwerp
 „ niet zou kunnen omhelzen , ten ware men den
 „ Admiraliteiten , vooraf , aanweeze , waar zy
 „ vinden zouden , 't gene zy , immers in de eerste
 „ jaaren , door de invoering van het nieuw Ont-
 „ werp , zouden misfen : 't welk zy meenden ,
 „ dat de Kollegien , jaarlyks , op den eed , zou-
 „ den behooren te verklaaren. Ook dagten zy ,
 „ dat men 't Ontwerp niet langer dan vyf jaa-
 „ ren , by voorraad , behoorde in te voeren. Zy
 „ gaven , vervolgens , de wyze op , waarop zy
 „ meenden , dat men 't Ontwerp zou kunnen
 „ beproeven. Zy waren 't eens met de opstel-
 „ lets der Verhandeling , dat eenpaarige hef-
 „ fing en stipte uitvoering , hiertoe , noodzaa-
 „ kelyk vereischt werden. Doch men hadt ,
 „ hiernaar , reeds meer dan eene eeuw , getragt ,
 „ en

„ en was , tot nog toe , niet geslaagd naar ge-
 „ noegen. Zy vreesden , hierom , dat men ,
 „ in dit opzigt , ook nog kwalyk slaagen zou.
 „ Inzonderheid , waren zy bedugt , dat men
 „ den Kollegien ter Admiraliteit het vereische-
 „ te gezag niet zou willen laten. Ondertus-
 „ schen , waren de eenpaarige heffing en stip-
 „ te weering der fluikeryen niet in te voeren ,
 „ zonder dat deeze Kollegien , in hun gezag ,
 „ gehandhaafd werden. Andere middelen had-
 „ den zy voorgeslaagen , by het Ontwerp van
 „ een Plakaat , welk zy hiernevens voegden.
 „ Doch twee middelen waren 'er , onder an-
 „ deren , welken men , vooral , niet verzuimen
 „ moest : het eerste , dat men de Paspoorten
 „ liete by de inkomende goederen , tot dat zy
 „ op de regte Plaats , werwaards zy geschikt
 „ waren , zouden aangekomen zyn : 't welk ,
 „ voortaan , in alle de Gewesten , zou moeten
 „ waargenomen worden : het andere betrof
 „ de Graanen , en bestondt alleenlyk hierin ,
 „ dat de Collecteur of Pagter van de ronde
 „ maat verplicht zou worden , weekelyks , op
 „ te geeven wat gemeeten , en by hem aange-
 „ geven was , en dat de Koopluiden 's Lands
 „ regten , naar die opgave , zouden moeten
 „ betaalen. Voorts , dagten zy , dat ieder
 „ Kollegie ook bekwaame Vaartuigen behoor-
 „ de te leggen in de zeegaten , om de algemeene
 „ Verklaaringen der inkomende Schepen
 „ over te neemen. Men behoorde ook , huns
 „ oordeels , nette Registers te houden van 't
 „ gene , by ieder Kollegie , aangegeven werdt :
 „ om , uit dezelve , een algemeen Register ,
 „ naar

1751. „ naar orde van 't A. B. C., op te maaken :
 „ waaruit , met éénen opflag , de staat van
 „ elken tak van Koophandel zou kunnen ge-
 „ zien worden. By de Westindifche Maat-
 „ fchappye , was , federt eenigen tyd , eene
 „ kwaade gewoonte ingevoerd , hierin bestaan-
 „ de , dat zy de Koopluiden aanmoedigde , om
 „ liever aan haar *Recognitien* dan regten aan 't
 „ Land te betaalen , waarby de Koopluiden
 „ veel uitwonnen : waarom deeze gewoonte ,
 „ vooral , geweerd moest worden.” Behalve
 het Ontwerp van een algemeen Plakaat , welk
 by deeze aanmerkingen gevoegd was , hadt men
 'er ook een Ontwerp eener nieuwe Lyste van
 Regten , en van éene Ordonnantie op het *Transit-
 fitoir* of de doorvoeringe bygedaan. In welke
 Ontwerpen , voornaamlyk , agt gegeven was ,
 op het beraamen van eenen eenparigen voet
 op het inbrengen van goederen uit zee , langs
 de rivieren en te lande , en op het bepaalen
 der loonen voor de bedienden. Van het regt
 van doorvoeringe , waren alleen verfteken goe-
 deren , die volftrektelyk verbooden waren in-
 of uit te voeren ; en van deezen hadt men nog
 de geverwde stoffen en het geflagt vleesch uit-
 gezonderd. In het stellen der Lyste , hadt
 men zig gehouden aan de algemeene gronden ,
 gelegd in de Verhandeling over den Koophan-
 del , en de meeste goederen van uitgaande reg-
 ten vry verklaard. Ten befluite , verzogt men ,
 „ dat , in 't raadpleegen op dit alles , agt ge-
 „ geven mogt worden , niet alleen op het be-
 „ lang van den Koophandel , op zig zelf be-
 „ fchouwd zynde ; maar dat , voor alle din-
 „ gen

„ gen , ook zorg moest worden gedraagen , 1751.
 „ voor de overblyffels van de eertyds zo zeer
 „ gedugte Zeemagt van den Staat , en voor 't
 „ belang van zo veele Ingezetenen , als deel
 „ hadden in de lasten van de Kollegien ter
 „ Admiraliteit.”

Men bespeurde , uit deeze aanmerkingen , dat de Kollegien ter Admiraliteit in Holland niet ongezend waren , om het Ontwerp , ten minste voor een' tyd en onder zekere voorwaarden , te laten invoeren. Maar het Kollegie in Zeeland zag het stuk , voor eerst , nog geheel anders in. Men meende hier , dat , by het Ontwerp , waarover , zeide men , geene Zeeuwfche Koopluiden scheenen geraadpleegd te zyn , ook geene genoegzaame zorg gedraagen was voor de Gewasfen en Koophandel van Zeeland , voor welken men , derhalve , toonen wilde , beter te zorgen , by de aanmerkingen op het Ontwerp , welken , van wege het Kollegie in Zeeland , eerlang , onder het oog van hunne Hoog-Mogendheden gebragt werden. Men gaf , in deeze aanmerkingen , vooraf , te bedenken „ of het Ontwerp wel onpartydig genoeg gemaakt ware.” Men stelde , zo wel als de Kollegien in Holland , vast , dat de inkomsten der Admiraliteiten , door het invoeren van het Ontwerp , merkelyk verminderen zouden , en men beweerde , dat men dezelve eerder behoorde te doen aanwasfen , tot betere onderhouding eener bekwaame Scheepsmagt. Het Kollegie in Zeeland kwam , in 't byzonder , veel op zyne jaarlyksche huishouding te kort , zom-

XVII.
 Het Kollegie ter Admiraliteit in Zeeland maakt , veele zwaarigheden tegen het Ontwerp ;

1751.

„ der immer ondersteuning ontvangen te heb-
 „ ben van de andere Kollegien : 't welk eg-
 „ ter , volgens het Berigtschrift voor de Ad-
 „ miraliteit van den jaare 1597 , hadt behoo-
 „ ren te geschieden.” Wyders verstondt men
 „ dat de eenpaarige heffing en het stipt wee-
 „ ren der sluikeryen niet in staat zouden zyn ,
 „ om de helft van de inkomsten , die de Ad-
 „ miraliteit tegenwoordig hadt , uit te leve-
 „ ren. 't Lastgeld zo merkelyk te verhoo-
 „ gen , als men zou moeten doen , om dit ge-
 „ mis te vergoeden , zou de Scheepvaart sterk
 „ doen afneemen , en gevolgelyk ook voor
 „ den Koophandel nadeelig zyn. 't Was ook ,
 „ merkte men aan , niet genoeg , de ingeze-
 „ tenen ryk te maaken , door ontheffing van
 „ lasten ; en 's Lands inkomsten , ondertus-
 „ schen , te doen verminderen. Ook schein 't
 „ hard , dat men vreemden , gelyk het Ont-
 „ werp vorderde , in sommige gevallen , ont-
 „ lastte , terwyl men ingezetenen , reeds ge-
 „ noeg bezwaard , door de middelen op de
 „ Verteering , belast wilde laten. Het Ont-
 „ werp sprak van den staat des Koophandels
 „ op te maaken , uit de Registers der Admi-
 „ raliteiten. Zulks viel , in Zeeland , niet
 „ moeilyk , zynde aldaar , van 't jaar 1700
 „ tot het jaar 1725 , van de middelen te water
 „ 791747 ponden 17 schellingen 8 grooten
 „ Vlaams ; en van daar tot aan 't jaar 1750 ,
 „ 631297 ponden 8 schellingen 5; grooten ,
 „ ingekomen.” Na't voorstellen deezer voor-
 „ afgaande aanmerkingen , tradt men tot het
 „ onderzoek der Verhandeling over den Koop-
 han-

handel. Men stondt toe „ dat eene bepaal-
 „ de Porto Franco, in het afgetrokken be-
 „ schouwd zynde, voordeelig schein te zul-
 „ len zyn voor den Koophandel in 't gemeen;
 „ doch wanneer men ze beschouwde in de
 „ tegenwoordige omstandigheden, waarin alle
 „ handeldryvende Ryken en Staaten zig, om
 „ stryd, toeleiden op den Handel, twyfelde
 „ men zeer, of 'er, met grond, eenig voor-
 „ deel van te wagten ware. In vreemde Lan-
 „ den, was nu veel Scheepvaart, daar men
 „ 'er, te vooren, slegts weinige schepen plag
 „ te hebben. Elk bevoorregtte de Scheep-
 „ vaart van zyn eigen volk, waaruit te wag-
 „ ten was, dat weinige vreemden hunne goe-
 „ deren, met onze schepen, die, hierom, zo
 „ goedkoop niet vaaren konden als de hun-
 „ nen, door deeze Landen, zouden willen
 „ voeren, en, al waren ze schoon van 's Lands
 „ Regten vry, de onkosten van overscheepen
 „ zouden willen betaalen. Hier kwam by,
 „ dat het Land een groot deel zyner inkom-
 „ sten misfen zou, door het invoeren eener
 „ Porto Franco; dat de afgunst der vreem-
 „ de Mogendheden de voordeelen, welken
 „ men 'er zig van beloofde, zou zoeken te
 „ verydelen; dat de Koophandel, eens zynen
 „ loop genomen hebbende voorby deeze Lan-
 „ den, zig zo ligt niet wederom over dezel-
 „ ven zou laten leiden, hebbende de ver-
 „ mindering, in 't jaar 1725 ingevoerd, de
 „ beoogde voordeelige uitwerkingen niet ge-
 „ had. 't Verval van den Koophandel moest,
 „ dagt men, niet zo zeer toegeschreeven wor-

1754.

1751.

„ den aan de belastingen , op den Koophandel gelegd , als wel aan gebrek van bekwaame Koopluiden , immers in Zeeland , daar men zig , door die van Holland , dikwils , eene kans liet afzien ; of aan het deel neemen in buitenlandsche Maatschappijen ; of aan het dryven van handel , niet voor eigen rekening , maar voor rekening van vreemden ; of aan het bezwaaren van onze Gewassen en Stoffen , buitens Lands , alle welke oorzaken niet waren weg te neemen , door het invoeren eener bepaalde Porto Franco. Men sloeg , om 't sluiken te weeren , strenge straffen voor , welken men slipt wilde uitgevoerd hebben : doch de bevinding hadt , sedert lang , beide aan ons en aan onze nabuuren , Frankryk en Engeland , geleerd , dat zulks genoegzaam onmogelyk was. Het middel van een *Drawbak* of *Transit* , by 't Ontwerp voorgeslaagen , zou eene nieuwe deur openen tot sluikeryen , die toch , by veele Koopluiden , niet voor misdaad , maar aartigheid gerekend werden. Men vorderde , wyders , by 't Ontwerp , dat , tot weeringe der sluikeryen , aan 't onderzoek der goederen meerder ruimte gegeven werdt ; doch dit schein het Kollegie in Zeeland , bezwaarlyk , en niet dan met veel kosten , te zullen kunnen geschieden. Geene meerdere nuttigheid zag men in 't vrylaaten der beschuldigingen wegens sluikeryen aan een iegelyk , also zulks , reeds in 't jaar 1725 , toegestaan was , zonder dat men 'er de verwagtte nuttigheid van ondervonden hadt.

„ Dat

„ Dat de inkomende en uitgaande Regten , 1751.
 „ voortaan , behandeld werden als een Ge-
 „ neraliteits middel , hieldt men voor ten
 „ hoogste nuttig ; doch de Admiraliteits Kol-
 „ legien konden zulks niet te wege brengen :
 „ 't moest aan de Hooge Overheid verblee-
 „ ven worden.” Hierna , werdt onderzocht ,
 of het Ontwerp , ingevoerd zynde , niet meer
 nadeel dan voordeel doen zou. En men ver-
 stondt „ dat het gevaarlyk was , iet zekers te
 „ verliezen , eer de voordeeligheid van het
 „ Ontwerp middagklaar gebleeken was , waar
 „ over de Koopluiden zelveu nog niet eens
 „ waren. Dat veele Oost- en Westindische
 „ waaren , by het Ontwerp , tegen de besten-
 „ dige handelwyze van den Staat , werden
 „ vry gesteld op het inkomen : 't welk niet
 „ dan nadeel kon doen aan de twee Maat-
 „ schappyyen : zynde het te wagten , dat de
 „ vreemde Maatschappyyen ons Land , met
 „ Indische waaren , overvoeren zouden , en
 „ dat de Koopluiden , in de Oostenryksche
 „ Nederlanden , de vreemde Indische waaren
 „ zouden kiezen boven de onzen , als zy ze ,
 „ tot minder' prys , bekomen konden. Dat
 „ ook de vryer invoer van vreemde geweeven
 „ Stoffen de inlandsche Weevey zeer zou be-
 „ nadeelen. Dat , in de weinige Porto Fran-
 „ co's , die , hier en daar , gevonden werden ,
 „ de Koophandel niet meer dan elders bloei-
 „ de. Ook hadden de Koningen van Frank-
 „ ryk en Pruysen , alleenlyk , Porto Franco's
 „ opgereg't , buiten hun Ryk ; de eerste te
 „ Duinkerken , de tweede , onlangs , te Emb-
 „ den,

1751.

den. In Frankryk en te Koningsbergen ,
 „ werden inkomende regten gevorderd. Dat,
 „ wyders , het belang van Zeeland in 't by-
 „ zonder , by het Ontwerp , geheellyk ver-
 „ waarloosd was. De Graanen , een gewas
 „ van Zeeland , werden , van buiten komen-
 „ de , omtrent de helft ontlast , tot merkely-
 „ ke benadeeling van de Zeeuwfche Zaa-
 „ landen , en tot voordeel van Holland , daar
 „ men veel Graanen kreeg uit de Oostzee.
 „ De vrye doorvoering van veele goederen ,
 „ zou Zeeland ook zeer benadeelen. 't Gene
 „ nu , over Zeeland , naar Brabant en Vlaan-
 „ deren gebragt werdt , zou dan , alleen over
 „ Holland , derwaards worden gevoerd. Men
 „ kon ook niet bevroeden , waarom verschei-
 „ den' Gewasfen en Fabrieken der Oosten-
 „ ryksche Nederlanden , op het inkomen , zo
 „ merkelyk ontlast , of geheel vrygesteld wa-
 „ ren. Ook was , by de ontworpen' Lyst , het
 „ grof zout , berg- en klipzout , op het inko-
 „ men , vrygesteld : 't welk , vooral als men
 „ 't ook vry liet doorvoeren , ten hoogfte na-
 „ deelig zyn zou voor de zoutneering in Zee-
 „ land. De Oostindifche Maatschappy zou
 „ zig ook aan 't Verdrag van uitkoop van
 „ 's Lands inkomende en uitgaande regten ,
 „ welk , voor twaalf jaaren , op nieuws , ge-
 „ troffen was , niet behoeven te houden , zo
 „ men een Ontwerp invoerde , welk zo na-
 „ deelig was voor haaren handel : en 't gene
 „ zy minder zou willen opbrengen , zou on-
 „ mogelyk kunnen geboet worden , door 't
 „ leggen van een Lastgeld op de Schepen,

„ Het

„ Het Kollegie te Amsterdam zou ook op-
 „ houden met aan 't Kollegie in Zeeland de
 „ jaarlyksche vyftigduizend guldens te betaa-
 „ len , in 't jaar 1687 beloofd , by gelegen-
 „ heid , dat de Graanen , op het uitgaan ,
 „ vry gesteld , en op het inkomen , merkelyk
 „ hooger belast waren. Het half regt , welk
 „ Zeeland ontving van alles , wat over de
 „ Zeeuwfche stroomen van of naar Holland
 „ gevoerd werdt , en welk zo lang een twist-
 „ appel , tusfchen de twee Gewesten geweest
 „ was , zou dan ook genoegzaam vernietigd
 „ worden. Kortom , 't Kollegie in Zeeland ,
 „ zo merkelyk benadeeld , zou naauwlyks in
 „ staat zyn , om de wedden , die op tienduiz-
 „ zend eenhonderd ponden in 't jaar gere-
 „ kend werden , te voldoen. Maar zou de
 „ Koophandel bloeijen ; men moest dien , met
 „ de sterke hand , beschermen : en hoe kon
 „ zulks , zonder genoegzaame inkomsten , ge-
 „ fchieden ? Het middel van een *Transit* ,
 „ by 't Ontwerp voorgeslaagen , stak ook vol
 „ zwaarigheden. 't Benadeelde Zeeland in 't
 „ byzonder geweldiglyk ; gelyk reeds te voo-
 „ ren was aangeroerd ; welks handel in door-
 „ gevoerde goederen , op Brabant en Luik ,
 „ geheellyk naar Holland wyken zou. 't Zou
 „ veel gelegenheid tot sluiken geeven. Alle
 „ goederen , vrye en onvrye , zouden , met
 „ der tyd , voor doorgevoerden worden aan-
 „ gegevert. Het onderzoek deezer goede-
 „ ren , welk niet alleen binnen scheepsboord
 „ zou behooren te geschieden , zou een nieu-
 „ we last voor de Admiraliteiten zyn , zonder

1751.

„ voordeel. De voordeelen, welken men zig
 „ van 't Ontwerp beloofde, steunden, naar
 „ men 't, in Zeeland, inzag, meest op in-
 „ beelding. Men wilde den Koophandel her-
 „ stellen, door vermindering van lasten;
 „ schoon men toefondt, dat dezelve, voor
 „ 't jaar 1725, toen de lasten zwaarst waren,
 „ meest gebloed hadt. De Nabuuren, die
 „ zig, van tyd tot tyd, sterker op den Koop-
 „ handel hadden toegelegd, zouden niet ver-
 „ anderen van grondregels. Oostende, Duin-
 „ kerken en Hamburg, lagen zo voordeelig
 „ tot den handel als wy; en tot den Scheeps-
 „ bouw, lagen anderen gelegener; moeten-
 „ de men hier, al wat tot Scheepstimme-
 „ ring vereischt werdt, van elders haalen.
 „ Men vondt ook volken, die minder man-
 „ schap gebruikten dan wy, en immers zo
 „ zuinig voeren.” Na dat het Kollegie van
 „ Zeeland, vervolgens, gezogt hadt te toonen
 „ dat de zwaarigheden, in de Verhandeling
 „ over den Koophandel zelve, tegen eene
 „ Porto Franco ingebragt, niet naar behoo-
 „ ren waren beantwoord; werdt alles besloo-
 „ ten, met het voor slaan van eenige andere
 „ middelen, welken men, tot herstelling van
 „ den Koophandel, zou konnen gebruiken.”
 „ Vooraf, stelde men twee algemeene oorzaa-
 „ ken voor van 't verval des Koophandels, hier
 „ te Lande „ den uitgebreiden handel van alle
 „ volken in Europa, en dat de waaren niet
 „ meer over deeze Landen gevoerd werden,
 „ gelyk voorheen.” De eerste oorzaak was
 „ onmogelyk weg te neemen. Om de tweede

en slaat
 andere
 middelen
 tot her-
 stelling
 van den
 Koophan-
 del voor:

te

te doen ophouden, floeg men voor „ de in- 1751,
 „ voering van zeker Plakaat en Lyst, in 't
 „ jaar 1745, met genoegzaame eenpaarig-
 „ heid, ontworpen, als waarin men de Ver-
 „ dragen met uitheemsche Mogendheden, by-
 „ zonderlyk, dat met Frankryk van den jaa-
 „ re 1739, zorgvuldiglyk, in agt genomen
 „ hadt. De overtreeders van dit Plakaat moes-
 „ ten in de beurs geftraft worden, 't welk
 „ meest met de gesteldheid van ons Gemee-
 „ nebest overeenkwam, behalve dat, wan-
 „ neer men geene algemeene vrye doorvoe-
 „ ring vaststelde, veele sluikeryen toch van
 „ zelf geweerd zouden worden. Ook zou dee-
 „ ze Lyst op veele Fabrieken en Neeringen
 „ van nuttigen invloed zyn. Doch om dat en onder
 „ veelen gesteld scheenen op eene bepaalde deezen
 „ Porto Franco en eene algemeene vrye door- ook eene
 „ voering, zou men, zelfs in Zeeland, ook bepaalde
 „ daarin bewilligen kunnen, onder de vol- Porto
 „ gende voorwaarden: 1. Dat den Admiraliteits Franco,
 „ teiten vergoeding gedaan werdt voor de onder
 „ vermindering haarer inkomsten. 2. Dat de zekere
 „ Oostindische en Westindische Maatschap- voor-
 „ pyen deezer Landen, by het nieuw Ont- waarden,
 „ werp, niet werden benadeeld. 3. Dat de
 „ Gewasfen van ons Land werden voorge-
 „ staan. 4. Dat ook de vrye doorvoering zulks
 „ werdt bepaald, dat Zeeland daarby niet
 „ benadeeld werdt. 5. Dat ieder Lid van de
 „ ontworpen' Lyst onderzocht, en des noods,
 „ veranderd werdt. 6. Dat de Schotsche Stap-
 „ pel, te Veere, geen nadeel leede. 7. Dat
 „ alle de Kollegien ter Admiraliteit, even rig-

1751.

„ tig, door de Gewesten, betaald werden.
 „ 8. Dat het wit Linnen niet geheel vry ge-
 „ iteld werdt.” Hier werden nog bygevoegd
 eenige aanmerkingen, die men dienftig hielt,
 tot herftelling van de Fabrieken en Handel
 beide. Men behoorde „ 1. zulke waaren,
 „ die men tot eenige Fabrieken noodig hadt,
 „ op 't inkomen vry te ftellen; en 't uitvoe-
 „ ren te verbieden, of zwaar te belasten, ge-
 „ lyk in Engeland gefchiedde. 2. de hand-
 „ werksluiden aan te lokken, en hier te hou-
 „ den. 3. het deel neemen in vreemde Maat-
 „ fchappyyen ftrengelyk te verbieden. 4. de
 „ regten op eenige waaren, die over Zee-
 „ land naar Brabant en Vlaanderen gevoerd
 „ werden, een weinig te verminderen. 5. de
 „ fchepen, die op de Vifchvangst werden
 „ uitgerust, van last- en veilgeld te onthef-
 „ fen. 6. 't uitzetten van geld buiten 's Lands
 „ te beletten. 7. zulken, die hier fchepen
 „ lieten bouwen, eenige voorregten toe te
 „ ftaan. 8. de belastingen, tegen de Verdra-
 „ gen, op den Koophandel deezer Landen
 „ gelegd, te doen wegneemen.” Alles werdt
 beflooten met een' wensch „ dat de Staaten
 „ van Zeeland, na rype overweeging van al
 „ het voorgestelde, zulk een befluit mogten
 „ neemen, als tot welftand van den Koop-
 „ handel in 't gemeen, en van den Zeeuw-
 „ fchen in 't byzonder dienftig zou bevonden
 „ worden.”

Wy hebben den inhoud der Verhandelin-
 ge over den Koophandel, door zyne Hoog-
 heid, den Staaten aangepreezen, te gelyk
 met

met den inhoud van 't gene 'er, door de Kollegien ter Admiraliteit in Holland en in Zee-land, op aangemerkt werdt, wat uitvoeriger willen voorstellen, op dat men, door vergelyking van het een met het ander, zien zou, hoe weinig het te verwonderen zy, dat de Gewesten niet spoedig gekomen zyn tot een besluit, op 's Prinses gewigtigen voorflag, tot herstelling van den vervallen Koophandel. Doch hiertoe hielp ook niet weinig, het afsterven van den grootsten Voorstander van het nieuw Ontwerp, den Prinses-Erftadhouder zelven, die, reeds lang voor dat de Kollegien zig over zynen voorflag verklaard hadden, deezer weerd overleeden was. Met het verhaal van dit overlyden, zullen wy onze VADERLANDSCHE HISTORIE besluiten.

Zyne Hoogheid, sedert eenen ongelukkigen val in zyne kindschheid, gebrekkelyk van lighaamsgestalte geworden zynde, ter oorzaak, dat de ruggegraat naar de regterzyde ingekromd, en onder 't opperste des sleutelbeens benedenwaards geweeken was; was, uit hoofde deezer ongestalte, onderhevig geweest aan eenige kortademigheid, die toenam, toen hy, met de jaaren, zwaarlyviger geworden was. In 't jaar 1748, hadt hy een zwaare ziekte gehad, na welke hem een geduurige zwakheid bygebleeven was, die, in den Zomer deezes jaars 1751, eer toen afnam; waarom hem het gebruik der geneezende wateren te Aken aangeraaden werdt. Ook begaf hy zig, den derden van Herfst-

1751.

XVIII.
Zyne
Hoog-
heid
wordt
onpas-
selyk.

Gebruikt
de wate-

L. P. Leendert in Copper

WILLEM DE VYFDE,
PRINS VAN ORANJE EN NASSAU,
Erfstadhouder, Kapitein-Generaal
en Admiraal der Vereenigde Nederlanden .

A. Schouman del. 1757.

J. Houbraken fec.

Is TIRION excud. 1759.

1751. maand, maar zeven dagen na dat hy den voorflag tot herstelling des Koophandels gedaan hadt, derwaards op reize. Hy volhardde, te Aken gekomen, vier weeken omtrent, in het gebruiken der wateren, daar hy luttel baats by vondt. Naauwlyks in den Haage, en op het huis de Oranje-Zaal in 't Bosch te rug gekeerd, begon de Prins te klaagen over pyn in den nek en omtrent de strot. Hy hieldt, derhalve, het bed, wat langer dan naar gewoonte, en het zweeten deedt de smert gemeenlyk wyken, zo dat hy doorgaans na den middag uitging. Doch eene week na zyne terugkomst, werdt hy van eene ligte koortse bevangen, die, meer of min, aanhoudende werdt. De pols joeg; doch was, te gelyk, flauw en zwak. Wel haast kwam 'er lighoofdigheid en slaapzugt by, toevallen, waaraan de Prins, by de minste ziekte, onderhevig was. Doch de slaap duurde slegts eenige minuten. De sprouw openbaarde zig, eerlang, in de keel, en aan 't gehemelte van den mond. De toevallen namen, gelyk het gaat, by beurten, aan en af. Op Woensdag den twintigsten van Wynmaand, schein het zig tot beterschap te schikken. Wat zweets, een kloeker pols en 't minderen der lighoofdigheid, gaven blik van hoope op herstelling. Maar in den volgenden nanagt, veranderde alles ten ergste. De lighoofdigheid en slaapzugt vermeerderden; de kragten namen af, van oogenblik tot oogenblik, en de Vorst gaf den geest, in de armen van den Baron van Grovestins, zynen Opper-Stalmeester, op

ren te
Aken.

Keert van
daar te
rug.

De ziekte
verheft
zig.

De Prins
sterft.

op Vrydag den twee-entwintigsten van Wyn-
maand, tusfchen twee en drie uren des mor-
gens, in den ouderdom van veertig jaaren en
twee-envyftig dagen. 1751.

De Staaten van Holland, ten deezen ty-
de, vergaderd zynde, beflooten, terftond,
in gevolge van de fchikkingen, in 't jaar
1747, op de opvolging in de Stadhoudery-
ke waardigheid gemaakt, twintig Heeren uit
het midden hunner Vergaderinge, een' uit
ieder Lid van 't Gewest, benevens den Raad-
pensionaris Stein, te benoemen, om der Prin-
fesse Weduwe, ANNA, den rouw te beklaa-
gen, en haarer *Koninglyke Hoogheid* den eed
af te neemen, als *Gouvernante en Voogdesse*
van den minderjaarigen Heere, WILLEM DEN
VYFDEN, Prinsse van Oranje en Nassau en
Erfstadhouders van Holland: t welk, nog dien
zelfden nademiddag, gefchiedde (n), zonder
dat men dienftig vondt, vooraf, last te ha-
len van de Steden. De algemeene Staaten
deeden, omtrent twee uren laater, eene dier-
gelyke bezending, der Prinseffe, als Gouver-
nante en Voogdesse, den eed afneemende, op 't
Erf-Kapitein- en Admiraal-Generaalfchap en
op 't Erf-Stadhouderschap over de Generaliteits-
Landen. De andere Gewesten en het Land-
fchap Drente deeden 't zelfde, zo dra zy ken-
nis van 's Prinses overlyden gekreegen had-
den; en de Regeering fchikte zig, eerlang,
op den zelfden voet, als by de Reglemen-
ten

XIX.
De Sta-
ten nee-
mer der
Prinseffe
Weduwe
den eed
af als
Gouver-
nante en
Voogdes-
se van
den jon-
gen Erf-
stadou-
der.

(n) Refol. Holl. 22 Octob. 1751. *ante & post prandium.* bl.
998, 999, 1000, 1001.

1751. ten op het Erf-Stadhouderschap beraamd was. Midlerwyl, hadden de Gekommitteerde Raaden van Holland orde gesteld op het luiden der klokken, en het draagen van rouw in den Haag. Ook schreeven de Staaten aan Burgemeesteren der Steden, dat zy de klokken, agt dagen agtereen, en drie dagen voor en op den dag der Begraafnisse, driemaal 'sdaags, zouden doen luiden: gelyk, alomme, geschiedde.

XX.
't Lyk van zyne Hoogheid wordt, op een Praalbed, ten toon gelegd;

't Lyk van den Prinse, geopend en gebalsemd zynde, werdt, des nagts tusfchen den eerften en tweeden van Slagtmaand, in eene Lykkoets, van twee andere koetsen verzeld, uit het Huis in 't Bosch, overgebracht naar 't Stadhouderyk Kwartier in den Haag. Hier werdt een Praalbed toebereid, waarop het Lyk, van den vyfentwintigften van Slagtmaand tot den agtften van Wintermaand, ten toon gelegd, en van eene groote menigte volks, kleinen en grooten, dag aan dag, beschouwd werdt. 't Lighaam was met een' langen nagtrok van zilver moor bekleed. De Ridderorde van den Koufband, de degen en staf van bevel, de helm, de Vorftelyke Kroon en mantel waren geplaatst, nevens 't praalbed. Voorts, was de Lykzaal versierd met zinnebeelden en opschriften, flaande op 's Prinzen affterven, en op de fmerte, die 'er over gevoeld werdt. De algemeene Staaten, den vierentwintigften van Wintermaand, op den voorflag van Gelderland (o), beslooten heb-

(o) Refol. Holl. 29 Dec. 1751. W. 1096.

hebbende , het Lyk , op gemeene kosten der Gewesten , ter aardé te doen bestellen ; werdt het , den tienden van Louwmaand des volgenden jaars , gelegd in eene Kist , van duurzaam stoffe gegooten : waarby ook het hert en de ingewanden , in twee kleine kistjes , geplaatst werden. De vierde van Sprokkelmaand werdt , tot den dag der begraafenisfe , geschikt : op welke egter , de Uitheemsche Ambassadeurs , toen in den Haage zynde , om verschillen over den rang te voorkomen , niet genodigd werden. Doch na de Vorsten van *Baden-Durlach* en Brunswyk - Wolfenbittel , die , als nabestaanden , 't Lyk onmiddelyk verzelden , volgden de algemeene Staaten , de Staaten van Holland , en de twee Geretshoven , in rang. De Raad van Staate , oordeelende , onmiddelyk op de algemeene Staaten te moeten volgen , waartoe de Staaten van Holland niet konden verstaan , woonde de Staatsie niet by (*p*). De agt Paarden van de Lykkoets werden , door zes Majoors en twee Luitenants-Kolonels , geleid : de vier slippen van 't kleed over de Koets , door vier hooge Land- en Zee-Oversten vastgehouden ; het Lyk , door Generaal-Majoors en Schouten by Nagt , en het Verhemelte , door Kolonellen gedraagen. De Wethouderschap en Predikanten van 's Graavenhaage , plaatsten zig , agter 't Hof van Holland , by 't voeren van 't Lyk uit den Haage ; in welke

1750.

en plegtiglyk , te Delft , begraven.

(*p*) Resol. Holl. 14, 22, 27 Jan., 1, 12 Febr. 1752. bl. 33, 52, 73, 99, 166.

0751.

ker stede , zig de Wethouderschap en Predikanten van Delft voegden , toen 't Lyk , te Delft , naar de Grafftede gebragt werdt. Voor negen uuren des morgens , werdt het Lyk , uit het Hof , naar de Lykkoets gedraagen , en vervolgens uit den Haage gevoerd naar Delft ; daar de Staatfie , omtrent ten drie uuren des nademiddags , aankwam. 't Lyk werdt , hier , in eene nieuwe Grafkelder , benoorden de gewoonlyke van de Vorsten uit den Huize van Oranje , in de Nieuwe Kerke bygezet. Op en na den dag der Begraafenisfe werden , in de Hooge Schoolen deezer Landen , en in veele Kerken , zo van de Gereformeerde als van andere Gezindheden , Lykredenen uitgesproken , ter gedagtenisfe van wylen zyne Hoogheid. De kosten deezer Vorstelyke begraafenisfe werden , eerlang , op agtzenstighduizend guldens berekend (q).

XXI.
Afbeelding van wylen zyne Hoogheid.

Zodanig een' uitgang hadt Willem de IV , Prins van Oranje en Nassau , en Eerftadhouder , Kapitein - Generaal en Admiraal der Vereenigde Gewesten , in 't vyfde jaar zyns algemeenen bewinds , in deezen Staat. Hy was , op dat wy ook iets van zyne uit- en inwendige hoedaanigheden aantekenen , van gelaat deftig , minzaam , agtbaar. De oogen , die groot en blaauw waren , stonden hem doordringend en leevendig. Hy droeg bruin lang hoofdhaar. In zyne jeugd , hadt hy zig op de kennis van taalen en andere nuttige Weetenschappen , vlytiglyk , toegelegd , 't Latyn , Fransch , Engelsch

(q) Resol. Holl. 21 April 1752. bl. 642.

gelsch en Hoogduitsch sprak hy , vaardiglyk. Ook was hy in de Wiskunde niet onbedreeven. In de Geschiedenisfen, der Vorsten geleerdheid , met naame in die des Vaderlands, hadt hy zig ook , van vroeg af , geoeffend : en wil men , dat hy de gebreken , zo wel als de deugden , zyner Voorzaaten plag te bespiegelen , op dat hy de eersten zou mogen leeren schuwen ; de anderen navolgen. Luiden , in deeze of gene weetenschap uitsteekende , bejegende hy , altoos , met agtinge , en ondervraagde ze over 't gene hem weetenwaardig schein. Sterk boven maate was hy van geheugen , en men heeft , dikwils , opgemerkt , dat hy de Aanspraaken , die , by verscheiden' gelegenheden , aan hem gedaan werden , vaardiglyk , in goede orde , en van punt tot punt , wist te beantwoorden : somtyds ook , als 't de gelegenheid vorderde , met eene minzaamheid en gemeenzaamheid , die de herten innam. De zugt ten oorloge , die , in verscheiden' zyner Voorzaaten , uitstak , en niet altoos even heilzaam was voor den Staat , schynt hem luttel bezeten te hebben. Ook heeft hy geene gelegenheid gehad , om , na zyne verheffing , in den jaare 1747 , eenigen veldslag of belegering by te wonen ; wordende de voorafgaande punten tot de Vrede getroffen , op het oogenblik byna van zyn vertrek naar 't Leger. Schoon zyn gezag , in den Vereenigden Staat , hooger gesteegen was , dan dat van iemant zyner Voorzaaten ; zou hy 't , meent men , nog meer hebben kunnen zien verheffen , zo hy 't begeerd hadt. In 't gemeen , neigde hy meer , tot het ge-

1751.

bruiken van zagte dan van strenge middelen, om zyne oogmerken te bereiken. Hy was, meer of min, haastig of oplopend; doch zyne drift was straks wederom over, en hy schroomde, somtyds, niet, zulken, die'er de uitwerksels van gevoeld hadden, door heufche bejegeningen, van nieuws, aan zig te verpligten. Yverig was hy, in 't voorstaan van den Hervormden Godsdienst; doch, volgens de Staatkunde van dit Gemeenebest, gemaatigd, in 't verdraagen der verschillende Gezindheden, hebbende hy zelfs, nu en dan, Remonstranten, en Doopsgezinden zelve, bevorderd tot aanzienlyke waardigheden, waarby, volgens 's Lands Wetten, geene belydenis der Gereformeerde Leere vereischt werdt. In pragtige Hofhouding, behoefde hy geenen der Vorsten uit den Huijze van Oranje te wyken. Ook was hy mededoogend en milddadig, en strooide rykeliker, naar gelang dat zyne inkomsten vermeerderden. Begeerig, om 't gene hem in den Staat gebrekkelyk schein te herstellen, gaf hy, meent men, nu en dan, te ligt gehoor aan eenigen, die hem, desaangaande, voorflagen deden, welke, somtyds, meer geschikt waren, om eenig byzonder belang, dan om 't welzyn van 't gemeen te bevorderen. Afkeerig was hy, wyders, van allerlei ongebondenheid der zeden, schoon hy, in gezelschap, vrolykheid beminde, en elk, op eene gevallige wyze, wist aan te spooren tot onbedwongenheid. De Koningklyke Prinses, zyne Gemaal; heeft eenen trouwen en liefhebbenden Egtgenoot: de jonge Willem,

zyn

zyn Opvolger, en de Prinſes Carolina een' tederhertigen Vader aan hem verlooren. Hoe hy zig, eindelyk, gekweeten hebbe, in de weinige onrustige jaaren zyns Stadhouderlyken bewinds over alle de Gewesten, is, uit het voorig gedeelte deezer Geschiedenisſe, genoeg gebleeken, en behoeft hier, niet omſtandiglyk, herhaald te worden. De gevaarlyke kryg, in welken hy den Staat ingewikkeld vondt; de binnenlandſche beroerten, verwarringen en veranderingen, die toenamen, zo dra de oorloogende Mogendheden de wapenen hadden afgelegd, hebben hem eenen ongelooflyken arbeid veroorzaakt; welke lastiger vallen moest voor eenen Vorst, die verklaard hadt, *niets te kennen, dat de eerzugt eens ſtervelings meer ſtreelen kon, dan zig te mogen houden voor een voorwerp van de liefde en hoogagting van een vry volk*; en die, hierom, midden onder alle de beroeringen van den Staat, deeze hoogagting en liefde zocht te verkrygen en te behouden. De voorſlagen, die, ten deezen einde, ontworpen, gedaan en aangedrongen moesten worden, onder welken de laaste, die tot verbetering van den Koophandel ſtrekte, de gewigtigſte gekeurd werdt, verſchaften den Prinſe, by de gewoone pligten der Regeeringe, bezigheden, die te zwaar ſcheenen voor de verzwakte kragten zyns lighaams, en waaronder hy, ten laaste, bezweeken is.

*

BE-

BERIGT VOOR DEN BINDER.

UNICO WILLEM, Graaf van Wasfenaer enz. <i>te plaatsfen tegen over Bladz.</i>	22
Mr. JAKOB GILLES, Raadpensionaris van Holland.	46
WILLEM VAN CITTERS.	70
WILLEM DE VIERDE, Prins van Oranje.	96
Jr. JAN VAN BORSELE, Eerste Edele van Zeeland.	100
Mr. GERARD AARNOUT HASSELAER, Burgemeester van Amsterdam.	334
Mr. PIETER STEYN, Raadpensionaris van Holland.	338 336
LODEWYK, Hertog van Brunswyk-Wol- fenbittel.	382
WILLEM DE VYFDE, Prins van Oranje.	448